DOOS GAZETTE

Jaargang 2012

Van nr. 114 tot & met nr. 125

Index

Overzicht Doos Gazette 2012

Nr. 114 - Januari 2012

- Doos gazette op internet
- 20 000 inwoners te Poperinge - akte 11 augustus 1587
- 7 januari 1711 – Vuile liedjes
- Wat zong men vroeger in de Westehoek? - Nieuw liedeken van een goede eenvoudighe vrouwe aan haer overleden man - Uit de kindtbarenden man 1723

Nr. 115 – Febrauri 2012

- Carolus verhelst, de held van Poperinge?
- Het villen of vontekind – 1616
- De straatnamen van Poperinge in 1700
- De touter en de windmolen van de abdij – Aimé Smeyers & Guido Vandermarliere 1700
- 23 februari 1700 – De molens van de abdij verhuurd aan Jan Van Ryckeghem - 1700
- 17 juni 1720 – De wind en watermolen van de abt
- 6 maart 1724 – Ferdinandus Proventier leert voor pastoor
- Wat zong men vroeger in de Westhoek - Een nieuw liedeken van den ouden Abraham

Nr. 116 – Maart 2012

- Dagboeknotities van Achiel Lefever – **Franz Vanzieleghem**
- De marktliederen van **Roger Hessel** - Als het rijwiel niet past Steekt het op de zolder vast
- O.L.Vrouw van Sint Jan en Toverij - 8ste juli 1635.
- Tsjoeke, tsjoeke…De Spoorweg Poperinge – Hazebrouck - 1870
- Wat zong men vroeger in de Westhoek? – Sadones – den nieuwen A B C

Nr. 117 – April 2012

- Hopmuseum te Sint Martens Bodegem
- Het weekend van de Volkscafées – De wildeman op de grote markt - *10de maart 1616*
- 8 februari 1638 – Verkoop van de Wildeman
- 18 juli 1664 – Den Wildeman
- Over de 'insignes' van de herbergen in de stad en ten platten lande. Met de inbreng van Herman Caulier, Frank Becuwe en Ivan Top – 1751 - 1780
- *Reglement 1683*

Nr. 118 – Mei 2012

- De Poperingse Westhoekvertellers
- **Chris Vandewalle** kreeg Het Gulden Hamerke
- De kabouters – Rodenbach
- De aanleg van de O.L Parochie
- Theodorik Arnold, eerste Poperingse ruimtereiziger! – 1495
- Op de kaft van heet register der renten - 1639
- 18 december 1664 – De klokken van Sint Jans – Jacques Destailleur
- Hoe komt de Kalkzak aan zijn naam?
- 6 november 1623 – De kalkovens
- De kalkoven & Hommelhof op den Couter – 1637
- Wat zong men vroeger in de Westhoek?
- Joannes Debusschere, liedjeszanger uit Roeselare – 1750

- Genugtelyk boere merckt – geval
- Klugtig geval
- Gezang

Nr. 119 – Juni 2012
- Hoe de draak een griffioen werd, of toch maar een draak
- Op de kaft van de register van de renten – SAP nr. 400 – 1659 – 1671
- Aardrijkskunde les over West-Vlaanderen in 1828
- Van ’t Paters vaatje! Door Cesar Gezelle
- Wat zong men vroeger in de Westhoek?
- Christelyke liedekens om gezongen te worden in de zondag-schole van Steenvoorde
- Derde kerslied – van de schaepherders
- Vierde kerslied – Zaemen-spraeke tusschen den engel en eenen herder
- Liedeken van de Heylige Engelen bewaerders
- Liedeken van Magdalena
- Afschyds des werelds
- Liedeken aengaende de zondagsscholen
- Troost in tegenspraek

Nr. 120 – Juli 2012
- De kraaien hebben het uitgebracht
- De Werfwulf
- 100 jaar geleden ging het Watouse kunstenfestival de grens over!
- De Roobaert
- 9 juli 1650 – Protest van de proost!
- ‘Oud Vlaanderland’ van Juliaan Claerhout – Deel 1

Nr. 121 – Augustus 2012
- 7 eeuwen Gasthuiszusters te Poperinge
- 1528 – Regeling tussen de zusters van het gasthuis en het magistraat
- 29 augustus 1661 - Anne Jacot geprofest bij de Gasthuiszusters
- Feest in ’t Gasthuis - 1911
- Wat zong men vroeger in de Westhoek?
- Deweirdt en Lefevre, zangers
- Droefeyndighe historie voorgevallen in West-Vlaenderen
- Vermaekelyke klugte van de Zomergemsche jongmans
- ‘Oud Vlaanderland’ van Juliaan Claerhout – Deel 2

Nr. 122 – September 2012
- De Gasthuiszusters – Snieders
- *30ste oktober 1927. – Feest ij de gasthuiszustes*
- Hopmaand – de voyageurs uit Houthulst - Guido Vermeulen
- Eigenaardige manier van hopteelt te St. Martens-Bodegem
- 26 juni 1542 – Schuldverklaring- koop van hop
- 23 juli 1573 – Wol betaald met hop
  Veelderhande geneuchlijcke dichten, tafelspelen ende refereynen – 1600
  De regel van de orde van Aernouts arme broederen
  Een beklaeghelijck refereyn van dat arme bier; hoe dattet seer kranck ende watersuchtigh is
- ‘Oud Vlaanderland’ van Juliaan Claerhout – Deel 3

Nr. 123 – Oktober 2012

- Wij Varkenland
- De verkiezingen
- Het land van Aalst' *van de z*ondag 18 september 1887
- 30 september 2012 - De gildedag van Sint Joris
- 26 juli 1462 – Sint Jooris reglement
- 1463 - Sint - Sebastiaensgilde van Poperinge – schietspel
- 6 september 1542 – De Sint Andries gilde
- De 'Willem Tell'- gilde
- Gildenlied der handboogmaatschappij Willem Tell te Poperinghe
- 'Oud Vlaanderland' van Juliaan Claerhout – Deel 4

Nr. 124 – November 2012

- Wij, varkenland! Poperinge boomt!
- De dodencellen met teksten van **Annemie Morisse**
- Peter Rom, hij was heel zijn leven soldaat

Nr. 125 – December 2012

- Mort pour la France – Maurice Boerhave (1891 – 1914) – **Tim Denecker**
- Een oorlogskerstverhaal van **Elie Balduck**
- Kerstliederen
- Stille nacht 14 – 18
- Hooi en strooi op Maria's schoot
- Nieuw liedeken – Louis Monsterleet
- 'Oud Vlaanderland' van Juliaan Claerhout – Deel 5

Nummer 114 **Doos Gazette** **januari 2011**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Wat playsier en vroylykheden
Heeft den mensch niet, die altydt
Met seer weynigh is tevreden
En can leven sonder nyt
Almanach voor het jaar 1758

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 530 lezers

Deze prachtige illustratie komt uit de 'Belgische Illustratie' van de 30ste december 1876 net zoals het onderstaande gedicht.

Al is een jaar ook slechts een span,
Veel dat er in gebeuren kan
Veel lief en leed, veel wel en wee
Neemt ’t oude bij zijn afscheid mee.

Een jaar rukt panden van ons heen
Maar weet ook banden weer te smeen
En op de heuvlen onzer doôn
Rijst een geslacht weer jong en schoon

Als dag op dag volgt jaar op jaar;
De tijden vloeien in elkaar
’t likt alles in der eeuwen kring
Als een gedaantverwisseling.

’t Verleden is voor ons niet dood,
Al straalt daar ook nieuw morgenrood:
Verblinden moog de nieuwe schijn,
Eerwaardig zal ons ’t oude zijn.

En dra is bij de nieuwjaarsklok
Een kerf meer in den levensstok.
Het glas omhoog! ’t Slaat middernacht,
Een dornk aan ’t nieuwe jaar gebracht!

Veel heil en zegen in het jaar
Aan ouders, broeders al te gaar!
Aan vrienden, ver en van nabij
Al toegewenst wat wenslijk zij!

Als onzer trouwheid onderpand
Een heildronk ook aan’t vaderland,
Een heildronk ook aan onze stad
En aan de lezers van ons blad!

Aan alle lezers van Doos Gazette, een zalige kerst en een gelukkig nieuw jaar!

Voor diegenen die willen weten waar het woord ‘Gazette’ vandaan komt, surf even naar http://video.canvas.be/de-herkomst-van-gazet

Beste abonnee

We beginnen dit nummer met enkele reacties op het vorige nummer.
Onze burgervader Christof Dejaegher reageerde bijzonder alert op het artikel over Makeblyde. Hij schreef het volgende:

Beste Guido,

Ik heb jouw ‘Doos Gazette’ met aandacht doorgenomen.
Het boeide me wel te weten waarom die naam foutief op de wegwijzers terecht is gekomen. Ik heb het eens nagevraagd. Onze ambtenaar mobiliteit - zij is geen historica - heeft zich voor de schrijfwijze

laten leiden door de naam op de feestzaal zelf. Op de gevel van die zaal prijkt als sinds jaar en dag een naambord "Maeke - blyde".
Blijkbaar hangt dat al vele jaren (35?) dus foutief uit. Je moet eens gaan zien. Ook die zal dus gecorrigeerd moeten worden. Niemand heeft er tot nu toe aandacht aan geschonken. Boeiend vast te stellen hoe een samenleving 'leeft' en door onderzoek en wisselwerking toch wel eens iets aan het licht komt over de juiste voorstelling van ons verleden.
Ik zal eens navragen wat ons dit zou kosten om aan te passen. Dat is natuurlijk de andere kant van de medaille.

Vriendelijke groeten,
Christof Dejaegher

Beste Christof
Ik zou er niet te zwaar aan tillen.
Dat men er in de toekomst gewoon rekening mee zou willen houden dat '**Makeblyde'** aaneen dient geschreven te worden.
Ik wilde er eigenlijk vooral de klemtoon op leggen, dat Makeblyde, strikt genomen de meest gelezen en zeker de meest van buiten geleerde schrijver van Vlaanderen is en dit met zijn catechismus.
Daar staan we eigenlijk te weinig bij stil
en 't is een Poperingenaar!

met mijn hartelijkste groeten
Guido
Vandermarliere

En toen kwam de reactie van Peter Cleenewerck.
Dag Guido,
In jouw gazette heb je het over de juiste schrijfwijze van Makeblyde waarbij je ernaar streeft dat de naam aaneen geschreven zou worden. Anderzijds lees ik ook dat de naam zonder e na de a geschreven moet worden (sic: *Dus zijn naam werd aan een geschreven: Makeblyde!).*
In de mail (zie hieronder) hanteer je wel zelf de benaming 'Maekeblyde'… ?
Zou een correcte schrijfwijze dan niet feitelijk 'Makeblyde' moeten zijn?
Vriendelijke groeten,
Peter Cleenewerck

Beste Peter
slim gezien!
't moet volgens Makeblyde, Makeblyde zijn
en indien ik zelf Ma**e**keblyde geschreven heb - is dit een grove fout van mijnen twege!
Met mijn hartelijkste groeten
Guido

Wilfried Beele reageerde als volgt:
Beste Guido,
Ik vind het echt goed, dat je er weer eens op hamert dat de naam Makeblyde in één woord geschreven dient te worden, zoals alle dergelijke familienamen met een werkwoordelijke stam als eerste element. Weet je niet wie die "iemand" is? Hij heeft geen been om op te staan.
Beste groeten,
Wilfried Beele

Ondertussen heeft de Technische Dienst verder inlichtingen genomen over de juiste schrijfwijze van de naam van onze grote schrijver Makeblyde. Het leek ons goed om de naam

nog eens op te zoeken zoals ze in Poperinge vroeger, in de tijd van Makeblyde, geschreven werd.
Jacques Destailleur vond in het archief - SAP 118 – Processen – in het **jaar 1605** - de naam Makeblyde zo geschreven:

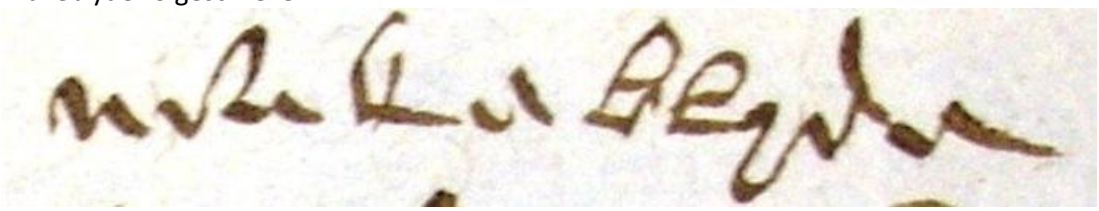

Rik Sohier *reageerde nog als volgt:*
Dag Guido,
Voor de naam van de zaal werd bewust Maeke Blijde gekozen omdat het een blijdemakerszaal moest. worden. Ze wisten toen ook wel dat het Makeblyde was.
Met hartelijke groeten.
Rik Sohier
Dus blijkbaar was het een opzettelijke fout!

We zullen 't nog wel horen, zei den doven en hij zong 'Halleluja'!

Maar blijkbaar was dit niet mijn enigste fout in het voorgaande nummer van Doos Gazette.
Johan Beun reageerde op de tekst bij het tafereel van de ijspret uit de 18de eeuw.
Beste,
Het moet zijn: Het ys is perikeleus (gevaarlijk). De per is afgekort tot p'.
Met vriendelijke groeten,
Johan BEUN

Doos Gazette op internet!

Eindelijk is het zover!
Alle nummers van 'Doos Gazette' staan nu op intenet. Jean Bodin heeft er voor gezorgd dat 'Doos Gazette' integraal op internet zijn komen te staan. Vanaf nummer 1 tot en met nummer 113!
Door klikken naar:
http://arch-poperinge.be/

en daar doorklikken naar Doos Gazette.

20.000 inwoners te Poperinge!

Christof Dejaegher, *onze burgervader, kijkt er verlangend naar uit om de* **20.000 ste inwoner** *van Poperinge te begroeten.*
Wij vroegen ons af of Poperinge eigenlijk wel ooit zo rijkelijk bevolkt is geweest?
Daarbij is mijn eerste bedenking wel dat Poperinge nog nooit zo groot is geweest. Als we nu over 20.000 inwoners spreken, spreken we ook over groot – Poperinge, dus met alle deelgemeenten samen, en zo groot is Poperinge dan toch ook nog maar sedert de laatste fusie van 1 januari 1977.
Daarvoor was Poperinge steeds 'klein' Poperinge geweest.

*Hoeveel inwoners had Poperinge in **de middeleeuwen?***
Die drie prachtige grote kerken en die grote lakenhalle op de Grote Markt, waarvan we de contouren nu kunnen zien liggen door de anders gekleurde kasseien, wijzen alleszins op een rijkelijk verleden.
Men gaat er doorgaans van uit dat men een nieuwe 'parochie' kon stichten, vanaf het moment dat men 5.000 inwoners had. Zo geschat moet de stad Poperinge rond het jaar 1300 dan 15000 inwoners gehad hebben.
Maar we vonden nog een andere bron, waar we nu uitgebreid op in zullen gaan.
Op de **11de augustus 1587** *kreeg Poperinge immers toelating tot het innen van stedelijke wijn- en bieraccijnzen en deze akte bleef bewaard in ons stadsarchief* - SAP A49.
We geven hieronder eerst de transcriptie van deze akte en gaan er dan verder op in.

Philippe, by de gratie Godts coninck van Castilien, van Aragon, etc…
Allen den ghenen die dese jegenwoordige zien zullen, saluyt.
Wij hebben ontfanghen de oitmoedige supplicatie van de borghmeesters, schepenen ende schamele ingezetenen onser stede van **Poperynge**,

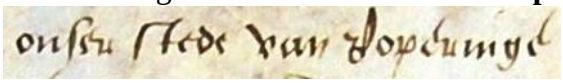

inhoudende hoe dat zy ende haerluyden voirsaeten eertijts vercregen hebben,
zoe van wijlen hoochloffelycken gedachten, de keyser **Kaerle den vyfden**, onsen lieven heere ende vader, wiens ziele Godt genadich zij,
ende bevoirens van zyne vooirzaten graeven van Vlaenderen
als van ons opene brieffven van ottroye,
daerby de supplianten ende hunne voirsaeten geoirloft heeft geweest te mogen heffen ende ontfangen zekere ordinarysse assysen, op de slete van de wynen, bieren ende azyn binnen der jurisdictie der voorschreven stede,
waermede sy van allen ouden tyden gewone zyn te betaelen de jaerlyksche cheynsen ende renten loopende ten laste van den zelven stede,
ende te onderhouden haere schipvaert, drie overdraegen, drie speyen, edifficien, bruggen, buusen, calchieden, ende meer andere ordinarisse lasten
mits te gevende **voor recognitie** tonsen proffyte de somme van **vierhondert ponden parisis** 't jaers, ende gleyhcke vierhondert ponden 't jaere voirden eerweerdigen vader in Godt, den prelaet van Ste. Bertins, weerlyck heere der zelver stede

ende gemerct de voorseyde, onse leste brieffven van ottroye, niet alleenlyck geexpireert, nemaer door de voorleden oirlogen, pillaigen *(plunderingen)* ende verwoestingen van dien quartiere ende zonderlnge by **den brandsticht van 't garnisoen van de maestgelegen stede van Ypren,** als doen houdende onse tegenpartye,
met al meer andere verregaende brieffven ende bewysen onderschreven, ende te nyeuwen gedaen zyn geweest- overmits de voorschreven stede van Poperynghe
es opene, onbevrydt ende gelegen ten platten lande,
zoo en zouden de voirnoemde supplianten niet willen, noch mogen langere heffen de voorschreven accyssen
ten waere daertoe hebbende onse nyeuwe brieffven van ottroye –
welcken aengemerckt ende zonderlinge dat de voorschrevne stede veur den meestendeel, mitsgaders haer overdraegen ende speyen verbrant zyn,
oick mede de calchiede in vele plaetsen bedorffven, vervallen ende verdonckert is,
ende dat daertoe zeer excessive ende inestinable costen ende reparatien zullen behoeren,
die de supplianten duer den val vander neringhe ende den tegenwoirdigen benauden ende calamniteusen tyt,

nyet en souden weeten te vinden,
ende dat selfste nochtans meer dan noodich is,
zoude men de selve vervallen stede eenichsins willen ophelpen ende voirderen tot haeren voirgaenden staet ende wesen –
dat oick naer diversche versaemingen, communicatien, deliberatien, raedt ende advys daerop genomen,
de supplianten geenen anderen vond, noch apparente middele daertoe en weten
dan duer de opheve van de voirseyde assysen,
waerop sy alreede hebben vercregen van den voornoemden prelaet van St. Bertins zyne brieffven van persmissie ende accordt op den **negensten aprilis** lestleden hierop geexhibeert **soe ist,** dat de voornoemde supplianten, ons seer oitmoedelyck gebeden hebben, dat ons gelieven soude hen te verleenen onse nieuwe brieffven van gratie ende ottroye, ende consenteren voir den tyt van negen toecommende ende continuele jaeren te mogen heffen ende ontfangen
te wetene **den vierden penninck** van elcken **stoop wyns**, zoe die ter tappe vercocht werdt gelycken vierden penninck van den incoop van elcken **stoop wyns voir** den ingesetenen die de wynen voir haerleiden eygen slete zullen willen indoene
gelyck die van ouden tyden by de voorgaende brieffven van ottroy belast hebben geweest
van elcken **stoop gebranden wyn,** acht scellingen parisis, den pot ende pinte nae advenant
van elcke **hamborsche tonne wyn**, houdende xlviij stoopen te vente, drieentwintigh scellingen parisis, de halve, derden ende quart naer advenant
van elcke tonne **Engelsche, Hollandsche ende andere meerste vremde ofte ingebrauwen bieren** houdende lxviij stoopen, vier ponden parisis, halve, derde ende vierendeel naer advenant
van **elcke tonne dobbelbier** houdende als boven dertich scellingen parisis, halfve, derde ende quart naer advenant
van **elcke tonne geysere** gemaect van appelen, peren, honich oft dyergelicke, drie ponden parisis, halve, derde ende quart naer advenant
ende alsoe den voornoemde prelaet van Ste. Bertins considerende den jegenwoordigen deerlycken ende vervallen staet der voorschreven stede van Poperinge,
daer nu ten tyden nyet en zyn bevonden **vierhondert huysgesinnen**, daeronder den meestendeel aerme ende schaemel luyden ende zonder goedt

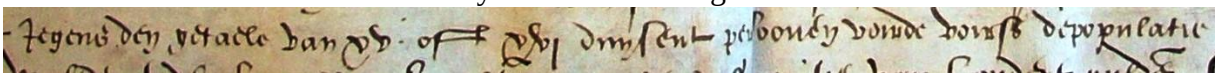

jegens den getael van xv *(15)* **oft 16 duysent persoonen** voir de voorseyde depopulatie aldaer geweest hebbende
ende zonderlinge dat de voorseyde assysten nyet en zullen konnen vuyt bringen den vjden *(6den)* penninck van de voirleden tyden,
heeft den supplianten gegneten de recognitie van **hondert gulden 't jaere**,
zoe hebben de voirnoemde supplianten ons insghelycx gebeden dat wy de voirschreven aerme ende vervallen stede ons soude willen verdragen, met gelycke erkentenisse van hondert gulden 's jaers
ende daerop doen depacheren onse behoirlycke brieven van ottroye, de zulcke zaeken dienende
DOEN TE WETENE dat de zaecken voirschreven overgemerct
bezondert de groote lassten in de welcke voornoemde stede van Poperinge haer bevindende, mitsgaders het cleyn middel datter is om descent e redresseren, overmidts de depopulatie ende schaden die zy geduerende dese oirlogen ende troubelen in dicersche manieren geleden heeft ende op alles gehadt tadvys

eerst van onsen lieven ende getrouwen raedt ende ontfanger van WestVlaenderen Andries Hene
daernaer van de president ende luyden van onse rekeningen te Ryssele ende volgentlyck van de hoofden tresorier, gnade ende gecmmitteerde van onse domeynen ende finantien
wy om dese ende andere merckelycke redenene ons daertoe bewegende, genegen wesende ter bede ende begeerte van de voornoemde borgmeesters, scepenen ende ingesetenen van Poperinghen supplianten
hebben den selven geottroyeert, geconsenteert ende geaccordeert
ottroyeren, consenteren ende accorderen vuyt onsen zonderlinge gratie by desen,
dat zy sullen mogen continueren de lichtinge van de assysen hierboven gementioneert voir eenen tyt ende termijn van drye jaeren naestcommende ende achtereenvolgende,
beginnende op huyden, datum van desen, mits bij hen jaerlyckx betaelende tonsen proffyte in erkentenisse van dese, onse jegenwoirdige gratie, **de somme van hondert ponden van dertich grooten onser vlaemsche munten tpondt**
in handen van onsen voornoemde ontfanger gnade van WestVlaenderen, jegenwoirdich oft andere toecommende, de welcke gehouden zal worden daeraff rekeninge ende bewijs te doene metten anderen penningen van zijnen ontfanck
ene voirts op de andere lasten, conditien ende resernatien begrepen in onse voirgaende ottroyen
oick op conditie dat de voirnoemde supplianten oft hunne naercomelingen in wette ghehouden zullen wesen alle jaeren rekeninge te doene ,
zoe van de lichtinge als van de employ van de penningen van de voorseyde assysen van de voornoemde van onse rekeningen te Ryssele ofte gecommitteerd van dyere,
daerby geroepen den commisvanden voornoemde prelaet van St. Bertins
daerenboven sullen de supplianten oick gehouden wesen dese jegenwoirdige te doen presenteren, zoe inde raedt van onse finantien, als in onse voornoemde rekencamer te Ryssele

Het vervolg van deze akte is niet meer vlot leesbaar aangezien er zich een tamelijk groot gat in het perkament bevindt.
Wel nog te lezen is het volgende:
… int jaer des heeren vijfhondert ende zevenentachtich van onse rycken te weten van Napels ….

Uit het eerste deel onthouden we dat Poperinge vroeger reeds toelating had gekregen om accijnzen op wijn, bier en azijn te heffen, mits het betalen van 400 ponden parisis aan de ontvanger van de graaf van Vlaanderen en 400 ponden aan de abt van St. Bertins te St. Omaars, de wereldlijke heer van de stad Poperinge.
Poperinge werd daarna geteisterd door

oirlogen, pillaigen *(plunderingen)* ende verwoestingen van dien quartiere ende zonderlnge by **den brandsticht van 't garnisoen van de maestgelegen stede van Ypren,** als doen houdende onse tegenpartye,

We kregen in de jaren 1566 en 1567 met de beeldenstorm en het gewapend verzet van de bosgeuzen alleszins heel wat vernielingen te verduren en we kregen met de represailles ook

een permanente ontvolking naar Nederland en Engeland te zien. In 1577 kregen we een nieuwe Gentse republiek waar onder ook Poperinge kwam te vallen.
Enkele jaren later kregen we een nieuwe partij 'de malcontenten' die samenwerkte met Spanje en die in 1579 ook Poperinge innamen.
Ieper bleef onder de Gentse republiek en van uit deze stad vertrok op zondag de **3de december 1581** *een garnizoen naar Poperinge.*
J. Opdedrinck *haalt in zijn boek* 'Poperinghe en omstreken tijdens de godsdienstberoerten der XVI° eeuw' *daarover het volgende aan:*
Op den derden van decembre 's zondags nuchtens ten 3 ure ofte ten 4 uren, zoo trock alle het garnisoen uyt Ypre met de goedwillige peerden, en namen hun wech naer Poperinghe, en hebben daer alle de brauwere ketels gehaelt uyt de stede, en ook mede de backers ovens in geslegen, nemende noch met hun alle de gevangenen en bringende naer de stede, en men zeyde, hadden zy geressisteert geweest, zoo zouden zij 't vier daer ingesteken hebben, maer die van Poperinghe en zeyden toe geen zaken.'
Enkele jaren later, kreeg men het garnizoen van Ieper nogmaals op bezoek:
Opdedrinck haalt hier over het volgende aan:
Binst den nacht tusschen 31 juli en 1 oegst 1583, 'Zoo is de compagnie van capiteyn Schakel (die te Yper in garnizoen lag) met noch veel voetknechten uytgetrocken naer Poperinghe, aldaer komende in den nuchtenstond, hebben 't geheel verbrand op den eersten van Oust, uitgenomen de kerken.'
Poperinge lag in puin. Pas twee jaar – 1584 – 1585 - later maakte men weer een jaarrekening op waarin men schreef:
Sedert 17 februari 1582 tot 14 mei 1584 is er geen rekeninge ghemackt deur de pilliaigie van stede ende vlught van tgemeente ten ouste van voorseyden jaere 82.

In het jaar **1584** *kreeg men van keizer Philippe, een akte - SAP A47 - waarin uitstel van betaling kreeg. Hierin stelt men dat de stad Poperinge volledig dient hersteld te worden. De reparatie van '***des églises, hospital, halles, maison de ville, lieu du poix, ouerdrachts, escole, prisons et semblables édifices, au tout nécessaires à une républicque,'** *was dringend nodig.*
In deze akte haalt men tevens aan dat het inwonerstal voor de ramp, bestsond uit **16 tot 17duizend personen,** *heden ten dage terug gebracht tot een 400 huisgezinnen.*
We vergelijken dit even met onze akte van de 11de augustus **1587** *waarin men Poperinge beschrijft als*

daer nu ten tyden nyet en zyn bevonden **vierhondert huysgesinnen**, daeronder den meestendeel aerme ende schaemel luyden ende zonder goedt

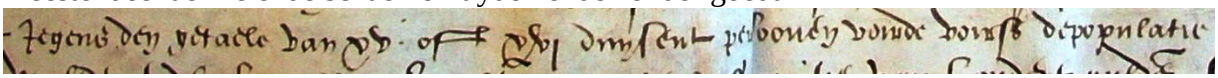

jegens den getael van xv *(15)* **oft 16 duysent persoonen** voir de voorseyde depopulatie aldaer geweest hebbende

Voor de godsdienstperikelen waren er in Poperinge tussen de **15 tot 17.000 inwoners**, *een bevolking die in 1584 terug gevallen was op 400 huisgezinnen of zo'n 2000 tot 2400 inwoners.*
Kan dit?
We vergelijken even met de situatie van **Veurne**, *zoals we deze vonden in de thesis van* **Laurent Hoornaert** - **Boter en kaas in de Kasselrij Veurne (16de-begin 19de eeuw).**
Onder de zuidvierschare van de kasselrij zaten onder andere Krombeke en Proven
Onder de acht parochies zaten Reningelst en Watou.
Hij komt tot het volgend schema:

Tabel 3: Aantal inwoners in de Kasselrij Veurne 1550-1645

Jaar	Benaderend bevolkingsaantal	Index
1550-54	23.868	103
1555-59	23.636	102
1560-64	23.404	101
1565-69	23.173	100
1570-74	23.636	102
1575-79	19.349	83
1580-84	4.402	19
1585-89	4.402	19
1590-94	7.415	32
1595-99	9.269	40
1600-04	7.878	34
1605-09	9.732	42
1610-14	10.659	46
1615-19	16.019	69
1620-24	17.976	78
1625-29	23.117	100
1630-34	26.612	115
1635-39	27.120	117
1640-44	26.612	115

Hier zien we dat de casselrij Veurne, waaronder onder andere Roesbrugge en Proven - in de periode 1550 – 54 – 23.868 inwoners telden, een getal dat in de periode 1585 – 1589 terugviel tot 4.402 inwoners of één vijfde tot één zesde van de oorspronkelijke gevolking.

*Al bij al mogen we dus zeker een inwonerstal van **16.000 inwoners voor – klein - Poperinge,** voor de godsdienstroerselen als realistisch aannemen.*
Wanneer – groot - Poperinge zijn 20.000ste inwoner zal vieren, zullen we toch nog moeten besluiten dat Poperinge ooit nog meer inwoners heeft gehad en dat het herstel over ruim 450 jaar nog steeds niet volledig is.

7 januari 1711 – **Vuile liedjes** – Processen 1711

Bij het pak processen van het jaar 1711 zit er een verhoor - in het frans opgesteld – over een bijzondere zaak, het zingen van een 'vuil' liedje van de drie koningen in de nacht van de 1ste op de tweede januari 1711. Gezien het feit dat alles wat met 'zingen' te maken heeft, mij interesseert, heb ik deze bundel eens doorgenomen.
Zeker weet ieder rechtgeaarde Poperingenaar dat onze meest gekende Poperingse zanger momenteel nog steeds **Johnny Carton** *is. Na het lezen van dit proces, heb ik de indruk dat hij dit talent duidelijk 'geërfd' heeft. Hij is dus blijkbaar erfelijk overbelast geweest.*

Informatie opgedaan door ons de heer en meester **Pieter Makeblyde en Chretien vanden Ameele**, burghmeesters ende deken van de stad ende jurisdictie van Poperinghe
met adjonctie van de heer **Michiel Frans Leliegeois** greffier op de vraag van de heer **Charles Bertin Butsel**, causa officy van de ene kant
Tegen **Pieter Baeckeroot, zoon van Pieter, Charles Mauvault zoon van Gilles, Jacques Scherrier zoon van Jacques en Theodor Carton** verdedigers *en beschuldigden* van de andere kant

Dit getuigenverhoor wordt dus gedaan door de twee burgemeesters van Poperinge, de burgemeester van de wet en deze van de commune. Ze worden geassisteerd door de griffier

Leliegeois en door de baljuw Buttsel. Deze laatste zit er 'Causa officy' of vanuit zijn functie als baljuw erbij.

Op de 7de januari 1711
Frans Demey zoon van Jan, werkman, woonende in de Eeckhoek van deze jurisdictie, parochie van Sint Bertins, oud 53 jaar of ongeveer,
welke na de eed afgelegd te hebben, de waarheid te zeggen,
getuigt dat op de dag van eergisteren de feiten uit de enqueste gebeurd zijn, en aangezien Frans Demey de franse taal niet machtig is, hebben we hem als tolk **Jacques Vandegoesteene** gegeven.
Hij getuigt dat op de nacht van de eerste op de tweede januari, van het tegenwoordige jaar, tussen 12 en één uur, dat hij gezien heeft voor het huis van **Frans Carpentier**, de bode van de stad, in de Gasthuisstraat, **Pieter Baeckeroot zoon van Pieter en Theodoor Carton**, met een papieren ster met een licht in gemonteerd, die hij deed draaien, bij de deur van het gezegde huis, **zingende samen een onkuis en oneerbaar liedje** waarvan hij zich niet alle woorden kan herinneren degene die hij zich wel herinnert in het dialect – à tois - zijn:
Wat willen wij met ons maeghdom maecken,
consten wij aen een man gheraeken –
hij getuigt verder te weten dat in het gezegde huis aldaer twee meisjes wonen waar van er één bij is die recent bevallen is van een kind – naar hij gehoord heeft in de stad - en hij heeft daarna gevraagd aan de groep, wetende de genoemde Baeckeroot, Theodoor Carton, en Charles Mavault, zoon van Gilles en Jacques Scherrier zoon van Jacques, of zij dat lied gecomponeerd hadden voor haar, en dat **Willem Grootduyme** die daar ook bij het huis was, daar op antwoordde :
Dat neen, maar dat het **Marc Danneel** was, die het meegebracht heeft uit Brussel,.
De getuige stelt nog verder dat hij gisteren nog hetzelfde aan Jacques Scherrier gevraagd heeft en dat deze daar op ook geantwoord heeft dat Danneel het lied meegebracht had uit Brussel.
Verder stelt hij dat terwijl Baeckeroot en Carton bezigh waren het lied te zingen iemand een pot met water van uit het venster van op de verdieping van het huis gesmeten heeft naar de zangers, waarmee deze persoon de ster raakte, zodat deze op de grond viel, en een moment later heeft de getuige een venster horen verbrijzelen van het gezegde huis, zonder te kunnen zeggen op welke manier dit gebeurd is aangezien hij op dat moment zich op meer dan een huis van het huis van Carpentier bevond.
Hij zag echter dank zij het licht van de papieren ster en door het licht van de maan wat er voor het huis gebeurde. Aan het huis zag de geuige dat twee vierkanten van het venster gebroken waren. Boven aan het venster zag hij een meisje aan wie hij vroeg of zij gezien had wie gegooid had, waarop zij antwoorde, neen.

De tweede getuige is **Marie Francoise Carpentier**, dochter van Frans, jonge dochter, woonende met haar vader in deze stad, Gasthuisstraat, parochie van Sint Bertin, oud 26 jaar of ongeveer,
Na de eed afgelegd te hebben; getuigt zij dat het eergisteren was dat de aangehaalde feiten zich voorgedaan hebben,
dat op de nacht van de eerste op de tweede januari van deze maand, tussen 12 en één uur s'nachts, Pieter Baeckeroot zoon van Pieter, Charles Mauvault zoon van Gilles, Jacques Scherrier, zoon van Jacques en Theodor Carton, zich vervoordert hebben om te komen voor het huis van haar vader, stadsbode,

met een papieren ster waarin er een licht brandde, die ze lieten draaien bij de deur vn het gezegde huis, wat haar opviel in haar slaapkamer gezien de lichtschijn dat deze ster in haar kamer viel
Zij getuigt verder dat ze gehoord heeft Pieter Baeckeroot zoon van Pieter, Jacques Scherrier zoon van Jacques en Theodor de Coninck, dat zij een oneerbaar en onkuis lied zongen voor de deur van haar vader, en zij hierbij ook dacht Guilleaume Grootduyme te herkennen die samen met de anderen zong, en deze volgde, waarbij ze aanneemt dat deze mannen dit lied zongen omdat haar zuster een kind gekregen heeft.
Daarna heeft zij haar bed verlaten en is naar de deur gegaan, en toen ze de deur opende heeft zij Pieter Carpentier, Charles Mavault, Jacques Scherrier en Theodor Carton herkent en gezien dat er nog andere personen waren, die ze echter niet herkende, die ten andere toen zij de deur open deed, wegvluchtten, maar die toen ze de deur weer sloot, terug kwamen om verder te zingen, en waarvan ze niet kan zeggen, met hoeveel ze waren.
Zij zongen in het vlaams:
Wat willen wij met ons maeghdom maecken,
konsten wij aen een man geraecken
Daarna is de getuige, toen ze zag dat de groep niet wilde vertrekken, naar boven gegaan en heeft een pot met water van uit het venster naar beneden gesmeten, zonder gezien te hebben waar dit gevallen is, omdat ze zich meteen terugtrok,
en terwijl ze op de trap naar beneden liep, heeft ze gehoord, dat een van de venster gebroken werd, en een moment later hoorde ze een tweede venster sneuvelen, waarop ze terug naar boven is gelopen, waar ze de vier genoemden nog altijd voor de deur zag staan.
Later hebben deze zich ten slotte terug getrokken.

De volgende getuige is
Charles Debacker zoon van Frans, leerlooier, wonende binnen deze stad, Gasthuisstraat, oud 33 jaar, - na de eed gedaan te hebben…
Op de nacht van de eerste op de tweede januari 1711 tussen 12 en 1 uur, heeft hij op straat enkele liederen gehoord zonder te weten door wie deze gezongen werden, aangezien hij in zijn bed lag, terwijl hij wel enkele woorden verstaan heeft; waar onder
Wat willen wij met ons maeghdom maecken
consten wij aen een man gheraecken
Hij heeft ook een venster horen breken en heeft Marie Francoise Carpentiers stem gehoord.
Veel weet hij dus niet te vertellen.

De volgende getuige is **Jan Maes** zoon van Jan, molenaarsknecht, wonende bij **Jan van Ryckeghem**, zijn schoonvader, ook molenaar, in de Peselhouck van deze jurisdictie, parochie van St. Jan, oud 25 jaar of ongeveer. *Aangezien hij geen frans kan treedt Vandegoesteene hier ook als tolk op.*
Hij getuigt dat hij op de nacht van de 1ste op de tweede januari, tussen twaalf en een uur, 's nachts, komende met Charles Mavault, één van de beschuldigden, passerende aan de Recolletten binnen deze stad, heeft gezien voor het huis van Frans Carpentier, stadsbode, Pieter Baeckeroot, zoon van Pieter, Jacques Scherrier zoon van Jacques en Theodor Carton met een papieren ster, met een licht in, draaiende , vuile oneerbare liedjes aan 't zingen, 'en flameng' – *dus in het Vlaams. De tekst die hij onthouden heeft, is als volgt:*
Daer quaemen drie kooninghen met eene sterre
Noë, noë, noë,
Uyt vremde landen van alle zoo verre
Sire lauere pater van de franschen
M'a fait dormire, de plus un cautie

Wat sullen wij met ons maeghdom maecken
Noë, Noë, Noë,
consten wij aen een man gheraeken
Dan waeren wij blie
alleene te slaepen
voor jonghe schaepen
is slaevernie
Helaes ten worte ons niet ghevraeght
Noë, Noë, Noë
Ick vreese wij sullen noch sterven maeght

Hij kende dus nog een heel stuk uit zijn hoofd maar de rest had hij vergeten.

Hij vertelt ook dat hij gezien heeft dat één van de dochters een pot water buiten gegooid heeft.
Verder stelt hij dat Mavault die ook beschuldigd wordt, niet meegezonden heeft noch meegelopen heeft met de zangers.

Jan Bollaert zoon van Jan, *is de volgende getuige, hij is* jonkman , wonende met zijn vader binnen deze stad op de Iperdamcouter, oud 22 jaar, of ongeveer, *en hij doet ook de eed. Dan getuigt hij dat op de dag van* eergisteren, om 10 uur en half, hij samen met Guille Grooduyme gezien voor het huis van **Jan van Cayseele**, voerman binnen deze stad, de genaamde Jacques Scherrier zoon van Jacques, Theodor Carton en Francois Mey met een papieren ster, met daarin een licht, waar zij een driekoningenlied gezongen hebben zonder dat ze oneerbare liederen zongen
waarna de genaamde Scherrier zij dat hij een vuil liedje kende dat ze voor het huis van Carpentier zijn gaan zingen rond 12 uur 's nachts waarvan de tekst die hij onthouden heeft als volght ging :
Wat sullen wij met ons maeghdom maecken
consten wij aen een man gheraeken
Alleene te slaepen
voor jonghe schaepen
T'is slaevernie,
De rest is hij vergeten
Daarna is Marie Françoise Carpentier voor het venster boven gekomen en een pot water uitgegooid op Pieter Baeckeroot en Carton.

Marie Anne Dieussaert, *is de volgende, zij is de* dochter van Guilein, jonge dochter, woonende binnen deze stad, in de Gasthuisstraat, parochie van Sint Bertins, *en is* 26 jaar oud, Zij heeft in die nacht in de straat horen zingen, tussen 12 en 1 uur, voor of omtrent het huis van Frans Carpentier, een lied waarvan zij alleen het volgende onthouden heeft:
Wat willen wij met ons maeghdom maecken
Noë, noë, noë,
Zij heeft daarna nog horen een venster breken,
Zij heeft hier over daarna met Marie Francoise Carpentier gesproken, en deze zei,: Die duivelse stratenlopers, ik zal ze nog wel krijgen,

Het vervolg van de ondervragingen is op de 10de januari 1711. Dan is het de beurt aan **Guillaume Grootduyme**, zoon van Jacques, jonkman , woonende met zijn schoonvader

binnen dze stad, op de Iperdamcoutter, parochie Sint Jan, 21 jaar oud, of ongeveer. Hij legt de eed af en getuigt als volgt:
Hij heeft voor de deur van Jan Van Cayseele, zien zingen Jacques Scherrier zoon van Jacques, Theodor Carton, Pieter Baekeroot, zoon van Pieter en Frans Mey, waarbij de genaamde Scherrier en Carton een papieren ster hadden met lich daarin en zij zongen driekoningen liedjes, die zeker niet oneervol waren. Daarna zei scherrier dat hij een ander, vuil liedje kende.
Dat gingen ze voor de deur van Frans Carpentier zingen tussen 12 en 1 uur, waarvan de getuige zich de volgende woorden herinnert;
Wat willen wij met ons maeghdom macken,
konsten wij aen een man gheraecken,
alleene t salepen
voor jonghe maeghden,
'tis slaevernie,
helaes ten wort ons niet ghevraecht
Ick vreese wij sullen noch sterven maeght
Als waer wij sucken
ten wilt ons niet ghelucken
't is slaevernie.
En toen Scherrier zich terug getrokken had, Baeckeroot en Carton zijn het volgende lied gaan zingen:
Wij zijnder drie cooninghen met een sterre
lauriere corstillon
Uyt vremde landen van alle hoe vere
lauriere sire
Schoone schaere kynderen,
pater van de franschen est endormis
Al deze liedjes werden gezongen met de ster draaiende ,
Hij heeft ook gezien dat de dochter een pot water naar de zangers smeet, waarna de zangers zich terug getrokken hebben
Daarna heeft hij horen vertellen dat de zoon van Marc Danneel dit schunnig lied heeft meegebracht van Ryssel .

Tot daar dit 'dossier' uit het stadsarchief van Poperinge. Ze begonnen in die tijd nogal vroeg aan 'drie koningen - zingen'.

Wat zong men vroeger in de Westhoek?

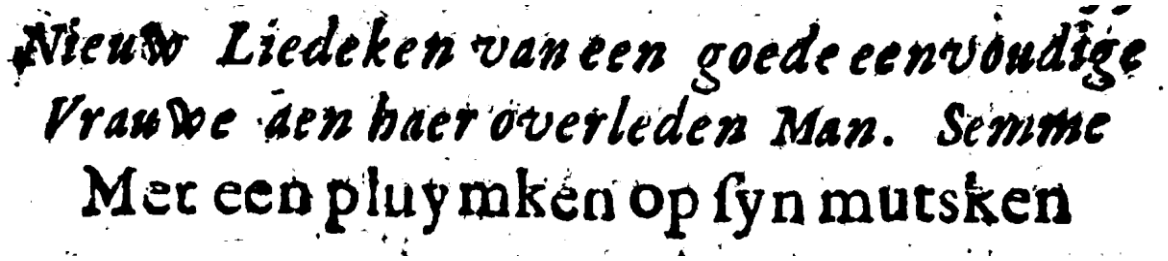
Nieuw Liedeken van een goede eenvoudige
Vrauwe aen haer overleden Man. Semme
Met een pluymken op syn mutsken

In het boekje van 'de Kint baerenden MAN' *te Brugge gedrukt in 1723 – zie het voorgaande nummer van Doos Gazette – staan er nog verschillende liederen opgenomen. Daarbij zit het* 'Nieuw liedeken van een goede eenvoudige vrouwe aen haer overleden man.'

Stemme: Met een pluymken op syn mutsken.

Het lied zat ook al in 'de Goese Nachtegaal' *een liedjesboekje uit 1712 en in het* 'NIEUW LIEDT-BOECK GHENAEMT Den vrolijcken Speelwaghen, van JACOBUS DE RUYTER *uit 1720; wat ons doet vermoeden dat Jacobus Beernaerts, de Brugse drukker, die het boekje samenstelde, de 'hits' van het moment in zijn boekje opnam.*

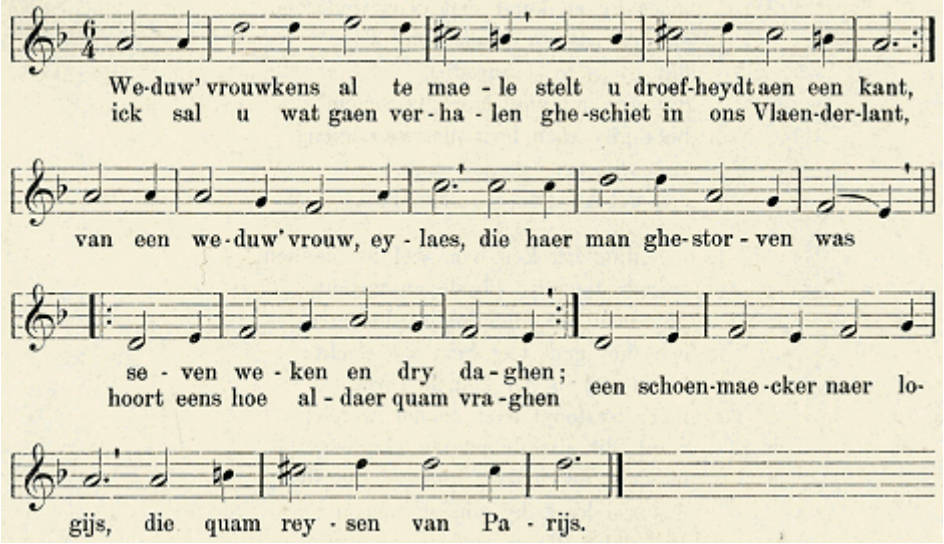

Honderd jaar later, toch rond 1800, wordt het lied nog opgenomen in verschillende liederenboeken. De tekst gaat als volgt:

1.
Weduw' vrauwkens al te maele
stelt u droefheydt aen een kant,
ick sal u wat gaen verhalen
gheschiet in ons Vlaenderlant,
van een weduw' vrouw, eylaes,
die haer man ghestorven was
seven weken en dry daghen;
hoort eens hoe aldaer quam vraghen
een schoen-maecker naer logijs,
die quam reysen van Parijs.
2
Deze vrouw uyt charitate
was den armen goedertier;
sy sey: 'vrient, komt vander straete,
sit in huys wat by het vier.'
Hy sprack haer met goe woorden toe:
'vrouken lief, ick ben soo moe.'
Sy vraeghden hem met goede reden:
vrint, van waer komt ghy ghetreden?'
'Van Parijs,' sprack desen knecht,
'daer het alles gaet seer slecht.'
3.
- 'Komt ghy van 't paradijs ghetreden?
Vrint ghy zijt my willecom!
Mijn man is oock overleden,
maer hy en komt niet eens wederom,

en den pastoor maeckt my wijs
dat hy is in 't paradijs.
Sijt ghy nu van daer ghekomen,
hebt ghy toch hem niet vernomen?
Het was eene rossen man,
die wel kloeffen maecken kan.'
4.
- 'Jae, ick ken hem wel ter deghen,'
sprack dien fijn gheslepen knecht,
'hy heeft op mijn logijs ghelegen,
och, het gaet met hem soo slecht:
hy is wel in het hemels perck,
maer hy loopt daer sonder werck;
want, dit zijn de meeste plaghen,
niemant magh daer kloeffen draghen,
dus soo loopt hy sonder schoen
en sonder kleers om aen te doen.'
5.
- 'Lieven Heer, mijn leden beven,'
sprack de vrouw gheheel belaen,
'hy kost hier soo weeldigh leven,
moest hy daerom van my gaen?
t' Is waer, hy was gheheel naekt ghestelt,
sonder kleers of sonder ghelt.'
- 'Ey, swijght togh van hem te spreken,'
sprect den knecht, 'mijn hert moet breken,
want hy is gelijck een doodt
door de arremoede groot.'
6.
- 'Vrient, keert ghy haest wederomme?
'k sal terstont maecken ghereet
twintigh guldens ghelt in somme,
en daer by zijn beste kleet;
'k sal het steken in een sack,
ghy kont draghen met ghemack.'
- ''k Sal 't doen,' sprack hy, 'sonder faelen;
maer dat moet ghy my betaelen.'
- Zy seyd': 'k' en weygher u gheen ghelt,
siet dat ghy 't maer wel bestelt.'
7.
Zy maeckten de accordatie,
dat sy gaf een patacon.
Doen sprack dese vrouw: 'eylacie!
dat s' noch ghelt dat mijn man won.'
s' Heeft het pack hem op gheleyt
en hy heeft adieu gheseyt.
Doen ginck sy bij haer ghebueren
vertellen haer avontueren,
wat sy al van haeren schadt
aen haer man ghesonden hadt.

8.
- ‘Wel wien drommel sou dit eerde,’
sprack een man, ‘ghy zijt al quyt,
t' en zy dat daer een te peerde
met'er haest seer achter ryt.’
Hy spronck op zijn peert aldaer,
en hy reet hem achter naer;
maer den knecht keeck dickmaels omme,
en doen hy dat peert sach kommen,
stack het pack daer in een gracht,
en hy wenscht' hem goeden dagh.
9.
‘Vrient, hebt ghy niet een vernomen
met een groote sack ghelaen?’
- ‘Jae,’ sprack hy, ‘k' heb hem sien komen,
maer hy is in 't bosch ghegaen.’
Hy seyd': ‘hout mijn peert dogh wat,
'k zal hem loopen achter 't gat.’
Dit was dat den knecht begeerde;
hy spronck haestelijck te peerde,
met het pack soo reed' hy voort,
dat van hem noyt is ghehoort.
10.
Doen hy 't bosch wel hadt doorkeken
is hy wederom ghekeert;
maer den man stont sonder spreken,
als hy hem vont sonder peert;
dus bedocht hy 't zijnder baet
eenen slimmen goeden raet;
hy ginck aen de vrouw verkonden:
‘ach, ick heb den bod' ghevonden:
ba, ghy hadt immers ghelijck,
dat hy quam van 't hemelrijck.
11.
‘Ach, hy scheyde schier van 't leven,
somtijdts viel hy op zijn knien;
'k heb hem noch mijn peert ghegeven
om dat hy noch soude rien;
want hy was soo swaer ghelaen
dat hy niet en konden gaen.’
- ‘Och, ghebuer, ick sal 't u loonen,
dat ghy u goet hert ginckt thoonen;
'k wil betaelen stracks u peert,
seght maer wat het u was weert?’
12.
Zij betaelt hem 't peert midts desen,
en sy sprack gheheel verblijt:
‘nu en hoef ick niet te vreesen,
want hy sal in korten tijdt
in het paradijs daer zijn,

mijn man helpen uyt den pijn.'
Dus waren sy alle drye
seer vrolijcke ende blije;
't vrouwken was gherust ghestelt.
Elck lacht, daer men dit vertelt.

Dit werkjaar zal ik in ieder nummer van Doos Gazette telkens één foto uit de periode van de eerste wereld oorlog opnemen. Hier is de eerste:

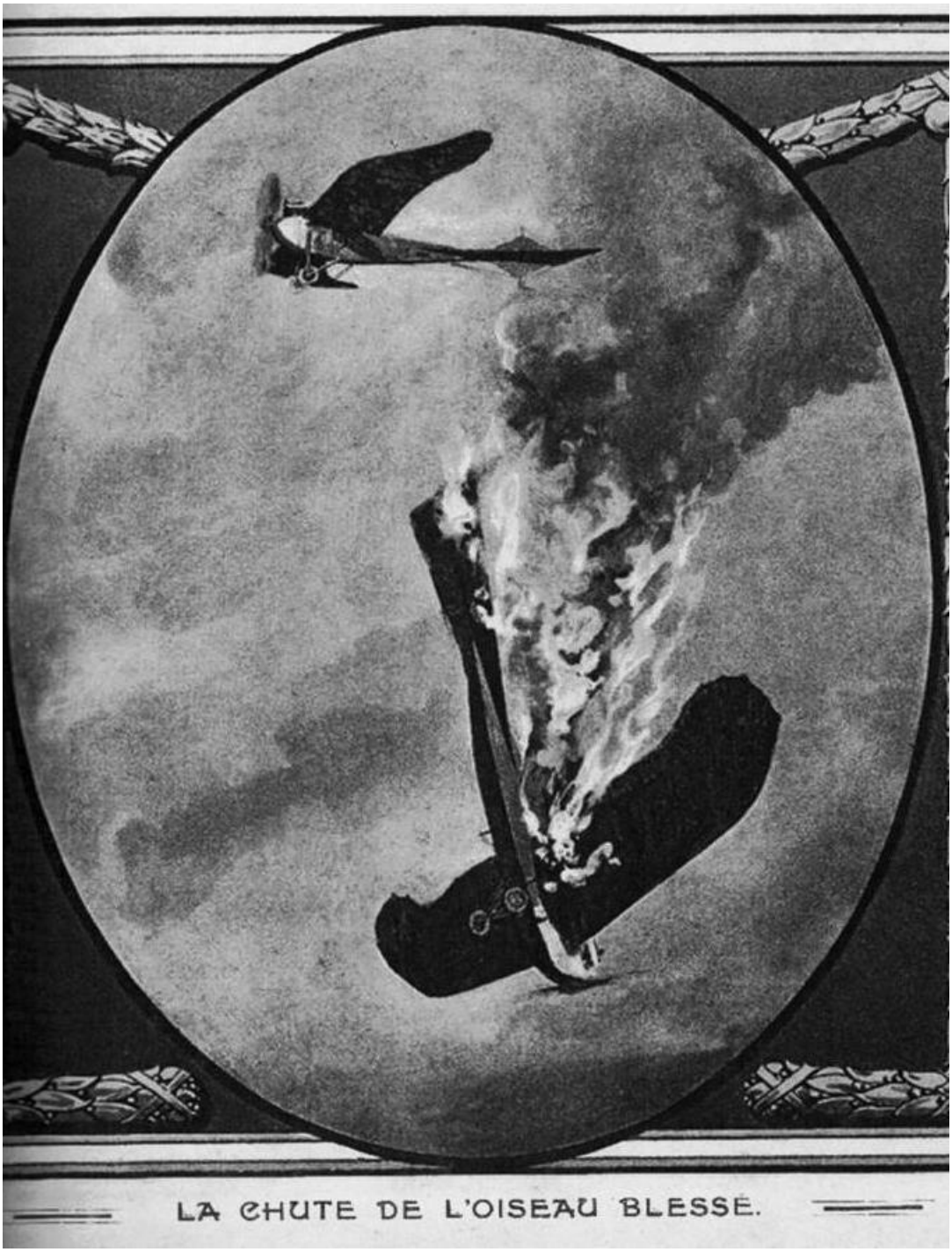

De val van de gekwetste vogel; van de frontpagina van 'L'événement illustré' van de 24ste maart 1917.

Nummer 115 **Doos Gazette** **februari 2012**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden
*
Voor imant die wel word gevoed
Zoo is de koude nut en goed
Maer die met nood de koud komt plaegen
Die is medoogent te beklaegen
Almanach 1777
*
Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 530 lezers

Beste abonnee

We geven hieronder nog een reactie van de hand van Rik Sohier, op het artikel over Makeblyde; hij schreef mij het volgende:
Dag Guido,
De commentaren betreffende Makelijde gelezen. Toen er een naam moest gegeven worden aan de feestzaal werd er door het toenmalige schepencollege BEWUST gekozen voor Maeke Blijde en niet voor Makeblijde omdat men de naam van de historische priesterfiguur niet wilde koppelen aan het feestgedruis. Enig historisch respect mag toch wel. Dat nieuwlichters het nu anders willen komt omdat ze de gemeentelijke geschiedenis van Poperinge de laatste 40 jaar niet gevolgd hebben. Degene die de naam toen gekozen hebben wisten ook van wanten want een afvaardiging van Poperinge is destijds met twee klassen naar de middelbare meisjesschool Makebljde van Rijswijk in Nederland gegaan om Lodewijk Makeblijde te gedenken. Ik denk niet dat het huidige schepencollege daar ooit al geweest is.
Dit is de puntjes op de I zetten maar niet weten waar de I voor staat.
Mat hartelijke groeten;
Rik Sohier

En daarmee sluiten we deze rubriek af.

Carolus Verhelst- de held van Poperinge!

Wij, - 't is te zeggen de Westhoekvertellers – doen mee met de sprankelende cultuurwedstrijd tot het kiezen van de Grootste Held van Poperinge. En onze held is Carolus Verhelst, ooit 'directeur' van de arme knechtenschool te Poperinge, maar ook savoyard – priester in de beloken tijd, ondergedoken priester in de Franse tijd, substituut directeur van het collegie te Poperinge, onderpastoor van de Sint-Bertensparochie, pastoor van de O.L. Vrouwkerk, directeur van het oude mannengesticht, weldoener van de bedelaars, oprichter van de paulienen en de arme meisjesschool te Poperinge…. Kortom een held!

Kom zeker kijken en luisteren op de erfgoeddag – zondag 22 april 2012 in de O.L. Vrouwkerk.

Het villen of vontekind

Ook het 'nieuwjaren' en de 'lukkentijd' wordt begin februari afgesloten. Mijn petekind komt deze namiddag nog nieuwjaren en dan zit het er weer op voor een jaar.
Ik vond de onderstaande akte - SAP396 – Renten etc. – *daterend van de 2de september 1616 en vond ze 'curieus' genoeg om ze hier mee te geven:*

Mayken de huysvrouwe van **Claeys Beuwaere**, compareerende in persoone,
verclaert ende gheeft te kennen voor de waerheyt
dat zy over den tyt van neghen jaeren naer haere beste memorie,
ghejont ende ghegheven heeft **Claeyken, de zone van Jan van Beveren**,
wesende 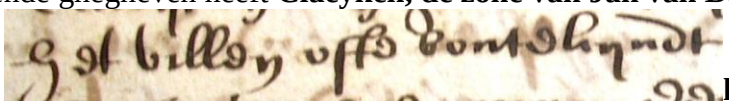 **het villen ofte vontekyndt**
van den voornoemden Claeys haeren man,
eene coeye, laetende danof 't proffyt ende gebruyck an de voornoemde Jan van Beveren ende zyne huysvrouwe,
voor de houdenesse van het zelven kynde tot dat 't zelve Clayken commen zoude ten huwelicke ofte anderen legititimen staete
ende dat als danne tzelve Claeyken daer anna hant slaen zoude ofte an eenen andere coeye danof ghecommen ende ghequect,
verzouckende dat de schepenen onderschreven danof de kennesse nemen zullen tot bewaerenesse van den recht tvoornoemde Claeyken an de voornoemde coeye ofte andere danof in plaetse van diere, ghequect, zoo voorseyt is, competerende
actum present Jan Wyts ende Jacques Caura, schepenen - desen ij° september 1616

Mayken *– is de koosnaam van Maria. In mijn kindertijd kenden we allemaal Maytje Zunne, die in de Bruggestraat naast de penitentenschool een snoepwinkeltje open hield en waar je zakjes kon kopen, gevuld met koekenkruimels en een speeltje.*
Zij is getrouwd met Clays Beuwaere en deze heeft een 'villen of vontekind'.
Een ***'villen of vontekind'*** *is een petekind.*

In het Middelnederlands woordenboek wordt 'ville' gedefinieerd als:
znw. vr. Van *lat. filia, fra. fille*; *lat. filia*. Het woord is uitsluitend in gebruik in de bet. *geestelijke dochter, meisje dat men ten doop heeft gehouden, vrouwelijk doopkind of petekind*. Een ml. *ville* (= *lat. filiolus*) is gevonden in het *Mhd.* (Lexer). Vgl. villegifte. — Het in de vlaamsche tongvallen nog bestaande *villen* komt van het verklw. van dit woord; zie villel.
Villel wordt beschereven als:
znw. vr. (en m.) Hetzelfde als ville, maar gevormd van het verkleinw. *lat. filiola* (vgl. het *lat.* aangehaald bij ville), *fra. filleule* en *filleul* (lat. *filiolus*). Vandaar villelgifte; z. ald. — Ook in den gedissimileerden vorm villen (villin). Vgl. pellen uit pellel (lat. "palliolum").— Nog heden is in het Vlaamsch *villen* naast *ville, vulle* in de bet. "doopkind" (zoowel "doopzoon" als "doopdochter") bekend (Schuermans, *De Bo*).
En we gaan nog eens naar het woord 'villegifte'.
Geschenk aan een kind dat men ten doop gehouden heeft, doopgeschenk, pillegift.
Hoe vele men geven sal toot fillegifte, *R. v. Zieriks.* 218, 74.
Dat niement meer en gheve eenen kinde, dat kersten ghedaen es, te villegiften noch na en sende anders dan VIII gr., 128, 25 (*ald*. 255, 74: te fillegiften). Nog heden in gebruik in Zndl. (*De Bo* 1325).

Zoals we merken wordt hier ook De Bo geciteerd en komen we zo terug in Poperinge.
Claeyken, het villen of vontekind van Claeys Beuwaere kreeg niet zo maar een 'villegifte' , hij kreeg een ganse koe. Zijn vader mocht de melk hiervan gebruiken voor zijn eigen profijt.

Mijn petekind zal straks een cadeautje voor mij meebrengen, en dan krijgt hij wat geld van mijn kant, zo is hier nog altijd het gebruik.
Een koe zal ik hem maar niet geven.

Poperinge in 1700

Ik kreeg onlangs – zoals iedere Poperingenaar – het stadskrantje in mijn bus, en daarin stond een kaartje van Poperinge in het kader van het parkeerbeleid.

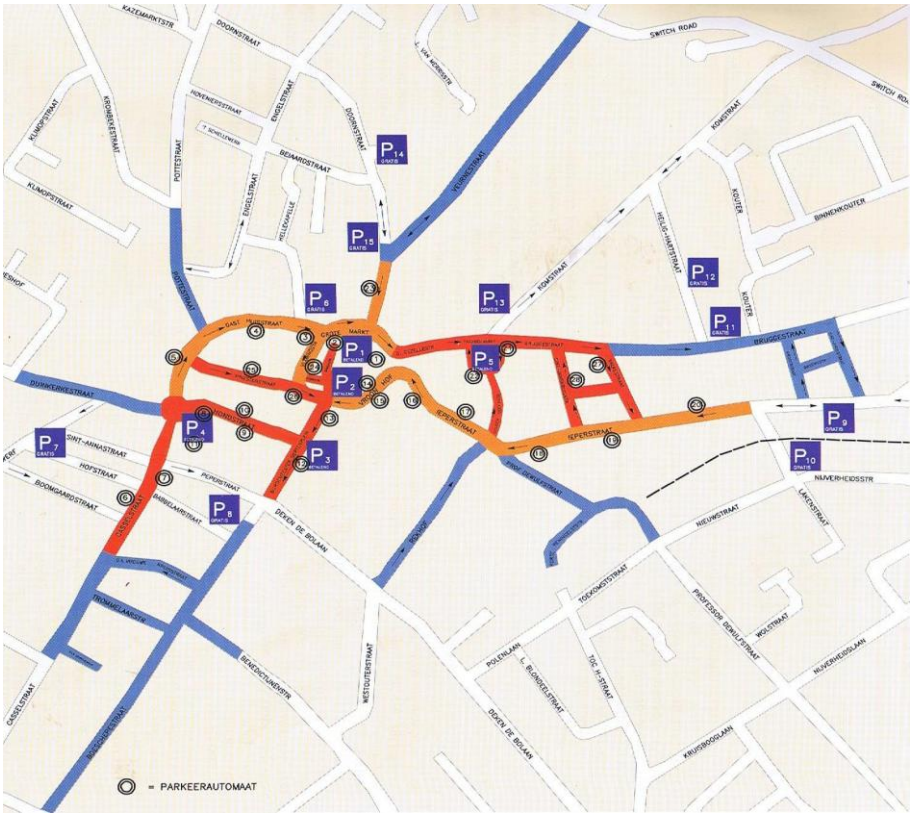

Momenteel zit ik opzoekingen te doen in het begin van de 18de eeuw, en het viel mij dan ook op dat heel wat straatnamen ondertussen van naam veranderd zijn. Het patroon van de straten echter is, is gebleven, alleen zijn er hier en daar kleine straatjes verdwenen.
We gaan dit stratenpatroon eens langs lopen in 1700 en hier en daar wat commentaar geven.

We beginnen op de Markt te Poperinge, die toen **de Oude Markt** genoemd werd, dit om onderscheid te maken met de **Nieuwe Markt**, die nu het Bertenplein genoemd wordt.
De Nieuwe Markt werd ook wel de 'Cleene' markt genoemd.
Op de Oude Markt komen een aantal straten toe. We denken eerst aan de **Vlamingstraat** die zo ver we kunnen teruggaan, zo genoemd werd. Net als de **Gasthuisstraat** die in 1700 ook reeds genoemd werd.
Wat momenteel de Veurnestraat heet, heette vroeger de **Leverstraat; .** ten minste het eerste deel van deze straat tot aan de Bommelaarsbeek. Het deel van de Veurnestaat, aan de andere kant van de brug over de Bommelaarsbeek, werd toen **de Gervelgatstraat** genoemd.
Op de site van 'De schatkamer van de Nederlandse Taal' leren we dat 'gerven' het zelfde wilt zeggen als 'leerlooien'.
Wat nu de Doornstraat heet, werd in die tijd de '**Korte Gervelgatstraate'** genoemd.

De Doornstraat is de straat die leidt naar de herberg 'Het Doorneken, vroeger een herberg op de hoek van de Pottestraat en de **Keizelaarstraat**, *nu de Sint Sixtusstraat. Deze herberg lag dus eigenlijk in de Pottestraat, samen met de herbergen de Hoogen Doorn ende Leegen Doorn.*
We keren even terug naar de Oude Markt, en daar vinden we verder de Guido Gezellestraat. In 1700 heette het eerste deel van de Guido Gezellestraat, **de Iperdam Coutter**. Deze straat liep tot aan de brug van de Vuile Beke, en deze beek liep vanuit de Sint Jans Vijver, gelegen op de Paardemarkt tot in de Vleterbeek.
De huidige Paardenmarkt werd in 1700 ook reeds zo genoemd, maar ook nog steeds de **'Keukenmarkt'** of **Beestenmarkt.**
Wat nu de Bruggestraat genoemd wordt, werd in 1700 ook reeds zo genoemd, maar ook soms wel Brugge**n**straat, in het meervoud. Waarschijnlijk omdat deze straat zowel leidde naar de brug over de Vuyle Beke als naar de brug over de Vleterbeek.
We lopen even de Bruggestraat in en op de rechterkant vinden we de **Sint Janskruisstraat**, die in 1700 ook reeds zo genoemd werd. Iets verder hebben we het 'Valckestraatje' , zo genoemd omdat het naar de herberg 'De Valcke' liep, op de hoek van de Ieperstraat en het huidige Valckestraatje. Dit Valckestraatje werd hiervoor het **'Wullebuikstraatje'** genoemd.
Over de 'wullestraatjes' schreef ik in Doos Gazette van april 2011. We vonden zowel de namen **Wullebroek, Wullebuck als Wullebroekstraatje** *terug in de Halmen, de wegeltjes tussen de huidige Komstraat en de Ieperstraat.*
De huidige Komstraat werd rond 1700 nog de **Couterweg** *genoemd.*
We nemen onze draai langs de Valckestraat en lopen zo naar de Ieperstraat, die in 1700 ook al zo genoemd werd. We slaan terug richting Grote Markt op.
Links komen we nu de Professor Dewulfstraat tegen, die rond 1700 nog **de Meesenstraat** *genoemd werd, om de simpele reden dat deze straat naar Meesen leidde. We wandelen verder in de richting van de markt en we vinden links het Rekhof, dat toen ook al zo heette.*
Rechts vinden we de huidige Gouden Hoofdstraat, die rond 1700 nog het **Keukenmarktstraatje** of het **Beestenmarktstraatje** *heette.*
Als we dat inslaan krijgen we op de rechterkant een doodlopend straatje, dat in 1700 nog het **Zakstraatje** *genoemd werd.*
We lopen verder richting markt.
Op de linkerkant zien we nog altijd een deur langs het oude huis dat aldaar staat en langs het huis waar de winkel van Vansevenant was. Achter deze deur liep **het Puckelstraatje** *tot aan de Vleterbeek die doorgaans de Schipvaart werd genoemd.*
Een pukkel is een visnet waarin men de gevangen vis in bewaard.
Aan de overkant van de Ieperstraat liep dit Puckelstraatje verder tot op de huidige Paardenmarkt, maar hier werd dit straatje het **Cordenaerestraatje** *genoemd.*
Wanneer we in 1700 doorliepen richting markt, kwamen we over de Stenen Brug, terug op de markt. Op de linkerkant vonden we toen nog **het Sint Bertinskerkhofstraatje** *wat tegenwoordig het Garenstraatje heet. En zo komen we terug aan in de Vlaminckstraat.*
Als we deze inslaan komen we gelopen in de Priesterstraat, dat toen nog gewoon de **Papestraat** heette.
We slaan de richting in naar het huidige Bertenplein. Dit straatje heet nu al Bertenplein maar in 1700 werd dit nog **het Vroonhof** genoemd.
Rechts van het Bertenplein vonden we toen ook al **de Hondstraat**, maar nog met de Hondsgracht, en verder **de Peperstraat**, met toch al op de hoek de herberg Sint Omaars.
Links hebben we nu de Deken De Bolaan, wat toen nog **de Elsenbruggestraat** heette.
In het verlengde van de Rekshofstraat, loopt nu de Westouterstraat, die toen nog de **Gravestraat** genoemd werd. Die liep naar de **Bellestraat** links, en rechts – het huidige Benedictijnenstraatje – werd toen de **Nieuwe Bellestraat** genoemd.

We gaan in de huidige Boeschepestraat nog even in de richting van de stad.
De **Onze Lieve Vrouwekruisstraat***, werd rond 1700 ook al zo genoemd.*
En iets verder het huidige Babelaerestraatje werd toen soms ook nog **het Balliustraatje** *genoemd.*
We lopen nu weer de andere kant op in de Boeschepestraat.
Het huidige Trommelaarstraatje, heette toen nog gewoon **het Rommelaerestraatje.**
En zo geraken we aan de huidige Keer van den Ommegang, die toen de **Wellinckstraat** *genoemd werd.*
Nu heet de doorloop van de huidige Boeschepestraat, **de Valkenberg***. Toen in 1700, werd de hofstede die daar lag reeds de Valkenberg genoemd. In de velden daar achter had deze hofstede een 'piete' over de Vleterbeek. Een 'piet' of een 'hooipiet' is een 'losse' brug die men in tijden van de oogst over de beek legde, en die in ander tijden afgebroken en opgeborgen werd.*
Wat nu de Valkenberg genoemd wordt, heette toen nog **het Wappelgat** *of ook wel het* **Wappergat.**
Een wapper is volgens 'De schatkamer van de Nederlandse Taal' onder andere 'een ijzeren rad met drie schijven, dat door de touwslagers wordt gebruikt'. Maar 'wappelen' is zo ongeveer het zelfde als ''wapperen' en dan betekent dit gewoon dat er in dat gat gemakkelijk te wapperen viel; misschien dus dat het hier een windgat was.
Of misschien stond er hier wel een lange wapper van een boom te 'wapperen'.
Zo komen we in de Casselstraat die toen ook al de **Casselstraat** *heette.*
Er liep een klein straatje van de Casselstraat naar het Zwynland dat rond 1700 het **Raepe of Rapstraatje** werd genoemd.
En zo gaan we terug richting de markt. Op de linkerkant lag in 1700 ook al **de Koestraat**. In 1630 liep dit Koestraatje zelf nog helemaal tot aan de weg naar Proven – de huidige Duinkerkestraat. Het stuk tussen de Werfstraat en de Duinkerkestraat, kreeg nu de naam de Korte Werf.
Richting stad hebben we rechts de **Onze Lieve Vrouwkruisstraat**, die in 1700 ook al zo heette, net zoals de **Boomgaardstraat** op de linkerkant, dat wel varieerde met 'Bogaerdstraatje'.
Het huidige Sint Annastraatje, heette toen nog **het Gapaerdstraatje**, gewoon van 'gapen' of 'staan kijken op'.
En zo komen we tot aan de huidige Duinkerkestraat, die in 1700 **de Watoestraat** genoemd werd., omdat ze naar Watoe leidde. De Werfstraat werd toen ook al de Werfstraat genoemd.
En zo gaan we richting de markt?
Nu heet dat de Gasthuisstraat, maar toen werd dat nog **de Noordstraat** genoemd.
Verder richting markt, krijgen we op de linkerkant , recht tegenover de Papestraat, het **Weddingstraatje**, ook wel het **Viverstraetje** genoemd, omdat het naar de Sint Bertinsvijver leidde.
De volgende straat heette toen reeds **de Pottestraat**, en als je deze een eind inwandelt, vind je op de linkerkant opeens **de Krombekestraat**, die toen ook al zo genoemd werd.
Wanneer men verder de Pottestraat volgt, de huidige Kazemarkt voorbij, kwam men toen in **de Coppernollestraat** terecht, de huidige Peselstraat, die ook via de huidige Steenweg op Woesten, naar de Coppernolle – overdracht leidde die in 1700 nog in gebruik was.

Als we terug lopen richting Gasthuisstraat, vinden we op de nu linkerkant, **het Ingelstraatje**.
Een Ingelstraatje - of beter gezegd, een 'ingel' of engel – wilt zoveel zeggen als een 'angel' en een 'angel' is een hoek. Nu, onder ons gezegd, een 'engel' is ook een mens met een hoek af. Een kind kreeg in vroeger tijden, als het stierf, een 'engelmis', het was een engeltje dat

naar de hemel terug ging en de doodsprentjes waren dan ook niet in het zwart, maar in het blauw.
Het Ingelstraatje had eigenlijk twee hoeken, enerzijds liep het een eindje parallel met de Potterstraat om dan de hoek om te slaan naar deze straat toe. Daar op de hoek was er de herberg 'Den Ingel' of Den Engel.
Maar het Engelstraatje liep ook door, de brug van de Bommelaarsbeek over, tot in de Gasthuisstraat, en kwam uit waar nu het schoonheidssalon van Batteu staat, om als waterweg verder te lopen richting de dekenij.
Wanneer we richting markt, langs de Gasthuisstraat verder liepen in 1700, kwamen we dus dit Ingelstraatje eerst tegen met iets verder de poort van het Gasthuis, waaronder door het **Bayaardstraatje** liep, tot tegen de beek, waar rechts van dit straatje het apart staande gebouw van de oude Bayaard stond.
En zo zijn we terug op de Oude Markt van Poperinge.

De touter en de windmolen van de abdij – Aimé Smeyers en Guido Vandermarliere

Bij het doornemen van het register de register SAP 404 de register van Renten, Verbanden, Transporten ende andere wettelljke verkentenissen gepasseerd voor Burgemeester ende schepenen der Stede van Poperinghe over de periode 1693 – 1714 kwam ik op de 5de februari 1700 de volgende akte tegen:

5 februari 1700 – De touter en de wintmeulen van de abdij

Compareerde **Pieter Deturcq**, gebrucker vanden **touter ende wintmeulen**, competeerende d'abdie van Ste. Bertens, gelegen binnen deser stede met de voorder huysingen ende garserien daermede gaende,
den welcken hem vindende beveelt van wegens mijn heere den proost deser stede tot het stellen van borghe voor drie toecommende jaeren, t'eerste te beginnen vande **22ste februari** eerstcommende
als mede sijn meubelen ghesaisiert ende geinventarieert door d'heer amman ende wetschepen ten versoucke van de selven heere proost
tot versekerheit ende betaelynge van de somme van achtendertich ponden grooten over ende in rechte van verscheenen pachten gevallen den **22ste february 1699**
ende omme syne portie in zestich ponden grooten beneffens **Joos Scholaert**
staende te vervallen den 22ste february eerstcommende
ende oock tot versekertheit van **den staenden prijs ende verhael** van *de* minder weerde indien de selve by prisie minder bevonden woort,
ende hem vindende onvoorsien van penningen ende niet connende voldoen aende versochte borgtochte,
soo ist dat den comparant bij dien consenteert dat de selve gesaiseerde ende geinventorieerde meubelen, mitsgaders ander effecten
sullen vercocht worden a la hause, de meestbiedende naeste,
bij eenen heerlichen ende wettelichen **coopdach** door den clercq vande venditien op atterminatie van vier maenden int regard van de cooper
excederende de drie ponden parisis,
gevende mits desen aenden selven heere proost; assignatie op den selven clercq van de venditien omme uit de portie van de vercochte goederen te recouvreren ende ontfangen de sommen hier vooren in deele ofte geheele met onverletheede in cas van courtresse
t'surplus te mogen heisschen ende te vervolgen soo hij in rarde wert,

gedoogende ten dien einde **volontaire condemnatie** int bedrach van de sommen ende pretentien hier vooren met wysdom ect.
Cederende ende renoncierende voorts van sijnen pacht vande drye aenstaende jaeren in handen vanden selven heer proost **om de selve meulens** met appendentie te verpachten aen de gonne hij goeddunckt sal
al twelcke den voornoemde heere proost alhier present ende medecomparerende heeft geaccepteert
Ende aengaende **den staenden prijs**, partien sullen prijsers kiesen binnen al sulcken tijt als den selven heere proost sal geraedich vinden,
dienvolgende is den eersten comparant gecondemneert bij sijn *submissie* inde voornoemde sommen ende pretentien hiervooren geliberheert met wijsdom, etc.
Ende gedecreteert de selve cessie van pachte met tvoorder inhout van dit contract
Actum desen **xv february 1700** *(15 februari 1700)* ter presentie van dheeren ende meester **Ignatius Proventier ende Jacobus Cheys** schepenen van Poperinghe
Toorconde als greffier – onderteeckent **J. Mazeman**

De inhoud van deze acte is duidelijk. **Pieter Deturcq***, die tot dan toe de 'touter' ende windmolen van de heer pachtte, heeft achterstand opgelopen met het betalen van zijn pacht. Zijn meubelen zijn daarom reeds aangeslagen en geïnventariseerd om openbaar verkocht te worden.*
Normaal gezien diende hij nog een pachtcontract van drie jaar uit te doen, maar gezien deze 'pachtbrake' zullen de molens terug verhuurd worden. Indien deze nieuwe verpachting minder dan de vorige, door Pieter Deturcq gedaan, zou opbrengen, dan zal hij nog het verlies voor de abt, de heer van Poperinge, dienen bij te leggen.

*De molens van de heer zijn, zoals we deze ook uit andere stukken kennen, de watermolen die naast '**de speye'** stond en de windmolen die op de Kouter stond. We vinden deze nog terug op de Ferrariskaart uit 1778.*
Zoals we hier kunnen zien stond de windmolen tussen de Vleterbeek en de Schipvaart in getekend en deze molen stond ook nog wel beter bekend als de Coutermolen.

Wat mij ook intrigeerde was dat de molens van de heer hier een windmolen en **een 'touter'** *genoemd worden. Daarom nam ik contact op met de heer* ***Aimé Smeyers****, die de site van de* **Stichting Levende Molens Nederland**, *verzorgd.*

Beste Aimé
Mijn beste wensen al voor kerst en nieuw
In één van onze registers uit 1699 konden we het volgende lezen
compareerde Pieter Deturcq gebruicker van **de touter ende wintmeulen** competeerende ...
Nu waren we ons aan het afvragen wat een 'touter zou kunnen zijn.
Als we dat door onze woordenboeken halen, komen we uit op 'schommel' maar een 'schommel' huren samen met een windmolen, lijkt ons iets raars.
Zou het een paardenmolen kunnen zijn?
En ken je misschien andere voorbeelden waarin dit woord gebruikt wordt?
Met mijn hartelijkste groeten
Guido

Hij schreef mij al vlug het volgende terug:

Beste Guido,
Het woord *touter* is mij evenzeer onbekend.
En het is ook niet opgenomen in de woordenboeken van de molentermen… Tenzij in dat van G.K. KOCKELBERG, *Verklarend Handboek voor "Molenwoorden" uit de Nederlandse en Vlaamse Molenliteratuur*, Rotem, Studiekring Ons Molenheem, 2000, p. 268a:
Touter: Heiter, Zakhokje.
Op p. 77a, vinden we:
Heiter: Touter. Overdekt deel van het balkon, rechts naast de trap van een staakmolen, waar men de zakken opborg < Kavette, Kombuis.
Dat "*teken <*" betekent in dit lexicon: «Om meer te vernemen over een bepaald woord: zoek alle benamingen in de omschrijving op en eventueel ook de verwijzingen achter het "*<teken*".»
Ook al zou dat linguïstisch moeten nagekeken worden, schijnt die betekenis me niet onbegrijpelijk en leunt ze aan bij de door u gevonden betekenissen in de woordenboeken, waar het woord in verband wordt gebracht met "schommel". Inderdaad, hoe verder men zich verwijdert van de staak of standaard van een molen, hoe meer de wiebelende beweging van het molenkot zich laat gevoelen. Thans vindt men in die kombuizen een buil, een haverbreker en dergelijke. Ik ben helemaal niet zeker dat dit het geval al zal geweest zijn in de XVIIe of XVIIIe eeuw…, en vermoed dus dat het toen gewoon een kot was waarin de molenaar de zakken opborg.
We zouden ons daarmee tevreden kunnen stellen. Echt logisch en overtuigend lijkt me die verklaring toch niet: waarom zou die *touter* niet beschouwd worden als behorende bij de molen: in uw citaat staat toch de"touter **ende** wintmeulen". Zou de verklaring volstaan met de opmerking dat die *touter* speciaal afzonderlijk wordt vernoemd, omdat deze niet binnen de deur van het molenkot staat, maar bovenaan de trap, en dus afzonderlijk dient aangewezen? Uw citaat laat blijkbaar evenmin toe te denken dat de molen aan twee verschillende molenaars werd verpacht (wat veel voorkwam), en dat de *touter* slechts aan één van beiden was verhuurd?
Mij doet dat al bij al toch ook denken aan wat Yves Coutant heeft trachten uit te leggen in zijn woordenboek *Dictionnaire historique et technique du moulin dans le nord de la France de Lille à Cambrai du 13^{e} au 18^{e} siècle*, Turnhout, Brepols, p. 228-230, onder het lemma : *Cambrette*: « Réduit servant d'entrepôt ».
Daarbij stelt Y. Coutant de vraag : *Où se situait donc de réduit ?* Als mogelijke uitleg verwijst hij naar een ets uit 1631, die ik hier bijvoeg, voor het geval gij niet direct de hand kunt leggen op dat merkwaardig woordenboek.
Echter kunnen we ons in uw geval daarbij nu de vraag stellen of die *touter* nog absoluut tussen de teerlingen van de molenvoet stond, en mettertijd niet kan gebruikt geweest zijn om gewoon een bergplaats voor zakken ergens in de omgeving van de molen aan te duiden, waarbij het woord *touter* niet meer echt verwijst naar het wiebelen van de molen. Maar ja, de oorspronkelijke betekenis van woorden kan toch sterk evolueren, zodat de "wortel" ervan vergeten is?

Mijn verklaring is dus maar waard voor wat zij waard is. Immers we kunnen ons al de vraag stellen waar G.K. Kockelberg dat woord heeft aangetroffen, en dat geeft hij nooit en nergens aan in zijn lexicon, ook al is en blijft dat een nuttige en degelijke inventaris van alle molentermen die hij ooit heeft ontmoet.
Maar een rosmolen is het, volgens mij, beslist niet: daarvoor gebruikte men de termen *askot* of *roskot*, die ik meermaals heb ontmoet in Frans-Vlaamse archiefteksten.
Ook al blijf ik de wetenschappelijke verklaring met dit alles nog verschuldigd, hoop ik u toch enigszins op de weg te hebben gebracht met mijn beschouwingen (een *touter* zou dan een berghok zijn geweest voor zakken, zonder dat we dat preciezer kunnen beschrijven).
Ook voor u en alle mensen die u lief zijn, mijn beste wensen voor een zalig Kerstfeest en een vreugdevol, vruchtbaar jaar 2012.
Met heemverbonden groeten,
Aimé Smeyers, Alsemberg.

Daarbij voegde hij de onderstaande tekening;

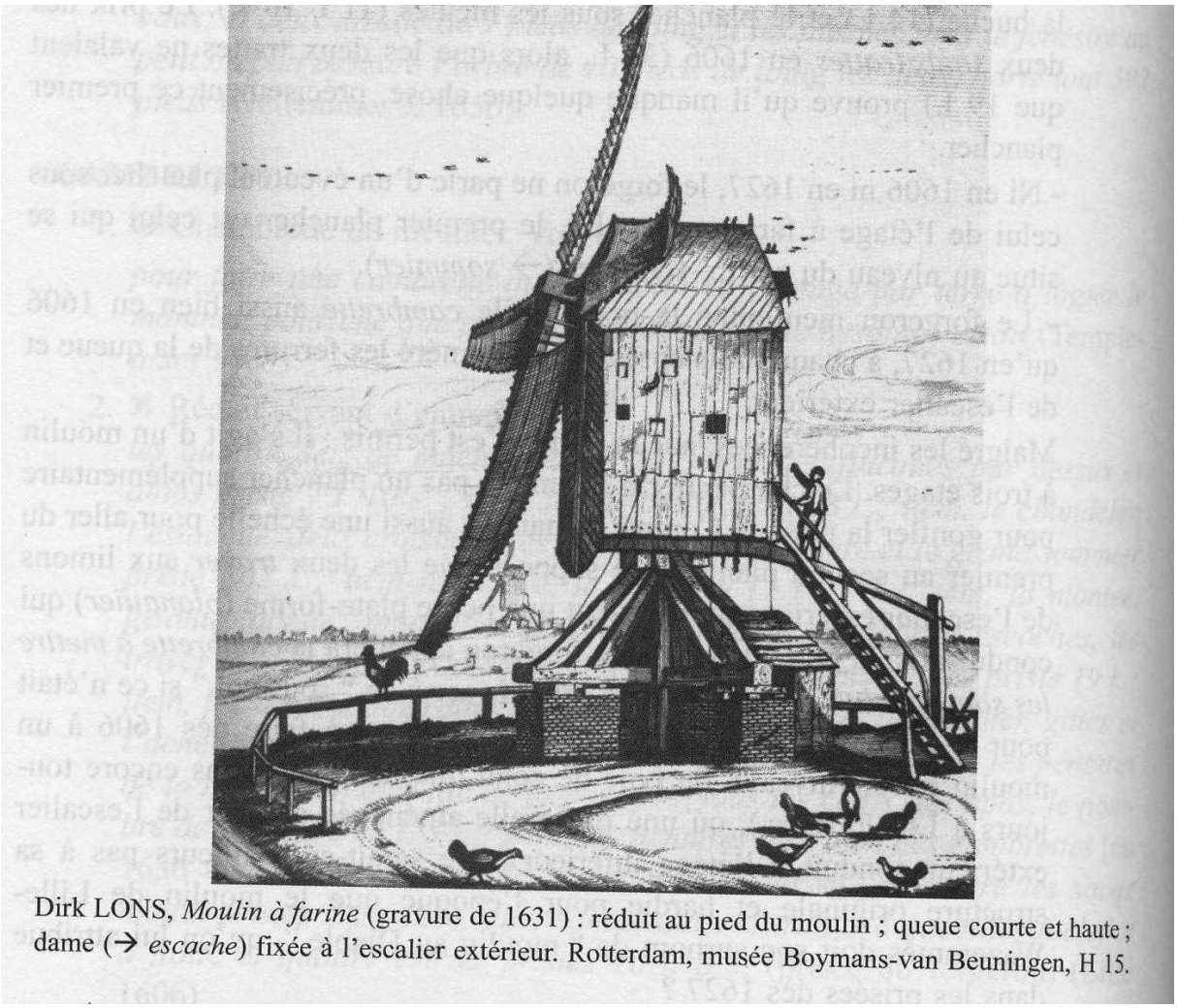

Dirk LONS, *Moulin à farine* (gravure de 1631) : réduit au pied du moulin ; queue courte et haute ; dame (→ *escache*) fixée à l'escalier extérieur. Rotterdam, musée Boymans-van Beuningen, H 15.

Ondertussen vond ik even verder in de zelfde register, een tweede akte – de nieuwe verhuring van deze molens.

23 februari 1700 – De molens van de abdij verhuurd aan Jan Van Ryckeghem – SAP 404

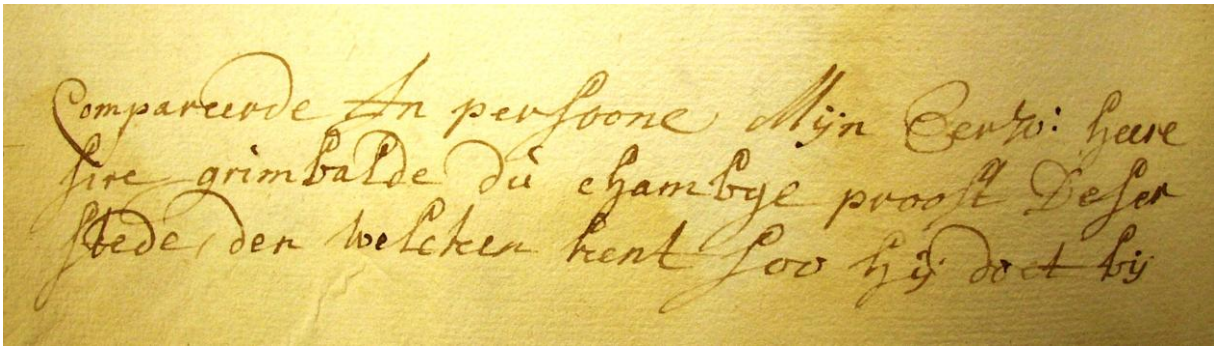

Compareerde in persoone mijn eerwaerde heere sire Grimbalde du Chambre , proost deser stede, den welcken kent soo hij doet bij desen
in goeden en loyalen tytel van pachte gegeven thebben aen **Jan Van Ryckegem** ende **Joos Schollaert, flius Anthonis**, present ende accepterende,
twee meulens,
deene **een touter**, dander een wyntmeulen,
staende op den wal van de coutter bij de reviere, loopende naer treepken binnen dese jurisdictie,
mette landen, huysingen ende stallynghen daer meede gaende,
gelick de selve te vooren gebruickt zijn geweest bij **Pieter Deturcq** ende den selven **Scholaert**
ende dat voor een termijn van negen naer eenvolgende jaeren
ingegaen zijnde den xxijste february xvijc
sulckx dat teerste jaer pacht vallen ende verschijnen sal ten gelicken daghe int jaer xvij een ende soo voorts van jaere tot jaere den selven termin gedeurende,
dit omme drie ponden parisis te godtspenninck
ende van principale prestatie van pachte de somme van vijftich ponden grooten vlaemsch by jaere, vrij ende suiver gelt,
boven twyngelt ordinaire, jaerelickx, twelcke is achthien schele parsiis van elck pont groote vlaemsch, dat den generalen pacht bedraecht
boven alle oncosten van poinctynghe, settynghe, soldatencosten, straetschouwynghen ende contributien in diender vallen te betaelen,
emmers geen gesondert nochte gereserveert
die al blijven tot laste van pachters sonder payement,
te betaelen de voorseyde jaerlicksche prestatie van halven te halven jaere met tingaen van de pacht
de pachters zijn gehouden ende verobligieert twater te houden tot op den naghel ten dien effecte geslegen bij de groote steenen brugge
emmers alles ter orden vant magistraet deser stede ende met communicatie van de heere verpachters, houdende de pachtes in staenden prijse, over ’t draeyende werck de somme van twee duyst vier hondert negenentnegentich ponden parisis,
twelcke soo sal blijven tot t’expireren van de voornoemde pacht
als wanneer t’selve draeyende werck over sal gelevert worden by prisie
als dan schaden betaelende ofte baete heffende,
nemaer bij soo verre de prisie ten incommen van pachte waere excedeerende de voornoemde somme,
soo beloven de pachters d’excrefsentie op te leggen ende te betaelen aen de heere verpachter ter ontlastinghe van de afgaende pachters,
Belovende den selve Rickeghem te stellen goede ende souffisanten borghe ten contentemente van de heere verpachters, altijt daertoe aensocht zijnde
ende daer en boven,

soo ist dat de selve twee pachters
Soo ist dat de selve twee pachters hun verkennen bij desen borghe ende principael
elck voor de ander ende een voor al,
in solidum sonder divisie ofte excussien
als meede voor de staenden prijs die gelaeten is geweest aen den voornoemde Turcq ende Joos Scholaert
omme in cas de prisie dieder moet bevonden als den voornoemden staende prijs in corten dagen geschieden minder waeren bevonden als den voornoemden staenden prijs,
de selve goet te doene behoudens hun guerrand op elckanderen,
welcke pachters in alle tgonne voorschreven gedoogt hebben by desen volontaire condemnatie met wijsdom executoir
soo sij gecondemneert zijn mits desen,
met gelicke wijsdom executoir dat soo sal blijfven niet jegenstaende verjaertheede, styl ofte usantie in contrarie
gevende bovendien procuratie aen … *(niet ingevuld)* … omme te gaen ende compareeren in het hof van 't parlement tot Doorncike ende in t hof ende siege royal van Vlaenderen flamingant tot Ipre ende aldaer de voornoemde condemnatie met wysdom executoir te reiteren onder belofte ende op 't verbant als naer rechte
Actum desen 23ste februari 1700 present d'heer ende meester jacobus Guishenis Wenis, ende Jacobus Cheys, schepenen van Poperinghe
Toorconde als greffier, onderteeckent J. Mazeman

Aimé schreef me hierover het volgende terug.

Beste Guido,
Dat zijn zeer interessante stukken. En ik denk dat ge gelijk hebt: het betreft wellicht een "molensoort".
Vraagje: die abdij van Ste Berten? Is dat niet de Sint-Bertinusabdij van Sint-Omaars? In dat geval zal ik graag te rade gaan bij de West-Vlaamse en Frans-Vlaamse molenkenners Lieven Denewet, Yves Coutant, of zelfs Jean Bruggeman…
Dat mysterie boeit me oprecht.
Groetjes,
Aimé

Aimé voegde de daad bij het woord en contacteerde Lieven.

Beste Lieven,
Guido Vandermarliere uit Poperinge, heemkundige, is een zeer actief vorser, die ge trouwens misschien wel kent.
Hij contacteert me in verband met de twee onderstaande archiefstukken. Daar is namelijk sprake van een "*touter ende wintmeulen*". Echter verder in de tekst is er sprake van "*om de selve meulens*". Waaruit hij, volgens mij terecht besluit dat een *touter* ook wel een molen zou kunnen zijn…
Weet gij wat een *touter* zou kunnen zijn?
Hartelijke groet,
Aimé

Dag Aimé
In kort bestek geantwoord:
ik herinner me dat ik in het uitgegeven molenmakerswerkboek van Coussée uit Meulebeke (themanumer van Molenecho's 1994 als ik me niet vergis),
het woord "touter" heb ontmoet als zijnde de benaming voor een kombuis,
meer bepaald aan de trapzijde van een staakmolen.

Verder dienen we voor de Westhoek ook op te passen met de benaming "windmolen":
in vele gevallen slaat dit op een "wanmolen"!
"Touter" mag inderdaad nog eens verder uitgediept worden,
het komt niet in de regulieren molenwoordenboeken voor!
Mvr.groeten,
Lieven
(Ondertussen zijn we ook gestart met een database verdwenen molens).

Beste Guido,
Hierboven het beknopt, maar, naar ik meen, pertinent antwoord van Lieven Denewet.
Lieven is nog relatief jong en heeft dus nog een geheugen navenant (zonder te beseffen dat dit sluipend verdwijnt, dag na dag, tot we het verlies ervan pijnlijk gewaarworden…)
Inderdaad, in het tijdschrift *Molenecho's*, jg. XXII, 3-4, juli-dec. 1994, hebben L. DENEWET en L. GOEMINNE een speciaal thema-nr. 7 uitgegeven: "*Molenmakers in Vlaanderen – Het werkboek van Coussée uit Meulebeke*".
In het hoofdstuk van de gebruikte molentermen wordt, op p. 162, het woord *touter* verklaard: «zakhokje aan de staartzijde (staakmolen) aanzetstuk, inz. als kruisplaatkop». Het staat daar bij de lijst van «molentermen die we niet terugvinden het *Woordenboek van de Vlaamse dialecten* en in andere molenstudies».
Dat woord is dan natuurlijk ook terug te vinden, met dezelfde omschrijving, in het *Glossarium van de naamwoorden (molentermen)*, op p. 171. Hierbij sluit dan mijn voorstel voor verklaring van gisteren aan (*touter* zou kunnen zinspelen op het wiebelen in die kombuizen).
De opmerking van Lieven in verband met de benaming "windmolen" is eveneens belangrijk. Met het woord *(wind)meulen* kan evenzeer een wanmolen worden aangeduid.
Als besluit kunnen we volgend voorstel misschien formuleren: een *touter* is een kombuis (of aanhangsel aan de molen). Uit de akte mogen we wellicht veronderstellen dat in die *touter* een wanmolen was opgesteld. Dan wordt de akte volledig interpreteerbaar en begrijpelijk. Het gaat hem dan wel degelijk over één staakmolen, waarin een wanmolen was opgesteld (waarschijnlijk aangedreven door het molenwerk van de windmolen): vandaar verder in te tekst het meervoud *meulens*.
Indien ik hier of daar nog complementaire gegevens vind, zal ik niet nalaten die onmiddellijk door te sturen naar u.
Nog veel succes en stevige groet,
Aimé

Daarop mocht ik dan weer reageren:

Uit deze tweede akte blijkt duidelijk dat men de twee molens van de abt - de water en de windmolen, samen verhuurde, zodat ik dus nu veronderstel dat de 'touter' een synoniem moet zijn van 'watermolen'.
Beste Aimé, wil je hier nog eens een commentaar op geven?
met mijn hartelijkste groeten - Guido
Daarbij vond ik de onderstaande derde akte die ik nog eens kon doorsturen naar Aimé.

17 juni 1720 – De wind en watermolen van de abt - Processen 1720

Den eerweerdighsten heere abt ende religieusen van Ste. Bertins, heesschen **de weduwe van Jan van Ryckeghem**
Eerst de somme van vijfhondert seven en tachtentigh ponden achthien schele parisis, soo veele de verweerdereghe in reste schuldigh is over het ghebruyck van **den wint ende watermeulen van de heeren** heeschers competeerende
tot den twee en twintighsten februari 1718

Item heeschen betaelynghe s'verweereghes laste van de somme van duyst twee hondert t'neghentich ponden parisis over twee volghende jaeren t'leste verscheenen den twee en twyntighsten februari 1720
over het ghebruyck van de selve meulens in advenante van seshondert vijfenveertigh ponden parisis bij jaere,
begrepen de wyntghelden,
heesschen oock t'haeren laste de somme van tweehondert acht en tachtentigh ponden parisis over drye jaeren heure van vyf ghemeten een line ses en vijftigh roeden landt gheleghen in den Peselhouck t'leste verschenen baefmisse seventhien hondert neghenthiene in advenante van acht ponden grooten vlamsch bij jaere,
maeckende alsoo te samen de somme van twee duyst een hondert vijf en tsestigh ponden achtien schelle parisis, heeschend eoock den itnerest van de vermele somme a tempore more met de costen van de vervolghe
Ghedaen de voornoemde pandynghe met insinuatie van dage, jegens donderdag wesende den 27ste deser inde wetcamer ten negen heure inde voornoene ende overghelevert copie met ons rrelaes O inthimatie desen 25ste juny 1720
Toorconde G. Duflocq
Bouchout 1720

Beste Aimé

Die 'touter' zou dus eigenlijk de watermolen zijn
maar misschien was het wel een apart type?
Graag wilde ik nog het volgende vragen;
Wat mij nog wel opgevallen is; is het volgende; die enkele keren dat ik gevonden heb dat een brouwer van poperinge zijn mout liet brouwen, was dit in de watermolen die dus van de heer van poperinge, de abt van St. Bertins, was.
Had men om het malen van brouwmout speciale stenen nodig?
En zo ja, welke?

Nog veel zoekplezier - en zalige feestdagen - Guido Vandermarliere

Beste Guido,
Inderdaad een "touter" betekent in sommige delen van de Frans- en West-Vlaamse dialecten een schommel.
Hier wordt, zoals gij zelf heel terecht hebt kunnen besluiten, een watermolen.
Maar elke watermolen is toch geen *touter*?
Ik heb dan maar het oordeel gevraagd van de grote molentaalspecialist waarover we in Vlaanderen beschikken: Yves Coutant.
Deze heeft ooit een doctoraatsthesis over de *Terminologie du Moulin médiéval dans le Comté de Flandre* in Rijsel voorgebracht. De termen die hij bij zijn archivalische opzoekingen heeft gevonden zijn gepubliceerd in een lijvig boek: *Middeleeuwse molentermen in het Graafschap Vlaanderen – Terminologie du Moulin médiéval dans le Comté de Flandre* (942 p.!). *Touter* komt er niet in voor.
Echter heeft deze vorser zich ook nog verder toegelegd op het opzoeken van aanvullend materiaal in de archieven, en heeft hij in 2009 een absoluut merkwaardig woordenboek voortgebracht: *Dictionnaire historique et technique du Moulin dans le Nord de la France*, Brepols, 2009, 1.126 p., geïll.
Ik heb die vriend dan ook geraadpleegd (want uiteraard heeft hij ook tal van Vlaamse molentermen ontmoet in zijn opzoekingen).
Het woord *touter* komt in het Pikardisch dialect overeen met *bicbacque*, woord dat hij heeft behandeld in zijn *Dictionnaire* op p. 171-172. Het zou een bepaald onderdeel aanduiden (dat

een zwengelbeweging uitvoert) o.m. in een oliemolen en een volmolen, waar hij het heeft aangetroffen in herstellingen en beschrijvingen. Maar de rol die dat (voor het oog verborgen) onderdeel daar speelt is beslist niet van die aard dat het een invloed kan hebben gehad op de benaming van de molen zelf, die als *touter* wordt aangeduid.
Het fijne heeft hij er zelf ook nog niet van gevonden. Het komt hem echter voor als minstens waarschijnlijk dat het iets te maken heeft met een zwengel van een pomp of iets dergelijks, en dat de watermolens die "*touter*" worden genoemd dus uitgerust waren met zo'n bijzondere soort pomp, zonder dat hij zich tevreden heeft moeten stellen met de uitleg: "*C'est probablement le balancier d'une pompe*" (zo leidt hij het af van een gedetailleerde prijzij uit 1569, waar het gaat om een volwatermolen, wat op zich niet aangeeft dat het alleen voor een volmolen was gereserveerd!).
Yves Coutant vertelde me nog dat hij dat probleem ooit heeft aangesneden bij een molenspecialist, die natuurlijk niet ontkende dat het woord "*touter – bicbacque*" voor watermolens inderdaad is gebruikt, maar beweerde dat daar niets qua bijzondere betekenis moest achter gezocht worden. Uiteraard is een probleem op die wijze "oplossen" nog het gemakkelijkst, maar het minst waarschijnlijk!
Mout en stenen: Voor zover ik weet gebruikte men in de moutmolens niet echt bijzondere stenen. Immers de handeling bestond erin gewoon gekiemde en in een ast gedroogde gerst of mout grof te vermalen. Mout werd wel bij voorkeur gemalen op blauwe Duitse stenen (basaltlava uit het Rijnland – Andernach; natuurlijk is dat geen noodzaak!), die tamelijk veel, nl. 120-140 kerven hadden in hun scherpsel. De loper of bovenste steen werd tamelijk hoog gesteld, zodat er weinig of geen meel ontstond. Het proces gebeurde dus op een gelijkaardige manier dan voor het graan.
Hopelijk heb ik u daarmee enigszins vooruit geholpen.
Voor die *touter*: van iets weten dat men het niet weet, is nog altijd iets weten…
Hartelijke groet en even hartelijke wensen voor een zalig Kerstfeest, een rustig jaareinde en vooral een vruchtbaar nieuwe jaar 2012,
Aimé

6 maart 1724 – **Ferdinandus Proventier leert voor pastoor** – SAP 407

In de vorige Doos Gazette, hadden we het over **Louis Makeblyde** *die in het begin van de 17de eeuw furore maakte met zijn catechismus. Een andere Poperingenaar die het als priester ver geschopt heeft was Ferdinandus Ignatius Proventier naar wie het OC.M.W. van Poperinge hun rusthuis genoemd heeft. Hij had zijn college gedaan in de Latijnse school te Poperinge en aangezien hij voor priester wilde gaan, diende hij een 'lijfrente' te ontvangen. Zijn ouders die graag zagen dat hij een loopbaan in dienst van de katholieke kerk uitbouwde, dienden daarvoor hun bezittingen als pand te stellen, wat in de onderstaande akte gebeurde.*

Compareerde in persoone dheer ende meester **Ignatius Laurentius Proventier** ende **jo. Marie Clare Warneys,** sijne huysvrouwe
ten naer schreven saeken van weghen haeren man danckelick gheautoriseert,
de welcke omme te voorsien meester **Ferdinadus Ignatius Proventier**,
hemlieden soone, acolit van eenen presbiteraele titel,
noodigh tot het becommen van het order van subdiaconaet
tot het welcke hij met de graetie godts is t'rachten te gheraeken,
hebben verkent,
soo sij doen mits desen, te geven ende jaerelick te betaelen aen den selven Fedinandus Ignatius Proventier ter acceptatie van d'heer ende meester **Jaecques Mazeman**,

eene lijfrente van driehondert ponden parisis bij jaere,
die inne gaen sal ende cours beginnen te nemen met ontfangh van het vermelde orde ende verschynen sal ter selver daeghe van het volghende jaer ende soo voorts van jaere te jaere tot het overlijden van de voorschreven Proventier
ende omme de selve rente wel ende behoorelick te versekeren, hebben de comparanten verclaert, soo sij doen by desen,
te verbynden ende oppignoreren ten effecte als vooren een hemlieden bewalde hofstede met de groene ende drooghe catheilen daerop staende gelegen inde **Edewaerthouck** deser jurisdictie van Poperynghe,
groot onder gaers, meersch ende saeylant, neghen ende tnegentigh ghemeten hondert neghen thien roeden voor desen ende presentelick ghebruyckt bij **Nicolais George**,
altijt ten advenante van 16 ponden parisis uyter ghemete volgens den pachtbrief van negen achtereenvolghende jaeren in daten den 18de february 1716
alhier ghesien ende ghelesen,
boven hondert gley booten op de huysynghe tsijnen coste te verlegghen,
placken ende staeke consisterende
alvooren in elf ghemeten negen roeden gars, al beplant met boomen, boven neghen ghemeten 99 roeden saeylant, paelende tsaemen van oosten den heere deser stede, dheer ende meester **Pieter Makeblyde, Jo. Baelden tot Iper ende Jan Bapstist Debruyne**
Suyden **de Iper calchiede, Jan Baptist vande curyce** ende **de penitenten** deser stede,
Westen de voorseyde **penitenten ende Pieter Synaeve**
Van noorden **Jan Baptist vande Cruyce ende dito Makeblyde**
synde de voorseyde hofstede vercreghen by successie … ende moeders doodt causa uxoris ende vercreghende 27 roeden saeylant bij coope van **via Jan Moerant** par erfve van de 23ste july 1692 alhier ghesien
Item vier lynen saeylant van oost ende suyden meester **Guilles Raule**, westen d'heer **Pieter Debacker** ende noorden de kercke van Ste. Jans vercreghen bij coope van Mathieu VandeWalle ende Marie Dekem, sijne huysvrouwe par erfve van de 7e 7bre 1699 alhier ghesien
Item vier ghemeten 219 roeden saeylant paelende van oosten de penitenten desere stede,
Suyden sieur Jacobus Bollaert, westen meester Philippe Raulé ende van noorden Meeste Ignatius Rouvroy ende ander toeghecommen bij coope van de heer Jan Bartholomeus Roens, Pieter Boone ende Pieter Baekeroot volgens d'erfve danof sijnde
Item ses vierendeel saeylant met wat mes ende van oosten de kerke van ste. Jans,
Suyden het Beleetsstraetje
Westen sieur Jacobus Bollaert
Van noorden Jaeques de wachter, vercregen bij successie van dheer Andries Beke
Item 4 lynnen 42 roeden saeylant paelende van oosten meester philippe Raulé
Suyden de heer Jacobys Cheys
Westen de Magdaleene cappelle ende
Noorden de Kerke van Ste. Jans, vercregen bij dooper d'ehelft van jan Annoort ende Joanne Loys, sijne huysvrouwe ende dander helft van Joores van Thuyne
Volgens derfbrief alhier ghesien ende voorts de comparanten hebben verclaert dat dese voorseyde hofstede ende saeylanden sijn suyver ende onbelast tegonne oock de clercq van de greffie ons heeft gherelateert naer geexamineert thebben de registers deser greffie dese voorseyde landen niet belast te sijn met eenighe rente, saissisemente ofte ander reele lasten consenterende de voorseyde comparanten dat in cas van non tijdelicke betaelynghe dar op gheprocedeert te worden als naer costume
Actum desen 6de maerte 1724 ter presentie van de onderschreven schepenen van Poperynghe

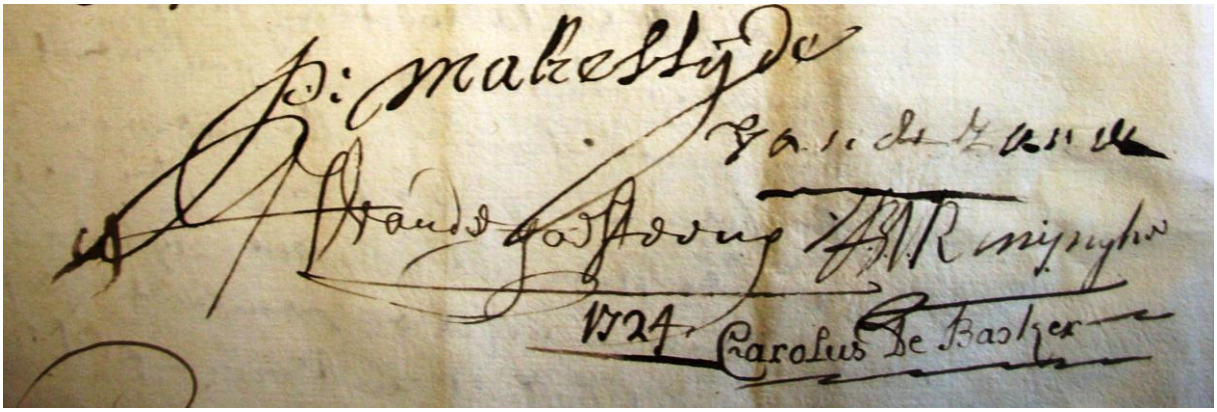

Wat zong men vroeger in de Westhoek?

2 - **Een nieuw liedeken van den ouden Abraham**
op de wijse: ick heb den tijd gesien

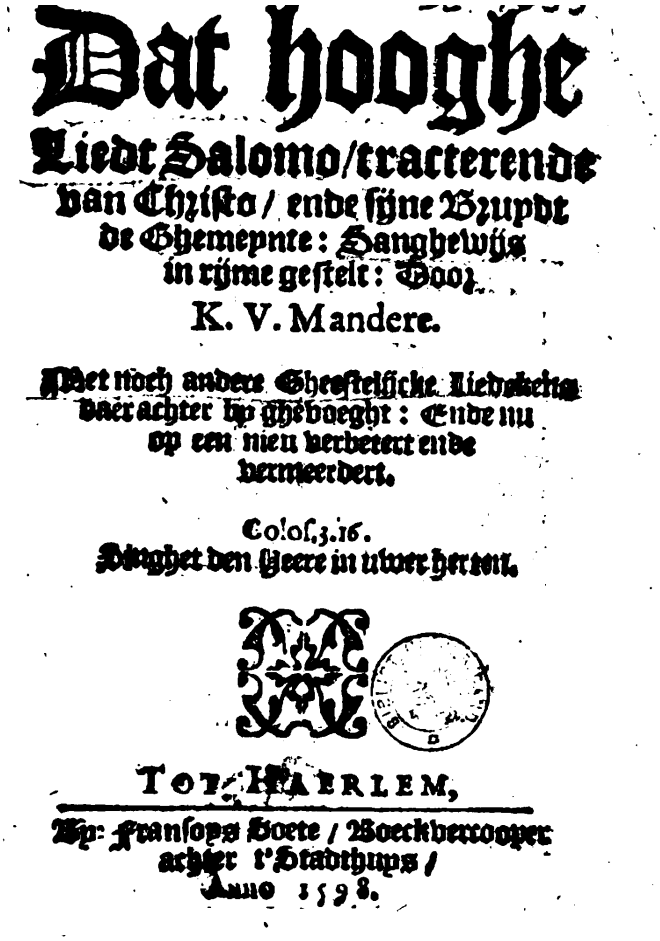

Dat hooghe
Liedt Salomo/tracterende
van Chriſto / ende ſijne Bruydt
de Ghemeynte: Sanghewijs
in rijme geſtelt: Door
K. V. Mandere.

Met noch andere Ghoeſtelijcke Liedekens
daer achter by ghevoeght: Ende nu
op een nieu verbetert ende
vermeerdert.

Coloſ.3.16.
Verlyghet den Heere in uwer herten.

TOT HAERLEM,
By: Franſoys Boete / Boeckverkooper
achter 't'Stadthuys /
Anno 1598.

Volgens de Nederlandse liederenbank, is het lied van de hand van Karel van Mander, en komt het uit zijn liedboek: het hooghe liedt van Salomo… de ghemeynte, sanghewijs in rijme ghestelt door C. van Mandere, met noch andere gheestelycke liedekens, oock eenighe van nieux daer achter by ghevoecht. Dit boek werd te Haarlem uitgegeven in 1595.
Karel van Mander werd te Meulebeke, kort bij Roeselare, geboren in mei 1548 en overleed te Haarlem op de 2de september 1606.

Hij publiceerde verschillende werken.
- *Ossen-stal en Landt-werck* (1597),
- Dat hooghe liedt Salomo (1598),
- *Wtlegghingh op den Metamorphosis* (1604),
- *Wtbeeldinge der Figueren* (1604),

- Het schilderboek
- De Harpe, oft des herten snaren-spel. Inhoudende veel stichtelijcke Liedekens : nu andermael door *K. Vander Mander* oversien , verbetert, ende vermeerdert. Ghedruckt t'Haerlem, by Gillis Rooman, in de Jacobijne-strate, in de vergulden Parsse. Anno 1597.

Dit lied komt ook voor – zonder bronaanduiding – in 'Bybelsche history liedekens' zoals het lied nummer 1 – zie aldaar.

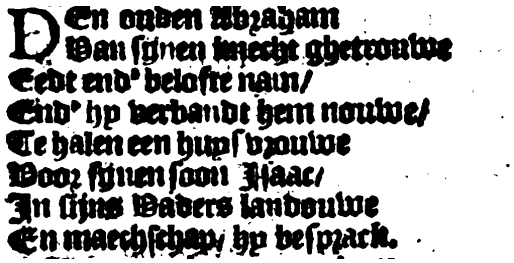

1
Den ouden Abram
van sijnen knecht getrouwe,
eedt ende belofte nam
En hij verbant hem nauwe,
te halen een huysvrouwe,
voor sijnen soone Isaac
In syn vaders lantdouwe
en maegschap hij bespraek

2
Hij en mocht nemen geen,
dochter der cananyten,
noch sijnen soone, leen,
buyten dees lant liemyten,
dus om den heedt te quyten,
uyt t'lantschap Canaansaen
Track hij met sijn subyten,
met thien kemels gelaen

3
Aldus soo reysd' hij naer
een landt, hier in die daghen
Mesopotania
Onder sijn heeren maghen
daer moest hij na t'gewagen
een wijf gaen haelen, siet,
hij vont sonder vertragen,
een stadt die Nahor hiet

4
Daer bleef hij voor de stadt,
bij een fonteyne staende
tot godt den heere hij badt,
Een maget quam daer gaende,
om water hij vermaende,
dat sij hem wilde daer
sijnen dorst zijn verlaende,
doen sprack dees maegt eerbaer

5
Drinkt mijnen heere goed,
en wil naer dit bestaeven,
met water overvloet
al uw kamelen laven,
de maegt die sagh men draven
nae de fonteine snel
De kamelen begaven
met water ging sij wel

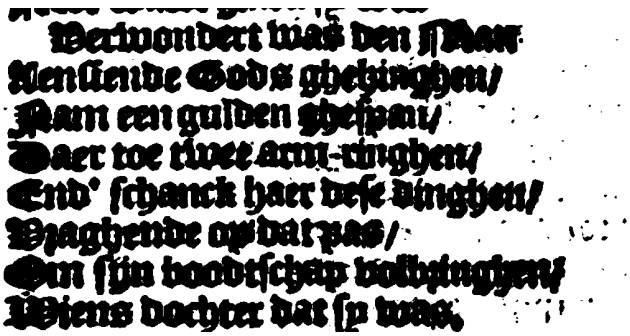

6
Verwondert was den man,
aensiende godt gehingen
Naem een gulden gespan

Daer toe twee arrem ringen,
en schonck haer dese dingen,
vragende op dit pas
Om sijn booschap te volbringen,
wiens dochter dat sij was

7
Sij heevet hem vertelt, ick sprak sij
Oock sprak sij goedertieren,
dat hy wel onghequelt
Met sijn lastbaer dieren,
wel sou mogen logieren
in haer vaders huys want
Stroo van alle manieren,
was daer seer abondant

8
Hij danckte met ootmoet
God sijns heeren behoeder
die hem de reyse goet
Hadde ghemaeckt voorspoeder,
al tot syns heeren broeder,
die deerne liep dit al
Int huys van hare moeder,
vertellen groot end' smal

9
Rebecca hiet de maegt,
Laban haer boeder hoorde,
al wat sij heeft ghewaeght
En tot den man sij spoorde,
met vriendelicke woorde,
gebenedijden ghij
Komt binnen met accoorde,
seer lieffelick srpak hij

10
In 't huys bracht men alsoo,
Den man nae jonstig groeten,
gaf den kemelen stroo
Water tot dees mans voeten,
om den hongher te boeten,
stelde bij spijse maer
Den man om sijn versoeten,
wilde niet eeten daer

11
Of hij en hadde eerst,
verworfen al sijn saecken,
die ginck hij minst en meest
vertoonen metter smaeke,
end henlieden wijs maecken,
hoe Abraham hem sant
waerom met vierige haecken,
dat hij daer quam in tlant

12
Godt heeft gebedyt,
mijnen heere ten rechten,
sijn beesten strecken wijdt
Silver en gout bij vrechten,
heeft hij, Maerten en knechten
en seer bedacht hij leeft
den godt vreesenden slechten,
maer eenen soone en heeft

13
Dien Sara heeft gebaert,
hem in sijn oude dagen,
die heeft hij opgespaert
Al sijn goet op gaen draghen,

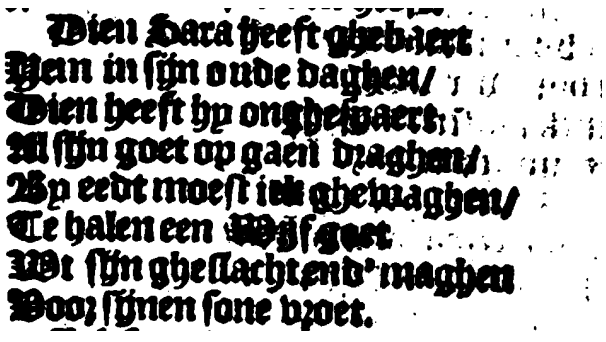

bij eet moest ick gewaghen,
te haelen een wijf goet
uyt sijn geslacht end' maghen,
voor sijnen soone Vroet

14
Ick sprak: is sij tot mij,
te komen niet genegen,
van mijnen eedt sprak hij
sult ghy dan sijn ontslegen,
den heer sal uw beweghen,
met sijnen enghel wel
maer segghen sy daer teghen
dry syt ghy van bevel

15
Aldus soo quaem ick tot
de fonteyne als heden,
end ut Abrahams godt
heb ick aldus ghebeden,
siet, ick sta hier beneden,
wanneer om ater claer
Ter fonteine getreden,
hier komt een maegt eerbaer

16
End heysse eenen dronck,
water uit haere kruycke,
en datse mij dat utschonk
In daertoe noch onthuycke,
ick wil naerden gebruyke,
de kemelen seer saen
Wateren bij den buyke,
al haeren dorst verslaen

17
Door sulck jonstig bedrijf,
bewijzet uytgelesen,
laet dat O heer het wijf
van mijns heers soone weesen,
Rebecka quam midts desen,
ter fonteyne gegaen
op haer schouders geresen,
met een kruike gelaen

18
Om drincken in haer bat,
van haer schouders gegeven,
heeft zij haer kruicke vat
Ick dranck en daer beneven,
sprak zij ick wil oock geven,
uw kemelen dranck
de maegt jonstig gedreven,
dede soo met den ganck

19
Al sonder veel gequels,
sij haer selven verklaerde,
de dochter Bethiels
Nahors soon die hem baerde,
Milcha als doe ter aerde,
ick godt dacnke van dien
die mij als d'onbeswaerde,
goe reys heeft doen geschien

20
Dat ick een wijf pleysant,
de dochter van mijns heeren,
broeder door Isaac vandt
Dus wilt gij nu vermeeren,

de trouw ende vereeren,
mijnen heer valjant
Spreeckt; soo magh ick mij keeren,
ter recht of slinker hant

21
Als dit aldus de man,
vertelt hadde, soo seyden,
Bethuel end' Laban
dit is van godt bereyden,
wij en konnen niet scheyden,
siet daer Rebecca vrij
Wiltse tot Isaac leyden,
dat sij sijn vrouwe zij

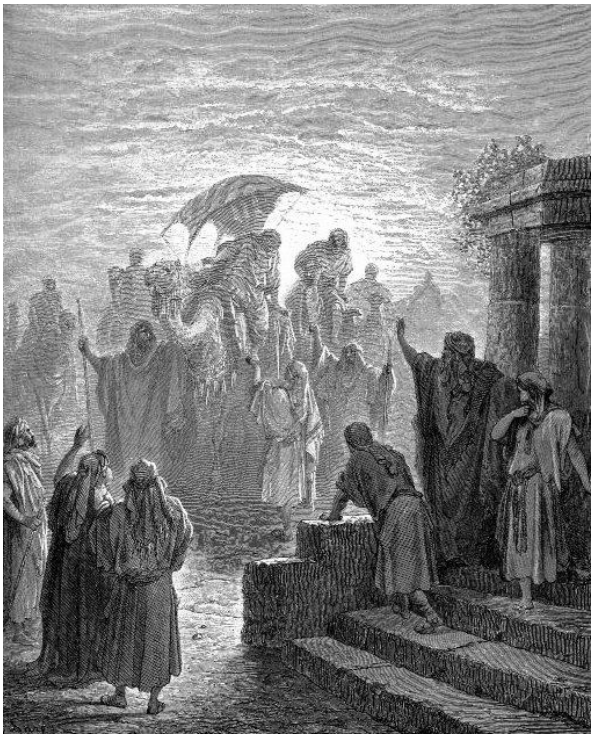

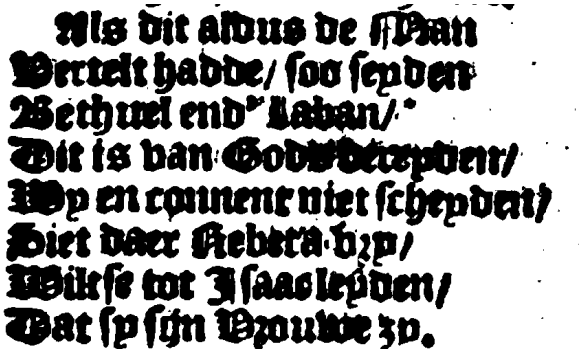
Als dit aldus de man
Vertelt hadde/ soo seyden
Bethuel end' Laban/
Dit is van Godt bereyden/
Wy en connen niet scheyden/
Siet daer Rebecca hy/
Wiltse tot Isaac leyden/
Dat sy sijn Vrouwe zy.

De ontmoeting met Rebecka – volgens Doré

22
Den knecht heeft godt gedankt,
hoorende geen krackeelen
ende hij heeft uytghelanckt
Gout en silver juweelen,
van Rebecka te deelen,
de moeder van de bruyt
De broeders bij parceelen,
gaf hij kostelick kruyt
23
Met de mannen eer lanck,
at en dronck ter plecken,
s'morgens sprack hy van ganck
maer voor jonstig verwecken,
sij thien dagen vertrecken,
de reyse wilden wel
Den knecht sonder gecken,
wilde wederom snel

24
Sij vraegden Rebecca,
of sij wel wilde mede,
de maegt antwoorde ja
Dus lieten sij met vrede,
haer suster uyt de stede,
trecken sonder misbaer
En naer die oude sede,
gebenedijden haer

25
Aldus Rebecca trad,
met deernen diese dienden,
op de kemel sij sadt
En sij verliet haer vrienden,
Isaac den wel gheindienden,
die quam van de fonteyn
des levenden end' sienden
daer in die velden pleyn

26
Om sijn gebeden te doen,
in den avondt vol droomen,
was hij gegaen seer koen
Kemelen sach hij komen,
Rebecca heeft vernomen,
aen den knecht wie dit was
Sij daelde met verschroomen,
eerst van den kemel ras

27
Haren mantel sij nam
en heeft haer gewonden,
den knecht van Abraham
ginckt t'Isaac al verkonden,
daer hij was om gesonden
Was wel geluckt met spoed,
Isaac ten selven stonden,
ontfingh Rebecca soet

28
In de hutte Sara,
sijn moeders haer bewegen,
ginck hij, sij is daer naer
Sijn huysvrouwe bedegen,
hij heeft se lief gekregen,
al van syns moeders doodt
Wert sijnen druck verslegen,
al door het wijf minnoot

29
Dit houwelick eersaem,
was beschikt van den heere,
leden van sijn lichaem
Voegt uw al naer sijn leere,
niemant daer af en keere,
te rade vleesch en bloed
Doet sijnen naem ter eere,
al te geene dat gij doet

Een foto van den grooten oorlog

Frontpagina van l'événement illustré – 23 juni 1917 – Een vreedzaam beeld van voor den Grooten Oorlog, de kerk te Mesen.

Nummer 116 **Doos Gazette** **maart 2012**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Wordt de vrouw een hinne quyt
'T is altyd haer meeste spyt
Dat den vos genomen heeft
Die de beste eyers geeft
Almanach 1777

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 530 lezers

Wereldverteldag 'Bomen' ook bij ons in de Sixtusbossen.
Dinsdag 20 maart 2012 van 19u tot 20u.
Start: nieuwe parking kruispunt Canadaweg/Krombeekseweg, grens Poperinge/Vleteren

Zin in een ontspannen avond vol verhalen?
Ingeborg Sohier, Westhoekvertelster, neemt jullie mee op pad doorheen het bos naar de palaverplek. Daar luister je met valavond naar 'boomverhalen'. Misschien komen we onszelf wel tegen? Als afsluiter een opkikkertje om de lente goed in te zetten.
Kom je luisteren? Inschrijven is niet nodig. Zowel volwassenen als kinderen zijn welkom.
Info: RLWH, 057 23 08 57, www.rlwh.be, ann.vansteenhuyse@rlwh.be (Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels, Agentschap voor Natuur en Bos). Deelname is gratis.

Beste Abonnee

Ik kreeg nog één reactie binnen omtrent de 'Makeblyde' – discussie, die ik mijn lezers zeker niet wilt onthouden. Eéntje van onze burgemeester. Hij schreef mij het volgende:
Guido,
Boeiend, zo'n discussie.
Maar als Rik Sohier dan toch echt de puntjes op de i wil zetten, wat ik hem van harte gun, dan had hij misschien goed gedaan om eens de foto's van toen uit te halen.
Minstens één lid van het huidige schepencollege is wel naar Rijswijk geweest en heeft toen ook over de figuur van Lodewijk Makeblijde gehoord, namelijk uw dienaar was mee op die uitstap. Misschien was ik twintig jaar later al wat moeilijker te herkennen, dat kan natuurlijk ook.
Maar dat wij de precieze achtergrond van een beslissing van 40 jaar geleden niet kunnen kennen, dat is juist. Ik was niet eens geboren. We zijn nooit te oud om bij te leren ...
Mvg,
Christof Dejaegher

Van Johan Beun kreeg ik de onderstaande interessante reactie omtrent de 'oorlogsfoto' op het einde van het februarinummer van Doos Gazette. Hij schreef:
Guido,
De foto van de kerk van Mesen is heel bijzonder want hij is in spiegelbeeld afgedrukt. Het is de kerk gezien vanuit de Korte Mooiestraat.
De andere foto's in diezelfde *L'événement illustré* zijn wel goed afgedrukt.
Met vriendelijke groeten,
Johan Beun

Dagboeknotities van Achiel Lefever, wachtmeester bij de gendarmerie
Periode 1914 – 1921
Een uitgave van **Frans Vanzieleghem**

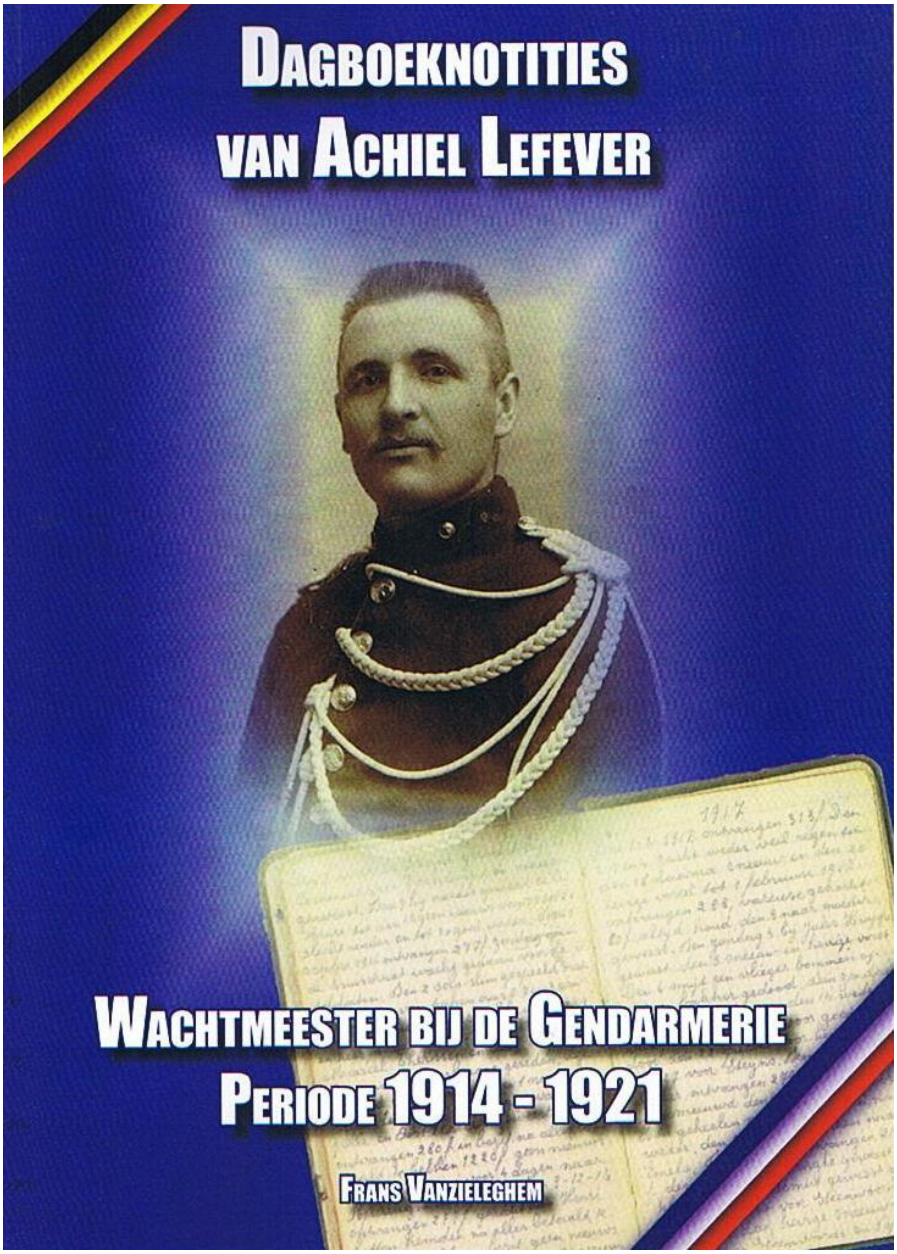

Reeds eerder wist ik dat deze publicatie er aan kwam, maar tot mijn spijt kon ik niet aanwezig zijn op de voorstelling van dit boek in het Wethuis te Watou.
Het boek is een erg verzorgde uitgave van de Heemkundige kring Karel Vandepoele van Lichtervelde en bedraagt 68 bladzijden.
De aantekeningen die gedurende den 'Grooten Oorlog' gemaakt zijn, maken samen een stuk levensverhaal van een gewone mens, Achiel Lefever en is aangrijpend om te lezen.
Het voorwoord is van de hand van Roger V. Verbeke.

Het is te bestellen bij de schrijver zelf:
Frans Vanzieleghem
Brugemeester
Callewaertlaan 63
8810 Lichtervelde
Of via zijn emailadres:

frans.vanzieleghem@skynet.be

De prijs werd gehouden op 18 Euro.

De marktliederen van Roger Hessel

Eén iemand die zijn gehele leven oude liedjes verzameld heeft is **Roger Hessel.**
Hij heeft op korte tijd in samenwerking met de Vriendenkring Kunst Houtland Torhout twee verzamelingen in druk boven de doopvont gehouden.
Enerzijds 'Marktliederen over de Grooten oorlog en anderzijds Duvels op de kasseien – marktliederen over de wielersport. We mochten de inleiding op de liederen van de grooten oorlog overnemen:

De auteur van dit gecommentarieerd liedboek is een zeer ervaren en betrouwbare gids in het interessante labyrint van het marktlied in Vlaanderen. Inderdaad, al ruim veertig jaar is Roger Hessel op zoek naar het volkse lied, dat onder meer rondtrekkende lieden in onze steden en dorpen zongen en op zogenaamde vliegende blaadjes massaal verspreidden. Het cultuurhistorisch fenomeen van de marktzanger en zijn impact op het dagelijks leven heeft hij al meermaals beschreven en door middel van sprekende voorbeeldteksten geïllustreerd. In deze boeiende en rijke materie heeft hij zich ook al meermaals gespecialiseerd met studies over o.m. Lionel Bauwens (1892-1974), alias de legendarische Tamboer, de moorden van Beernem, de wielersport en de erotiek. Zijn voorlopig laatste werk in boekvorm heeft hij gewijd aan de 'Grooten Oorlog', een onvergetelijk en zeer dramatisch hoofdstuk in de geschiedenis van ons land in het algemeen en van West-Vlaanderen in het bijzonder. Voor deze publicatie heeft de auteur geput uit zijn verzameling van vierhonderd oorlogsliederen.

Het is evident dat de historische realiteit van de Eerste Wereldoorlog zeer complex is en vanuit heel diverse invalshoeken benaderd kan worden. Roger Hessel heeft in dit boek eens te meer gekozen voor het perspectief van de marktzanger, de *primus inter pares* of de eerste onder gelijken, die de feiten als dusdanig niet als een historicus observeert en analyseert, maar vanuit zijn buik heeft aangevoeld. Marktzangers stonden immers dicht bij het volk, de vele slachtoffers en getuigen, die op een heel gevarieerde manier uiting hebben gegeven aan hun afkeer, angst en frustratie. Want die gruwelijke oorlog heeft vier jaar geduurd, was bijzonder wreed en bovenal speelde hij zich grotendeels af als het ware in de achtertuin van onze beproefde medeburgers.

In zijn chronologisch opgebouwd werk dat begint met de dodelijke aanslag op aartshertog Frans Ferdinand van Oostenrijk n.a.v. zijn bezoek aan Sarajevo op 28 juni 1914, tevens de indirecte aanleiding voor dit vreselijk wereldconflict, verwijst Hessel als volkskundige naar het bijgeloof dat opflakkerde naar aanleiding van het verschijnen van de komeet Halley op 11 september 1909 in Duitsland. Volgens de volksmond 'was het allemaal de schuld van de sterre met de steert'. Het machtige Duitsland met zijn verwaande keizer schond enkele maanden later, namelijk op 4 augustus 1918, de Belgische neutraliteit. De pertinente schending van onze soevereiniteit werd door de bevolking terecht zeer slecht onthaald. In de gedreven woordenschat van de marktzangers werd de invasie van onze oosterburen als volgt verwoord: 'laffe Duitse barbaren', 'lafhartig Duits gebroed', 'bloedhonden', 'beestelijke soldaten', 'Pruisen venijn', 'Duitse monsters' enz. Doordat Duitsland een loopje nam met de regels van een rechtsstaat werd het in de ogen van onze marktzangers een 'Judasland', dat zijn 'duivelse haat' uitwerkt op de bevolking. Het leger van de 'Duitse Atila' was een 'roversheir', volgens de marktzangers te vergelijken met de bende van Bonnot, de voetbranders en Cartouche.

Ons land was dus vrij onverwacht in oorlog. Onze weerbare mannen werden vanaf 31 juli 1914 algemeen gemobiliseerd. Als antwoord op die laffe daad van agressie voelden onze jongens het hun verdomde plicht om voor de vrijheid van land en volk naar 't front te trekken, 'het moordend land van eer'. Tijdens die 'wrede wereldbrand' stierven tienduizenden

landgenoten 'voor vorst en vaderland'. Het werden vier lange jaren van afscheid, ontgoocheling, honger, ellende, ziekte, blindheid, verminking, vermoeidheid, ontbering, koude, heimwee, hunkering naar vrede en permanente angst voor 'brommende kanonnen' en verraderlijke wolken gifgas...

De wreedheid van deze oorlogscatastrofe onderstrepen de marktzangers door hun woordgebruik zoals 'schuldeloos bloed', 'bloed bij stromen', 'levend begraven', 'laffelijk onteerd'... Ook de gruwelijke details van bepaalde wreedheden ontbreken niet, zoals: vrouw en kinderen die op een bajonet worden gestoken; een zogende moeder 'werd haar borst afgesneden'; een andere moeder verliest haar zeven kleine kinderen: een wordt doorstoken, een worden de ogen uitgeboord, voor de ogen van de moeder wordt een dochter verkracht en de borsten afgesneden. Horror alom! Maar ook diepe treurnis komt aan bod wanneer een vader zijn gesneuvelde zoon ontdekt en met zijn sabel een graf maakt voor hem...

Een absoluut hoogtepunt van criminele militaire techniek met desastreuze gevolgen was het gebruik van zwavelmosterdgas, het zogenaamd yperiet, tijdens de Slag van Steenstrate op 22 april 1915. Deze gifaanvallen leidden enerzijds tot longziekten met een verschrikkelijk pijnlijke dood als gevolg en anderzijds tot blindheid, wat vaak aanleiding gaf tot echtelijke ontrouw na de terugkeer van het slachtoffer in zijn heimat.

Een ander luik van elke oorlog is het verzet, dat in ons land talloze naamloze, maar ook een paar gerenommeerde helden heeft gemaakt zoals de in Doornik geboren Gabrielle Petit (1893-1916) en de Britse verpleegster Edith cavell (1865-1915). Beiden zijn door de Duitsers gefusilleerd, respectievelijk in oktober 1915 en in april 1916. Niet alleen in marktliederen, maar ook op andere manieren leven deze moedige dames tot op vandaag de dag verder in ons collectief geheugen.

Dé hoofdrolspeler in het drama aan de IJzer is de verbitterde keizer Wilhelm II, die met de leuze 'Gott mit uns' enorm veel mensenleed heeft veroorzaakt. Omwille van zijn brutaliteit werd deze 'antichrist' niet alleen gehaat, maar tevens bespot omdat zijn leger in de IJzervlakte jarenlang vastzat. Een titel van een lied illustreert dat: 'Lied van de Keizer die zonder tabak zit aan den Yzer'.

Een negatief aspect van de oorlog is de collaboratie, die diverse vormen heeft aangenomen: politiek (spioneren voor de vijand), economisch (*business as usual*) en seksueel. Dus stof bij de vleet voor de marktzangers, die inzake de laatstgenoemde thematiek vaak kort door de bocht gaan en het dan hebben over 'bastaardkind' en een kleine 'Pruis', of zoals we dat vandaag eufemistisch noemen: koekoekskinderen. De collaborerende vrouwen krijgen als compliment de naam 'vuile slepen', 'zotte geilen' en 'Duitse dweilen'. Voor hun verkeerd gedrag werden ze na de oorlog dan ook vaak bezongen als slachtoffers van een vernederende vergelding. Maar met de nieuwe haarmode 'à la Mistinguett' of 'à la garçonne' of zoals Tamboer het noemt 'polka-plets' viel dat uiteindelijk nogal mee.

Al met al levert de 'Grooten Oorlog' een heel rijk en gevarieerd spectrum aan thema's met als uitsmijter het trieste lot van duizenden weeskinderen of van kinderen van een blinde of een invalide vader die gaan bedelen, aangeklaagd worden, maar door de rechter vrijgesproken worden. Een speciale casus vormt hier de lotgevallen van de oorlogswees Elisabeth Shrapnell, die door een soldaat van het veertiende linieregiment gevonden werd in het puin van een platgebrande hoeve in Stuivekenskerke... Hartverscheurend is het lot van de verminkten zelf. En de talrijke liederen die handelen over het bezoek van desperate weduwen en kinderen aan de soldatengraven accentueren deze troosteloze dramatiek.

Tenslotte heeft R. Hessel ook oog voor het feit dat de vrede vaak geleid heeft tot onvrede vooral vanwege oorlogsinvaliden, weduwen en wezen die in de kou bleven staan. Andere gevolgen van de oorlog waren tuberculose bij kinderen, longontsteking bij veel mensen alsook extreme armoede. Dat alles opende de ogen en bevestigde de onzin van de oorlog, wat leidde tot protestliederen zoals 'Soldaat van de vrede' en 'Oorlog aan de oorlog'.

Dit rijk geïllustreerde boek confronteert de lezer met een uiterst belangrijke historische periode die nog steeds tot de verbeelding spreekt. Het is de grote verdienste van de auteur dat hij het onmenselijke lijden van deze oorlog door middel van lied en beeld scherp stelt en op een zeer leesbare en gevarieerde wijze aan zijn lezer presenteert. Een grote proficiat voor de Vriendenkring Kunst Houtland, die samen met de stad Torhout en de provincie West-Vlaanderen een primeur van formaat op de markt heeft gebracht. Met deze publicatie is de honderdjarige herdenking van de 'Grooten Oorlog' in de kustprovincie opmerkelijk en op waardige wijze ingezet. Maar bovenal voor de hele erfgoedsector is deze publicatie een aangenaam en verrassend geschenk!

Stefaan Top

Vriendenkring Kunst Houtland
Revinzestraat, 24, 8820 Torhout
tel. 050/213061
e-mail: vkh.torhout@skynet.bewebsite: www.vkhtorhout.be
Prijs: 32€ (of incl. portkosten: 36€)
Rekening nr. BE78.7509.4850.7386 - BIC AXABBE22
Het rijkelijk geïllustreerde boek telt 392 blz.

Het is een prachtig boek geworden dat ik iedereen kan aanbevelen.
En Roger is wel erg productief deze dagen, want hij publiceerde daarop nog zijn boek over de 'coureurs'.
Eén liedje over fietsen dat niet in dit boek opgenomen is, is het onderstaande, dat ik van Frans Vanzieleghem mocht ontvangen:
Het lied komt van een liedblaadje van de 'welgekenden volkszanger **David Dewyze.** Markt -, straat- en kabaretzanger.
De woorden zoals er aangegeven staat, waren van: G. De Schamphelaerre, Lange dreef 6b, Nazareth.

Als het rijwiel niet past
Steekt het op de zolder vast
Zangwijze: Tchiou – Kluchtlied

1
Als ik 't koersen leerde kennen
In den bloei van mijnen tijd
Ging ik er mij aan gewennen
Op het machientje van 'n lieve meid
Stil en zacht ging ik proberen
Maar mijn liefste riep mij toe
Gij! Die zult er van kreveeren
Want uw geweld dat maakt U veel te moe
Refrein
Och! Heer, och God wat droevig lot
Mijn rijmachientje is nu gansch kapot
Och! Heer, och God, ik heb het kras
Aen mijn machientje en hier aan mijn harnas

2
'k Zou vandage willen winnen

’t Schoonste koersken van in’t rond
‘k Zou er seffens aan beginnen
Dat mijn machientje goed in orde stond
‘k Zou mijn plan wel kunnen trekken
Was mijn lieveke hier omtrent
‘k Zou de priem al vaste stekken
Want zij die is ne goei coureur gewend

3
‘k Zou vandage willen rijden
Dertig, veertig in het uur
‘k Zou eens duchtig willen strijden
Maar er mankeert weerom iets aan ’t stuur
Als mijn liefste mij komt roepen
Om met haar naar de koers te gaan
Dan gaan we maar eentje snoepen
Want ik kan met haar niet stille staan

4
Koers al dertig, veertig jaren
’t Rijwiel dat is mijne vriend
Nooit kon ik ne cent vergaren
Ik heb er toch zoo weinig mee verdiend
Mijn machientje zou ik wreken
Als ik somtijds wordt verrast
‘k Zou het op de zolder steken
Omdat het rijden mij niet goed ’n past.

OPROEP!
Zoals mijn attente lezers zeker reeds zullen gemerkt hebben, is het de bedoeling om in ‘Doos Gazette ‘ oude caffee-chantant en marktliederen op te nemen, zeker liederen van voor den grooten oorlog.
Vandaar, als je nog oude liederen hebt liggen… misschien nog een liedblaadje, misschien nog een schriftje van een overgrootmoeder, scan het in en geef het door.
Daarmee doe je mij en mijn lezers een groot plezier.

O.L.Vrouw van Sint Jan en toverij

In maart is er ook steeds het triduüm van Onze Lieve Vrouw van Sint Jans.
Zoals iedereen wel weet, is de verering voor onze Onze Lieve Vrouw al eeuwen oud en reeds eeuwen lang staat ze te pronken op haar altaar.
Ik zit momenteel in de registers van ‘de renten en de halmen’ te lezen in het stadsarchief van Poperinge en aldaar vond ik de onderstaande akte, die ik met wat hulp van ***Jacques Destailleur*** *hieronder uitgeschreven heb.*
Hier uit blijkt onder andere dat de bijdragen tot het altaar van O.L. Vrouw, soms wel uit een eigenaardige hoek konden komen. Lees eerst eens even mee:

SAP 398 – Renten

Omme te geraken tot een accoord rakende d'injurie van toverye - d*e belediging in verband met toverij*
angheseyt by **Christiaen Heuten**
tot laste van **Jenne, de huusvrouwe van Andries Lemahieu**,
Het is dus Christiaan Heuten die Jenne, de vrouw van Andries Lemahieu verweten heeft dat zij kon toveren.
… zal de voornoemde Heuten eerst revoceren - *herroepen* -
de voorseyde injurie, - *belediging* –
zegghende hem de zelve grotelick leet te zijn ende de zelve anghezeyt t'hebben ten onghelycke, ende dat hy haer houdt voor eene vrouwe van eeren,
welck wederrouppen gheschieden zal
ter presentie van de gonne als daer alle by ende present gheweest hebbende,
ende noch ter presentie van twee schepenen,
laetende danof notitie houden ten griffie van Poperinghe. – *Op het secretariaat van Poperinge.*
Item zal leveren twee ponden vlaems ten proffytte van **het aultaer van Onse Lieve Vrouwe binnen de St. Jans kercke** alhier ende noch zes pond parisis in ghelde
Waarschijnlijk bedoelt men dat de som van 2 ponden Vlaams mag gegeven worden in de vorm van kaarsen en daarbij dient dan nog eens zes ponden betaald te worden in klinkende munt.
Zal leveren an de aermen van Poperinghe eene spynt coorne ofte betaelen de vierde van diere te Baaefmisse naestcommende
Daar naast dient Heuten een 'spint' koren aan de 'aermen' te geven.
Een spint is een korenmaat.
De 'aermen' werd in die periode ook wal 'de dis' genoemd en stond in voor het onderhoud van de armen en de verdeling van de aalmoezen. Het spint koren dat men hier dient te geven, diende dan ook om brood van te bakken en dit brood aan de armen van de parochie uit te delen.
Item zal betaelen zulcx als tusschenpartien collectganten ende andere tot desen accorde behulpich wesende, heden verteirt wort
Diegenen die als tussenpersonen opgetreden hadden en de zaak tot een akkoord hadden gebracht, mochten meedrinken op kosten van de veroordeelde Heuten.
Dit al boven de pretensien van de bailliu desen aengaende.
De baljuw had bij een veroordeling voor belediging, ook het recht op een boete door de veroordeelde te betalen.
Voorts met belofte van dierghelicke injurien niet meer de voorseyde Jenne anne te zegghen up verbeurte van hondert guldenen – *betaling van 100 gulden*
ten proffytte van de armen ende ander arbitraire correctie – *bijkomende straf.*
De herroeping gebeurde ook effectief:
De voorschreven revocatie van injurie van anzegghen van tovery is ghedaen by Christiaen Heuten ter presentie van **Ghelein Diedeman en Charles Beveren**, schepenen
metghaeders **Mattheus Delgavere ende Christiaen Deboucq**, ten tyde van de voorseyde injurie present gheweest hebbende
Met belofte van de zelve injurien niet meer anne te zegghen op peine voorschreven ende conditien hierby vermelt
Den xiii july 1635 - *De 8ste juli 1635.*

Tsjoeke, tsjoeke…De Spoorweg Poperinge - Hazebrouck

De Toekomst 30 januari 1870

De Journal officiel van Frankrijk kondigt het dekreet af, volgens welke er eene overeenkomst is gesloten tusschen Franrkijk en Belgie, voor het leggen van twee spoorwegen.
De twee gouvernementen verklaren dat zij elk op hun grondgebied de concessie hebben toegestaan van de spoorwegen.
1° Van Duinkerke naar Beurne
2° Van Hazebrouck naar Poperinghe.
De concessie dezer spoorwegen is toegestaan om de haven van Duinkerke met de Belgische spoorwegen aan de Fransche te hechten in de statie van Hazebrouck.

De Toekomst 19 juni 1870

Een uitstapken naar Hazebrouck

Zondag laatst zijn wij met eenige vrienden een uitstapken gaan doen naar onze zuiderburen van denzelfden stam aard en tale. Omtrent 3 ½ ure de namiddags van hier weggereden, trokken wij als schichten door **Vlamertinghe, Poperinghe** en verlieten ons vaderland aan den **Abeele.**

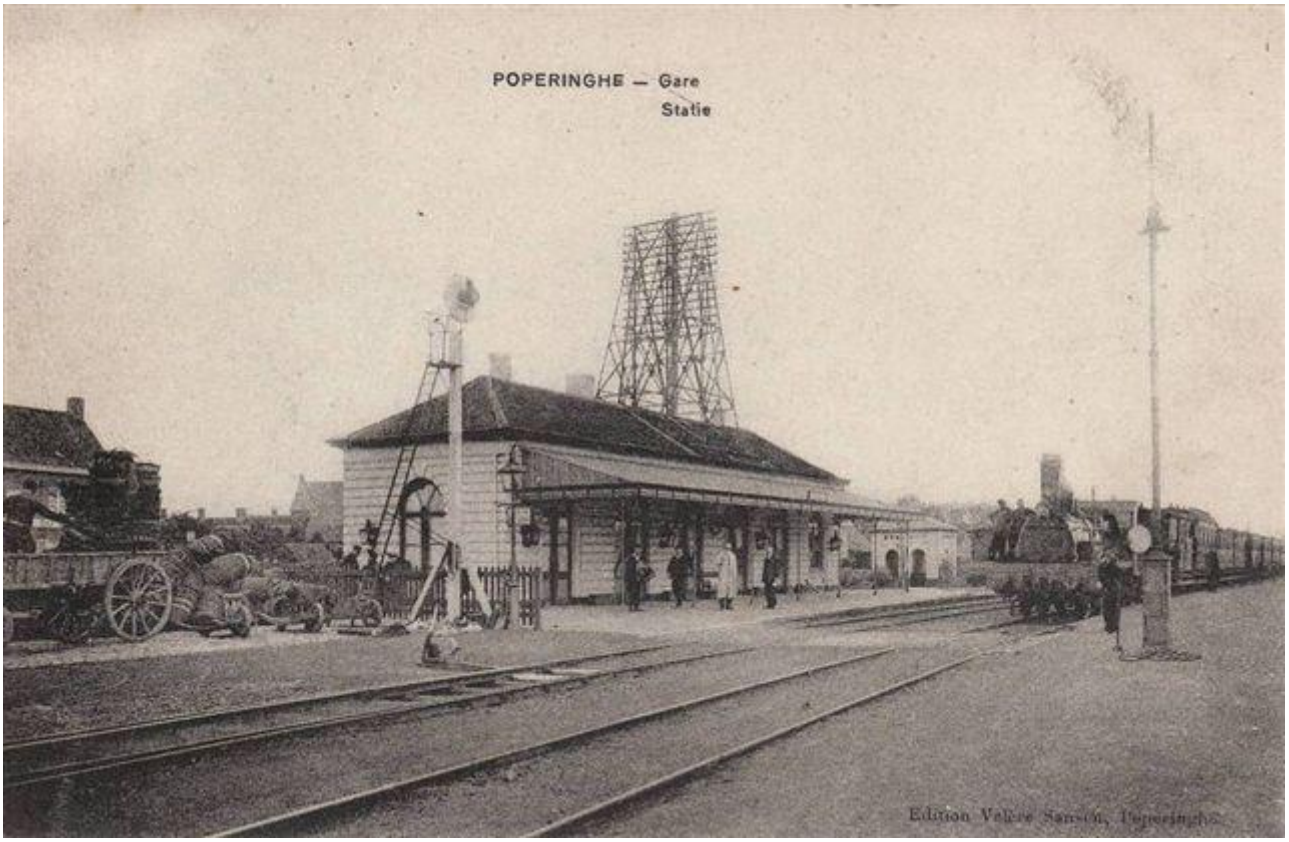

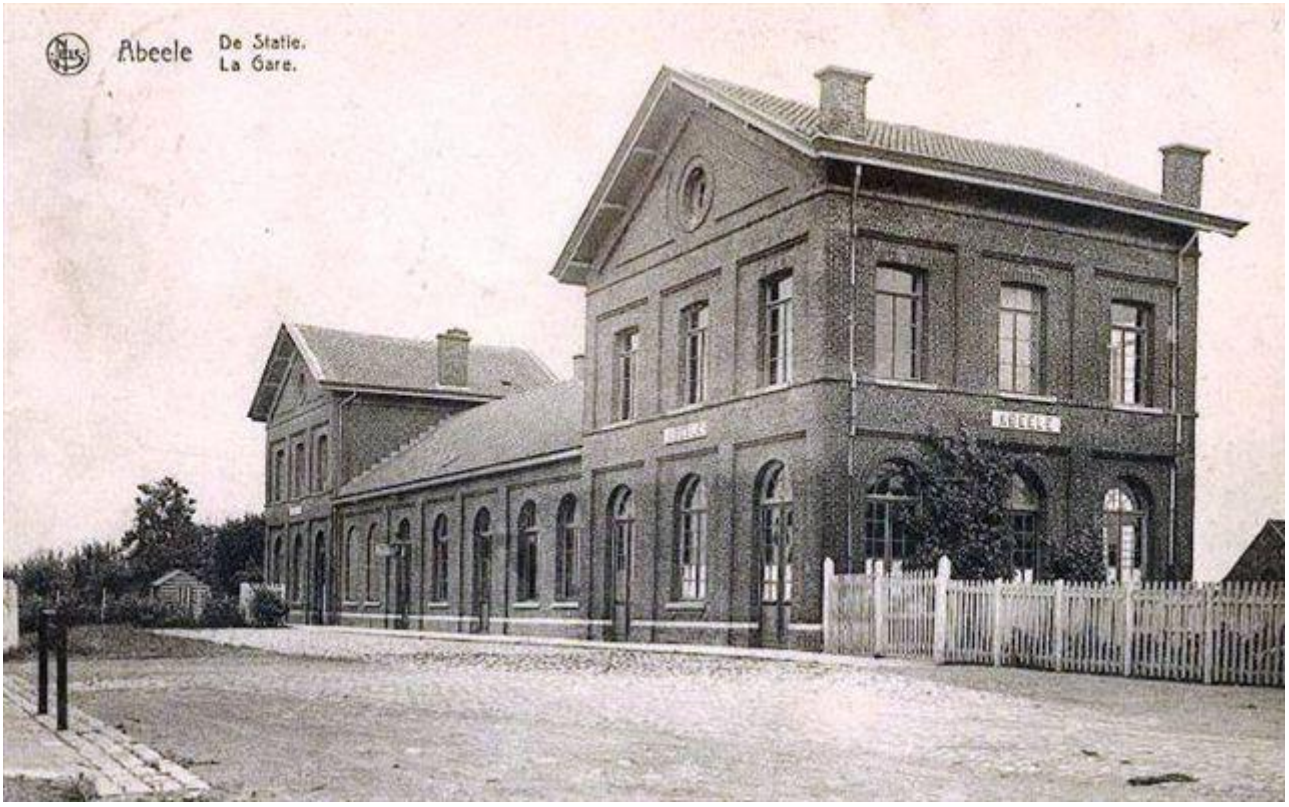

Op den Franschen grond ontmoet men eerst **Godewaarsvelde of Godsvelde,** een statie ten zuiden Steenvoorde, waar al de reizigers de visite der Fransche douanebedienden te ondergaan hebben.

Deze statie ligt aan den voet van den Katsberg, waarop het klooster der Trappisten gebouwd is. Deze abdij heeft eene kerk, een overgroot woonhuis, waarbij gevoegd is een landbouwgesticht. In 1790 was het eene kluis. De gebouwen en den grond werden gekocht in 1821 door **Nikolaas Ruyssen,** schilder, geboortig van Hazebrouck, die in 1784 den grooten rpijs van Rome behaalde. Hij bewoonde 20 jaar Engeland, alwaar hij eene grote faam verwierf. Overleden

Nicolas Joseph Ruyssen (1757 - 1826)

In 1826, hij had de gebouwen doen herstellen en liet er eerst de broeders der Christelijke Leering in wonen, doch deze werden door voorname redens dadelijk vervangen door Trappisten, aan wie Ruyssen, na zijne dood , alles naliet.

De statie van Godsvelde verlatende, maakt de baan eene kromte, trekt over een brug en loopt op het grondgebied der gemeente **Eecke.** Op deze gemeente stond voortijds een kasteel genaamd ’t Hagedoornkasteel, alsook eene kommanderij van de Tempeliers, die laatst nog aan de orde van Maltha behoorde, en waarvan de kapelle in 1810 verdwenen is. Eecke bezit nog eene Rhetorika kamer die bestaat van 1542 en die in 1861 een toonele en letterkundigen

prijskamp uitschreef waar onze stadsgenoot M. Lafaut voor zij ngedicht en de maatschappij De Vlaamsche Ster, zich zoo schitterend deden onderscheiden.

Welhaast kwamen wij in **Caester** aan, tweede franche statieplaats, een groot en schoon dorp, waarvan de huizen gebouw zijn langs den romeinschen militairen weg van Doornik naar Cassel.

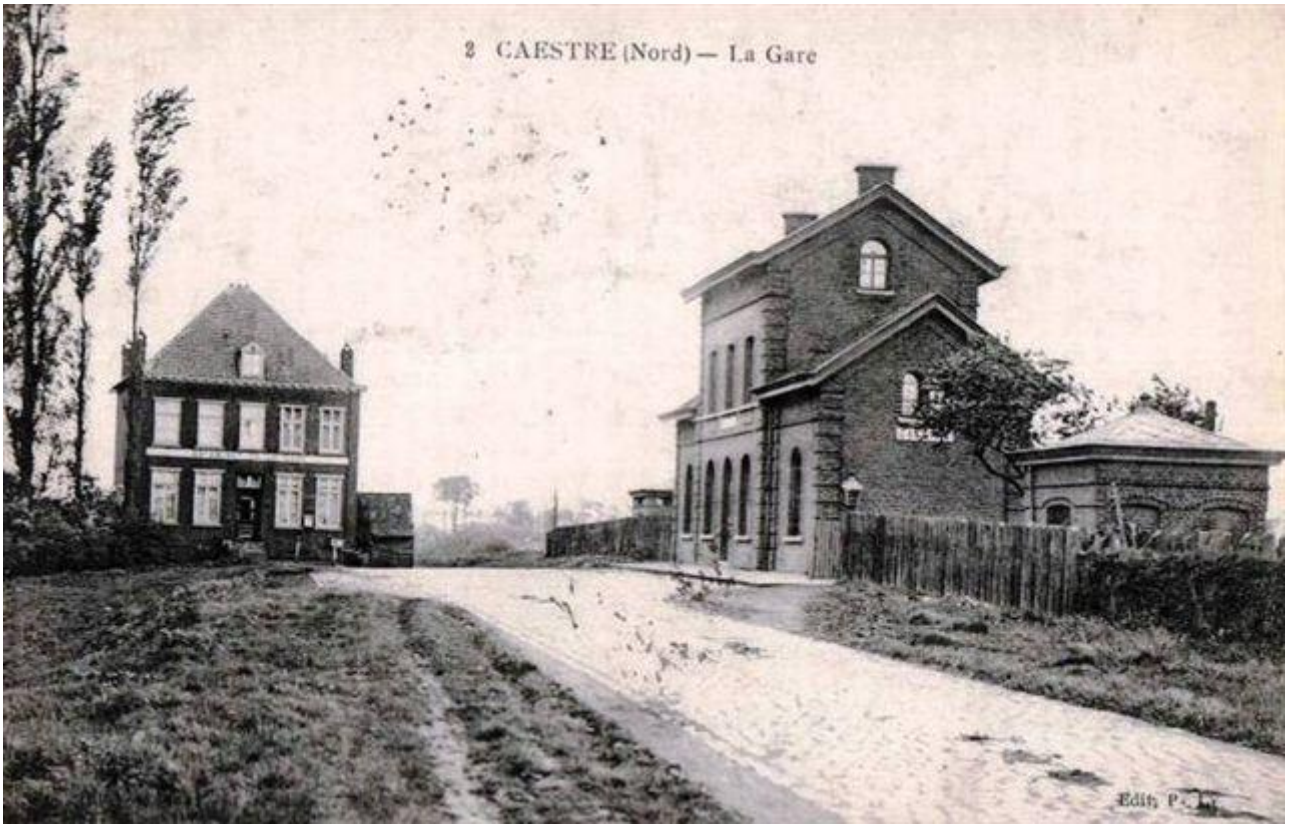

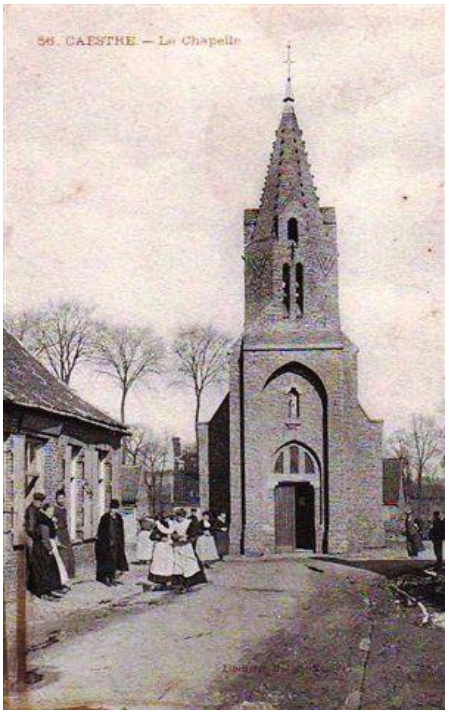

In dit gemeente ook was er een tempeliers huis, gesticht in 1182. Dit dorp bezit nu nog eene kapelle gekend onder den naam van ‘Kapelle der drij maagden’ en waarvan men eene mirakuleuze legende bezit van den jare 855.

De kapel van de drie maagden

Drij dochters van Kenul, koning van Mericiën, in Engeland, namen het rooms geloof aan en belofte van zuiverheid gedaan hebbende, ondernamen zij de reis naar Rome. Ontscheept te Mardyck, en in de verschillige kloosters op hunnen weg stil gehouden hebbende, zetteden zij zich neder omtrent het middaguur in het midden der bosschen van Caester, om zich een weinig te versterken met de mondbehoeften welke zij ontvangen hadden in de abdij van Eecke, toen drij moordenaars, uit Engeland gezonden door machtige heeren, waaraan de drij hare hand geweigerd hadden, hen aldaar overvielen en vermoordden. De heere van Strazeele, een ouderling, die het gezicht verloren had, dit schelmstuk vernomen hebbende, deed zich ter plaats geleiden

raakte de bloedige wonden der jonge maanden, bracht de hand aan zijne oogen en kreeg dadelijk het gezicht weder! Uit erkentenis deed hij ter plaats eene kapel bouwen.
In 1080 was de kapel van Caester zoo vermaard voor het genezen der oogen dat de pelgrims er van al de hoeken van Vlaanderen naartoe stroomden. Die jaarlijkse omegang heeft plaats op den 1° zondag van juli en daar dezelve veel opbracht, heeft in 1845 H. de paus Grgorius XVI nieuwe aflaten verleend.

Caester verlatende, trokken wij over het grondgebied der gemeente **Borre,** een klein plekje op welks kerk het jaartal 1591 staat en bezit de grafsteden der heere nvan Borre, die er voortijds een burgslot hadden. Eenige stonden later bevonden wij ons op eene hoogte van waar wij het schoon zicht der stad Kassel hadden, benevens dat van den berg van denzelfden naam.
Het gefluit van het stoomtuig kondigde ons aan dat wij het doelpunt onzer reize bereikt hadden. Wij waren in de statie van **Hazebrouck.**

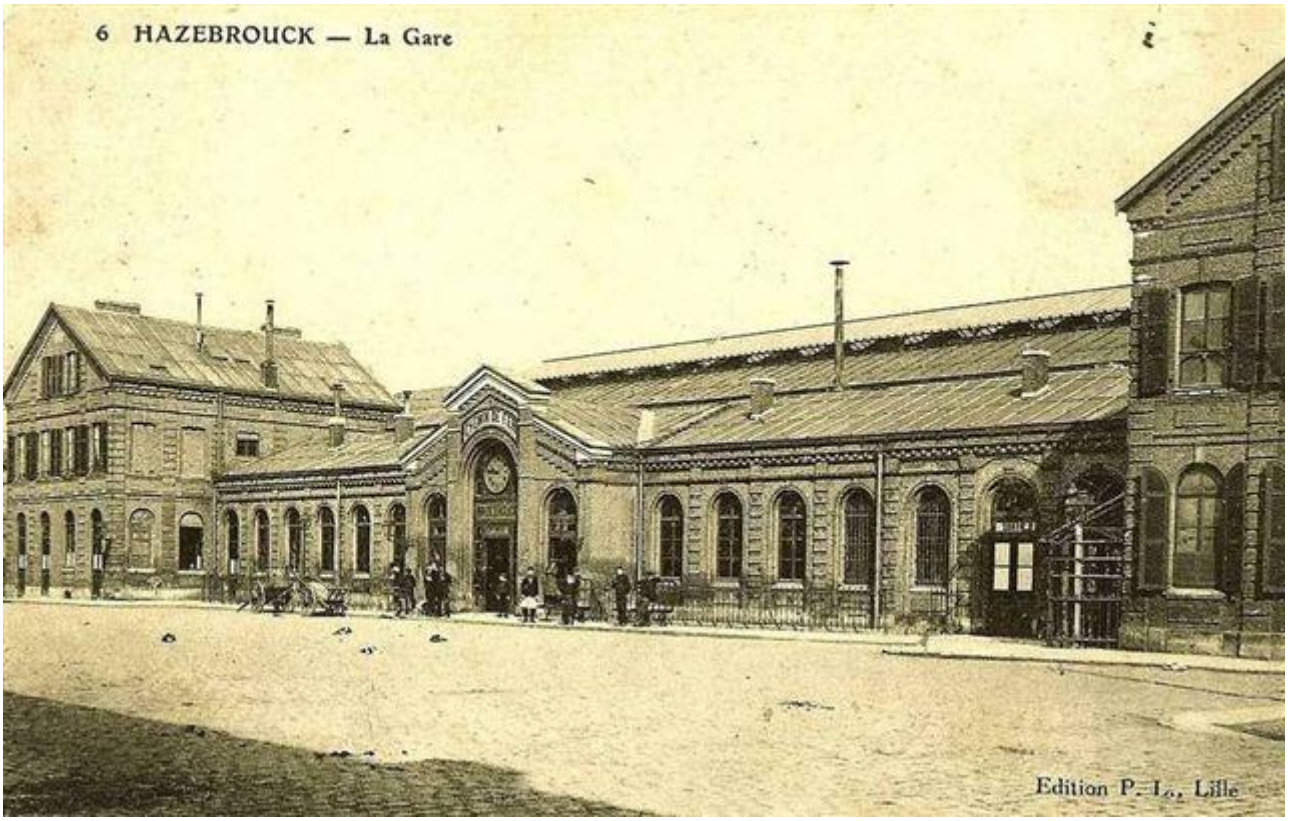

Hoe stonden wij verbaasd toen wij eensklaps en als bij tooverslag ons bevonden in een statie die men in België van eersten rang noemt, want de beweging van convooien, de inrichting der buffetten en de drang der reizigers moet niet ten onderdoen voor eene statie als Gent of Brussel!
De stad Hazebrouck, hoofdstad van het arrondissement, is klein maar van een aangenaam uitzicht, men treft er de parochiale kerk aan, die opgericht in 1450, de schoonste stenen en doorlichtige naald van geheel het Noorder departement bezit, dezelve is gebouw van 1490 tot 1520 en heeft 240 voeten hoogte.
De kerk bevat zittend en een preekstoel zeer kunstig gesneden. De doopvont is ook merkweerdig. Het deksel is in gedreven koper, de dooping in den Jourdaen verbeeldende, de ingang is afgesloten door eene gesmeden ijzeren traillie uitnemende zuiver en licht. De vensters verbeelden in hedendaagsch geschilderd glas de 14 statien.

Gedurende ons bezoek in de kerk, predikte men in het vlaamsch, het is ten anderen deze taal welke de inwoners der stad spreken, alsook nog deze der 41 gemeenten van de 55 welke het arrondissement uitmaken.
Het oud kerkhof dat rond de kerk ligt, is in eenen publieken hof herschapen, de groote markt is een langachtig vierkant waar men de onder prefektuur aantreft, dienende voor stadhuis en rechtbank. Dit gebouw heeft een grootsch uitzicht en is in den corinthiaanschen stijl gebouwd, hetzelve werd begonnen in 1807 en voltooid in 1820. in het midden der markt staat een schoon kiosk, dienende voor de repetien der kommunale muzijk.
Het Cafe du Commerce, is prachtig opgezet, en de verbruikers vinden er een lief onthaal en onbetwistbare goeden drank. Het klein Haezebroekje mag op dien voet in lijn gebracht worden met de prachtige koffijhuizen van Parijs, onder dit oogpunt mag Hazebrouck met veel onzer grote steden vergeleken worden.
Nevens het stadhuis, in de Lelie, is de zetel der koormaatschappij l'Orpheon. Daar hebben wij het genoegen gehad de repetitie der stuken voor den prijskamp van Mons te hooren, welke ons zeer voldoende scheenen. De zaal is rijk versierd en wel bemeubeld, zoowel in billard als in pianos en andere muziek instrumenten, welk alles den eigendom is van dien merkweerdigen kunstking.
Wat ook bij onze naburen eene ingeborenheid is, is de voortreffelijke wijze op welke zij de vreemdelingen weten te onthalen.
Eenige straten der stad doorloopende, merkten wij ook sommige voor ons aardige uitsteekberden op: Débit de sel et de bonneterie – Horlogerie et Saboterie – sardines et Tabac, enz.
Ja, van Sardienen gesproken. Een reiziger had eenige dagen te oren aan eene vitrien doosjes Sardienen zien liggen, en bemerkende dat zij maar 50 centiemen geteekend waren in plaats van 1 – 50 of 1-75; verhaastte zich een te koopen om er mede cadeau te doen aan zijn vrouw die dezelve zeer geern at. Te huis gekomen zijnde ontving de vrouw het aangename geschenk. 's Anderdaags 's middags aan tafel opende men heet bedoelde doosje met Sardinen. Het water kwam in de mond van Madame, zoo zeer verlangde zij naar de geliefkoosde spijs, al met eens geeft zij een schreeuw en werpt het doosje met gramschap weg… het was blink!

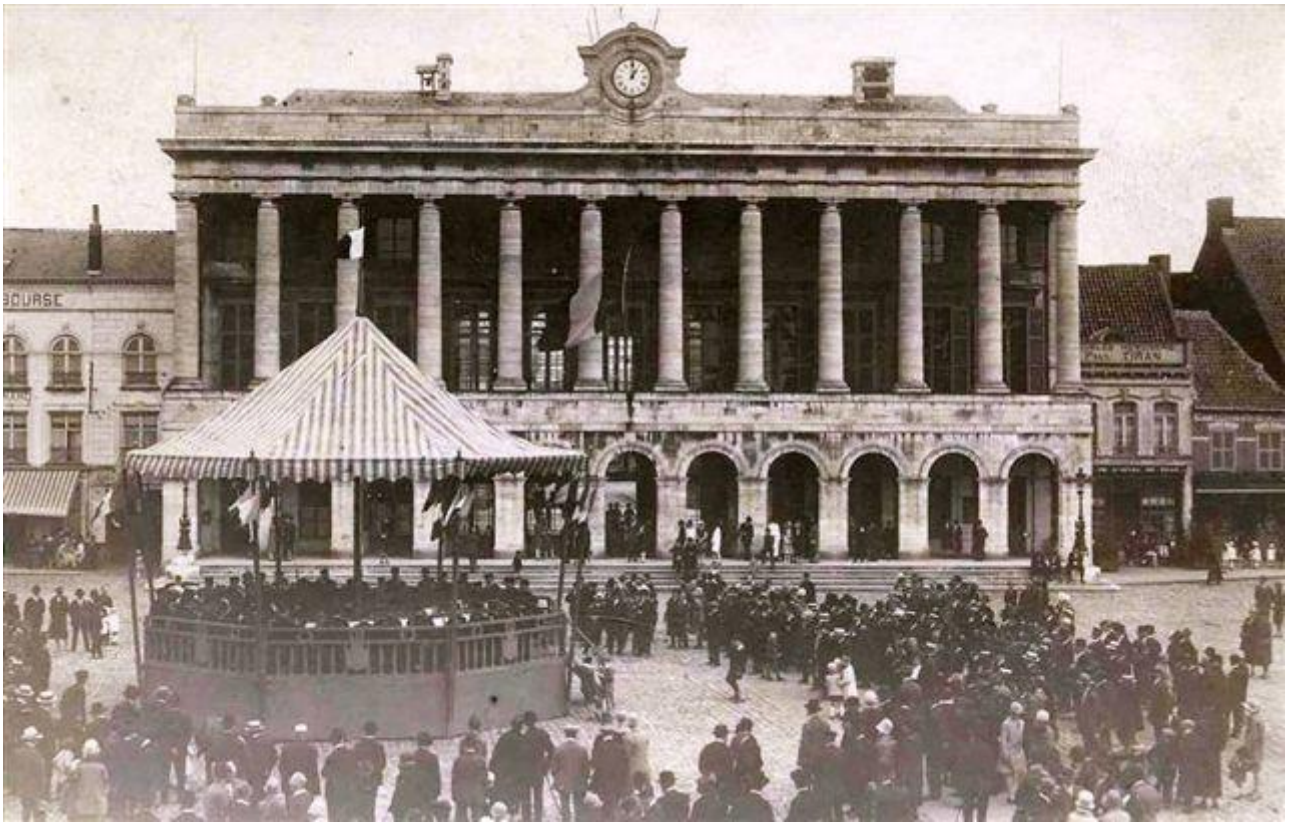

Het stadhuis te Hazebrouck in 'corenthiaansche' stijl

Zeer te vrede, verlieten wij ten 8 ½ ure het mooi stadje Hazebrouck, na vier uren aldaar een aangenaam verblijf genoten te hebben, ons innig belovende er nog somtijds een namiddag te gaan doorbrengen.

Wat zong men vroeger in de Westhoek?

*Het onderstaande lied van **Sadones** komt uit een anoniem handschrift uit de Frans Nederlanden van omstreeks 1815. Ik heb het schrift leren kennen bij **Cyriel Moeyaert** waar ik een fotokopieversie heb mogen fotograferen.*
We mogen er dus rustig van uitgaan dat Sadones ook in West-Vlaanderen en in de Westhoek zijn liederen kwam zingen.
In dit handschrift staan er drie liederen van Sadones. Het eerste lied - Nummer 32 – had als titel 'De bekroonde liefde'.

Onder nummer *42 – vinden we:* 'Raed aen de brave jongmans' en *nummer 44 kreeg als titel:* 'Den nieuwen a, b,c' .

Nummer 44 - Den nieuwen a, b,c

Eenen waeren christelijken schoolmeester leert aen zijne dicipelen, in de zes en twintig letteren van den a,b,c geheel het Christelijk geloove kennen
Zangwijs opgestelt, tot nu van alle brave kinderen
Door Sadones, dichter en zanger tot Geraerdsbergen – ten jaere 1806
G'd. 3 mars 1813
Stemme: Gregorius bidt voor uwen vader

1
Een schoolmeester, een vriend der vree
Ervaeren in de konst der penne
Leerde van in den a, b, c
Zijn kinderen ’t waer gelove kennen
Hij noemt hun voor de letteren al
Die gij hier in mijn lied zult vinden
Tot zes en twintig in ’t getal
Let op zijn leering kinders, vrienden

2
Aen merkt kinderen hoe een serpent
Ons eerste oudren heeft bedrogen
Ende gebrogt in de ellend
Verleyd door eene schrikbaer togen
Beyde overteen zij godts gebod
Zaten aen de verboden vrugten
Voor ’t menschdom al te schrikbaer lot
Want wij die meesten eeuwig zugten

3
Christus tot ons vol medelij
Wierd mensch geboren van een moeder
Verloste ons uyt de slaevernij
Wierd ons beschutheer, ons behoeder
Daer was anders geen hope meer
De menschen moesten gaen verloren
Weten zij dat Christus onzen heer
Op d’aerd voor ons wierd mensch geboren

4
Eene kribbe was zijn paleys
In eenen stal tusschen twee beesten
Daer zagen wij het klaer bewijs
De liefde van den aldermeesten
Fraey zongen d’engels in de locht
En kwamen d’herders te verkonden
Dat den peys was op d’aerd gebrogt
En de genade voor ons zonden

5
Godts zoon heeft drye en dertig jaer
Op d’aerd als mensch komen te leven
Heeft zijn exempelen openbaer
In menigte aen den mensch gegeven

Hij koos twaelf apostels hier
En onderwees die allegaeder
In zijn leering en kerkbestier
Een van de twaelf wierd verraeder

6

In den zwarten duysteren nagt
Kwam Judas met een kwaede bende
Die hij met hem bij Jesus bragt
Gaf hem een kus waer door ze hem kende

7
Korts hier naer wierd den zoon van god
Gebragt tot Herodes, den koning
Die hem bekleede als een zot
Zond hem weer naer Pilatus wooning
Laet ons, kinders, ons oogen slaen
Hoe al zijn vrienden hem verlaeten
Ziet Jesus langs de baen gaen
Omringt van joden die hem haeten

9
Onvoldaen riep het joods gespuys
Tegen Pilatus, doet hem sterven
Verwijst hem tot de dood des kruys
Want hij de ruste wilt bederen
Pilatus gods zoon verwijst
Ziet kinders hem zijn kruyse draegen
Ziet Christus den calvaer oprijst
Waer hij wierd naekt aen' kruys geslaegen

11
Sterven zien wij gods zoon geagt
Om den mensch eeuwig te doen leven
Hij roept op 't laest; 't is al volbragt
Heeft aen het kruys zijn geest gegeven
Treft goeden Jesus, ons gemoed
Doen ons door wederliefde blaeken
Dat wij door uw roemwaerdig bloed
Bij u in't hemelrijk geraeken

13
Weest Jesus duyzend mael gegroet
Die zijt den derden dag verrezen
En die den hemel open doet
Voor alle die uw vrienden wezen
Xerxes en had maer aerdschen magt
Vergoot het bloed van de soldaeten
Maer Jesus bezit hemelkragt
En hij bemind ons boven maeten

14
Ymy wie kan ondankbaer zijn
Kinders, 'k moet u te kennen geven
Hoe Jesus op het 's weirelds pleyn
Naer zijn verrijzenis is gebleven

Jesus wierd van dat boos gespuys
Gestoot, gekeurt, gekoord, gebonden
Van in Annas naer Cayphas huis
Van daer Pilatus toegezonden

8
Merkt kinders, ziet dit lammeken aen
Gansch naekt aen een kolom gebonden
Ziet hem met scherpe roeden slaen
Ziet zijn bloed stoomen voor ons zonden
Naer 't geesselen een doorne kroon
Word op zijn hoofd gedrukt met smert
Hij wierd hier mee gestelt ten toon
Kinders, toont een meedoogend hert

10
Quelling, smert, lijden ende pijn
Blasphemeren en laster reden
Heeft Jesus zoo zuyver en reyn
Kinders, voor ons al geleden
Roemwaerden Jesus, ons rantsoen
Ge riept: Vergeeft het hun O vader
Want zij weten niet wat ze doen
Kinders, komt uw verlosser nader

12
U Jesus wil ik volgen naer
Leert, kinders, lijden en verdraegen
Opdat gij mogt met d'engelschaer
Eeuwig aen uw schepper behaegen
Van 't kruys is Jesus afgedaen
In een nieuw steenen graf begraeven
Naer hij de dood had onderstaen
Voor ons ellendig arme slaeven

Ziet als 't was den veertigsten dag
Klom hij ten hemel hoog verheven
Zal eens tot vreugd ofte geklag
Aen mij en u al oordeel geven

15
Den a b c is uytgeleyd
Kent voor moeder d'heylige kerke
Kinders mint gij uw zaligheyd
Laet kwaed en oeffent goede werken
Onthoud de leering van gods zoon
Doet deugd en wilt de boosheyd schaemen
Dat ik u vinde in 's hemelstroon
Met vreugd in 't eeuwig leven, amen.

NIEUWEN ZANG
ALMANACH,
Voor't Jaer O. H. J. C. 1810.

Joseph Sadones was niet alleen een heel productieve zanger/dichter, hij schreef en zong volgens de overlevering meer dan 3000 liederen, maar ook een slimme marktzanger. Hij had

een bijzondere verkoopstechniek. Hij verkocht in de jaeren 1810, 1811 en 1812 zijn liederen in de vorm van een 'zangalmanach', zodat de kopers tevens de stand van de maan en de almanak van de beestenmarkten meekregen.
Het eigenaardige nu, is dat we in de Zangalmanak van het jaar 1810 een andere versie vinden van een A B C lied en die ging als volgt:
Een eerbaer deugdzaen vrouw, goedvrugtig goed van zeden,
Leerd aen haer kinderen den gulden A B C
Zy toond met de lett'ren wat Christus heeft geleden
Eer hy in 't s'hemels zael zyn glorie intree dé
Stemme; Ik drink den nieuwen most

Komt mans en vruw geslagt
DieChristus leering agt
Hoort hoe een moeder met den A B C
Haer kinders onderwyst in lief' en vré
Gansch vlytig en habiel
Lert zy haer kind'ren dat ons edel ziel
Is na Gods eygen beeld geschaepen,
Die loon of straf beërft
Naer dat ons lichaem sterft

A.B.
2 – Met d'A vast en gewis
Die d'eerste letter is
Leert ze haer kinderen van jongs af aen
Den val van Adam en EVA verstaen
Zy haer kinder inprent
Hoe EVA wierd verleyd door t'hels serpent
En met de B leert z'hun kennen
Hoe zy bedyde geplaegt
Zyn uyt 't par'dys gejaegt

C.D.
3 – De C legt z'uyt nae wench,
Christus Gods zoon wierd mensch,
Geboren in een armen beesten stal,
Om te voldoen voor ADAMS droeven val
Met D, zoo waerd gecierd
Leertze hoe Dat een maegd de Moeder wierd
Van Christus d'eenigen Gods zoone,
Gelooft, gebenedyd
In alle eeuwigheyd

E.F.
4 – Met D. F. te gaer
Leerz' hoe Een engelschaer,
Fraey zongen gloria gansch zoet en zagt
Die de schaepherdershoorden in den nagt
Waer door zy kenden ras
En wisten dat JESUS geboren was
Die Moeder leerd ook dat dit kindjen
Ons rykt in d'arremoe
Zyn lieve handjen toe

G.H.
5 – Met de G. leertze schoon
Gansch op een lieven toon
Dat JESUS die tot ons in liefde vlamt
Zyn ouderen op d'aerd noyt heeft vergramt
T'is heylig vast en waer
O braeve kinderen volgt hem toch naer
Met de H leertze Haer kind'ren kennen
Hoe JESUS reyn en klaer
God was en mensch te gaer

I.J.
6 – Met I. en J. voorwaer
Die braeve Moeder daer
Toont hoe dat In het midden van den nagt
Judas met hem een bende joden bragt
Hoe hy wat schrikbaer daed,

Met eenen kus JESUS Gods Zoon verraed
Voor dertig penningen van zilver
O kind'ren leert'er by
Schouwt de verraederye

K.L.
7 – En aen de K en L
Die deugdzaem Moeder snel $
Wyst aen haer Kind'ren hoe men JESUS band
Ook hoe men hem sleurde van kant tot kant
Laes! Hoe m'hem binst dien nagt
Van ANNAS, CAYPHAS, na PILATUS bragt,
Met slaegen, stampen, stuyken, stooten,
Erger als een barbaer
Of wel een moordenaer

M.N.
8 – Die Moeder daer zy werkt
Van God verlicht versterkt,
Aen M en N aen haerre Kind'ren toont
Hoe Men JESUS geeseld' met doornen kroont
Naer hy naer veel versmaen
Was van HERODES 't zot kleed aen gedaen
Die moeder leerd haer kind'ren vatten
Hoe dat wy d'oorzaek zyn
Dat JESUS leyd de pyn.

O.P.
9 – Als zy aen d'O en P
Komt in den A B C
Zegt zy: O kinderen wel over peyst
JESUS draegt zelf zyn kruys
Omringt van veel barbaren en gespuys
Ontmoet hem zyne lieve Moeder
O weegaloos verdriet!
Als zy haer zoon zoo ziet.

Q.R.
10 – Aen Q en R g'heem regt
Deze moeder uyt legt
Als JESUS Quam op d'hoogen berg kalbaer
Wierd naekt ontkleed, men Rukte hem aldaer
Neder op 't hout des kruys
Door handen en voeten met vreed gedruys
Sloeg men die yzer plompe nag'len
Hier naer O droef vertoog!
Hief men het kruys omhoog.

S.T.
11 – Aen d' S en aen de T
Die braeve moeder mé
Aen haere kind'ren deugdelyk uytleyd
Wat JESUS eer hy stierf aen 't kruyse zeyd:
riep vader! (wilt bevroen)
vergeeft het hun zy weten niet wat ze doen
zy leerd hoe JESUS ons zyn Moeder
aen't kruys gaf voor present,
O waerdig Testament!

U.V.
12 – Aen U en V dees vrouw
Leert haere kind'ren gouw
Hoe JESUS die Voor ons gestorven is
Is van het kruys gedaen vast en gewis
Wierd in een graf geleyd
Den derden dag wat groote wonderheyd
Is JESUS van der dood verrezen
Vertoond' hem openbaer
Aen zyn apostel schaer

W.X.
13 – Aan W en de X mé
Die vrouw in liefd' en vré
Wyst hoe JESUS Gods zoon gebenedyd
By zyn Apostels veertig dagen tyd
Verbleef, en heeft geleerd
Dat men geen Xerces maer zyn lof vermeerd
Die koning is van hemel aerde
Almagtig eeuwig groot
Die voor ons stierf de dood

Y.Z.
14 – Met Y en Z dan
Toontz' haere kinders aen
Hoe JESUS klom ten hemel triomphant!
Zittende aen zyns vaders regte hand
Y my! O wat weedom!
(segt zty) eens als JESUS zal wederom
Komen in dien dag des oordeels!
Als hy de menschen al
Loonen of straffen zal.

15- Den A B C is uyt
O kinders! Tot besluyt
Gebruykt de lett'ren tot uw zaligeyd
Zoo als dees Moeder die heeft uytgeleyd
Word deugdzaem en geleerd
Bemind God en Vader en Moeder eerd
Des A B C word u geschonken
Voor nieuw jaerig present
Van die gy lange kent
Fin

Geschonken van SADONES vrouw,
Tans zes en twintig jaer in trouw
Die dogter van Jan-Baptist
Den Antwerpschen Componist
Die over vyf en dertig jaer
Het lied in't land bragt openbaer
Van den vermaerden Corporael
Dan zong zy met een helder tael,
O (zegt zy) alles gaet voorby!
Ach! Doet toch een gebed voor my.

DE VRE WENSCHENDE
MINNAERESSE.
Stemme: *Van den Baes* MICHIEL.

In de zelfde 'zangalmanak' vonden we het volgende lied dat duidelijk inspeelde op de veldtochten van Napoleon.

Den winter lang van nagten
Met zynen felle kouw,
Doet my van herten tragten
Om te wezen een vrouw
Dog wat kan het baeten
Myn minnaer is uyt 't land
Bevegt met veel soldaeten
Gansch moedig den vyand.

D'Italiaensche streken
Van Spagnien, Portugal
Daer weet hy van te spreken
Daer heeft hy met zyn stael
Moeten kappen en kerven
Voor Burgos en Madrid
Kwam hy een wond beërven
Dog stierf hy daer van niet

Maer dat m'eens hoorde steken
't zoet lief vrede trompet
Men zoud van vreugden spreken
Die nu worden belet
Dog CATS in zyne dagen
Schreef: vreugd volgt nae de pyn
En naer de donder vlaegen
Het lieve zonne schyn

Hy heeft geweest in Pruyssen
Saxen, Polen, Duydsland
Kwam hy gansch te doorkruyssen:
Geheel den noordschen kant
Rusland, Norwegen, Zweden,
Hannover met Holland
Dat heeft hy al betreden,
Ook Vlaenderen, Braband.

Het is tans ruym vyf jaeren,
Dat hy nam zyn afscheyd
Met hopen van te paeren
Als men kreeg vrede tyd
Maer Mars, met d'oorlogs donder
Van Oost, West, Zuyd en Noord
Het bovenste keert onder
Stad, land, wet, regt versmoord.

SADONES. hoop ook mé,
Den lang gewenſchten vré.

Foto's van den grooten oorlog

Van den Grooten Oorlog krijgt je in deze gazette ook nog twee foto's mee komende uit l'évenement illustré.
Eerst zijn er twee foto's van Wytschate van voor den oorlog.

Le moulin de Wytschaete.

(Clichés Phototypie belge.)

Grand' Place à Wytschaete.

En nog eentje van een koude soldaat:

LE PALAIS DE GLACE DANS LA TRANCHÉE.

Nummer 117 **Doos Gazette** **april 2012**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden
*
Het geluk van dezen weireld
Schynt vergult en ryk bepeireld
Maer wie is't die zeggen mag?
'K ben gelukkig dezen dag
Almanach 1777
*
Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 530 lezers

Beste Abonnee
't wordt een overvol nummer met oud en nieuw nieuws.
En deze maand kan je de Poperingse Westhoekvertellers 2 maal aan het werk zien. In het weekend van het volkscafé breng ik op zaterdag om 17 uur een aantal hoofdstukken uit de geschiedenis van de herberg 'De Kalkzak' , verhalen uit de 17de en de 18de eeuw!
En we spelen met de Westhoekvertellers op de Erfgoedag – op zondag 22 april - ons verteltheater 'De volkse heiligverklaring van Carolus Verhelst' in de O.L. Vrouwkerk!
Allen daar heen en zeg het voort, zeg het voort.

Hopmuseum te St. Martens Bodegem

© rds

DILBEEK/ASSE - In de schuur van het gerestaureerde huisje Mostinckx in Sint-Martens-Bodegem opent op 1 april **het eerste hopmuseum van West-Brabant**. Assenaar Joris Vanderveken ziet een droom in vervulling gaan.

Joris Vanderveken is al bijna twintig jaar gepassioneerd bezig met het bewaren van het snel verdwijnende hoperfgoed in het land van Asse en Aalst. 'Het was Guido Van de Marliere, de inspirator van het hopmuseum in Poperinge dat al tien jaar bestaat, die me het vuur aanstak', zegt Vanderveken. 'Ik werd snel vriend aan huis bij de oudere hopboeren in de regio, waardoor ik de voorbije jaren een waardevolle verzameling materiaal en documentatie rond de vergane hopteelt in onze regio bijeenbracht.'

'Ik zocht al lang een plek om die verzameling een bestemming te geven en voor iedereen toegankelijk te maken. Tot ik bij de heropening van het huisje Mostinckx hoorde dat Dilbeek nog een bestemming zocht voor de schuur. Ik diende mijn project in bij Dilbeeks Erfgoed en het werd goedgekeurd. Het grootste deel van mijn collectie wordt hier ondergebracht. Het gaat vooral om het materiaal dat ik in Sint-Ulriks-Kapelle en Sint-Martens-Bodegem verzamelde. Bovendien zijn hier vlakbij de twee velden van de laatste nog actieve hopboer in West-Brabant, Jean De Wael.'

Vanaf 1 april tot eind oktober is het hopmuseum iedere zondagnamiddag open als een museum met café. Net als in de Watermolen van Pede kunnen Dilbeekse verenigingen inschrijven om het hopmuseum beurtelings uit te baten. Groepen kunnen ook tegen betaling een gegidst bezoek brengen en combineren met een bezoek aan het gerestaureerde huisje Mostinckx.

'Het hopmuseum vertelt het hele verhaal van de stakenvelden tot de draadvelden, het bewerken, het sproeien, de kapmessen en ander alaam, de hoppluk, het drogen en persen tot de handel en natuurlijk ook het bier.' Voor Vanderveken is dit hopmuseum in Bodegem nog maar de eerste stap. 'Mijn droom is in de volgende jaren tussen Asse en Bodegem een hoptraject uit te stippelen om af te leggen met paard en kar. Op de grens van Asse en Sint-Ulriks-Kapelle kunnen we de hoppersen in de voormalige hoeve van de familie Van Droogenbroeck bezoeken. En in het Oud Gasthuis in Asse komen binnen enkele jaren, na de restauratie van de rechtervleugel, mogelijkheden om het Assese hopmateriaal mee onder te brengen in een ruimer georiënteerd streekmuseum.'

Het weekend van de volkscafés

In het weekend van de 13de, 14de en de 15de april houden we ook in Poperinge het 'weekend van de volkscafés'.
Op **zaterdagnamiddag om 14.00** *zal ik verschillende historische verhalen en verhaalde histories brengen in de herberg,* **'Het Mysterie'.**

Daarbij zal ik het ook wagen om minsten 1 lied uit de 17de eeuw te brengen en zeker nog ééntje uit de 18de eeuw, naast een wel heel oud verhaal over een duivelsmolen en nog minsten een lap smart over een dronkaard.
Die zelfde **zaterdag om 17 uur** *zal ik in '***de Kalkzak'** *vertellen over het ontstaan van deze herberg, één van de oudste nog bestaande herbergen te Poperinge, hoe deze aan zijn naam is geraakt en natuurlijk over enkele markante figuren die in de 17de en de 18de eeuw in de Kalkzak vertoeft hebben.*
Op zondag de 15de april vind je mij dan om 11 uur 's morgens en om 15.00 uur in de namiddag terug in 'het Mysterie' met mijn historieliederen.

De Wildeman op de markt te Poperinge

Eén van de andere 'oude' herbergen van Poperinge, maar die niet meer bestaat, is **De Wildeman** *die op de markt gelegen was.*

Bij de opgravingen van vorig jaar kwamen de grondvesten van deze oude herberg weer bloot te liggen zoals we op deze foto kunnen zien, die door onze archeoloog **Jan Decorte** *ter beschikking werd gesteld.*
*Zie ook het artikel '*De opgegraven pottenbakkerij van Berat' *in het septembernummer van Doos Gazette 2010.* http://arch-poperinge.be/GG.html
Dit artikel gaat over Augustyn Berat de bewoner van wat hier in dit aritkel 'de oude Wildeman' wordt genoemd.

Ondertussen vonden we een veel oudere akte, eentje van de 10de maart 1616 – waarin er sprake is van de 'oude' en de 'nieuwe' Wildeman, de twee woningen die naast elkaar lagen op de markt te Poperinge.
De akte gaat als volgt:

Nicolais Heyerman filius Pieters, ende Christyne zyne wettelicke huusvrauwe,
comparerende in persoone ten naervolghende zaecken de zelve Cristyne byden zelven haeren man thaeren dancke ghauthoriseert
verkennende ende belydende
wel ende deuchdelick vercocht te hebben an ende ten proffytte **van Anthonis Winnebroot** ten desen present ende accepterende,
eene erfvelick losrente van twaelf ponden vichtien schellinghen grooten tjaers
costelick den pennynck zesthiene,
voor de somme van twee hondert vier ponden grooten vlaemsch,
by de vercoopers vanden voornoemde coopere thaerlieden contentemente ontfaen,
wanof t'eerste jaer inneghegaen is te Ste Jansmesse midts zomers int jaer xvjc zeventhiene,
laetste ten vallen zal ten ghelycken termyne in t jeghenwoordich jaer xvjc achthiene
ende al zoo voorts van jaere te jaere,
eeuwelick ende erfvelick ghedeurende,
emmers totter effectuele lossynghe vandien, die de voornoemde vercoopers
hare hoirs ende naercommers ofte andere cause ende actie hebbende ande naer volghende hypotheque
zullen moghen doen by vier ponden vyf schellynghen grooten,
immers bedraeghende achtenzestich ponden grooten in capitaele,
wel meer maer niet min, met de verloopen naer raete van tyde,
tallen tyden alst hemlieden beliefven zal in goeden ganckbaere ende ghepermiteerden ghelde
ende omme de voornomde capitaele pennynghen
metghaders de betalinghe vande jaerelixsche verloopen telcken valdaeghe te verzekeren ende bezetten
zoo hebben de voornomde vercoopers daerinne verbonden ende gheaffecteert,
verbyndende ende affecteren by desen haere persoonen,
ende by speciale het gherechte derde vanden huuse ende erfve van **den oude Wildeman** met gaders **het gheheele nieuwe huys** daerneffens staende metten gront onder den zelve huyse,
loopende van vooren ten oude mart achterwaert tot inde beeke ende tot den huuse ende erfve van **Jaecques Baert** op de oostzyde vande zelve marct,
daer de zelve vercoopers jeghenwoordelick woonen,
wesende voor desen zuuver ende onbelast ende dat al met zulcke executie als men heeft van landspachte ,
al volghende de costume deser stede in ghelicke geuseert,
renunchierende de voorseyde vercoopers van alle vryheden, exceptien, prevelegien ende beneficien ten desen contrarie
ende zonderlynghe den rechte disponerende dat generale renunchiatie niet en opereert zonder speciale voorgaende
ende voorts de voornoemde Christyne van het prevelgie genatus con sulti velle anu ende van de autentycque siqua mulier
disponerende dat een vrowue persoone haer niet en vermach te verobligeren niet meer van ofte met haeren man, dan voor andere, tenzy renunchiernde vande zelve beneficien in kennesse

actum present Jacob Roelens, Nicolais Babelaere, Jan Keerne, Jan Mazeman, ende Jaecques Baert, schepenen desen xden maerte 1616

*Eigenlijk komt het hier op neer dat **Nicolais Heyerman en zijn vrouw Christine Cartoen** een lening aangaat om een nieuw huis te bouwen, en hiertoe een derde van de oude Wildeman en zijn nieuw huis – de Nieuwe Wildeman - als borg stelt.*
Daarmee kennen we de bouwheer van de Nieuwe Wildeman.
22 jaren later, op de 8ste februari 1638 wordt de 'Nieuwe Wildeman' door Christynken Cartoens, de weduwe van Nicolais Heyerman verkocht aan Cornelis Devos.

8 februari 1638 – Verkoop van de Wildeman - Halmen

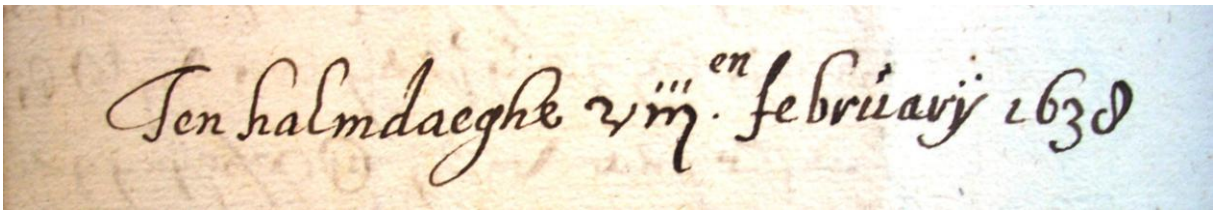
Ten halmdaeghe viij februay 1638

Christynken Cartoens, weduwe van Nicolais Heyerman,
zittende in baeten ende commeren tzijnen sterfhuuse naer vercoopynghe ter haulce,
onterfde haer ende erfde **Cornelis Devos**,
ter acceptatie van meester **Charles Dejonghe**,
alhier present, in een huus ghenaempt
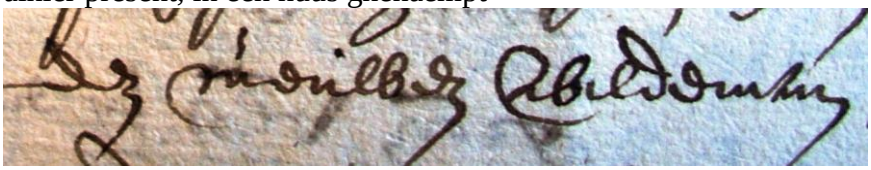
den nieuwen wildeman metter erfve daeronder, achter ende neffens ligghende
de zelve weduwe naer vercoopinghe ter haulce onterfde haer,
ende erfde dheer **Jacques Wyts**
alhier present ende accepterende
in tderde van thuus ende erfve ghenaempt **den ouden wildeman**,
mette stallynghen ende toebehoorten
Ligghende ende dependerende (ghereserveert de coutsen ende fournelen,
metgaeders het derde van 't oude peerdtstal, zonder erfve, staende op de erfve van de nieuwen wildeman)
Aboutterende metten oosteynde inde schipvaert,
De zuutzyde ende westeynde doude maerct ende van noorden thuus ende erfve ghenaempt de nieuwen wildeman voornoemt,
Handtslach te baemisse eerstcommende
Ofte eer duncket den cooper ghoedt
Omme de godspenninck xx schele parisis
Hooftcleed xvij pond parisis
Te lijfcoop gelycke xvij pond parisis
Boven de dacheuren van de cleck, rouper ende schryfver,
Metgaders trecht van erfven ende onterfven ende dierghelycke ende van principaele coope de somme van twee entneghentich ponden thien schellynghen viij prnninghen grooten vlaems
Dit alles in conformiteyte van de quaerte van vercoopynghe ter haulce danof zijnde

ende opde conditien van verhooghynghe daerinne begrepen, te betaelen deene helft ghereet ende de weder helft binnen een jaer naer daete deses
actum ut supra

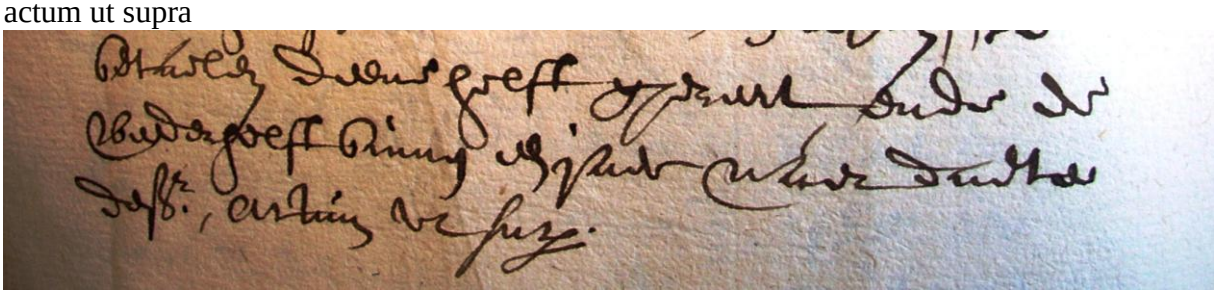

En we voegen er nog een akte bij daterend van de 18de juli 1664.

18 juli 1664 – Den Wildeman - Renten

Compareerdee in persoone voor schepenen der stede van Poperinghe,
Antheunis du Bureau
te kennen ghevende hoe hij schuldich ende ten achteren is aen **Christyne, Janneken ende Antheunis Dubureau**, zijne drye kynderen gheprocreert by **Christyne filia Gillis Beddelem**,
achtenveertich ponden grooten vlaemsch,
wesende elck kyndt sesthien ponden grooten,
procederende van weesepenninghen by den overlijden van den selven heurlieden moeder ende om de weese kyndren wel ende ghetrauwelick te versekeren ende bewaren
vande selve somme
heeft daerinne verbonden zijn persoon ende goederen,
present ende toecommende,
ende by speciale ter acceptatie van Pieter Beddelem, vooght vande selve kynderen,
Een huis ende erffve daer hy presentelick woont
ghenaemt **den Wildeman**,
driendertich tinnen plateelen onder cleene ende groote,
achthien tinnen taillioren, acht tinnen waeterpotten,
een stoop ende twee tinnen cannen,
twee tinnen **lupynen,**
acht pluymen ghestoffeerde bedden,
vichtien paer slaeplaeckens,
een dossyne servietten,
een halfve dossyne **debalen,**
twee silveren croisen ende twee silveren schootellen,
een hoorne met silver beslach,
een gouden **meltrynck,**
seven eerden kandelaeren, een eerden panne, een eerden coffer,
twee waschketels, twee iseren branders,
een buffettafel, ende een ander tafel,
vier **lysen**,
twee s**chabellebancken**,
twee **laetstoelen,**
vijf andere gtroote stoelen, een coetse met haer toebehoorte ende behanck,

drye langhe taefels met de schraeghen
ende seven boucken.
Item noch een ander coetse
op dander camers een dresse
een tafelken
inden keucken drye houtten laden
immers gneralickende specialick al het gonne in den selven huisse bevonden is omme by faulte van betalynghe daer oppe te moghen procederen by vercoopynghe
ter heerlicke ende parate executie met ghedooghsaemhede by wijsdom executoir,
soo wij schepenen hem daerinne ghecondemneert hebben
ende dese tsijnen alste ghewesen executoir midts desen
aldus ghedaen sonder dol, graude ofte iemants prejudicie
ende was onderteeckent by laste
antheunis Dubureau, present, Goesteene ende Blanckaert, schepenen
desen 16de july xvic vierentsestich

Over de 'insignes' van de herbergen in de stad en ten platten lande.

Met de inbreng van Herman Caulier, Frank Becuwe en Ivan Top.

*In het **stadsarchief van Veurne** zitten er twee registers – onder het oud archief de nummers 944 en 945 – waarin er octrooien opgeschreven staan. Het overgrote merendeel van deze aanvragen en toelatingen betreft hier het houden van een herberg, zowel in de stad Veurne als in de Casselrie.*
*Zoals hieronder in het besluit van de 18de maart 1683 te zien is, werden de kandidaat herbergiers minstens van af **1541** verplicht om hiervoor toelating te vragen.*

18 maart 1683

RÈGLEMENT

Op den xviij. Maerte 1683.
by den Hove ghemaeckt ende uytghesonden aen de subalterne Wetten wan Vlaenderen, nopende den nombre ende situatie vande Tavernen mitsgaders de interdictie aende Officieren van Herberghe te houden, ofte Bieren te Brauen ende uyt te leveren.
Te Ghendt

DE President ende Raetslieden
's Koninckx van Caftilien & van Leon, van Arragon , &c. Aerts-hertoghe van Ooftenryck : Hertoghc van Boyrgognien, van Lotryck, van Brabandt, &c. Grave van Vlaenderen, &c. Gheordonneert in Vlaenderen : Aen alle Baillius, Schautheeten, Ampmans, Meyers, Mannen van Leene , Burghmeefters, Vooghden,

Proosten, Poortmeesters, Landthouders, Scepenen, Keurheers, ende alle andere Jufticieren , Officieren , ende Wethouders van onsen voornoemden Gheduchten Heere ende van syne Vasallen in Vlaenderen , hunne Stadthouders, ende elcken sonderlinghe:
Alfoo men daghelijcx niet sonder grooten interest van t publicq, síet aennemen ende vermenighvuldighen de contraventien jeghens Syne Majefteyts Placcaeten vanden 25 O*ctobre* 1541; lesten *Ougst 1560; 22 juni 1589 , 1 juli 1616* ende andere , verbiedende op uytkanten Herberghen ofte Tavernen te houden , de felve op Sondaghen ,en Heyligh Daghen,sonderlinghe ten tyde vande Hoogh-misse , 't Sermoen , ende Vesperen te fréquenteren, mitsgaders aende Baillius ende andere Officieren ten platten Lande te Brauwen, en hunne Bieren aende Tavernieren uytte leveren; als oock sfelve Tavernen ofte Herberghen te houden.

SOO IST , dat het Hof inghevolghe de Brieven van Syn Excellentie defen aengaende aen de Hove gheschreven op den 3. *Februarij* lestleden, willende daer in voorsien ende remedieren d'inconvenienten uyt de voorsz. contraventien resulterende, ordonneert als by de voorgaende. Placcaeten; datter ten Platten Lande gheene Tavernen, Cabaretten , ofte Logisten en zullen toeghelaten ofte gheadmitteert worden bezyden 'sweeghs, ofte buyten Steden, Dörpen , ofte Ghehuchten , dan alleenelijck op de Merckten ofte Plaetfen van elck Dorp ofte Ghehuchte , ende op de Her-banen ende andere groote Plaetfen , ende dat in sulcken ghetal alleenelijck als het behooren zal , naer de menighte vande Inwoonderen , ende de gheleghentheyt vande Passagien , op peyne van by den gonnen contrarie doende, te verbeuren de boete van twintich Carolus guldens, ende by denghenen in dierghelijcke Logisten buyten's weeghs logerende, ses Carolus guldens voor elcke contraventie.

ENDE om de voorschreven Tavernen ende Logisten buyten's weeghs alreede opgherecht te vernietighen, mitsgaders het groot ghetal vande ghone op Merckten vande Prochien ende op de Plaetsen; Ghehuchten, ende Her-banen staende, te verminderen:
SOO IST, dat het Hof aen alle Officîeren ende Magiftraeten binnen veerthien daghen naer de receptie defer, ordonneert over te senden eene pertinente Declaratie van alle de Herberghen, Tavernen, ende Logisten daer in alreede opgherecht , met expressie van hunne situatie, ende vanden tydt dat die voor sulcx zijn beghonnen ghebruyckt te worden , op peyne van by elck van hemlieden in hunnen privéen naeme te verbeuren vyftich Carolus guldens ten profyte van Syne Majefteyt.
Verbiedende oock wel expresselijck dat men **op Heylighe en Sondaghen** niet meer inde Steden dan ten platten Lande iemandt en ontfanghe inde Cabaretten , Herberghen, ofte Tavernen om aldaer te drincken, terwylen men de Hoogh-misse, Sermoen,ofte Vesperen doet in de Prochie, onder de welcke de selve Tavernen , ofte Herberghen gheleghen zyn, dan alleenelijck reysende persoonen nochte en zal men ter felver ure vermoghen tc houden eenighe **Spelen van Çaetfen, Rollen , ofte dierghelijeke** , op de boete van ses Carolus guldens tot laste vande Weerden ofte Weerdinnen, tot Wiens huyse sulcx gheschieden zal, ende van drye ghelycke guldens tot laste van elcken persoon die aldaer ghevonden zal worden twelck oock Stede grypen zal in het regard vande Spelen die men buyten d'Herberghen op Straete , ofte elders in openbaere plaetsen binnen den voornoemden tydt Spelen zal.

Verbiedende insgelijcx aen alle Baillius,Schautheeten, Meyers, Sergeanten, ende andere Officieren voortaen te doen Brauwen , en te leveren eenigh Bier aen Tavernieren ofte Cabarettieren , om 'tselve ten tappe te verkoopen, mitsgaders oock Tavernen ofte Cabaretten te houden soo langhe sy hemlieden Officien bedienen zullen, op de verbeurte vande selve Officien, ende op peyne van daer-en-boven arbitrairelijck gheftraft te worden.

Ghepubliceert in Consistorie vanden Raede in Vlaenderen, present Commissaris, Advocaten, Procureurs, Deurwaerders, ende meer ander bystaenders, desen 18. Maerte 1683.

Onderteeckent :

B. VAN OVERWAELE.

De oudste register begin in het jaar 1751 en loopt tot 1780.

We hebben deze overlopen en de namen van de herbergen genoteerd. Verschillende herbergen worden in deze register, bijvoorbeeld door erfopvolging, meerdere keren genoemd. In onze lijst hier nemen we maar éénmaal de naam van een herberg op en we groeperen de herbergen ook per dorp.

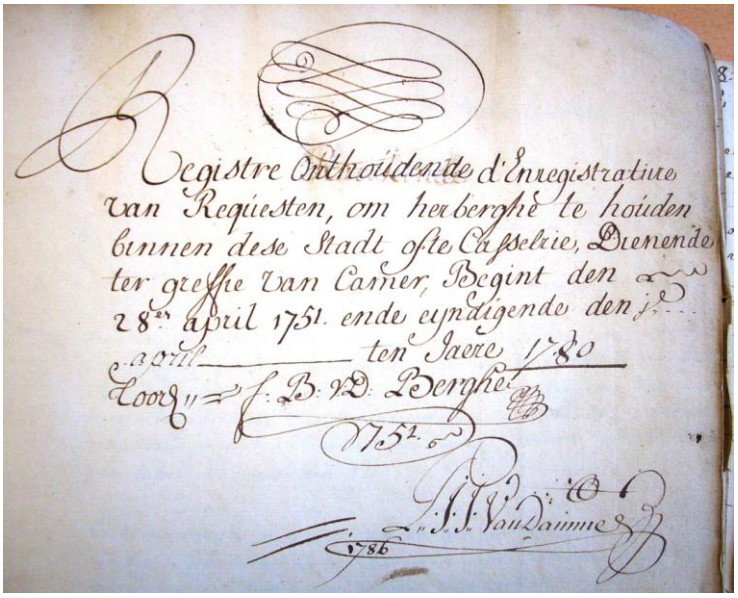
Registre Inthoudende d'Enregistratie
van Requesten, om herberghe te houden
binnen dese Stadt ofte Casselrie, Dienende
ter greffie van Camer, Begint den
28en april 1751. ende eyndigende den
ten Jaere 1780
Toor. J. B. vD. Berghe
1751.
J. J. Vandaimme
1786

In **Veurne** *vinden we eerst* Het Roode Hert, maar ook

den Roosen Noble

Sinte Barbara en de herberg ‘Plain d’amour’, een naam met wat meer fantasie, of had dit misschien een bijbedoeling?
Verder kennen we in Veurne ‘Den Keyser’ en in ‘De torre van Duynkercke’.
Er was ook een herberg die de ‘Sleute’ heette, wat dat dat ook moge betekenen en er was ook ‘Het Cleyn Parnas’, of Het Cleyn Parnassus, waarschijnlijk met een dichterlijke herbergier.
Verder had men toen ‘Het Sterreken’, de Blomme en de onvermijdelijke ‘De Croone’.
En er was ook ‘Het Bourgoigne Cruys’ en ‘Den Hooren’.
Op de Sint Walburge parochie hadden we een herberg, Inden Zoeten Inval naast een ‘De conynck van Vrankrycke’.
In de wijk de Bewesterpoort was er ‘Het Wulvenest’ maar ook ‘De Violon’ die in een latere versie ‘het Violonkxen’ genoemd wordt. En we kennen ook ‘De flute’ in Verune, misschien samen met het violonkxen een dancing avant la lettre?

In **Adynckerke** was er de herberg Sint Sebastiaen.
In **Avekappelle** was er het ‘St. Sebastiaenshof’.
In **Alveringhem** was er de herberg ‘In den Gouden Appel’ en ‘De Cruyce’.
Te **Beveren** was er de herberg Sint Eloy, Den Eecke en in ‘De Swaene’
In **Bulscamp** vinden we de herberg ‘De Croone’.
In **Eggewaertscappelle** was er een herberg met als insigne: ‘Den Cruyce abeele’.
Op **Houthem** was er ‘Het Doorneken’ maar ook Sint Joris.
Te **Isenberghe** vinden we onder andere Het Schaek, maar ook Sint Jacob. .

In **Kaaskerke** was er een herberg die Den Hert’ noemde en verder een herberg ‘het Witten huys’. En een herberg ‘In de Korte Keer’.
In **Leysel** was er ook een Sint Joris herberg en daar treffen we ook ‘Het nieuw meuleken’ en de ‘Poorterie’.
In **Loo** was er ‘den Roosendaele’ en de herberg ‘Het Haesenwyndeke’.
In **Oost Vleteren** kenden we ‘De Swaene’ en ‘In den soeten inval’ en tevens ‘Het Oude Wethuys’.
In **Oost-duynkercke** was er ook al een herberg ‘De Swaene’.
In **Pervyse** was er ook een herberg ‘De Swaene’.

In **Rousbrugge** waren er de herbergen ‘De Stad Duynkercke’, Sint Sebastiaenshof’, Sint Hubrecht
In **Stavele** vinen we de herberg Sint Hubrecht’.
In Sint Ryckers vinden we de herberg ‘De Dolfijn’ – dan zitten we al in de tweede register te neuzen, - SAVeurne – nr. 945 – folio 103
En daarvan hebben we ook een foto, want het is deze herberg die terug opgebouwd werd in het openluchtmuseum te Bokrijk.

In **Steenkerke** was er ‘Het Hooge Zandeken’.

In **Vorthem** – het huidige Fortem – vinden we ‘natuurlijk’ ‘Den Snouck’, maar ook ‘In de Sterre’ en ‘De Binlander’.
Te **Vynckem** vinden we ‘In’t Gouden Hooft’ en de ‘Dry Swaenen’

In **West-Vleteren** vinden we de herberg ‘In den Eecke.’
In **Wulveringhem** had men ook al ‘Het Gouden Hooft’.,

maar ook De Swaene en de Drye coninghen.

In **Wulpen** was er net als in Isenberghe een herberg die **de Schaek** heette en er was ook ‘De Croone’.

De aanvragen die er waren voor ***Proven,*** *nu deelgemeente van Poperinge, behandelen hieronder apart. We kregen van* **Ivan Top**, *de schrijver van het boek over Proven een aantal reacties op deze akten, die we tussen de aanvragen voegen.*

Sint Arnoud, het Ramptjen, Sint Sebastiaen, den Engel en den Blocke te Proven

De eerste requeste is er één voor ***‘Sint Arnoudt’***
Requeste representeert door **Jacobus Slove** tot houden herberghe op de prochie van Proven
Aen mijnne edele heeren
Mijn heeren burghmeesters lanthouders, schepen ende ceurheers der stede ende casselrie van Veurne
Supplieerende verthoont reverentelick **Jacobus Slove,** te kennen gevende hoe hij getrouwt is met de weduwe van **Andries Rouserez**, herbergiereghe in **St. Arnoudt** op de prochie van Proven ende dat den suppliant oock aldaer geirne soude mogen continueeren om te mooghen tappen ende vercoopen bier, wijn ende brandwijn, gelyck sijnne voorsaeten ende alsoo t’selve niet en vermag te gebeuren alvooren te hebben het prealabel consent van mijn
Edele heeren
De selve oodtmoedelick biddende believe gedient te wesen van aenden suppliant te consenteeren van te vercoopen bier, wijn ende brandewijn dit tot gerief van de vremdelynghen ende andere vermits te observeeren de pladaten, costuymen ende ordonnantien deser stede ende casselrie.
T’welcke doende etc.

Appostille
Adv ys van hooftman ende prochiaenen t’eynde dies van den heer stadthouder
Actum in camer desen 15° february 1755
Ond. J. Vastenhaven

Advys ende hooftman ende prochiaenen

Op heden geconsenteerrt den inhoudt deser requeste aen den hooftman ende prochiaenen op den 3de maerte 1755 toorconde, ende waerren onderteekent F.J. Fabry als hooftman, Mathieu Frans leroy, J.B. Houvenaghel, met t'marcq van Jacobus Neuville ende met 't marcq van Frans Loumez

Advys van den heer stadthouder
Gezien dese requeste ende appostille met rescriptie van prochiaenen segge insghelijckx te consenteren suppliants versouck omdat hij is ceurbroeder deser stede ende casselrie boven dien het huys in queste zijnde herberghe, laetende alles nochtans ter deliberatie van U.E. desen 11de maerte 1755 – toorconde onderteekent L. G. Muylle
Appostille
De weth namentlick gesien het extrait uyt ende den staet van goede ten sterfhuyse van Aldegonda Therese Messelein, overledene huysvrouwe van suppliants vader, consenteert t'gonne versocht mits observatie s'wets ordonnantie ende s'majesteydts placcaeten ende mits in kennise gevende aen den heere stadthouder
Actum in camer den 20ste maerte **1755**
Onderteekent C.M. Despodt

Ivan Top voegt hier de volgende bemerkingen aan toe:
C Jacobus Slove/ St Hubrecht/ langst de Calchie / Ibn de 14de Eeuw 10/02/1755

In de eerste requeste spreek jij van St Arnoult en praktisch op de dezelfde datum als wat men in Gent vermeldt. (ben je zeker van St Arnoudt???)

Dat is de eerste keer dat ik vermelding krijg van een St Arnoult in Proven.????
In Veurne vond ik een Actum van de 7 ougst 1795 van een vergaederinghe van Hooftman zetter notable en ghemeene prochiaenen der prochie van Proven In d'Herberghe St Hubrecht bewoont door Clement De baene
Na het sluiten van de herberg St Hubert bouwde Guido Rappelet het om met binnen een inrichting als oude herberg Obterestraat N° 26

De volgende aanvraag die we voor Proven vonden was deze van Pieter Willeman voor ***'Het Ramptjen'.***

Requeste gepresenteert door **Pieter Willeman** om herberghe te mogen houden in **Het Ramptien** op de prochie van **Proven**
Aen mijne edele heeren
Mijn heeren burghmeesters; landhouder, schepenen ende ceurheers der stede ende casselrie van Veurne

Supplierende verthoont met alle schuldig respect Pieter Willeman, ceurbroeder deser stede ende casselrie, te kennen gevende hoe hij in pachte genoen heeft een huys met voordere edeficien, sijnde van oude tijden een herberghe genaemt het Ramptien, gestaen op de prochie

van Proven, met intentie van aldaer (als alle andere) te vercoopen bier, wijn, brandewijn ende genever ten dienste van de passanten ende ander, nemaer alsoo het selve niet en vermagh te gheschieden, sonder prealabel consent van Uedele – reden waerom hij hem keert tot de goede justitie van uedele mijn heeren
Opdat het hun soude believen te permitteren supliants versouck vermits osberveerende costuyme, placcaeten ende ordonnantie nhier op geemaneert, twelcke doende etc.
1° apostille
Advys van hooftman ende prochiaenen van Proven, t'eynde dies het advys van den heer stadthoude, actum in camer den 7de april 1755 onderteekent J. Verschaeve
Advys
Van hooftman ende prochiaenen
Actum te vergaderynghe van hooftman, zetter ende gemeen prochiaenen behoorelick opgeroepen, naer oversien t'hebben dese requeste ende appostille, rescribeerende op de selve, seggen te consenteren suppliants versouck behoudens volcomt aen de costuyme, placcaeten ende ordonanntien ten dien regarde geemaneert, laetende niet te min alles ter deliberatie van uedele desen 3de meye 1753 on toorconde ende onderteekent Andries Gaermyn, B. Ludovicus Hedimieul, Joannes Jacobus Coene, en Blondeel ende Jan Baptist Ryon
Rescriptie van den heer stadthouder
Gesien dese requeste, appostille ende rescitpie der prochiaenen, segge insghelijcx te consenteren suppliant versouck om dies wille dat het geseyde huys voorsien is van sijne gerequirerde noodtsaeckelyckheden, ende dat den versoucker is ceurbroeder deser stede ende casselrie, laetende niet te min alles ter deliberatie van Uedelen
Actum desen 19de meye 1753
Toorconde L.V. Muylle
2de appostille
Geconsenteert mits observerende s'wets ordonnantie ende registratie deser ter greffie van camer
Actum in den collegie den 23ste meye 1753 onderteekent L. Strabant

Hierop gaf Ivan Top de volgende reactie:

B Jan Bapte Delbaere/het Ramtjen/ langst de groote Calchie / in de jaeren 1670/ 18e aprile 1761

Volgens uw gegevens was Pieter Willeman uitbater in 1755. Baptiste Delbaere krijgt cheinspacht herbergier 'In de Ram' 1760 (RAB gemeentearchief Proven Nr15) Deze herberg is laatst uitgebaat geweest door Julien Weemeeuw in 1950.
Nadien is Paul Rappelet er komen wonen heeft er een atelier bijgeplaatst en de herberg afgebroken en vervangen door een woning Roesbruggestraat 4
Frans Igna Camerlinck heeft er gewoond (+1815 eerste vrouw) en zou er ook brouwerij gehouden hebben.

J B Bustraen huwde (23-10-1822) met zijn tweede vrouw J Th Pety(Camerlinck + 18-11-1821) Brouwster & Herbergierster en is de latere uitbater van Brouwerij St Hubert.

We vonden nog als derde aanvraag er één voor ***het Sint Sebastiaenshof***
Requeste gepresenteert door **Pieter Matstaert** woonende tot **Proven** om te brauwen ende herberghe te houden in **St. Sebastiaenshof**
Aen mijnne edele heeren
Burghmeesters, landhouders, schepenen ende ceurheers der stede ende casselrie van Veurne

Supplierende verthoont reverentelick den persoon van **Pieter Mastaert**,
woonende op de prochie van Beveren, den welcken sigh ulieden is te kennen gevende
hoe dat hij heeft in pacht genomen eene herberghe ende brauwerie genaemt Sinte Sebastiaen op de prochie van **Provenplaetse**,
jegenwoordigh gebruyckt door **Corneel Gaeremyn**,
omme de selve te gaen bewoonen meye eerstcommende 1768
ende aldaer den styl te doen van brouwen, vercooper bier, wijn ende brandwijn, gelyck men hedent ende overhouts in possessie is van te doene in de selve herberghe ende brouwerie,
mits welcken suppliant declareert te sijn ceurbroeder deser stadt ende casselrie ende te achtervolgen ulieden edele ordonnantien by octroy vermelt,
vermits in de selve herberghe is logis voor mannen te voet ende te peirde als oock betaelen de lasten van de prochie gestelt op de voornoemde herberghe ende brouwerie
ende alsoo den selven niet en vermagh dezen styl te doen ofte aen te gaen sonder consent van ulieden edele alsoo hij suppliant sigh keert tot u
Mynne edele heeren
Oodtmoedelick biddende van gedient te wesen ende van aen de suppliant te consenteeren
onderteekent P.J. Matsaert

Het advies van de parochianen van Proven is positief. Zij stellen: wij onderscrheven prochiaenen van Proven en vinden geen de minste difficulteyt by dese requeste vermelt desen 21ste maerte 1768
Onderteekent Frans Gantois, Frans Mylleville ende Carel Judocus Deprey, J.B. Bendaert, Carolus Rouserez, tmarck van Carolus vandewalle, tmarcq van Cornelis Dhoude, tmarcq van Baptist Bastrraen.

Daarmee is het advies van de stadhouder ook al positief. Hij stelt ten andere ook: - om dies wille dat de geseyde herberghe voorsien is van immemoriaele tijden van alles het gonne aen dezen sijn versocht ende den suppliant is ceurbroeder deser stede ende casselrie.
Tevens vonden we voor dit zelfde **Sint Sebastiaenshof** *nog een aanvraag gedateerd op de 26ste augustus 1771.*

Mijn edele heeren
Mijn heeren burgmeester, landhouder, schepenen ende ceurheers der stede ende casselrie van Veurne
Suplieert vertoond reverendlik **Clement de Baene**, pachter van d'herberge ende brouwerie genaemt St. Sebastiaenshof, gelegen op de prochie van Proven
hoe hij is van intentie van d'herberge ende brouwerie te gebruyken,
als oock van alsdan te verkoopen, wijn, bier ende brandewijn ten dienste van het publik,
gelyckerwijs voorgaendelik gedaen heeft **Pieter Matsaert** afgaenden pachter,
dog alzoo het selve niet en vermag te geschieden sonder voorig consent van u edelheyd,
oorsaek waerom hij sijnen toevlucht neemt tot Uedele

Mijnne heeren
Ten fyne het hun gelieve gedient te wesen van aen den supliant te consenteeren dat hij van stonden aen vermag te houden herberge in het vermelde Guldehof van Sebastiaen, e
nde aldaer te doen het geseyde debit mits obeserveerende Ulieden ordonnantien
Twelcke doende etc.
Versocht, behoudens nochtans dat den supliant van sijnen cant volcomme an tgonne aen hem geordonneert bij costume, placaerte ende Uedelen ordonantien
laetende niet min alles het zelve ten goede deliberatie van uedelen desen derden september 1771
Toorconde LJ Muylle, stadthouder
Advys van hooftman ende prochiaenen t'eynde dat van den heer stadhouder
Actum in camer desen 26 augusti 1771 – J. Vastenhaven
Ook hier was het advies van de parochianen positief.
Wij onderschreven hooftman en prochiaenen der prochie van Proven en vynden geen de minste difficulteyt van te consenteren soo veele het ons aengaet aen den supliants verosuck, vermits wij niet beter en weten als dat hij is van goede familie ende sich selve is van goet geddraegh
Actum tot Proven desen 17de 7bre 1771
Ons toorconde Joannes Baptist Liebaert, hooftman, tmarck van Baptist Meuninck, zetter, Jan Baptist Ryon – Nicolais Cortiens, - Joannes Baptiste Jaringe, - Carolus Rousere,- B. Ludovicus

Ivan Top schreef het volgende over deze herberg en brouwerij:
F) Clement Debaene/ St Sebastiaen/ Langst de calchie/ in de 15e eeuw/8bre 1770

Hier is sprake van een bewoning door Corneel Gaeremyn en nadien door Pieter Matsaert en Clement Debaene.
Die Clement Debaene vonden we nadien uitgebreid terug.
Debaene blijkt gewoond te hebben in St Hubrecht in 1795 (zie vergadering hierboven beschreven) Na overname door zijn schoonzoon Fr Ryon?
In een koopakte in 't Zwijnland voor de Franse revolutie staat Ryon reeds vermeld als uitbater van St Sebastiaen
Deze vestiging is zeker een van de oudst gekende lokaties van Proven.
De oude naam staat nog steeds op de voorgevel: ' St Sebastiaan'
Reeds in1647 is er melding van een herberg grenzend ten noorden aan het kerkhof en ten westen aan de straat naar Poperinge. We vermoeden dat het om die plaats gaat.
Bij de aanleg van de kalsijde van Poperinge naar Duinkerke (1684) is er na een paar jaren reeds sprake van een probleem met de 'buze' onder de kalsijde nabij de herberg St Sebastiaan in Proven.

Er is een inscriptie in een balk boven een deur (vermoedelijk de oude toegangsdeur in een smal steegje opzij) van **1777.**
François Ryon trouwt daar in met de dochter van Debaene en is de periode rond 1800 uitbater van de herberg en brouwerij. Hij werd de eerste "Adjoint in het Proven onder het Franse bewind.
In de vroege 20e eeuw was René Liefooghe hier uitbater opgevolgd door zijn zoon René.
Wanneer de tram aangelegd werd (Poperinge Veurne) was dit de stopplaats op Provendorp daardoor kwam de naam:' In de Tramstatie' erbij.
Pakjes die men met de tram wilde meegeven, konden daar afgegeven worden.
Michel Vermeulen en Maria Desomer deden gedurende vele jaren de uitbating. (1930-1950???)
Later gebeurde de uitbating door Gerard Vandromme en Nelly vooraleer ze naar St Victor verhuisden.
Frans Notredamen en Christiane Sohier kwamen nadien en met hen de groei van de voetbalploeg White Star Proven die daar een goed thuishaven had.
Nadien werd het geheel gekocht door Frans Dever die daar nu al diverse uitbaters heeft ingezet De laatste uitbater heeft daar nu *'n Tram'* ervan gemaakt Provenplein 58

*In Proven vonden we ook de herberg '**Den Engel'.***
Supplieerende vertoonde reverentelijck **Jacobus Slove,** proprietaris vande herberghe genaemt **Den Engel, op Proven Plaetse** waer hij jegenwoordig woont,
de weduwe **Maximiliaen Delie getrouwt met Joannes Cornelis Verschaeve** der prochie van Houckkercke ende gelyckerwijs den selven Verschaeve heeft gaen houden coopdagh van al het herbergh getuigh, meubels, etc.
ende de selve herberghe niet en can gebruycken, heeft de selve gediceert,
soo sijn uedelheden versouckende permissie
omme in den selve herberge te mogen debiteren bier, wijn, jenever ende brandewijn ten prijse als gedregen bij u edeleden ordonnantien ten voor desen
van permissie aenden aenstaenden pachter *te geven* die deselve sal comen te gebruycken
Twelcke doende etc.
Het advies van de parochianen luidde als volgt:

Den suppliant declareert te hebben voor pachter den persoon van Eugenius Rouserez, fiolius Andries, geboortig van tgeseye proven, als oock hebbende sijn competente elde, alle twelcke de onderscrheven prochiaenen in teeken van alle het selve sijn apporbeerende ende in consequentie dies zijn aggreerende desen – 6 juny 1774
Ons toorconde ende waeren onderteekent B. Ludovicus Hedeniel, Carel Jacobus Deprey, Ferdinande Allaert, Nicolais Caulier, ende Joannes Baptiste Garmyn.
Gezien het positieve advies van de parochianen was ook het advies van de stadhouder positief.
Een goed jaar later – op de 1ste december 1775 - krijgen we echter alweer een aanvraag voor **'De Engel'.**

Nu is het **Jan Baptist Caveel**, inwoonder ende geboortich van de prochie van Proven ende ceurbroeder der casselrie van Veurne, *die de aanvraag doet. Hij stelt* dat hij op den 25ste deser maendt gepagt heeft de herberge **den Engel** ter platse van Proven, ende aldare geerne zoude debitgeeren vier, wijn, brandewijn ende genevre, als de voorgaende.
De parochianen zijn deze maal 'niet contrarie jegens suppliants versouck'.
Zijn verzoek wordt dan ook toegestaan.

Als reactie op deze aanvraag stuurde ons Ivan Top het volgende:
D) Marcus Dhont/ den Engel/ dito/1640/ 17/04/1779

Er is in 1688 een terrier waar de herberghe Den Engel op staat op de hoek van de markt (Deflou)
Jacobus Slove zou volgens uw gegevens ook eigenaar geweest zijn van de Engel met als Pachter Eugenius Rouserez in 1774
JB Caveel zou dan pachter geworden zijn in 1775
Slove vinden we aldus terug In St Hubrecht en in den Engel, momenteel Slagerij Wilbrou Onterrestraat N°2

Naast de voorgaande herbergen vinden we ook nog een aanvraag voor de herberg ***'De Blocke'.***
Het is Pieter Debergh die in 1779 deze aanvraag doet.
Aen mijne edele heeren
Mijn heeren burghmeesters, landthouders, schepenen ende ceurheers der stede ende casseltrie van Veurne
Supplierende verthoont reverentelyck **Pieter DeBergh** in huywelijcke met de weduwe van **Guilein Neirynck**, woonende in d'herberghe genaemt **Den Blocke**,
gelegen op de prochie van **Proven,**
ceurbroeder volgens den act hier nevens, te kennen gevende hoe dat hij van intentie is van in de geseyde herbetghe te verkoopen wijn, bier, brandewijn ende genevre gelyckerwijs sijnen voorsaet voorgaendelijck gedaen heeft
tot gerief van alle vremde persooonen

alle tweclke niet en vermagh te gebeuren zonder alvooren te hebben het prealabel consent mij mijne voornoemde heeren
Mijne edele heeren
Oodtmoedelyck biddende aen den suppliant te willen consenteerren zijn versouck mits obeserveerende de palcaeten, costuymen ende ordonnantien van haere majesteyt
't welcke doende etc. onderteekent Pieter Debergh
De eerste appostille van de weth volgde op de 13de oktober 1779. Het advies van de parochianen luidde als volgt:
D'onderschreven hooftman, zetter ende prochianen der prochie van Proven, d'eere hebbende te rescribeeren op de appostille van uedele naer lecture deser, hebben d'eere te seggen dat sij supliant versoucke sijn consenteerende, als wesende ceurbroeder deser stede ende casselrie van Veurne, laetende niet min alles aen het beter ende voorsienighe oordeel van uedele n. Desen 15de 8bre 1779 onderteekent J.B. Debyser als hooftman, Caerel Jacobus Deprey, J.J. Slove, M.L. Blondeel, Joannes Baptist Bendaert, tmarcq van Caerel Top, tmarcq van Wenoxus Blondeel, P.J. Verschaeve, ende L.F. Demoor.
De stadhouder, kon onder andere gezien het voorgaande advies, ook geen 'swaerigheydt' vinden en adviseerde positief op de 22ste oktober 1779.
'Den Blocke' is een niet zo voor de hand liggende naam voor een herberg. We mogen echter veronderstellen dat men deze naam gekozen heeft naar aanleiding van de 'blokstraat'. 'Blokstraat' is een toponiem dat we zowel in Nederland als in Vlaanderen nog te horen krijgen. Het zou zoveel betekenen als een straat aangelegd in 'blokken'.

Ivan Top geeft de volgende commentaar.
H), pieter debergh/ den Blocke/ langst de groote straete/van oude tijde/ 8bre 1775
Op zeer oude kaarten staat de Blockstraete reeds vermeld, die de huidige loop reeds kende over het grondgebied van Proven Watou en Poperinge.
Het vormt met de Reninghedreve twee straten die reeds heel vroeg op de kaarten vermeld worden.
Bij een losrente van 15-03-1526 (Vandewalle) staat deze herberg reeds vermeld.
Wanneer de tramlijn aangelegd werd was daar een halte. Nadien bij het toekomen van de familie Busschaert werd de herberg gesloten.
Momenteel is het volledig herbouwd Blekerijweg N° 39

Ivan voegt daarbij nog twee andere Provense herbergen.
Hij begint met ***de hooghen Waaienburg.***
A Peter Christiaen / Den hooghen Waeeinburg / langst de groote straete
in de 15e eeuwe - 27en meye 1767

Dit schept al een eerste probleem: De Hoge Waaienburg was tot voor kort een herberg (Stijn Dever was de laatse uitbater nu in vervallen staat op de hoek van de Bromstraat en de Waaienburgse weg.
Er zou vroeger ook een herberg bestaan hebben bij de Haringebeek maar ook op grondgebied Stavele: In den leghen Waaienburg.
Het Provense grondgebied begin sinds jaar en datum pas aan de andere kant van de beek.Het treinstation dat aan die kant (naar Roesbrugge toe) aangelegd werd in 14-18 kreeg de naam Waaienburg.
Het Provense grondgebied begon dus over de beek aan de linkse kant van de weg.
Maar een kleinstukje rechts van de weg was ook Provens grondgebied (vroeger moet daar een bocht geweest zijn in de weg waardoor er bij het rechttrekken toch nog een beetje Provens gebied bleef rechts van de weg.

Daar stond een herberg 'In de Nieuwe Statie' uitgebaat door Bustraen tot na de oorlog 45-45 en wel degelijk op Provens grondgebied.
In RAB zag ik een Staet van Goed van de jaeren 1600 van de uitbater van De Hogen Waaenburg genoteerd op het grondgebied van Proven.

Ivan Top haalt er ook nog de Croone bij:
E) Via P(iete)r Ghysel/ de Croone/Ter platse/1670/ 13e april 1774
Pieter Ghysel brouwer werd in 1760 veroordeeld voor het gebruik van ongeijkte tonnen en stopen (RvV inv 26734)
We vonden later nog terug als de oprichter van een molen in de Blokweg en ook als erfachtige leenman (RAB gem. arch. Pro. 44)
De herberg ging samen met de latere brouwerij Verfaillie
De Croone is blijven bestaan als herberg en laatst nog als jeugdcafé tot 1985 vooraleer het verkocht werd en omgevormd tot de huidige Delhaize.(Provenplein 42)
De naam werd gegeven aan de huidige gemeenschapszaal als een oud toponiem van Proven.

En Ivan voegt er ten laatste nog de herberg De Naeldooghe bij.
G) Pieter Van peene/naeldooghe/ langst de calchie/ dito 15de eeuw/
Nu Couthoflaan N° 42 Au petit Jardin. tuincentrum Indevuyst.
Laatste uitbating als herberg vermoedelijk in 1931.
Ook wij vroegen ons af hoe het komt dat iemand een dergelijke naam geeft aan een herberg. Maar we vonden dit toponiem toevallig in een halm of notarieel akte van de 9de augusuts 1619 – SAP Renten 396

9 augustus 1619 – Hofstedeken 't Naelooxken te Proven – Renten

Jan Wydts comparerende in persone en
constitueert hem vooght ende principal over **Franchois Vandemuelene**
voor de somme van tzetich ponden zeven schellen parisis
de welcke den voornoemde Franchois schuldich is an Charles De ram
van landspacht van **een hofstedeken ghenaemt tnaeloocxken**
ligghende inde prochie van Provene
begrepen de jaerschaere *(jaar huur)* die vallen zal te baefmesse xvjc xix
(*1619)*naestcommende
ende dat in voldoenynghe vanden ordonnantie ghegheven by de de wet van Veurne
inde zaecke voor hemlieden gheventileert hebbende

tusschen den voornoemde Chaerles, heescher ten eender zyde
ende den voorseyde Frans verweerder ten andere
Actum present Maillaert vande Goosteene ende Jan Folcke, schepenen den ixden oughst 1619

Wat betekent dat er hier eerst een hofstedeke stond met de naam: 't Naeloocxken.

Ter Eecke te Westvleteren

In de voorgenoemde register vonden we voor Westvleteren de onderstaande aanvraag uit 1758.
Admissie van **Cornelis Minne**
Als herbergier in **der Eecke** op de prochie van **West Vleteren**
Aen myne edele heeren burghmeesters, lanthouder ende ceurheers der stede ende casselrie van Veurne
Supplieerende verthoont reverentelick met alle schuldigh respect Cornelis Minne,
woonende op de prochie van Beveren, als synde ceurbroeder der stede ende casselrie van Veurne, te kennen gevende hoe dat aen hem is competerende
een herberge genaemt **de Eeke** staende op de prochie van Westvleteren
om te mogen debiteren wijn, bier, brandewijn gelick pretenselick nogh is gedebiteert in de selve herberghe waervoor den suppliant sigh is keerende tot Uedelen
Oodmoedich biddende gelieve gedient te wesen toe te staen aen suppliants versouck het welcke consent den suppliant is verwachtende van Uedele heeren
Eerste appostille
Advys van hooftman ende prochiaenen behoorelick opgeroepen t'eynde dies advys van de heer stadhouder ende dat den suppliant probeere te sijn ceurbroeder
Actum in camer den **19de april 1758** - L. Strabant
Advys vande heer stadthouder
Gesien bij den onderschreven requeste met appostille naer sijn delifberatie segge te consenteren in het versouck van den suppliant, (behoudens dat hij doceere van te wesen ceurbroeder deser stede ende casselrie) om dat het huys in questie van over immemoriaele tijden voor herberghe is gebruyckt geweest, voorsien van stal ende platsen om te connen logieren alle volgens t'gonne aen eene waeren herbergier gestatueert is bij costuyme, placaeten ende ordonnantien waer aen men refereert dat den suppliant sal hebben te voldoen,
Laetende niet min alles ter deliberatie aen u edele
Desen 25 april 1758

Advys van de parochiaenen
Dit is ook positief. Verder in de register vinden we de requeste van **Eugenius vande Steenkiste** voor dezelfde herberg:

Verthoont met schuldigh respect Eugenius Steenkiste,
woonende ter prochie van Stavel
hoe hij aen **Arnoldus Markey, brauwer tot Westvleteren**,
gepacht heeft seker huys ende erfve ter platse geseyden Eecke op de voornoemde prochie van Westvletereen omme meye naest te bewoonen in usantie van herberghe
alwaer men van over immemoriable tijden heeft gelogiert ende vercocht bier, wijn, brandewijn, ende genever ende ander liqueuren,
om den suppliant wenschende te mogen genieten 't zelve faveur van herberghe te houden behoudens 't observeren 't gonne gerequireert,
waer toe hij sijnen toevlucht nemende tot de justitie van uedelen

De selve oodtmoedelick biddende believe gedient te wesen, sijn versouck toe te staen, temeer hij vertrauwt om datter onder ceure van Veurne op tselve Westvleteren geen ander herberghe en is tot doen de prochieaffairens etc.
Twelcke verzouckende etc. onderteekent F. Steenkiste
Het advies van de prochianen dateerde van de 18de april 1770 en was 'natuurlijk' *positief. Zij zagen geen* 'swaerigheyd' *om te* 'consenteren'.
Naar aanleiding van deze twee aanvragen, stuurde ik een mailtje naar **Herman Caulier** *die meewerkte aan het boek over Westvleteren met onder andere Domien Doise. Herman nam de herbergen voor zijn rekening en hij stuurde mij het volgende commentaar:*

23. 't Eikenhof –De Eecke –Der Eecke -Den Eyke –Den ouden Eik

Huidig adres: Maurice Meersseman - Eikhoekstraat 41

Uitbaters:

Onze allereerste uitbater vinden we onder de Casselrie van Veurne in 1771, nl. **Eugenius Steenkiste**, herbergier, in den Eecke, doende het ambacht van smid.

Daarmee sluit Herman dus aan bij de voorgaande aanvraag tot het houden van herbergTer Eeecke. Hij schrijft verder:

De volgende uitbaters vinden we in 1825. **Albert Van Den Bussche**, ° Beveren, is op dat moment 35 jaar. Zijn vrouw **Coleta Landt** is 31 jaar en eveneens van Beveren. Zij zijn 4 1/2 jaar eerder naar Westvleteren gekomen en vertrekken op 1 mei 1828 al terug naar Beveren.

Dan maken we een sprong naar 1880, het jaar dat de familie D'Ooghe zijn intrede doet. **Servaas D'Ooghe (**° Zuidschote 1856) huwt met **Eugenie Ryon** (° Stavele 1849) en vestigt zich in "De Eecke" als hoefsmid-herbergier. Het gezin heeft 5 kinderen.

Zoon **Eleuthère D'Ooghe** (° Westvleteren 1882) vindt zijn vrouw ook in Stavele. Hij huwt in 1914 met **Eveline Gesquière** (° 1890) en hij wordt de nieuwe uitbater van "Den Ouden Eik". Eleuthère is net als zijn vader smid op de Eikhoek. Het gezin krijgt 4 kinderen.

In 1955 treedt de derde generatie aan. Dochter **Maria D'Ooghe** (° Westvleteren 1926) huwt met **Maurits Meersseman** (° 1923) die als smid-herbergier in de voetsporen van zijn schoonvader blijft. Het café wordt volledig vernieuwd in 1964 en tezelfdertijd wordt ook de naam veranderd. Vanaf nu staat op de gevel " 't Eikenhof".

De vernieuwing blijft niet beperkt tot het gebouw en de naam, ook de aanpak wordt anders. Gedurende dertien jaar staan er jonge meisjes achter de toog en gecombineerd met een moderne jukebox bleek dit een succesformule.

Eind 2006 tappen Maurits en Maria hun laatste pintje. Het gezin bleef kinderloos en het café wordt gesloten maar de naam "De Reecke" zal in de streek nog lang gebruikt worden als er over de groep huizen rond het vroegere café in de Eikhoekstraat gesproken wordt.

Vermeldingen:

"In Den Eecke" wordt in 1763 reeds vermeld als vergaderplaats van de dorpsnotabelen.

Het Woordenboek der Toponymie vermeld in 1817:"*in d'herberge der Eecke op Westvleteren*" en in 1846 staat "den Eike" als herberg vermeld op de Atlas der Buurtwegen.

Het onderhoud en de vernieuwing van de wegen kostte veel geld . In 1853 beslist de gemeenteraad tol te heffen om de kosten te kunnen dragen en er wordt "*une barrière au cabaret den Eyke*" geplaatst.

In 1921 is er in "Den Ouden Eik" een openbare verkoping van *18 bomen en 690 plantsoenen staande in de bossen genaamd " De Tibbe" en de "11 lijnen".*

Op Koekezondag, de tweede zondag van de kermis, is er feest op de Eikhoek. De baas van Den Ouden Eik en later 't Eikenhof spelen hierbij een actieve rol. In de jaren 20 is er "*ringsteken met velos*" (100 fr. prijzen in 1924 en 150 fr. in 1929).

Na WO II zijn er "*velokoersen*" voor parochianen op de Eikhoek en worden de prijzen uitgereikt bij de familie D'Ooghe.

Vanaf 1954 zijn er gedurende een periode van 10 jaar proeven als ringsteken, om ter traagst rijden, plankje rijden en lopen. Hierbij wordt er om beurten ingeschreven of prijzen uitgereikt in de verschillende cafés van de wijk.

Van 1964 tot 1967 wordt er, samen met "De Nieuwe Eik" een biljartprijskamp georganiseerd, 600 fr. prijzen.

Een andere succesvolle activiteit was de prijsuitdeling van de autozoektocht van Sint-Sixtus waarvoor uitbater Maurits van 1977 tot 1984 telkens weer bereid was zijn werkplaats vrij te maken om het vele volk te kunnen ontvangen.

En Herman schreef me nog het volgende: Guido
Misschien nog dit ter vollediging: het café sloot op 1 januari 2007 voorlopig definitief de deuren.

Den Gouden Appel en De Snouck te Alveringhem

Requeste gepresenteert door **Philipus Deman**, om herberghe te mogen houden **Inden Gouden Appel** tot **Alveringem**

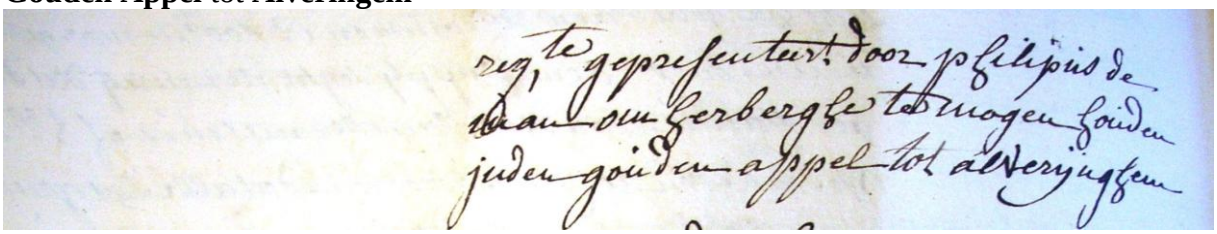

Aen mijne edele heeren burghmeesters, lanthouder ende ceurheers der stede ende casselrie van Veurne
Suplierende verthoont seer eerbiedelijck **Philipus Deman**,
inwoonder der stee van Dixmuyde ende poorter aldaer,
uytwysens d'acte hoe dat hij als pachter der herberghe met brauwerie genaemt **den Gouden Appel** ter platse van **Alverynghem**, jegenwoordigh bewoont door **Christiaen Marael**,
aldaer met de halfmaerte aenstaende wenschte te mogen debiteeren wijn, bier, brandewyn ende andere drancken ten gerieve van het gemeente ende ten voorderen de selve herberghe te gebruycken gelycke van inde tijden tot nu toe is gheschiedt,
nemaer t'selve niet mogende gebeuren sonder het prealabel consent van Uedelen neemt hij de vrijheydt van hem te keeren tot deselve al mijne geseyde edele heeren
Oodtmoedelick biddende gedient te wesen te consenterren sijn versouck t'welcke doende etc.

1° appostille
*Advys van stadthouder, hooftman ende prochiaene*n behoorelick opgeroepen
actum in camer den **12de februari 1760** onderteekent Vanderfosse
Rescriptie van den heer stathouder
Gesien den inhouden deser requeste en bevinde geen difficulteyt van suppliant versouk te consenteeren behoudens hij suppliant moet aenveerden dese poorterie van Veurne
ende voorsien wesen van stallingen ten minsten omme drie peerden te connen stallen ende drye bedden om menschen te logieren
ende ten voorder onderhouden alle politique ordonnantien ende costuyme der stede ende casselrie van Veurne, laetende niet min alles ter dispositie van ulieden edelheden desen 14de februari 1760 onderteekent B.L. De Witte stathouder
Advys van prochianen
Actum 4de ffebraury 1760 ter vergaederynghe van hooftman ende gemeene prochiaenen van Alverynghem, generalick opgeroepen bij kerckgebode in **Den Drie Trommels**

gesien desen requeste rescriberende op ulieden appostille hebbende d'eere te seggen aen suppliant sijn versouck toe te staen omdat **Den Gouden Appel** is eene oude herberghe ende brauwerie,
nochtans sal hij gehouden wesen binnen de maent over te leveren in handen van de hooftman, behoorelicke acte van garrant van de prochie van Zarren, sijne geboorteplatse
ten voorderen dat hij suppliant niet en sal vermoogen te verleenen aete, dranck nochte logys in de tijde van oorlooghe ten laste vande prochie aen eenigh krijgsvolck sonder schriftelicke consent van de hooftman in fonctie alles niet te min laetende ter voorsienighe dispositie van Ulieden
Dat uyt supera ons toorconde ende was onderteekent Charpentier als ge-eede clercq
Twee appostille
Al vooren hier op te disponeeren doce al dat de suppliant is ceurbroeder deser stede ende casselrie, actum in camer desen **27ste februari 1700** – onderteekent P. Vastenahven
Derde appostille
Aleer hier op te disponeren sij overgebracht behoorlicke acte van borghtochte ofte versekertheyt voorden disch der prochie van Alverynghem, volgens de placcaeten
Actum in camer desen 9de april 1760 onderteekent Despodt

Finale appostille
Geconsenteerende mits observeerende swets ordonnantien
In kennisse gevende aen de heer stathouder ende enregistrateure deser ter greffie van de casselrie alles bij provisie oock sonder prejuditie van het recht der prochie van Alverynghem noopende de gestelde borghtochte tot concurrentie van een hondert vijftigh guldens gestelt door hooftman ende dischmeester der prochie van Zarren indien sij de selve van de insuffisant
Actum in camer den 4de juny 1760 – onderteekent L. Strabant

De Snouck

In 1995 publiceerde **Frank Becuwe** 'Met Sint-Arnold op stap. Over brouwen en brouwers in Alveringem'.
Hij schreef over De Snouck het volgende; De oudste vermelding van de Alveringemse brouwerij de Snoek dateert van **1767.** Pieter Croigny pachtte toen nabij de Lovaart op het gehucht Fortem de herberghe ende brauwerie den Snouk van de weduwe van Philippe Loosen. Zijn dochter Ludovica huwde met Eugène Merlevede uit de brouwerij de Ster. Deze Fortemse brouwerszoon vestigde zich als brouwer in de Duinkerkestraat in Veurne.
We kunnen dit nu enigszins verbeteren doordat de onderstaande akte gedateerd wordt in **1760,** toen was het daar al en herberg, en brouwerij.

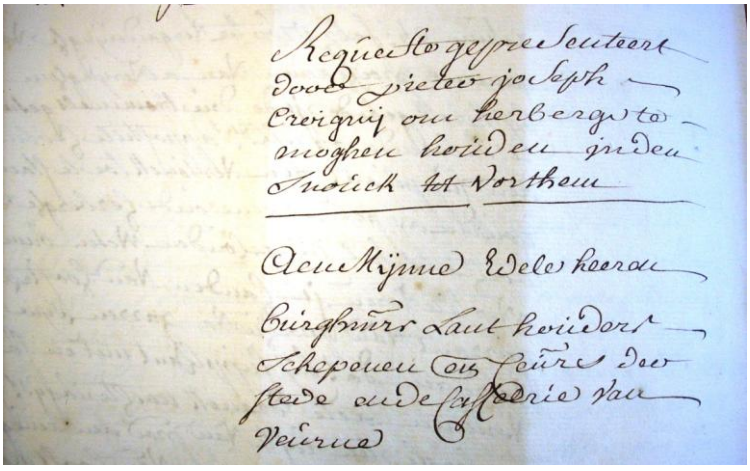

Requeste gepresenteert door **Pieter Joseph Croigny** om herberghe te moghen houden **Inden Snouck tot Vorthem**
Aen mijnne edele heeren burghmeester, lanthouder, schepenen ende ceure der stede ende casselrie van Veurne

Supplieerende verthoont seer eerbiedelick **Pieter Joseph Croigny**, ceurbroeder van alhier, hoe hij getrauwt wesende met **Aldegonde Clare Woutters**, weduwe van **Frans Ryckeboer**, brauwerinne ende herbergeeghe **inden Snouck tot Vorthem**, aldaer wenscht te continueren in de gemelde neirynghe hem hiertoe keerende tot ulieden mijnne voorseyde
Edele heeren
Oodtmoedich biddende believe gedient te wesen te consenteeren dat hij inde gemelde oude herberghe, debiteere wijn, bier ende andere drancken, als naer gewoonte, twelck doende etc.
D'eerste appostille
Advys vande stathouder hooftman ende prochiaenen daer over geroopen
Actum in camer den 1ste 8bre 1760 – onderteekent Vanderfosse
Advys van prochianenen
Actum 5de 8bre 1760 ten vergaederynghe van hooftman ende prochiaenen opgeroopen bij kerckgebode ten herberg **Het Schaek**
Gemerckt den suppliant is van goede zeden, handel ende wandel, souden wij hem voor soo veele ons aengaen sijn versouck toestaen
dies te meer dat den Snouck van groot gerief is het vooroemde t'gemeente ,
aller laedende, niet te min ter voorsienighe dispositie van Uedele – dat ut supra, omme toirconde onderteekent J.VanBussche ende Vandebussche, H.N. Vanderheyden, J.B. Vandenberghe, ende Anselmus Rauwer.

Advys van de stathouder
Gesien het advys van de prochiaenen als oock den inhoudt van suppliants versouck en vynde geene difficulteyt den suppliant het selve te accorderen, laetende niet min alles ter dispositie van Uedele
Actum binnen Veurne den 7de 8bre 1760
Toirconde als stathouder in het noorden – onderteekent B.L. Dewitte
Generaele appostille
Gesien dat den suppliant is ceurbroeder deser stede ende casselrie, de weth accordeert suppliants versouck, mits observeerende swets politicque ordonantien ende met last van enrigistre alsnu ter greffie van de camer
Actum in camer den 8ste 8bre 1760
Onderteekent J. Verschave

In 1769 is het Pieter Rouserez die een aanvraag doet om in De Snouk herberg te houden.

Permissie aen **Pieter Rouserez** tot houden herberge op Alveryngem

Pieter Rouserez zoals hij te vinden is in 'Met Sint-Arnold op stap. Over brouwen en brouwers in Alveringem' *een publicatie van* **Frank Becuwe.**

Aen mijne edele heeren burghmeesters, landtshouders, schepenen ende ceurheers der stede ende casselrie van Veurne verthoont met

alle eerbiedigheydt **Pieter Rolandus Rouserez, filius Andries,** ceurbroeder deser stede ende casselrie uyt den hoofde van sijne voorouders, dat hij getrouwt sijnde met **de weduwe van Pieter Croigny**, herberghierege ende brauwerinne **inden Snouck tot Vorthem**,
Pieter Rouserez is dus de derde man van deze kranige weduwe.
wenste op sijnen naem te doen de geseyde neirynge, op den voet gelyck sijne huysvrowue voor daete van dit haer huywelyk, ende hern overleden man in consequentie van U lieden edele heeren voorgaende consent waerom doende, dogh sulkcx niet mogende gebeuren sonder ulieden edele toestemminghe keert hem ten effecte dies tot mijne voornoemde edel heeren Mijn heeren
Biddende met alle eerbiedigheydt als vooren believe gedient te wesen den supliant sijn versouck toe te staen, twelcke doende etc. onderteekent P.R. Rouserez
Eerste appostille vn de weth volgt
Advys van hooftman ende prochiaenen sijnde dies van den heer stadthouder – actum in camer dsen 25ste 8bre 1769 onderteekent J. Vastenhaven
Advys van prochiaenen volgt

Actum 5de 9bre 1769 te vergaederinge van hooftman ende prochaienen der prochie van Alveryngem rescribeerende op het voorsenstaende appointement van uedele hebben de rescireventen d'eerste seggen van aen den verthoonder toe te staen sijn versouck bij reqeute vermelt mits opserveerende s'majesteyts placaeten ende uedelen heeren politicque ordonnantien – toorconde P. Houtman

Advys van den stadthouder volgt
Ghesien suppliants versouck ende uedele appostille hebben d'eere te seggen geen difficulteyt te vynden van tselve toe te staen
op conditie dat hij de selve herberge voorsiet van drie beddens met hunne toebehoorten tot logieren de passagiers ende stallynghe om ses peerden ende ten voorderen hem sommitteert ende stiptelijck observeert s'majesteyts placaerten ende uedele polititique ordonnantien ten dien regarde uytgegeven ende staende uyt te geven, laetende niet min alles tot dispositie van uedele-n derstede van veurne den 20ste 9bre 1769 – toorconde onderteekent B.L. Dewitte

Leste appostille van de weth volgt
Geconsenteert ende geagreert ingevolge ende met last als gedregen bij de resciyptie van den heer en stadthouder ende met 's inregistratie ten greffie van de caemer – actum in camer desen 20ste 8bre 1779 onderteekent P.F. Marrasses

Fran Becuwe schreef verder het volgende in zijn brochure:
Omstreeks 1775 werd Pieter Rouserez (1738 – 1822) uit Proven door zijn huwelijk met de weduwe Aldegonde Corigny-Woutters (?-1783) brouwer in de Snoek. Hun enige dochter Barbara (1776 – 1858) huwe in 1803 met de Albveringemse boerenzoon François Vanderheyde (1775 – 1850) die op zijn beurt brouwer werd in de Snoek. Zijn broer Pieter Vanderheyde (1774- 1832) was reeds eerder brouwer geworden in Diksmuide.
Met François Vanderheyde kwam de brouwerij de Snoek voor meer dan een eeuw in handen van deze familie.

We kunnen dit dus iets verbeteren door te stellen dat dit niet 'omstreeks 1775' maar wel in 1769 was, dat Pieter Rouserez brouwer werd in de Snoek. Frank Becuwe schrijft verder:

Ingevolge de kanalisatie van de Lovaart ussen 1865 en 1870 werd de oude herberg – brouwerij *De Snoek* samen met verscheidene andere gebuwen gesloopt.

Het mouterij- en brouwerijmaterieel leit Amelie Demolder, weduwe van Pieter Vanderheyde, overbrengen naar de afspanning *De Leeuw*, die reeds van voor 1835 eigendom was van de familie Vanderheyde. De oude herberg werd bijna volledig herbouwd tot een imposante brouwerswoning met poortgebouw. Het langgerekte, achterliggende bijgebouw werd met één bouwlaag opgetrokken en als mouterij en brouwerij met grotendeels oud materieel heringericht. Een baksteen in de brouwzaal geeft als bouwjaar 1871 en als bouwmeester Me(dard) Delanghe aan.

We vonden de onderstaande kaart waar men op de achtergrond de brouwerij en herberg De Snouk ziet liggen.

De foto van de ‘Groote Oorlog’ van deze maand is de kerk van Beselare:

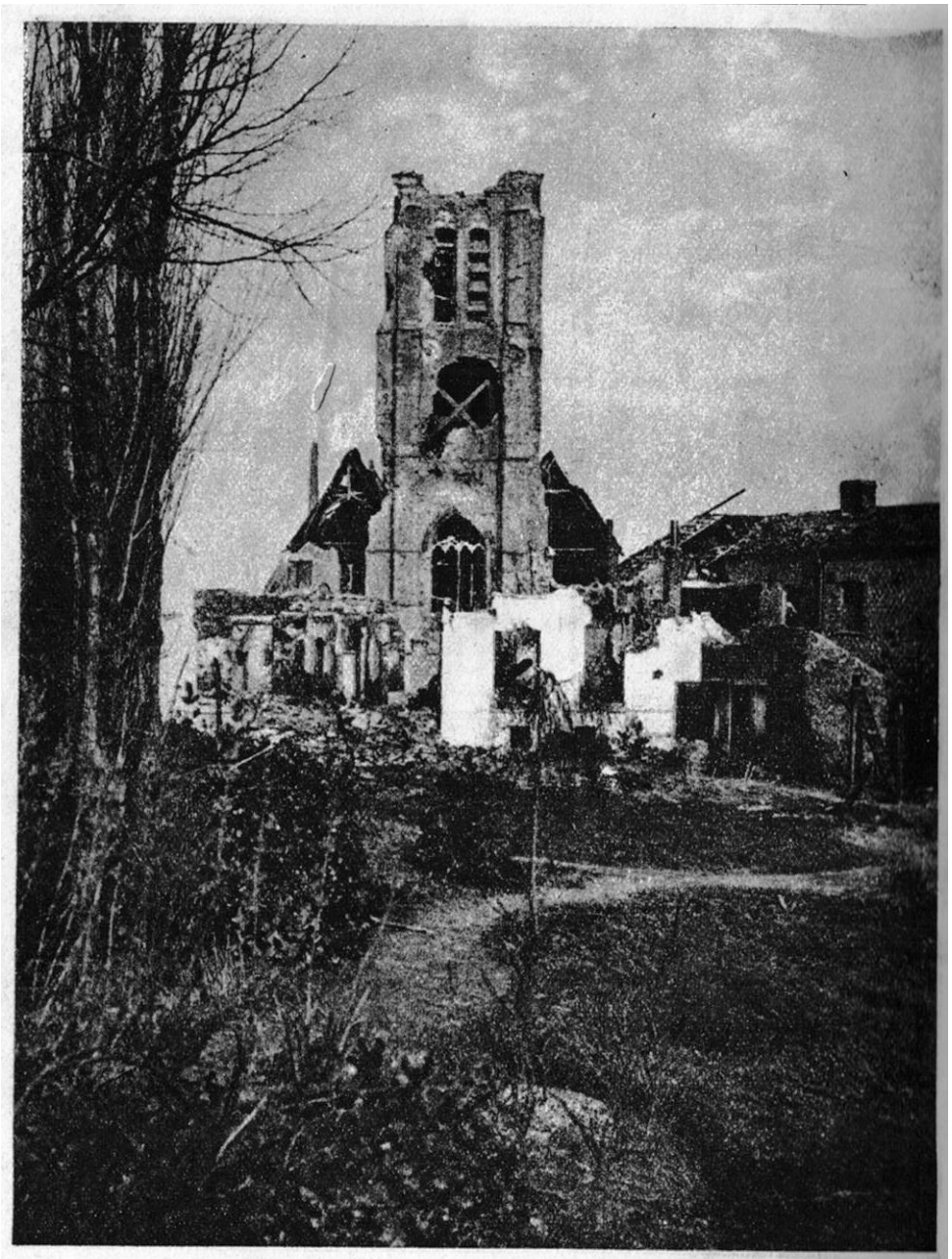

L'église de Becelaere.

Nummer 118 **Doos Gazette** **Mei 2012**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden
*
Ydel vaten hoort men klinken
Drooge borsten moeten drinken
Eenen schipper bachten nat
Is gelyck een ydel vat
Almanach 1777
*
Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 530 lezers

Beste abonnee,

Het is druk geweest op het erfgoedfront de laatste tijd.
*We hadden op **14 en 15 april** een eerste editie van 'Het weekend van de Volkscafé' en daarbij waren de Westhoekvertellers actief in een aantal cafés. **Wim Parmentier** vertelde voor de kinderen het fantastische hopsprookje in 'Het Rode Kruis' en Ingeborg was druk in de weer in de herbergen van Vleteren.*
Ik trad op met mijn vertellingen en oude historieliederen in 'Het Mysterie'.
*Op de zaterdag had ik de eer en het genoegen om **Roger Hessel** onder mijn luisteraars te hebben, die zich net als mijn ander select publiek kostelijk amuseerde en met rode oortjes luisterde naar het echt waar gebeurde verhaal van de Duivelsmolen.*
Na de voorstelling bleven we wat napraten en daarbij gaf hij mij een tip die ik mijn lezers ook niet wil onthouden. Zijn verzameling marktliederen, die hij gedurende zijn leven verzameld heeft, heeft hij immers aan Muziekmozaiek van Gooik geschonken en dit is nu online te raadplegen.
Zeker als je zelf een repertoire wenst samen te stellen, moet je zeker eens gaan kijken.
http://www.muziekmozaiek.be/index.php?onderdeel=4957&titel=Online+archief

Beste Roger, heel hartelijk bedankt voor deze fameuze tip, en zoals beloofd, tot de volgende zitting!
Diezelfde dag moest ik om 17 uur in het oudste café van Poperinge, 'De Kalkzak' zijn waar ik voor een enthousiast publiek van een 35 man en vrouw de ontstaansgeschiedenis van deze herberg uit de doeken mocht doen, samen met het verhaal van enkele bijzondere gebeurtenissen in deze herberg tussen 1623 en 1807.
In dit nummer heb ik de inleiding van deze voordracht opgenomen. Uit één en ander is nu afgesproken dat ik enkele interviews ga afnemen van mensen die aldaar nog gewoond hebben en zeker aan deze geschiedenis een vervolg ga breien, zodat 'De kalkzak' de eerste Poperingse café wordt met een eigen 'geschiedenisboek'.

En er was de 'erfgoeddag' met zijn 'helden'.

De 'Poperingse Westhoekvertellers' waren net als vorig jaar, weer van de partij.
Vorig jaar speelden we het verteltheater 'Lapaar' en dit jaar was het 'De volksheiligverklaring van Carolus Verhelst' over de wel heel kleurrijke priester, die ooit pastoor van de O.L. Vrouwkerk is geweest.
Bij één van onze eerste vergaderingen besloten we dat we best ons stuk zouden brengen in de O.L. Vrouwekerk gezien het feit dat Verhelst hier effectief geleefd en gewerkt had.

We gaven dit dan ook door aan de Stedelijk Cultuurdienst en vertrouwden er op dat alles in orde ging komen. Groot was onze verbazing toen we signalen begonnen op te vangen dat we dringend met de parochie moesten overleggen. Ik ging dus naar de dekenij waar ik hartelijk werd ontvangen door de heer deken die blijkbaar nog niet op de hoogte was en we één en ander bespraken. In de loop van de daarop volgende week werd ik dringend terug geroepen, omdat er een dubbele boeking bleek te zijn. Er was om half twaalf een jongerenviering voorzien in deze kerk. Na overleg zou deze jongerenviering pas beginnen kwart voor twaalf zodat wij ons stuk – start om 10 u 30 – zouden kunnen uitspelen.
De zaterdag van 's morgens vroeg stonden de podiumelementen klaar, buiten aan de kerkdeur. Met een vriend van mij sleepten we in de namiddag alles binnen en sloegen ons podium op en die namiddag repeteerden we in een ijskoude kerk.
De zondag waren een 25-tal moedigen om 10 u 30 aanwezig om de première van ons stuk bij te wonen.

foto H. Vandenberghe

Jan van de technische dienst was goed op tijd om alles op te stelen maar toen viel de elektriciteit uit. En we zijn dus maar beginnen vertellen zonder onze 'dia's' te kunnen vertonen. We waren goed halfweg ons verhaal toen de jongeren de kerk binnen stroomden. Onze luisteraars waren warm in het hoofd van het levensverhaal van Verhelst en hadden wel heel erg koude voeten. Uiteindelijk overstemde het geroezemoes van de jeugd onze vertelstemmen en toen men de muziek door de luidsprekers in de kerk liet knallen, moesten we wel stoppen met ons vertellement.
Ik evacueerde naar mijn thuis waar ik in mijn warm bad probeerde weer warm te krijgen.
Om 13 u 30 werden we immers terug verwacht in de kerk voor een tweede opvoering.
De verwarming die men opgezet had voor de jongerenviering bleek weer afgezet te zijn en dus overlegden wij wat ons te doen stond.
Net toen we van plan waren om op te krassen , kwam de koster van dienst om de sacristie te openen en dan toch de verwarming op te zetten.
De derde vertoning die om 15 u 00 uur startte, bleek uiteindelijk de goede te zijn.

De verwarming werkte en ons publiek kon dan ook 'warm' meeleven met de lotgevallen van onze held, Carolus verhelst.
Op 3 juni 2012 is er 'Open Kerkendag' waarop de Poperingse Westhoekvertellers' gevraagd zijn om net zoals vorig jaar, in de verschillende kerken van Poperinge te komen vertellen. Pether zal in de Sint Janskerk de processie van 1780 becommentariëren. Ingeborg zal de 'vrouwenkant' van de Sint Bertinuskerk vertellen. Francine Osteux presenteert in de O.L. Vrouwekerk haar montage over de 'Mulletrekkers' en ikzelf doe het ganse verhaal van het Trinitariërs altaar uit de doeken.
We hopen op een warm onthaal.

Hierbij hou ik er aan om tegenover ons publiek van de zondagmorgen onze excuses aan te bieden voor de abominabele omstandigheden waarin zij dienden te luisteren. Samen met jullie hopen op een betere organisatie in de toekomst.

De nieuwe Poperingse vereniging **'De Poperingse Westhoekvertellers'** *beginnen in sommige kringen ook wat naam te krijgen. Wij zijn vier 'oud-studenten' van de Poperingse kunstacademie die de opleiding tot Westhoekverteller reeds volgden en zijn dus nu gestart met een eigen werking.*
'Westhoekverteller' is dus een 'beschermde' term.
We zijn geen gidsen. De Poperingse gidsenkring is een heel andere vereniging die goed werk leveren door als 'klassieke' gidsen op te treden.
We zijn ook geen toneelvereniging maar we doen geregeld wel aan 'verteltheater', wat toch weer iets anders is dan toneel. Op dat vlak leunen we, denk ik toch, nog het best aan tegen de werking van de Langhoirs Victorinen.
Dit jaar werkten we als vereniging reeds een project uit rond het hopsprookje in een aantal scholen, vertelden op de 'Bomenverteldag' , werkten mee aan de krokuskriebelactiviteiten in het hopmuseum, aan het weekend van het volkscafé en aan de erfgoeddag.
Voor dit jaar staat er ook nog de 'Open kerken dage op het programma en dan later in het jaar de viering van 700 jaar Gasthuiszusters met een vertelwandeling.

Daarnaast bieden de Poperingse Westhoekvertellers verschillende vertelwandelingen aan voor groepen onder andere in de Sixtusbossen en in het Helleketelbos. En er is een specifiek aanbod over de Poperingse hop onder de noemer van 'Up sjok met de keteniers' waarbij we enerzijds een vertelwandeling doen de ene binnen de stad Poperinge ende de andere buiten de stad Poperinge die we telkens afsluiten met een rasechte authentieke hommelpap.
En nog eens daarnaast verzorg ikzelf ook nog een vertelnamiddag onder de noemer: Sprookvertellingen en historieliederen met wel heel oude – soms eeuwenoude – verhalen en liederen.
Verdere inlichtingen zijn te verkrijgen bij mij
guido.vandermarliere@telenet.be

We kregen ook de volgende uitnodiging:
Op 4 mei om 19 u. heeft in het gemeentehuis van Langemark de voorstelling plaats van de uitgave
Het pointingboek van Langemark 1581. Langemark en zijn bevolking 1550-1620. –
in een bewerking van **Noel Boussemaere -**
Dit werk is een uitgave van Familiekunde Vlaanderen regio Ieper-Diksmuide.
De voorstelling wordt gevolgd door een receptie.
De voorstelling en receptie zijn voor iedereen toegankelijk en u wordt er vriendelijk op uitgenodigd.
Gelieve uw aanwezigheid voor 2 mei te bevestigen.
Met amicale groeten, - Joël Snick, secretaris van Familiekunde Vlaanderen regio Ieper-Diksmuide

Chris Vandewalle kreeg Het Gulden Hamerke

Op woensdag 26 april 2012 kreeg de heer Chris Vandewalle voor al zijn opzoekings- en studiewerk rond de geschiedenis van verschillende West-Vlaamse brouwerijen, Het Gulden Hamerken. Chris nogmaals een dikken proficiat voor al dat werk!

We beginnen dit nummer van 'Doos Gazette' met een reactie van onze attente lezer **Jef Debacker,** *die mij het volgende wist te vertellen:*

Dag Guido,
Een tweetal jaren geleden heb ik uw hulp ingeroepen voor het vinden van enkele ontbrekende verzen van een gedicht dat mijn broer in de lagere school (ca. 1952) geleerd had.
Mocht het u interesseren: dit gedicht is geschreven door Albrecht Rodenbach en wordt gezongen op de melodie van "Au clair de la lune".
Groeten, Jef Debacker

DE KABOUTERS
A. Rodenbach

't Lag ne man te slapen,
't hoofd op zijnen vracht,
t' midden van een kerkhof
binst nen zomernacht;
door de donkere tronken
't lijzig windje zong
en op d'oude kerke
d'heldre mane schong.

Twaalve sloeg de klokke,
’t ronkte en ’t zong in ’t rond,
en ... een aardig dingen
sprong van uit den grond.
Licht gelijk een pluimken,
rood van top tot teen,
’t wipte als op een vere
’t danste op zijn een been.

Nog een, nog een, ’t krielt er,
lijk een mierennest,
wippende op de graven,
springende om ter best;
’t oud portaal gaat open,
licht stroomt uit de kerk,
’t orgel speelt, ze dansen
hoep! van zerk op zerk.

Duizelig wendt de walze,
wervelend woedt de drom,
en de slaper zag ze
dringend winken: kom!
Maar daar kraait een hane,
’t dwerlend heir verdwijnt,
en ter Oosterkimme
’t morgenrood verschijnt.

De aanleg van de O.L Vrouwparochie

Momenteel is men in ‘den achterwegel’ aan de Casselstraat, die naar de Koestraat leidt, opgravingen aan het doen.
Op de Poppkaart hieronder is het op de stukken met de nummers 859 en 860, een stuk grond dat momenteel nog altijd weide is.

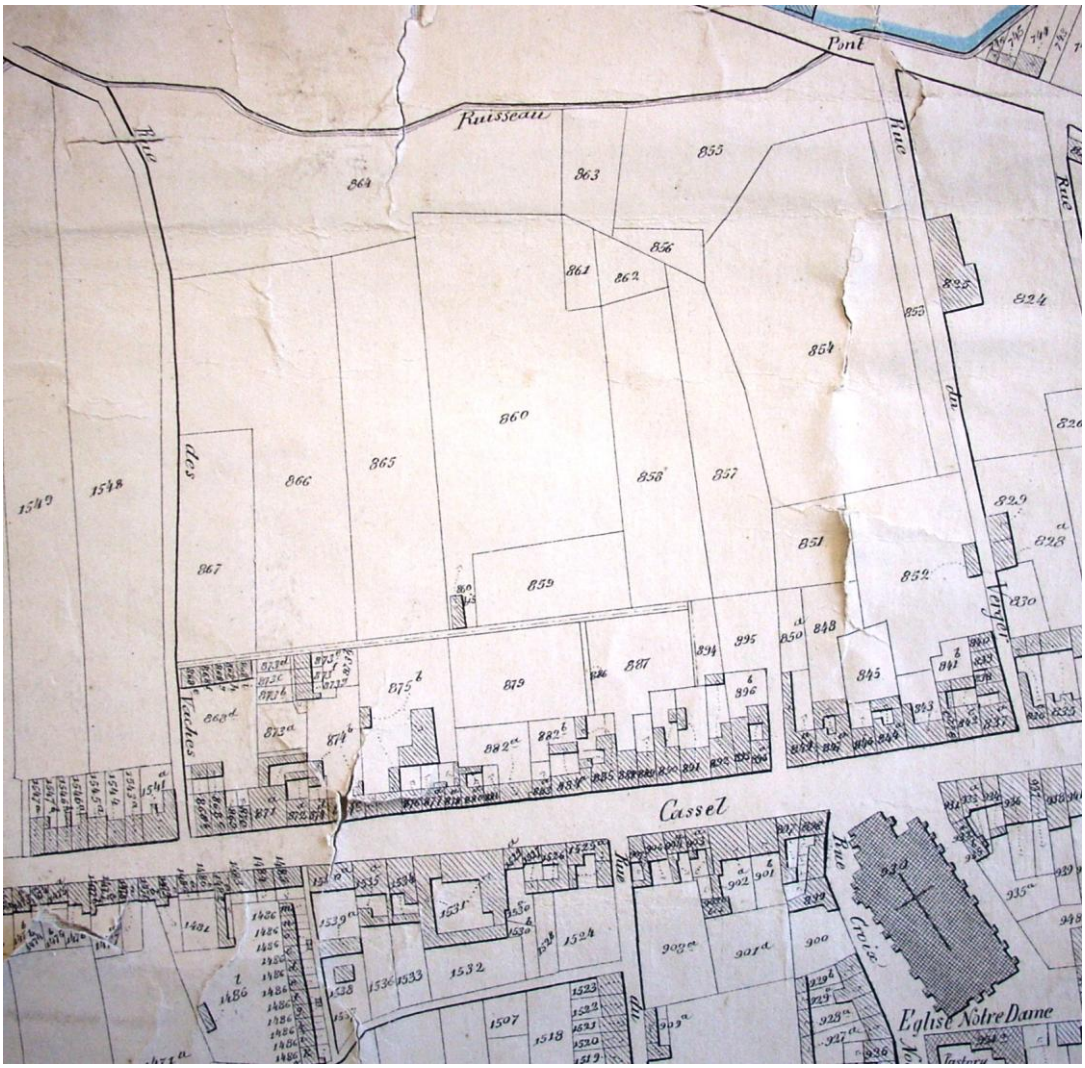

Zoals we verder kunnen zien op deze kaart loopt deze achterwegel perfect parallel met de Casselstraat. We zien op deze kaart ook dat er een ‘brandgang’ is leidend van de Casselstraat naar het stuk nr. 395 daarachter, het stuk waar de achterwegel in uitkomt.
Tussen de stukken 879 en 887 is er nog een restant van een oude brandgang te zien, die blijkbaar reeds voor het jaar 1864, tijdstip waarop deze kaart getekend werd, reeds vooraan in de Casselstraat volgebouwd was.

In het jaar 1776 toen de mensen van Ferraris hier in Poperinge hun opmetingen kwamen doen, zag de Casselstraat er als volgt uit:

Op woensdag 22 februari ging ik een praatje maken met de archeologen die aldaar de opgravingen deden en zij wisten mij te vertellen dat deze weide in de middeleeuwen aangehoogd was.
Deze weide ligt in de Dommelvallei. We zien op de kaart achter in de wei, aldaar waar er 'Ruisseau' staat, de beek liggen. Aan de andere kant van de beek, loopt de Werfstraat.
De vallei van de Bommelaarsbeek kunnen we bijvoorbeeld heel goed zien wanneer we achteraan de Britse begraafplaats 'Nine Elms' staan, gelegen op de Helleketelweg te Poperinge. Daar zien we een licht glooiende vallei.
Achteraan de weide waar men deze opgravingen bezig is, zien we een veel steilere helling, waaruit ook te concluderen valt dat de weide ooit opgehoogd werd.
Volgens de archeologen zou dit gebeurd zijn in de middeleeuwen in de loop van de 14de eeuw.
De Onze Lieve Vrouweparochie werd aangelegd in de 14de eeuw.
Op de 17de mei 1290 kreeg de stad Poperinge, op aanvraag van de abt van Sint Bertinus, van Jacobus, de bisschop van de Morinen, de toelating tot het bouwen van twee nieuwe kerken te Poperinge. *Deze akte werd reeds gepubliceerd in het 'Cartularium – Recueil des chartes du prieuré de Saint bertin à Poperinghe….' Van d'Hoop uitgegeven in het jaar 1870.*
Poperinge groeide in deze periode, dank zij de lakenhandel en de leerlooierij, uit tot een stad met ruim 15 000 inwoners en dus was er meer ruimte nodig om al deze Poperingenaars te laten wonen.
We kunnen in de Casselstraat nog duidelijk dit middeleeuws urbanisatiepatroon herkennen. Het gehele stuk tussen de watergang' tegenover de O.L. Vrouwekerk en de Koestraat werd waarschijnlijk in één keer aangelegd.
Het stuk grond werd geëgaliseerd en werd waarschijnlijk op de hoogte van de moerlaag gebracht. Voor de 14de eeuw werden de huizen blijkbaar bovenop de gewone grond gebouwd in plaats van op de moerlaag. De overtollige grond werd naar achteren geschoven, de wei in, waar deze laag 50 tot 60 centimeter uitmaakte.
Op de foto hieronder zien we de sleuven die voor deze opgravingen gemaakt zijn.

Kijken we vanuit de weide nu richting Casselstraat, dan zien we dat deze straat effectief horizontaal loopt. Nu nog is het merkbaar dat het totale stuk grond eertijds verdeeld werd door drie watergangen. Als we vertrekken van de Koestraat, dan was er een eerste brandgang net over de bakkerij van Warlop. Van op de achterwegel zien we nu nog een drietal huisjes, haaks staan op deze wegel, waar eertijds deze brandgang was.
Het zelfde voor de twee blok. Vanop de achterwegel zien we ook hier nu nog dat er een brandgang geweest is.
Op de Poppkaart hiervoor zien we nog steeds dat er ook weer een blok verder een dergelijke brandgang was.
Deze grotere stukken werden in de middeleeuwen als 'erven vercheins' , en op iedere 'cheinserve' werden dan een aantal huizen gebouwd.
We bemerken in oude akten dat er sprake is van 'hofmanschippen' of 'hofmanschappen' in Poperinge. De persoon die verantwoordelijk gesteld werd voor een dergelijk 'hofmanschap' en dus ook de rondcheins of grondrente moest betalen aan de heer van Poperinge, gaf deze verantwoordelijkheid door aan zijn erfgenaam, ten minste zolang deze ook eigenaar bleef van een erf binnen dit hofmanschap.
Dit soort financiële 'feodale' verplichtingen werden in de oude akten ook wel 'heerelijke renten' genoemd.

Al met al werd er bij deze opgravingen verder niets gevonden. In de wei hebben er immers nooit gebouwen gestaan.
En toch is er hier een puur middeleeuwse situatie opgegraven.

Guido Vandermarliere – 25 februari 2012

Theodorik Arnold, eerste Poperingse ruimtereiziger!

Niet burggraaf Dirk Frimout maar een andere Poperingenaar, Theodorik Arnold, was de eerste Poperingse ruimtereiziger!
In het tijdschrift 'De Biekorf', dat ondertussen aan zijn 111de jaargang bezig is; in het nummer van december 2011, staat de volgende bijdrage van de hand van **Alfons Dewitte,** die ik mijn lezers zeker niet wilde onthouden:

Theoderik Arnold, koopman uit Poperinghe, 1495
De niet zo goedgelovige Rombout de Doppere vertelt in zijn Rapirarium 1491 – 1498 (ed. H. Dusart, 1892, p. 53) het wonderlijke voorval dat een Poperingse koopman, de *mercator Popringhensis* Theoderik Arnold, in juni 1495 overkwam. Wandelend in Brugge, aan de Sint Jansbrug, kort na het zevende uur maar nog voor de vespers, werd Arnold plots door een bliksem meegepakt en nog voor het achtste uur *momento temporis;* in een mum van tijd, gedeponeerd in de Wulfaertpolder bij Kattendijke, in de omgeving van Goes.
Het vee was hier zo door geschrokken dat de buren, gealarmeerd door dit lawaai, kwamen kijken ende de 'overgewaaide' opnamen en aan huis bij een weduwe onderbrachten, waar hij om een priester vreog. Arnold bleek alleen zijn hoofddeksel kwijt te zijn; wel waren bijna al zijn klederen verschroeid. Eens bekomen ging hij terug naar Poperinge en bleef, zijn gewoontes getrouw, verder met Brugge handel drijven.

Deze tekst uit het vierde deel van de haastige notities van Rombout de Doppere, werd door zijn neef Philips Meierus gebruikt in zijn Annalium Continuatio, vandaag bewaard als handschrift 423 in de Bibliothèque Municipale van Arras (Atrecht).
Het bezitsmerk van de Brugse humanist Franciscus Modius staat op de frontpagina van dit handschrift. De Continatio was het vervolg op de Annales van jacob Meierus (Antwerpen: J. Steels 1561) die eindigden in 1477.

Op de kaft van het register van de renten

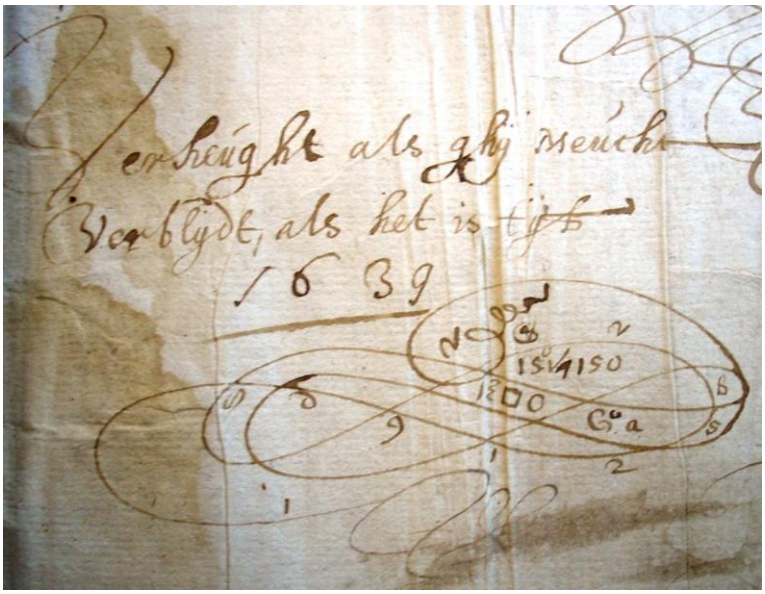

Verheught als ghy meucht
Verblydt als het is tijt – 1639

18 december 1664 – De klokken van Sint Jans – Renten

Ik was in het stadsarchief te Poperinge één van de register met de renten aan het doornemen toen ik op de onderstaande tekst stootte. Gelukkig voor mij zat **Jacques Destailleur** *tegenover mij die in een ver verleden ooit nog Latijn gevolgd had in het Sint Stanislascollege te Poperinge en ook nog oud schrift en die voor mij deze onderstaande tekst niet alleen uitschreef maar ook nog vertaalde in het Vlaams.*
De onderstaande akte is gedateerd op de 18de december 1664.
De tekst zelf gaat als volgt:

Burghmeesters ende schepenen der stede van Poperynge doen te weten
dat dheer Jan DE VOS ende Jan Baptiste VAN GOESTEENE
hedent hun hebben vertransporteert met onsen greffier
op de torre vande de prochie kercke van St Jans binnen deser stede
ter interventie van de drije kerckmeesters der selve kercke,
de welcke hebben verclaerst inspectie ghenomen thebben van drije clocken aldaer hanghende ende thebben bevonden
op de groote clocke te staene dese naervolghende woorden AERE REFUSA MEO PHENIX VELUT IGNE RESURGO AT MIHI NON IESUS NOMEN UTANTE MANET VIS MEA CASA (?) NOVAM GUILIELMO PRESULE FORMAM ACCIPIT ET TITULOS HINC GUILIELMA VOCOR Fusa sum poperynge piorum eleemosuus Anno 1620 per Florentium filium M. Joannes DEL COURT duacensem staende voorts op de selve clocke het wapen van de Abdije van Ste Bertinus onder het welcke staet SOLUM DEUM SEQUOR ende het wapen van wijlent de Abt LOOUMEL met dese woorden AUXILIUM DESUPER

op de middel clocke staet het naervolghende MARIA VOCOR : LAUDO DEUM VERUM PLEBEM VOCO CONGREGO CLERUM DEFONCTOS PLORO, PESSEM FUGO, FESTA DECORO refusa sum sumptibus ecclesiae Sancti Joannis poperinge sub reverendo admodum domino Anthonio LAUREIN abbate Sancti Bertini Aedituis dd Guillielmo FLOOR Rodolpho VANDER LEEUWE Jacobo VAN LANDEGHEM et Francisco GALLOIS Anno 1644 staende op de voornoemde clocke het waepen van de Abdije van Ste Bertins ende tgonne van den voornoemde heere Abt LAURIN

op de derde clocke staet tnaervolghende fusa Joanna vocor semel rediviva per Auras f sum percursoris filia voxque dei sonder dat op de selven clocken eenighe andere saecken staen gheschreven van de selve kercke ende alsoo den Eerwaarde heer prelat vande Abdije van Ste Bertins hier van versocht heeft wettelick acte soo ist dat wij hem de selve hebben verleent om ghemployert te worden daer het behoort in kennisse van welcke etc
den 18e december 1664

Latijn is toch en eigenaardige aal. Zet twee Latinisten samen en die kunnen dan over een zinnetje een paar uren discussiëren alvorens ze tot een conclusie komen.
Zo ook verging het deze tekst. Toen Henri Vandenberghe binnen kwam werd de latijnse tekst van alle kanten bekeken en ongeveer 2 uur later – of was het al drie uur later ? – kwam men tot de volgende conclusie.

Op de eerste klok stond er:
Ik ben opnieuw gegoten in brons (aere refusa) en herrijs zoals de Feniks uit mijn eigen as (phenix velut igne resurgo), en wordt GUILIELMA genoemd (Guilielma vocor)

Ik ben gegoten door Florentius de zoon van Joannes DEL COURT uit Douai (duacensem) in 1620

Op de tweede klokstond er:

Ik wordt Maria genoemd (Maria vocor)

ik loof de ware God, ik roep het volk, ik roep de clerus samen, ik beween de overledenen, ik vlucht het slechte, ik luister de feesten op

opnieuw gegoten (refusa)

en op de derde klokstond er: Er wordt alleen gesproken over gegoten (fusa) Ik wordt Joanna genoemd (Joanna vocor)

Hoe komt de Kalkzak aan zijn naam?

Vooraleer we de juiste betekenis van de 'Kalkzak' kunnen achterhalen, gaan we eerst eens gaan kijken in de omgeving van deze 'historische' herberg en daarvoor nemen we een stuk van de Ferrariskaart uit 1776.

De omgeving:

Ferrariskaart- situatie 1776

*Hier zien we **de Vleterbeek** lopen die op een bepaald punt zich opsplitst in enerzijds, de doorlopende Vleterbeek die ook **'Leugenbeek'** werd genoemd. Naast deze beek zien we een vlekje – **de watermolen** – met het rad in het water. De Vleterbeek loopt door en werd vanaf daar de 'leugenbeek' genoemd, omdat er geregeld geen water in stond. Dit kwam omdat als men water nodig had voor de Vaart er soms watertekort was voor de Vleterbeek.*

Immers op de scheiding van de Leugenbeek en de Vaart konden er balken neergelaten worden die het water richting vaart lieten lopen. Wanneer men deze balken lager liet zakken, kwam er weer water vrij voor de molen.
Via de vaart kon men in die tijd – van 1367 tot rond 1725 – met een platbodemboot – een binlander genoemd – de Ijzer bereiken en zo doorvaren naar de zee.
We zien ook nog twee windmolens in deze buurt.
De eerste molen was een gewone korenwindmolen die de ***Koutermolen of de Coutermeulen*** *genoemd werd en net zoals de watermolen eigendom was van de abt of prelaat van de abdij van Sint Omaars, de wereldlijke en geestelijke heer van Poperinge. De molen kon bereikt worden via een molenweg die de vaart kruiste over een brug, die de* ***Couterbrugghe*** *genoemd werd.*
De tweede windmolen die we kunnen zien, ligt verder langs de Poperingse vaart en ook hier is er een brug naar deze molen toe.
Deze windmolen is ***de Schorsemolen of Schursschemeulen*** *en was eigendom van de gulde of gilde van de Huidevetters van Poperinge. De molen stond op een molenwal die eigendom was van de abt van Sint Omaars. Hier in deze molen werd de voornamelijk eikenschors met dit molenwerk gekapt tot* ***fijne ruin*** *die men gebruikte om de huiden te bewerken waarbij men het haar van deze huiden af kon nemen. Poperinge had in de middeleeuwen en lang daarna een heel goede naam als huidevettersstad en heeft tot en met het debacle van 1585 een eigen 'shoehalle' gehad, die in de Vlamingstraat stond.*
Verder zien we op deze kaart twee blekerijen, waarbij men in de weiden afhellende naar de Vleterbeek toe de gegraven kanaaltjes kan zien die gebruikt werden om de was te spoelen alvoorens men de was in de weiden te bleken ging leggen.
En we zien natuurlijk ook nog langs de 'kouterweg' zoals men toen de Komstraat noemde, de Kalkzak liggen.

Ook op de Poppkaart uit 1864 vinden we nog verschillende van deze elemanten terug:

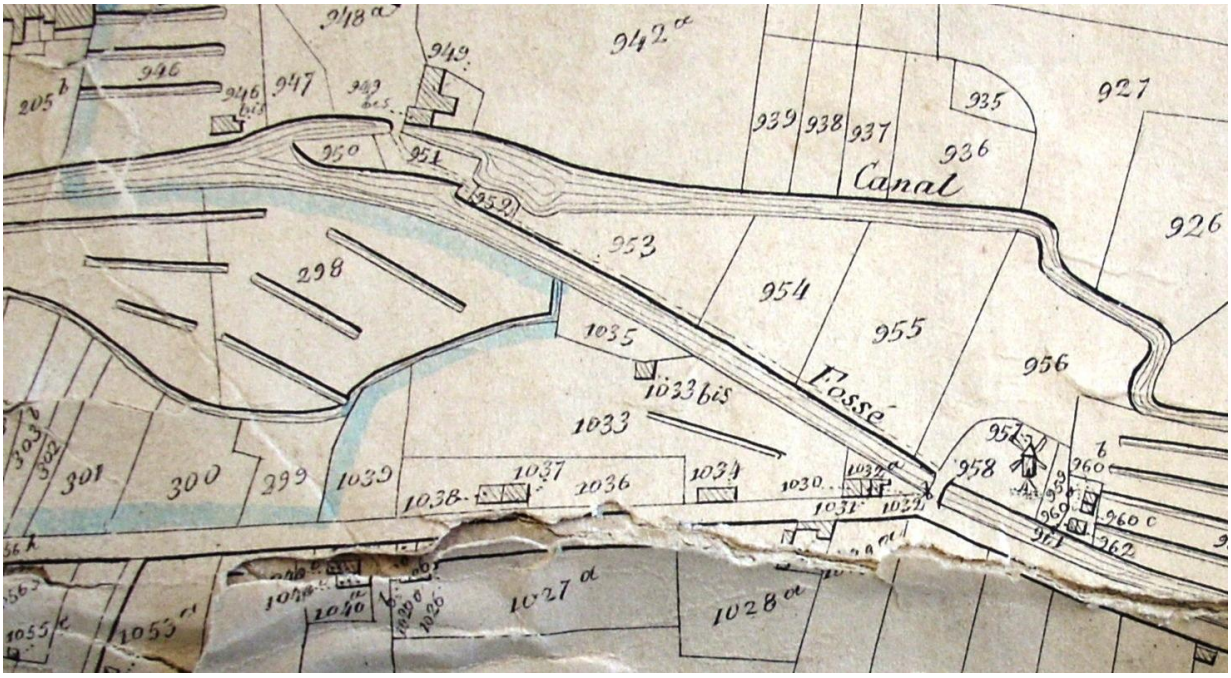

- De Vleterbeek
- De speye en de watermolen
- De vaart

- De Koutermolen
- De Schorsemolen
- De Kalkzak

*In deze omgeving die we **de 'voorhaven'** van Poperinge zouden kunnen noemen, kwam er in 1623 een nieuw initiatief. Op deze kaart kan je ook duidelijk zien dat de vroegere Couterweg, de huidige Komstraat verder liep in het 'Reepken' of 't Ripken, de 'jokweg' langs de vaart.*

6 november 1623 - De Kalkoven

Nicolais Tlam heeft in cheinse ghenomen
jeghens burghmeesters ende schepenen deser stede een cleen erfveken,
groot twee en twyntigh roeden ofte daeromtrent emers die party der stede toebehoorende
wesende een driehouxken
ligghende tusschen thommelhof van **Boudewyn Beuten** ende de coutterbrugghe,
van noorden den schipvaert
ende van zuuden aenden coutterwech
Emmers de zelve te ghebruucken voor **eenen kalckoven**
ende dat voor eenen tydt ende termyn van dertich jaeren danof teerste jaer vallen ende
verschijnen zal te baefmisse 1629
daer vooren hy jaerelickx schuldich wert te betaelen
ten proffyte vande stede twyntich schele parisis met conditie dat hy den voorseyde
couterwech laeten zal zijn oude ende volcommen breede
omme daerover met waeghenen te ryden ende de zelve kalck te leveren
als van ouden tijden
Actum den vi - de november 1623

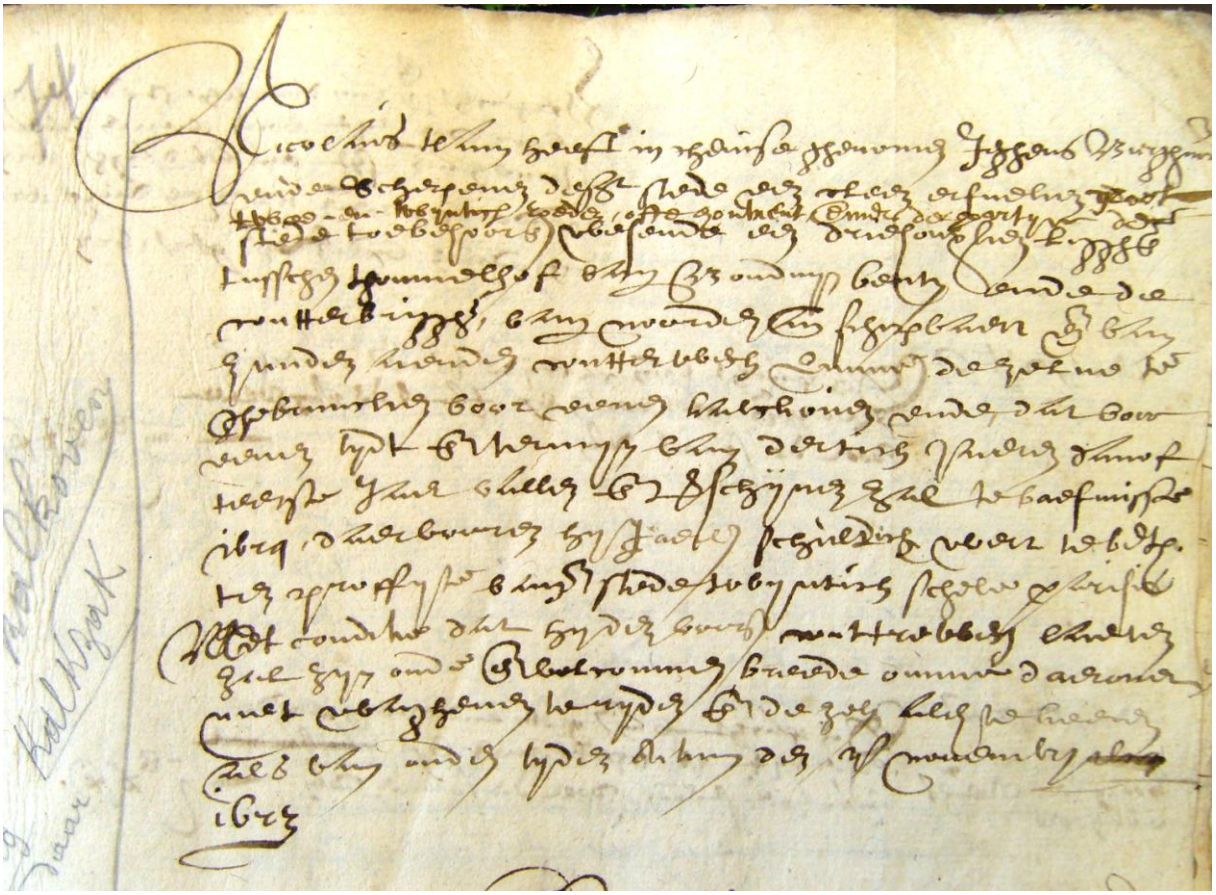

Hier werd er dus door Nicolais 'tLam in 1623 een 'kalkoven' gebouwd en in gebruik genomen.
Gezien de beschrijving uit 1627 nemen we aan dat dit op het perceel nr. 1031 was.

Wat is een kalkoven?
Een kalkoven was een oven waarin men schelpen – onder andere mosselschelpen – verbrandde tot schelpkalk of specifiek 'musschelkalk'.

We gaan verder te rade bij **Noël Chomel** *die in 1778 een Nederlandse editie van zijn encyclopedie uitgaf en die over schelpkalk het volgende schreef:*

Dus ver van de steenkalk gesprooken hebbende, zo moeten wij nu ook nog iets van de **schelpkalk,** deszelfs branding en gebruik, enz. in 't bijzonder zeggen:
Deeze kalk wordt in onze Nederlanden en elders, in plaats van steenkalk gebezigt.
Omdat dezelve, wegens het transport te duur valt, schoon hy wezenlijk beter is; dog eer wij verder gaan, om nog iets van 't onderscheid, tusschen de steen en schelpkalk te zeggen, zo zullen wij aanmerken, op wat wijze deselve in Holland en andere van onze provintien gemaakt word.
De schelpen, die men in Holland daer toe gebruikt, worden geschept met netten, die als een beurs van een ijzeren beugel met een steel vast is; waar meede men ze zo in een schuit laad, en vervolgens naer de plaats der kalkovens toevoert. …

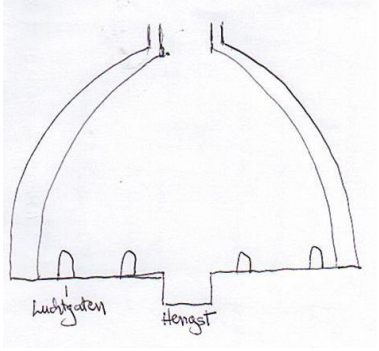

Manier om de schelpen te branden
Hiertoe heeft men sterke van beste klinkerts gemetzelde cirkel ronde ovens, van ongeveer 10 à 15 voeten middellijn, die van

buiten beneden wijder, als boven zijn; dat is dat de muur beneden dikker, als boven is, wegens de hitte. Zijnde voorts boven open, en hebben veeltijds onder een riool, **Hengst** genoemt, en rondom eenige gaten door de muur tot vuurstooking, en lucht of trekgaten, dog die niet groote zijn.
In deeze oven wotdt er laag om laag turf of schelpen gelegt, tot dat men gelijks of iets hooger als de oven komt, zijnde de eerste laag turf ende laatste schelpen, de oven dus gevult zijnde, steekt men dezelfde onder, 't zij door de hengst, of door een der andere gaten, in den brand en laat het eenige dagen branden, tot dat het niet meer rookt en de schelpen doorgebrand zijn.
…
Want men moet aanmerken, dat het vuur gestadig en op een egaale wijze in de brand moet gehouden worden, tot dat het zij steen of schelpen, enz. ten eenemaal gecalcineert zijn, de wijl anders, zo de vlam tusschen beiden voor een tijd lang gestuit is, of het vuur niet egaal doorbrand, nooit goede kalk koomen zal, al stookte men daar na nog zo veel.
Men plaatst deeze ovens doorgaans, buiten de steeden of buurten, enz… op ruime plaatsen, niet alleen om er meer locht en togt van de wind aan te geeven, daar men voorheen zo veel acht niet op sloeg, **maar ook wegens haar rook en stank**.
Want de lucht en wind, door de togtgaten ingaande, moet het beslootene vuur aan de gang houden, weshalven het veeltijds ook noodig en dienstig is, den wind door schuttingen of schermen te vangen en door de gaten in de oven te jaagen. Men heeft doorgaans twee ovens op ieder kalkbranderij, om elkander in 't branden te vervangen, als het met branden, lesschen en vullen druk werk is.
Na dat de kalk gebrand, en lang genoeg bekoud is, gelijk in drukte gemeenlijk alle weeken een oven afgestookt word, haalt men ze uit de oven, na de bovenste schelpen daar afgenoomen hebbende, en men lescht ze door bevogtiging met een bekwaame hoeveelheid waters, waar door ze van malkanderen valt, en fijn word, en waar na men ze op een hoop schopt, en tot het gebruik bewaart.
Iemand, die veele of groote huizen opbouwen wil, zal groot voordeel kunnen hebben, wanneer hij de noodige kalk zelf doet branden.
… of zo hij daer toe gemakkelijk schelpen kan verkrijgen. Een of twee kalkovens op te doen bouwen, kunnen als dan de kosten over het algemeen niet zeer bezwaaren, die ook, wegens de ksoten, kleiner als gewoonlijk kan gemaakt worden. Maar hij moet daer toe grechtigt zijn, of de vrijh'eid hebben, en de oven moet zodanig afgelegen geplaatst zijn, dat niemand door de brand of kwaade damp overlast kan lijden.

De kalkoven & Hommelhof op den Couter – 1637

We merken in de stadsrekening van 1637 dat de 'huurders' van de kalkovens in dit jaar Jan VandeGoesteene en Joos Cheys is, twee 'notabelen' van Poperinge

Uittreksel uit de stadsrekening

Ontfaen **van Jan vande Goesteene ende Joos Cheys** de jonghe
over een jaer cheins pacht van xxij roeden ofte der ontrent erfve
ligghende tusschen thommelhoffken van Michiel de Byser
ende den coutterwegh daer **den kalckoven** op staet,
verschenen ter baefmisse 1637 t' xiiij de jaer van xxx – xx schellingen

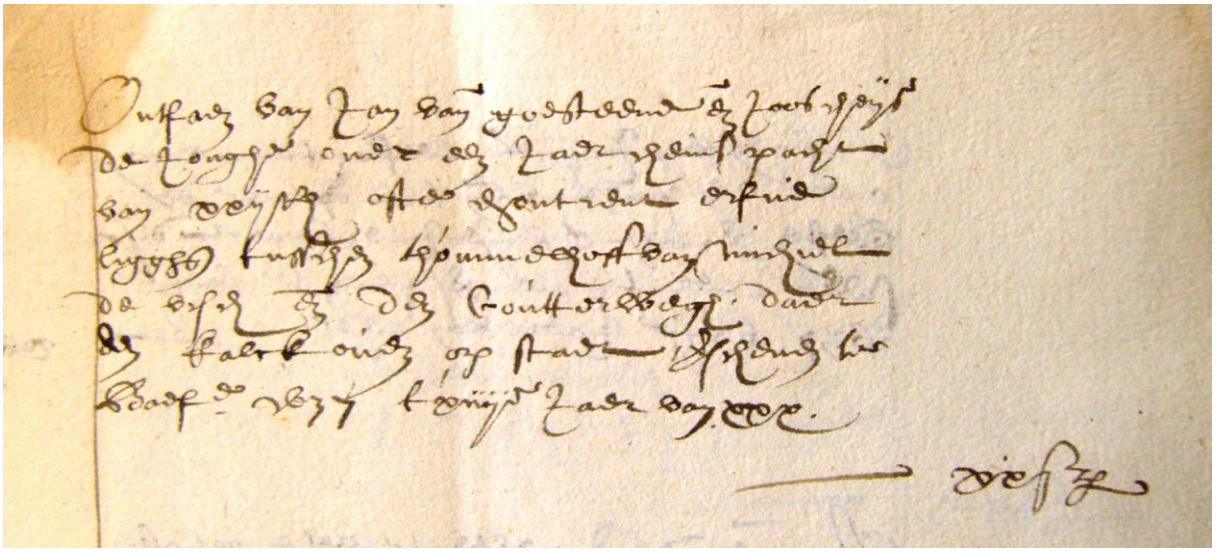

Het is dus niet moeilijk om nu de naam en het insigne van de herberg 'De Kalkzak' uit te leggen. Daar kon men immers zijn zak kalk gaan kopen om zijn huis mee te bouwen, en ondertussen kon men dan ook zijn keel smouten.

In den Kalkzak – Estaminet – *Het oude insigne of uitgangsbord.*

Wat zong men vroeger in de Westhoek?
Joannes Debusschere, liedjeszanger uit Roeselare

Op de rommelmarkt te Nieuwpoort kon ik het lentemaandnummer van het tijdschrift 'Ons Heem' van jaargang 27, nummers 2 en 3 uit ***1973*** *op de kop tikken. We mogen ten andere stellen dat er in dit tijdschrift geregeld stukken over de Westhoek met verschillende artikelen uit Frans – Vlaanderen gepubliceerd werden.*

Daarin stond een artikel van ***Michiel Debruyne*** *over de* ***Roeselaarse*** *liedjeszanger* ***Jan Debusschere,*** *een figuur die mij de laatste tijd nog opgevallen was.*

Michiel Debruyne schrijft het volgende:

De studie van het vlaamse volkslied kan onmogelijk buiten de studie van de 'vliegende bladen' die meestal als anonieme en zeldzame bronnen zijn bewaard. Volkskundigen schreven reeds een volumineus aantal bijdragen en studies over deze gedrukte restanten van een eigentijds massamedium specifiek verbonden aan de 16de, 17de, 18de en 19de eeuw. Moeilijker bleek tot hiertoe de studie van de liedjeszangers zelf. Veelal blijft de kennis over hun leven en lotgevallen beperkt tot een simpele naam en een vage situering in de tijd. In 1961 tekende Hervé Stalpaert toch enkele notities aan over zeven 'componisten of liedjeszangers' die voor enkele van de 285 getelde liederen van Antwerpse, Gentse en Ieperse genummerde reeksen van vliegende bladeren in aanmerking komen.

We zijn ten andere de Ieperse 'vliegende bladen' – liederen van Lambin-Verwaerde aan het verzamelen om hieromtrent een uitgebreide publicatie te realiseren, wat we tegen volgend jaar hopen klaar te krijgen.

Nochtans ligt het voor de hand dat een betere biografische kennismaking met de liedjeszangers niet alleen de door hun gezongen volksliederen rijker en levendiger illustreren, maar ook eventueel menig anonimiteit kan opheffen waaronder vele volksliederen verbrogen gaan.

De Roeselaarse marktzanger Jan Debusschere zag het levenslicht in de Mandelstad op 14 februari 1750. Op dezelfde dag hielden Joannes Verhaeghe en Isabelle Callewaert hem ten doop. Hij was het eerste kind in het gezin van Jan Debusschere, wever en Lievine Cornelia Callewaert, die op 7 mei 1749 te Roeselaerre in het huwelijk traden,. Reeds op 16 augustus 1756 – Jan was nog geen zeven jaar oud – stierf zijn moeder, zij had nog twee kinderen geschonken, Petrus Jacobus in 1753 en Maria Joanna kort voor haar overlijden in augustus 1756.

Vader Jan Debusschere stapte op 26 november 1757 echter opnieuw in het huwelijksbootje, amper 37 jaar oud met Aldegonde Constantia Gillis. Zijn tweede vrouw schonk hem nog vijf kinderen. Aldegnde Gillis, de stiefmoeder van onze marktzanger, overleed te Roeselare op 30 janauri 1776. Zijn vader Ja n zou slechts in de ouderdom van 84 jaar in de Mandelstad overlijden op 19 fructidor jaar VII (5 september 1799) .

Ondertussen was Jan, de oudste zoon dus, op 2 mei 1779 te Roeselare gehuwd met Anne Theresia DeHulster. Bij har ons hij tussen 1780 en 1795 in zijn geboortestad tien kinderen, wiens doopakten hij telkens sierlijk ondertekende.

Zijn eerste kind **Bellarmina,** werd geboren op 29 januari 1780. Zij huwde op 21 juli 1808 te Roeselaere met Franciscus Rondelé, wever, die ter gelegenheid van dit huwelijk een voorkind, Joanna Theresia Debusschere, erkende. Bellarmina won andere kinderen en overleed te Roeselaere op 6 maart 1826, haar man was op 18 januari 1826 gestorven.

Zijn tweede kind, **Jan,** zag op 1 maart 1782 het elvenslicht.

Op 30 december 1783 kreeg de familie Debusschere – DeHulster een tweeling: Maria Joanna en Maria Victoria. Zij stierven respectievelijk op nieuwjaarsdag en tweede nieuwjaarsdag 1781.
Laurentia, het vijfde kind, kwam op 7 december 1784 ter wereld en stierf op 7 december 1787.
Voor zijn zesde spruit, geboren op 13 november 1786, koos Jan Debusschere de eigenaardige naam Abigaël Seraphina, zij huwde met Jozefus Constantinus Rondelez en overleed te Roeselare op 22 juni 1638.
Zijn zevende kind, **Maria Camilla** , werd geboren op 27 oktober 1788.
Daarna verrijkte het gezin zich nog met drie spruiten die echter als kinderen stierven:
Joanna Laurentia, geboren op 19 september 1790 en gestorven op 20 februari 1796;
Maria Christina, geboren op 29 mei 1792 en gestorven op 26 september 1792
En Rosalia, geboren op 16 mei 1795 en gestorven op 10 augustus van hetzelfde jaar.

Reeds in 1784 staat Jan Debusschere als liedjeszanger bekend. Op een paspoort hem verleend op 1 juni van dit jaar kan men volgende ***portrait*** van hem aflezen:
Aan Joannes De Busschere filius Jans, oudt 34 jaeren lanck vyf voeten ende een duym, drije lynen fransche maete, draegende zyn eeijgen hair rond gesneden, bruyn van couleur, blauwe ooghen, groote wynckbrauwen, wesende geteeckent van de poxkens, sigh geneirende met liedekens te singen ende te vercoopen.
Zijn stiel van liedjeszanger heeft Jan Debusschere onder snel wisselende politieke omstandigheden uitgeoefend. Zijn liedjesrepertorium heeft, zoals verder blijken mag, een dankbare inspiratie gevonden in deze grillige tijden van Oostenrijks Bewind, patriottentijd, Oostenrijkse restauratie, Franse revolutie en bezetting en tijdens het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden.
In het 'sigh geneiren met liedekens te singen en te vercoopen' hielp hem zijn vrouw Anna Theresia Dehulster. Vanaf 1792 echter was hij somwylens vergezelschapt van sijne dochter Bellarmina, oud 12 kaeren, seer sterk geteeckent van pocxkens.
Jan Debusschere was dus typisch een straat- of marktzanger: hij zelf zong het lied terwijl hij op doek of papier verschillende episoden van het liedverhaal aanduidde en zijn vrouw of dochtertje de 'gedruckte liedekens' bij de nieuwsgierige toehoorders en medezangers aan de man bracht.
Zijn bedrijfssector was zeer uitgebreid. Pop 14 augustus 1792 verklaarde hij zijn reispas nodig te hebben om '*deurende dese ende twee volghende maenden te sullen gaen in ende binnen Ipre, Veurne, Meenen, Corteryck, Brugge, Oudenaerde, Gend ende deselfs casselryen der bovengenaemde stede tot singen van Liedekens.*

Uit het repertorium van Jan Debusscher zijn volgende liedekens bekend:
1 – Pierlala kwam over jaer, met zynen grooten bril (1789)
2 – 'k Kwam laatsmaal in eene herberg gegaen, om wat te rusten langs de baan (1800)
3 – Godrs lof! De fransche pleutebend, is naer de weerlicht toe (1815)
4 – Als twee deugdsaem heren malkaer vinden
5 – Van den dragonder
6 – Verdrukte weezen of Valeria en Lucia
7 – Een snoode en valsche tonge kan
8 – Vanden handel
9 – Arnoldus en martha
10 – 'k Moet naer myn kleyn verstand (1785)
11 – Ik drink den nieuwen most (1785)
12 – Ferdinand en Christina (1785)

13 – Ik kwam laest van oostende naer, myn woonplaets toolyk Rouselaer
14 – Naer myn twintig jaeren (1815)
15 – Men hoort veele grote wonderheen (1786) stemme: vanden zeevaerder
16 – Daer was onlangs eenen boer (1786) stemme: Boer, hoe veel uw peird.
17 – Cupido weet veel herten door zoet vleyen (1786) stemme: Van het Hollandsch meysken

Een van beide laatstgenoemde liedjes 'Daer was onlangs eenen boer *en* Cupido weet veel herten door zoet vleyen' bracht liedjeszanger Jan Debusschere in moeilijkheden. Op 24 november 1786 immer schreven Burgmeesters, schepenen en raeden der stad Brugge aan de stadsmagistraat van Roeselare volgens rekwest:
Weerdige ende voorsienighe heeren,
Daer is ons aengeklaeght gheworden dat sekeren J. De Busschere, liedekenssanger van style ende inwoonder van U.E. stadt, singht, verkoopt ende verspreyt een onbetaemelyck ende lasterig liedeken toegesocht op eenen onser borgers, dogh op een valsch ende ongegrond verdichsel, waerom wy U.Een aensoucken van hetselve liedeken, wiens hier een exemplaer gedruckt sonder het verheyscht consent medekomt, te willen afhaelen met een serieus verbod van hetselve voorder te singen ofte uyt te deelen, tsy by coope ofte andersints, ende indien de schrifteliycke minute onder hem bevonden wort, de selve oock aen te houden, ende ons te laeten toekomen, naer aen hem gevraegh te hebben wie aen hem die minute overhandigt heeft, wy sullen U.E. over desen dienst seer verplight wesen.
Weerdige ende voorsienige heeren
U.E. ootmoedige en dienstwillige dienaeren
Burgmeesters, schepenen ende raeden der stad Brugge
Brugge 24 9bre 1786 – J.L. de Cridts.

Onmiddellijk gingen 'schepenen commissarissen verselt van het officie', in opdracht van de Roeselaarse stadsmagistraat huiszoeking doen bij Jan Debusschere. Zij vonden in zijn woning geen minute van de gewraakte liedjes, doch slechts 'afdrucksels conforme aen het gonne door de Brugse magistraat doorgespeeld.
Zij namen deze afdrukken in beslag. Doch de liedjeszanger was afwezig daar hij op 'syne route was naer den cant van Ostende'.
Aen zijn echtegenote, Anna Theresia DeHulster, gaven de schepenen echter bevel dat Jan Debusschere voor de schepenkamer moest verschijnen. Op 4 december 1786 compareerde, zoals bevolen de liedjeszanger voor de stadsmagistrat. Zijn verklaringen tijdens dit verhoor zijn belangbrijk en als volgt te resumeren:
J. Debusschere zelf maakte de tekst van de betwiste liedjes 'naer gehoorde discoursen in compagnien van dese objecten;
2 – de oorspronkelijke teksten of de minute waren echter bij de drukker gebleven
3 – nl. drukker Macque tot Brugghe, wiens last het was de selve te doen approberen, volgens hunne obligatie, het gonne altijdts van sijne gegeven liedekens om te drucken presumeerde gedaen te syn geweest
4 – Jan Debusschere heeft, zodra hi jte Oostende door expresse van zijn vrouw de recherche naer dese liedekens had vernomen al de resterende afdrucksels verbrandt.
De Roeselaarse magistraat verbood de liedjeszanger voortaan 'nog liedekens te laeten drucken nochte alhier te singen sonder alvooren gheexamineert te zyn geweest op pene als naer rechte ende arbitraire correctie, hetgeen Jan Bebusschere brelooft heeft te sullen doen.
De Brugse inwoner die door een van de liedjes was geraakt, konden wij niet identificeren. Belangrijk is echter het Roeselaarse voorbeeld van de wijze waarop het interstedelijk

administratief optreden onder het oude regime in feite een censuur betekende voor de pers, drukkers en vrije meningsuitign.
Deze censuur zou onder de Frans bezetting en tijdens de vereniging der Nederlanden gehandhaafd, beter georganiseerd en nationaal geregeld worden. Eerst in 1830 kwam dan in ons land de schuchtere stap naar de persvrijheid.

Hier sluit Michiel DeBruyne zijn artikel maar voegt er wel nog de twee teksten bij die hij in het Roeselaars archief vond. Ook wij voegen deze hierbij.

Genugtelyk boere merckt – geval

Den boer verkoopt zyn houd, zyn peirden en zyn wagen
Nog krygt hy 't wederom door luk gevallig klaegen
Stemme: Boer, hoe veel uw peird?

Daer was onlangs eenen boer
Eenen lodderlyken boer
Ja, een boertjen goed van zeden
Die hadder een voertjen met hut verkogt
En 't heel aardig by avonde 't huys gebrogt
Aen een jouffrouw schoon van leden.

Die jouffrouwe frisch en rond
In haer deure gat stond
Baerd het boerjtens groot behaegen
Het zeyde: wel myn liefste jouffrouw fyn
Mogt ik dezen nagt uwen byslaeper syn
Ik vereer u myn peirden en myn myn wagen.

Die jouffrouw in glans
Van den ligten dans
Zeyde, ja, vriend komt maer ras hier binnen
Men zond de dienstmeyd naer de vischmerckt toe
En men speelde dan een deuntjen gy weet wel hoe.
Ja een speeltjen van zote minne.

Maer des morgens ag, ag, ag
Als aenkwam den klaeren dag
Dat boertjen begonde zeer te klaegen
En 't zeyde had ik doch geween dat ik nu maer weet
Dat het een vrouwtjens zoo wel 't ander geleek
'k zou nog hebben myn peirden en myn wagen.

Als myn heere van de jagt
't huys kwam, op het onverwagt
Hy hoorde dit boertje klaegen
Hy zeyde wel myn liefste jouffrouw Cathryn
Wat mag dit doch voor een landsman zyn
Hy klaegd over zyn peirden en zyn wagen.

Wel myn heer zeyde zy

En zag vriendelyk en bly
Dat en baert my al geen wonder
Hy heeft my een voertjen met hout verkogt
En dat aerdig by avonde ’t huys gebrogt
En het krom hout lag van onder.

Geeft den boer maer g’heel de som
Geld en wagen wederom
En peirden nog bezonder
Wel hoe konnen de vrouwtjens zyn zoo slegt
Brand het krom hout niet alzoo wel als ’t regt
Als men daer het vuur steekt onder?

Als den boer den g’heelen schat
Peird en wagen weder had
Hy begond een liedeken te zingen
En zong’k heb nog een voertjen met hout op myn hof
Wist ik het ook aen zulk een prys verkogt
Naer de merkt zoud ik het gouw brengen.

We gingen eens kijken op internet naar de ‘Liederenbank’ en vonden heel wat versies van dit lied en tevens ook de melodie:
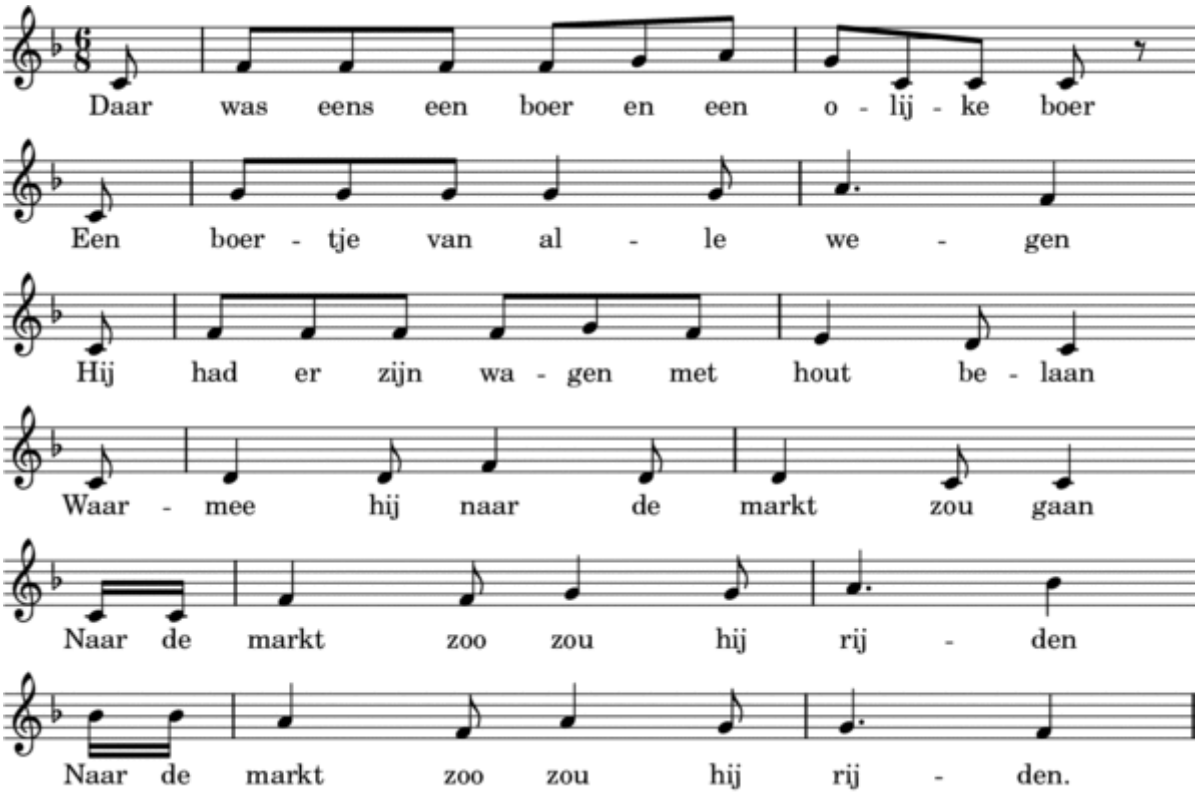
De tekst van het lied leek al heel wat versies gekend te hebben en staat onder andere ook bekend onder de titel: Een boerman had een domme zin / Daarop zo schafte hij zijn gewin *Men geeft ons hier de volgende bijkomende informatie.*
Kluchtlied van een slimme boer die na overspel met de vrouw van zijn heer zelfs zijn bezittingen (die hij als

pachtsom gaf) terugkrijgt. Het lied is bekend uit het Rostocker liedboek **(1478)** en enkele andere Duitse en Nederlandse bronnen, maar was vooral in de Nederlanden populair gezien de vele herdrukken van liedboeken en liedbladen tot in de 19e eeuw toe. En zelfs in de 20e eeuw werd het nog opgetekend op Terschelling en in West-Friesland.
Oudst overgeleverde versie in het Nederlands taalgebied: Antwerps Liedboek **1544.**

Het tweede lied dat door de Brugse autoriteiten in beslag werd genomen, ging als volgt:

Klugtig geval
Stemme: Van het Hollandsch meysken

Cupido weet veel heren door zoet vleyen
Te doen gehoorzaemen aen zynen raed
Het vliegt langst vaerden, kom en reyen
Maer hete word zomtyds gehoorzaemt om baer
Het geld dat maekt de schoonheyd aen de daed

Het wist ook lest een Engelsman te winnen
Door zyn bevallig en zoetaerdighheen
Tot dat hy aen een frissche bakkerinne
Bood – geld conptant – vyftig goude guineen
Om eens zyn baktjen in haer mans trog te kneen

Die vrouw gretig naer al die goude stukken
Heeft dit verzoek aen haeren man vertelt
Hy zeyde: vrouw dat kan noyt beter lukken
Vyftig guineen is waerlyk schoon geld
O ja, vrouw hem den trog maer vooren steld.

Pas maer wel op, wy zullen hem verluyken
Mynen knegt zal hem onder ’t ledekant
En ik in myne kasse gaen verduyken
Maer ziet dat gy de guineen krygt op d’hand
Eer dat hy onzen deessem verbrand.

Zy deden gelyk zy hadden beraeden
Den knegt dook hem voor een deel van ’t gewin
Den engelsman die kwam g’heel onbelaeden
En riep: is er geen vyand, bakkrin?
Neen, zeyde zy, myn heer komt maer bin.

Den engelsman kennende venus-schoolen
Heeft vyftig guineen op tafel geleyd
En daer nevens twee gelaene zakpistolen
Waer op de bakkerinne tot hem zeyd
Wel hoe myn heer vreest gy voor swarigheyt?

Neen, liefke lief, ik en vrees geen vyanden
Maer dat iemant kwam onze min bespien
Ik zoude hem daer med’ hert en kop voorbranden

Dat hy noyt meer het dagligt zoude zien
Daerom laet ons te zaemen g'rust verblien

Geen weygering en kwam daer meer te passe
Den eEngelsman knede zyn baktjen voort
Dewyl den bakker puyloogde in de kasse
Maer knegt nog baes en sprak geen enkel woord
Uyt vreeze va nbeyde te zyn vermoord.

Als den Engelsman moede was van kneden
Hy liet het deeg gaen zoo wel als het kost
en wenschte het bakkerinke de vrede
En heeft een gelaeden pistool gelost
Dan vertrok hy met een ontlaste borst.

Dan is de knegt verdustelt uytgekropen
En den bakker kwam uyt de kasse al steen
En heeft verzugtende luyde op geroepen
Ik en wil voor geen duyst goude guineen
Een ander in myn trog meer laeten kneen

Doch het is nu al verloren gelaeten
Het deeg is evenwel in zynen rog
Wy hebben 't lacchen en zy al de baeen
Maer ik geloof dat dien bakker dog
Niet vele meer en zal wenschen om nog.

Dus jonge bakkers en bakkerinnen
Ik bidde u aen dees leiden niet en leert
Kont gy zoo veel op een dag niet winnen
Uw eygen gebak zal meer zyn geëert
Dien bakkers deessem is dog g'heel omkeert.

Noch over de tekst of de melodie vonden we verdere gegevens.
We vonden echter nog een paar andere liederen van de hand van onze Roexselaarse Jan Debusschere in de universiteitsbibliotheek van Gent. (ACC 001257)

GEZANG.
STEMME: Van Nicolaeys.

Gezang
Stemme: Van Nicolays

De liedjeszanger te Brugge voor 't Pandereintjen – schilderij van Jaqn Antoon Garemijn

I
Men mag thans vryborstig zingen

Rom en t'om de Brugsche sté
De raere en nieuwe uytvindingen
Door slimmen koopman De Pré
Hy heeft een kool myne ontdekt
De welke ider tot vreugden strekt
Tot gerief van herbergiers
En winkeliers, bon, bon, bon, bon
Goed, goed, goed, boed en dat is baet
Voor pastors en voor bloemisten
Elk in zyn staet.
II
Pré"s fournoys vol zwarte varwe
Ten gronde doorvrozen was
Hy deyd' den oven verwarmen
En loste **het zwart ys** g'heel ras
Als het den knegt in brokken sloeg
Den koopman in zig zelven loeg
Zeyd: smyt d'Ys brokken op straet
Hier en daer, want d'aerme lien
Zullen misschien
Dat voor fyne Engelsche koolen
Op straet aenzien

III
Fleur de Bloem, baes in de Katte
Den eersten die Fyzels vond
Die hy voor goe koolen schatte
Maer hy vreesde voor affront
Hy sleepte in 't Klaeytjen om een Pint
T'wyl kwam den baes Vos, wel gezind
Met dry of vier brokken in
Van dat zwart Ys
Hy dagt hy had een grooten schat
En Cilia zyne bazin
Was ook g'heel blyde van geeste
Om dat gewin
IV
Baes DeVos, g'heel rap en vlytig
Smeet geheel zyn stove vul
Fleur de Bloeme was nog spytig
Zeyd; 'ik ben een dwaezen zul
Ik heb 't eerder gezien als by
Maer hy wierd in 't kort bly
Als 't water stroomde uyt de stoof
Dat het Ys smolt
En jon, jon, jon, don, don, don

Zong Fleur de Bloem
Om dat Vostje was bedrogen
Jon, jon, jon, jon
V
Eene zorgvuldige vrouwe

Die met zoete melk rond gaet
In ie schrikkelyke koude
Vond ook dat zwart Ys op straet
Zy het ook voor koolen aenzag
Van het beste en fynste engelsch slag
Zy laede eenen jongen met
Een g'heele vregt van Pr"s fabryk
Aen leege prys
Maer, eylaes! Die houillie koolen
Smolten als Ys
VI
Men ook een Bloemist betrapte
En een rappen hovenier
Die van die ys koolen raepte
En seffens smeet aen het vier
Maer 't water stroomde haest op den vloer
Hy stond en zag als eenen boer
Dog wat men om baqeten doet,
Is geene schand, o neen! Neen, neen!
Er zyn'er meer
Door die Ys-koolen bedrogen
Op dezen keer
VII
Een mestraeper wilde vegten
Tegen eene boer in stad
Omdat hy een van die regte
Yskoolen opegraept had
Een bakker ook eene Yskool brak
Dagte te komen met een zak
Maer als hy zag dat Ys was
Hy leit ze daer en hy zweeg stil
Tot hy heeft g'hoord
Dat Vosken uyt St. Niclaytjen
Zig niet en stoord.
VIII
Al d'ander hebben gezwegen
Die van De Pre's magazyn
Ys-koolen hebben gekregen
Die vergaen door 't zonneschyn
Dus zingt men in de Brugsche sté
Lang leve den koopman De Pré
Die baezen en hoverniers bedriegen kan
Met Ys, met Ys, jae, jae, jae, jae
Syn slimme daen
Doen de vasten avond dagen
Geestig vergaen
EYNDE

n, jon, jon.

Gerymt ende gezongen door JOANNES DE BUSSCHERE.

Een foto van de eerste wereldoorlog:

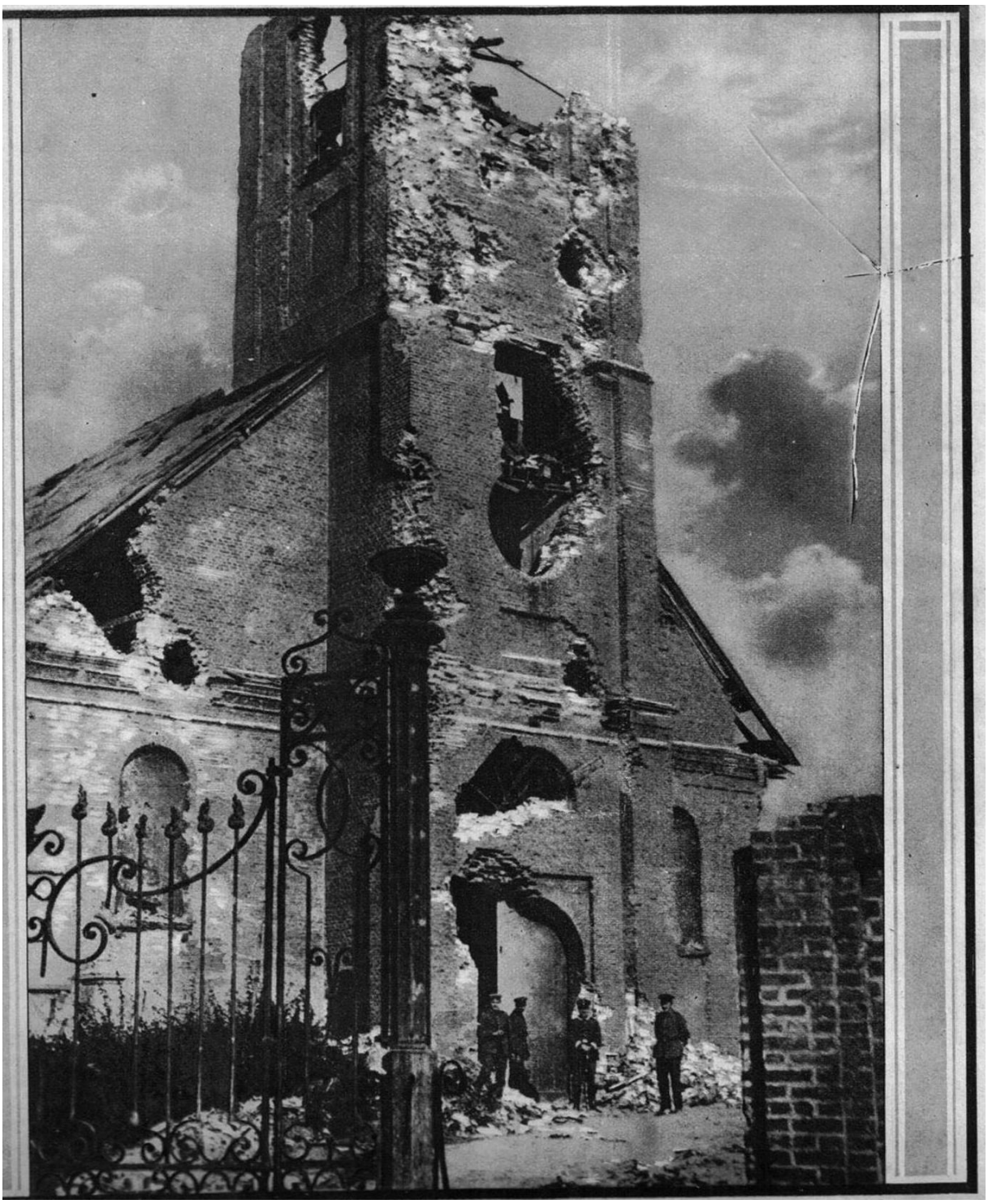

De kerk te Poelcapelle

Nummer 119 **Doos Gazette** **Juni 2012**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Hy kan zyn ſtreng wel trekken.

Dit wil zeggen, hy kan zyn werk wel verrichten, hy kan wel ſtaan voor zyn poſt. Dit is genomen van paarden, die in ſtrengen geſpannen zyn, om een wagen voort te trekken.

Uit 'De nederduitsche spreekwoorden' door Carolus Tuinman – 1720

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 550 lezers

Hoe de draak een griffioen werd, of toch maar een draak?

Op dinsdag 24 april plaatste de firma Monument **de griffioen** terug op de toren van het stadhuis. Het terugplaatsen van dit mythische dier is één van de laatste stappen in de buitenrestauratie van het stadhuis.
De griffioen of grijpvogel is een hybridisch fabeldier dat de heerschappij over twee rijken symboliseert: over de aarde (zijn leeuwenlichaam) en over de lucht (de kop en de vleugels van een adelaar). De Poperingse griffioen werd begin december 1912 op de toren van het nieuwe stadhuis geplaatst.
Bij de start van de buitenrestauratie van het stadhuis werd het beeld van de toren gehaald voor een grondige poetsbeurt. Elk onderdeel van de griffioen werd op zorgvuldige wijze verwijderd en op een droge plaats gestockeerd. Vervolgens werd de restauratie aangevat. Het geheel is ontdaan van alle vuil en volledig ontvet. Alle kleine scheurtjes en barstjes werden hersteld, waarna het geheel werd voorzien van vier lagen polyurethaanlak, een duurzame afwerking die zorgt voor de glans met een hoog kleurbehoud. Er werd getracht om de oorspronkelijke kleur terug te benaderen. Op de klavermotieven en de griffioen werd een laag bladgoud gelegd.

Dit voorgaande artikeltje had meteen mijn aandacht. Dat Poperinge 'een griffioen' op zijn stadhuis had staan, was voor mij als amateur - historicus iets totaal nieuws. Tot heden had ik nog nooit een griffioen in de Poperingse geschiedenis tegen gekomen.
We weten dat de Ieperse architect Coomans ons stadhuis ontworpen en getekend heeft en hij heeft al meer onnozelheden in dit neogotisch gebouw gestoken. Het strafste is wel dat hij onder andere een verkeerd wapenschild van Poperinge op het stadhuis liet plaatsen, met de hand in de handschoen, gemaakt tot een vuist.
Maar dat hij ook een 'griffioen' op het stadhuis zou geplaatst hebben.
Immers in de laat- middeleeuwse rederijkers schertsliteratuur, werd de 'griffier' van de rechtbank, die heel dikwijls ook de financiële zaken van de stad, met de pachters van de accijnzen en 'ommestellingen' moest regelen, ook soms ook 'griffioen' genoemd.
Immers hier wordt de griffioen gezien als een ***grijpgrage gier*** *of belastingontvanger.*

In de encylocpedie van Noel Chomel uit 1792, stelt men dat ***een griffoen een soort gier is*** *en in het Nederduitsch taalkundig woordenboek, deel 5 van Peter Weiland uit 1810 lezen we het volgende hierover:*
GRIFFOEN, z. n., m., *des griffoens,* of *van den grif foen;* meerv. *griffoenen.* Een roofvogel, naar eenen arend gelijkende. *Griffoenen slaen hun klaeuw.* VONDEL. Van het lat. *griiphus;* of voor **grijphoen**, *grijfhoen grif hoen,* nu *griffoen,* ***derhalve kwalijk griffioen.***
Een griffioen een een 'i'-tje meer dan een griffoen.

Haalde Coomans het als Ieperling in zijn hoofd om de Poperingenaars een hak te zetten door op hun stadhuistoren een grijpgrage gier te plaatsen?
We gingen een kijken in 1912 toen men het stadhuis aan het bouwen was. Daarvoor hebben we immers op internet de 'historische kranten' en wat vinden wij in de Poperingenaar van de 24ste november 1912; het volgende kleine artikel:

— *Ons nieuw Stadhuis.* — Stillekens aan begint het metselwerk van ons prachtig stadhuis opgedaan te worden. De ingewerkte steenblokken is men altijd aan het afwerken en de dakingen zijn reeds met schalien gelekt. Het prachtig gebouw verwerft ieders bewondering en strekt tot eere zoowel van bouwkundige, M. Coomans van Yper, als van aannemer, M. Alberic Vandekerckhove van Ingelmunster.

Woensdag namiddag zal de vergulde draak (windwijzer) op den grooten toren geplaatst worden.

Dus hier staat: Woensdag namiddag zal **de vergulde draak** (windwijzer) op den grooten toren geplaatst worden.
Dus neen, de Ieperling Coomans heeft de Poperingenaars niet willen belachelijk maken door een 'griffioen' op hun stadhuis te plaatsen, hij heeft een 'draak' op hun stadhuis geplaatst.
Ook in het in het stadsarchief bewaarde bestek van het stadhuis staat er ' un dragon' vermeld, dus het is wel degelijk een draak.
Maar waarom een draak?
Misschien wel omdat het stadhuis op dezelfde plaats kwam te staan als het hotel 'Het groot Sint Joris' waarin de gemeenteraad tot 1912 vergaderde. En Sint Joris staat vooral bekend omdat hij een drakendoder was.
Maar wie haalt het nu in zijn hoofd om onze Poperingse draak 'een griffioen' te noemen?

Op de kaft van de register van de renten – SAP nr. 400 – 1659 – 1671 staat het volgende:

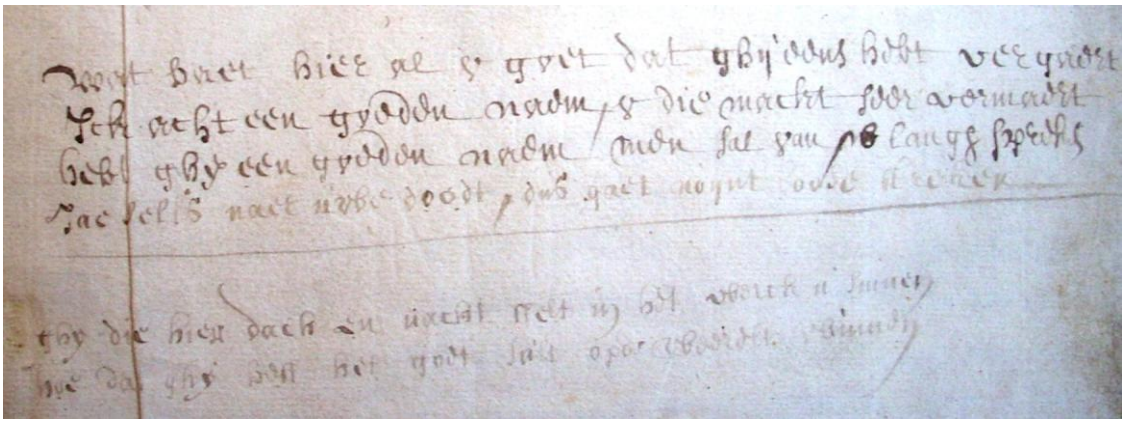

Wat baet het al u goet dat ghy eens hebt vergaert
Ick acht een goeden naem, die maekt seer vermaert
Hebt ghy een goeden naem, men sal van u langh spreeken
Jae, selfs naer uwe doodt, dus gaet noynt loose streken
Ghy die hun dach en nacht stelt in het werk u sinnen
Hoe dit ghy best het goet sult op de weerelt innen

Aardrijkskunde les over West-Vlaanderen in 1828

Het voelt altijd wat raar aan als we een tekst uit lang vervlogen tijden lezen terwijl de situatie ondertussen volledig veranderd is. Zo ook met deze onderstaande 'aardrijkskunde les' over West-Vlaanderen uit het handboek '**Aanleiding tot de aardrykskunde, ten gebruike der lagere scholen in West- en Oost-Vmlaanderen'** door **P. J d'Hondt,** onderwijzer en ondervorzitter bij het schoolonderwijzers gezelschap te Aarseele.
Met het woord 'aanleiding' wordt eigenlijk een 'inleiding' bedoeld.
Het boekje werd uitgegeven te Gent bij de boekdrukker Vanderschelden in de Onderstraat in het jaar 1828 en dus in volle Hollandse tijd. Vandaar ook dat men in één en het zelfde boek ook de Nederlandse provinciën beschrijft en op dat moment is de hoofdstad van Limburg nog Maastricht.
De les die ons hier het meest interesseert is de elfde over West-Vlaanderen.

ELFDE LES.
WEST – VLAANDEREN
1 – *West - Vlaanderen* , de zuid westelijkste der Nederlandsche Provinciën en diegene waarin wij gehuisvest zijn, grenst ten noorden en noordwesten aan de Noordzee, ten oosten aan Oost-Vlaanderen en ten zuiden en zuidwesten aan Frankrijk.
2 - De naam van *Vlaanderen* beteekent bij verwisseling, van klinker, en bij letterverplaatsing en uitlating, hetzelfde als *vloed- landeren, en w*ordt dus te regt gegeven aan die landen welke gelegen zijn ter plaats waar de *vloed der zee* zich tot eene aanmerkelijke hoogte verheft.
3 - Deze Provincie die 16 uren gaans lang en 13 breed .is, wordt verdeeld in vier Arrondissementen , te weten: *Brugge , Veurne, Ijperen en Kortrijk*, welke gezamenlijk meer dan 560 duizend inwoners bevatten.
4 - De luchtsgesteldheid, in de Arrondissementen Brugge en Veurne, is vooral langs de kusten aan de gezondheid niet voordeelig; en de inwoners aldaar, maar inzonderheid de vreemdelingen , zijn , uit hoofde van de lage ligging, de nabijheid der zee en de

ongestadigheid van het weder, aan veelvuldige koortsen onderhevig. De Arrondissementen IJperen en Kortrijk , in tegendeel, die van de zee verder afgelegen zijn en, met uitzondering van sommige plaatsen, eene hoogere ligging hebben, worden voor gezond gehouden.
5 - De voortbrengselen dezes gewests zijn: *Uit het Dieren- en Plantenrijk,* dezelfde als hierboven (§ 100) zijn opgenoemd ; met uitneming nogtans van de *meekrap* en de *ijven-boomen.*

Onder paragraaf 100 vinden we het volgende:
Uit lhet Dierenrijk: Paarden, koeijen, schapen , verkens, geiten, ezels, honden, hazen, konijnen, herten ; patrijzen, kwakkels, duiven, lijsters, leeuwerikken, vinken, paauwen, hennen, rijgers, ooijevaars, ganzen, qenden, zwanen; haringen, kabeljauwen, zalmen en honigbijën.
Uit het Plantenrijk: Tarwe, rogge, boek weit, spelt,, haver , gerst, hoonen , erwten , aardappelen , vlas, kennip, tabak,, raap- of kool-zaad, hop, meekrap; peren-, appel-, pruim-, kersen-, moerbeziën-, perzik- , noten-, mispel-, kastanje- en ijven-boomen; ook wijngaarden, eiken, beuken, esschen , olmen , linden, abeelen, populieren; daarenboven allerlei keuken groenten, alsmede schoone en voortreffelijke bloemen en weilanden.

Het *Delfsloffenrijk.levert,* behalve den turf dien men hier ter breedte van twee uren langs de kust in overvloed aantreft, niet anders dan kleiaarde, waarvan metselsteenen gebakken worden.
6 - De merkwaardigste plaatsen van het Arrondissement Brugge, het noordelijkste der Provincie, zijn : *Brugge, Oostende* en *Thielt.*
Brugge, hoofdplaats der Provincië, ligt in eene vlakte drie uren van de zee, met dewelke zij door middel van eene vaart vereenigd is. Deze stad is groot en oud, en was in de middeleeuwen de voornaamste koopstad van Europa. Men vindt hier aanzienlijke gothische gebouwen als het *Stadhuis,* waarvan Lodewijk van Male, 24ste graaf van Vlaanderen, ten jare 1376 den eersten steen legde; de *Hal,* waarin men het uurwerk der stad bespeurd en een klokkenspel gevonden wordt, dat men voor het welluidendste van de Nederlanden houdt; de *Onze Lieve Vrouwekerk,* in -welke de graftomben zijn van KABEL DEN STOUTEN en deszelfs dochter MARIA VAN BURHGONDIE. Johan Van Eick, uitvinder der oliëverwen , heeft langen tijd in deze stad gewoond en wordt daarom ook wel Jan van Brugge geheeten. Deze plaats heeft geboorte gegeven aan den geleerden Simons Stevin, onderwijzer van den Prins Maurits en voorstaner van de oudheid onzer voortreffelijke moedertaal. De voornaamste fabrieken , welke hier worden aangetroffen, zijn degene van kanten, wollen stoffen en lijnwaden. *Bevolking* 36,ooo inwoners. *Breedte* 51° 16'. *Lengte* 20° 54'•
Oostende, eene zeehaven, vier uren van Brugge, is in de geschiedenis vermaard door eene driejarige belegering van het jaar 1601 tot 1604. Er werden in de maand november 1404 bij deze stad acht walvisschen gevangen die de lengte van 22 nederlandsche ellen en eene evenredige dikte hadden, en de storm van den negenden november 1800 wierp daar twee zeearenden op het strand, die eene el lang waren. Den negentienden september 1826 sprong hier een der buskruid magazijnen in de lucht, waardoor de stad grootelljks beschadigd werd en sommige personen het leven verloren. *Bevolking* 11.000 inwoners.
Thielt, vijf uren ten zuiden van Brugge, heeft eene gezonde luchtsgesteldheid en bevat 12.000 inwoners, Er is hier eene voortreffelijke linnenhal of lijnwaadmarkt, waar jaarlijks ongeveer 40.000 stuks aangebragt en verkocht worden.
7 - In het Arrondissement Venrne verdienen Veurne, *Nieuwpoort* en *Diksmuide* meer dan, bij name gekend te wezen.
Veurne, hoofdplaats des Arrondissements , was voortijds eene der belangrijkste steden van België; maar sedert meer dan eene eeuw zijn de vestingwerken dezer stad geslecht, zoodanig

dat zij heden zonder insluiting is en enkelijk den naam van *dorp* mag dragen. Deze plaats, negen uren ten zuid-westen van Brugge, heeft maar 4000 inwoners.
Nieuwpoort, ruim twee uren noordoost van Veurne, is eene zeehaven en ten zelven tijde eene sterke doch weinig bevolkte en slecht gebouwde stad , welker lucht voor ongezond gehouden wordt. Bevolking 3.100.
Diksmuide was voormaals eene bemuurde stad ; maar tegenwoordig is het niet anders dan eene opene en onversterkte plaats, van waar veel boter komt die men voor de beste van West-Vlaanderen houdt. *Bevolking* 3.600.
8 - De grond van het Arrondissement IJperen is vruchtbaarder dan de grond der Arrondissementen Brugge en Venrne , ofschoon hier ook nog eenige dorre streken worden aangetroffen. ***IJperen*** **en** ***Poperinge*** zijn de belangrijkste plaatsen van dezen omkring.

IJperen, hoofdplaats des Arrondissements, is eene der sterkste steden van de Provincie en heeft een aantal merkwaardige gebouwen , als daar zijn : de *Hal* of het *Stadhuis*, de *Domkerk* en de K*astelenij*. Deze stad ligt tien uren ten zuidwesten van Brugge en bevat meer dan 16.000 inwoners.
Poperinge, ruim twee uren ten westen van IJperen, is vermaard door de hop, die hier in overvloed wordt aangekweekt en den voornaamsten koophandel der ingezetenen uitmaakt. Deze plaats is geene bemuurde stad, maar behelst 10.000 inwoners.

9 - Het Arrondissement Kortrijk is het vruchtbaarste, het gezondste en het meest bevolkte van de Provincie. Het beste vlas der Nederlanden en waarvan allervoortreffelijkste lijnwaden geweven worden , groeit hier in overvloed. De voornaamste plaatsen dezes omkrings zijn *Kortrijk* en *Meenen.*
Kortrijk, hoofdplaats van het Arrondissement, is de oudste stad der Provincie en de eenigste die bij de Romeinen bekend was. De Leije stroomt door deze plaats en maakt dezelve voor den koophandel zeer geschikt. De inwoners, welker getal tot 18.000 beloopt, drijven handel in gebleekte en met beeldwerk versierde lijnwaden, tafelgoed en fraaije kanten. Deze stad ligt in eene aangename landouwe, negen uren ten zuiden van Brugge en vijf uren oostwaarts van IJperen.
Meenen , aan de Leije en twee uren van Kortrijk , was voortijds eene der sterkste plaatsen van Vlaanderen , werd in 1744 geslecht, is sedert 1816 hersteld en bekleedt nu eene plaats onder de versterkte steden. Men brouwt hier goed wit bier en vindt er fabrieken van wollen stoffen en linnens. *Bevolking 6.000* inwoners.
10 - *Bemerking.* Bij Nieuwe of Volle Maan is het aan de kusten dezer Provincie ten twaalf uren *hoog water* of *vloed.* Deze vloed gebeurt tweemaal daags en verachtert dagelijks omtrent 49 minuten, dat is juist zoo veel als de Maan in de middaglijn achterblijft. De hoogste vloeden hebben plaats bij die nieuwe of volle manen, welke voorvallen toen de Maan ten digste bij de Aarde is en de dagen en nachten even lang zijn.

VRAGEN.
Wat is West- Vlaanderen? — Welke zijn de grenzen dezer Provincie? — Wat beteekent Vlaanderen *en waarom wordt dit gewest dus geheeten*?*— Hoe groot is de uitgestrektheid dezer Provincie en hoe wordt zij verdeeld? — Hoeveel inwoners telt men in West - Vlaanderen? — Hoedanig is de luchtsgesteldheid in de Arrondissementen Brugge , Veurne? — Waarom worden de Arrondissementen IJperen en Kortrijk voor gezond gehouden? — IVat voortbrengselen levert West-Vlaanderen, op? — Welke zijn de voornaamste plaatsen van. het Arrondissement Brugge? Welke van Veurne, welke van IJperen - Welke van Kortrijk? —Kunt gij iets van de stad Brugge zeggen? — Vertelt eenige bijzonderheden die omtrent of in Oostende hebben plaats gehad? — Waar ligt Thielt en wat vindt men daar? — Zegt iets van*

Veurne. —Wat is Nieuwpoorl? — Waardoor is Diksmuide vermaard? — Wat merkwaardige gebouwen heeft de. stad IJperen? — Wat plant wordt in overvloed te Poperinge aangekweekt? — Waar groeit het beste vlas der Nederlanden? — Zoudt gij iets merkwaardigs van de steden Kortrijk en Meenen kunnen opnoemen? — Wanneer is het bij Nieuwe of volle maan, op de kusten dezer Provincie hoog water? – Hoeveel minuten verachtert de vloed dagelijks? - Wanneer gebeuren de hoogste vloeden.

Van 't Paters vaatje!
Door Cesar Gezelle

In het Vlaams tijdschrift 'Ons Volk Ontwaakt' van de 22ste januari 1928 verscheen het artikel 'Van 't Paters vaatje' van de hand van Cesar Gezelle. Bij het lezen van deze tekst vergeet je eigenlijk dat deze reeds 94 jaar oud is.

De jongste pater van 't klooster bij e hopplanten, die dienen voor het bierbrouwen.

'Is dat nu van 't patervaatje!' vragen de gasten die bij mij ten dis komen, immers daar ze weten dat er bij mij geen ander als patersbier op tafel komt.'
'Van 't patervaatje' beteekent een beker schuimend, mierelend kerngezond en zuiver gerstebier, gebrouwd uit hoppe en graan door de paters Trappisten in hun brouwerij.
En dan vragen de gasten: 'Is 't Abt?'
En fier ben ik als ik zeggen kan van 'ja', want ik heb niet altijd 'Abt' in huis, men kan het niet altijd krijgen.
Want ge moet weten de paters brouwen drie soorten bier: Abt of speciaal bier, dat is trebbel bier; dubbel bruin en licht blond of tafelbier.
Het bier nu dat men Abt noemt is zwaar genoeg en lekker lijk een teug wijn; eten en drinken is 't en, omdat het 't bijzonderste en 't beste bier is van de paters, daarom heeft het dien bijzondere naam gekregen van Abt, immers vader Abt is toch ook de bijzonderste, de beste van geheel de Trappisten doening. Abt wordt geleverd in flessen of op 't vat. In dit laatste geval moet men he zoo gauw het toekomt op flessen trekken en dan kan het maanden en jaren liggen, altijd maar gaande al verbeterend.

Het gewoon dubbel bier is zo zwaar niet als 't speciaal, maar 't is op zijn eigen toch al een respectabel biertje en een lekkere dronk. Op café vindt men dat niet, zelfs niet tegen groot geld, eerst omdat het zo'n zuiver natuurlijk bier is en dan omdat het zoo goed is van smaak. Ik zelf heb het onder mijne ogen zien maken in de brouwerij, ik heb het zien zieden en draaien in den brouwketel en ik kan het getuigen dat er anders niets in is als hoppe en graan. 't Kan dus maar gezond zijn.

De oudste inwoner der abdij; broeder portier Augustinus, die er al 40jaar is.

Het licht blond is menage- of tafelbier, uitmuntend om onder ’t eten gedronken te worden. Nu weet ge genoeg om een bierbestelling te doen bij de paters. Maar daarmee weet ge nog niets over de brouwerij en over de paters zelve. Een ganse boek heb ik erover geschreven en eerst nadat het verschenen was heb ik gezien dat ik er de brouwerij bijna geheel weggelaten heb.

Het boek dat Cesar Gezelle over ‘de paters’ geschreven heeft, heeft als titel: ‘Solitudo’ acht dagen bij de Trappisten, uitgegeven door de Standaard.

Boven links : de jongste pater van ’t klooster bij de hopplanten, die dienen voor het bierbrouwen. Rechts : de oudste inwoner der abdij, broeder-portier Augustinus, die er al 40 jaar is. Daaronder links : het spoelen der flesschen. Rechts : het vullen der flesschen

’t Is ook niet dat de brouwerij het bijzonderste del of een van de bijzonderste delen is van de abdij; Neen! Zo’n abdij is een kleine wereld, er is daar van alles in lijk op een van die groote transatlantiekers en de paters leven niet slechts om te brouwen. Men benadert zulk eene doening slechts met een zekeren schroom, uit welken kant ook men aankomt.
Ge kun inkomen al door de endelpoort en dan verschijnt te te midden de boerderij: daar zijn ’t al wagens en landbouwgerief, paarden en boevers, gerol en gerijd.
Ofwel komt ge in door de voorpoort, dan treedt ge recht in ’t vreemdelingen kwartier, daar zijn ’t bezoekers, priesters en leken ende gastpater met den broeder portier, deze is een van de oudste inwoners van de abdij, broeder Augustinus is zijn naam; hij staat hier van boven gekiekt, en in mijn boek staat hij ook. Hij is een wonder van een mens. Met moeite kan hij weg, zoo stram zijn zijne benen en niettemin loopt hij honderdmaal per dag den wegel op en af die leidt van het vreemdelingen kwartier tot aan de voorpoort, nooit mismoedig, altijd vlug en altijd even welgezind, zonder ooit een enkele klacht.
Ge kunt ook inkomen al over het veld, maar als ge dat doet zullen broeders of paters u scheef bekijken, want dat is verboden weg voor vreemdelingen: alleen de ingezetenen komen langs daar en vallen te midden in de nijverheid: hier draaien de molenstenen en stuift het meel, hier kookt de brouwketel en stoort de hommel; hier schijveren de raderen van de elektrische machine die geheel het huis met kracht en licht voorziet, hier schiet de bakker al op zijn heete pale het keurige brood in den oven; hier staan de broeders en spoelen en vullen de flessen die ’t land in zullen gaan de goede faam van de paters vermaren; hier troont pater de brouwer en ontvangt de bestellingen en trakteert met een glaasjen abt; hijzelf drinkt er niet van; hij kent zijn product en slacht den kok die van zin eigen kost niet wil omdat hij hem heeft moeten gereed maken. Het is een platte gemeenplaats geworden van de paters te beschuldigen van te drinken omdat ze bier brouwen. De rotte wereld stelt een hogen standaard voor de paters en blijft er zelf ver beneden.

Ik ken de paters zeer goed en soberder mensen kan men niet tegenkomen. Van hun eigen zwaarste bier drinken ze nooit of bijna nooit. Aan tafel bij hun eten krijgen ze een glas lichtblond bier en daarmee is ’t afgelopen. Al wie iets meer durft te zeggen is een onbeschaamde lasteraar en leugenaar.
Indien ge langs de voorpoort zijt binnengekomen, hebt ge op uw linkerhand de koeien horen lunderen in hun prachtige stal. Over die koeien en dien stal heb ik mijnen zeg gezeid in mijn boek ‘Solitudo!’

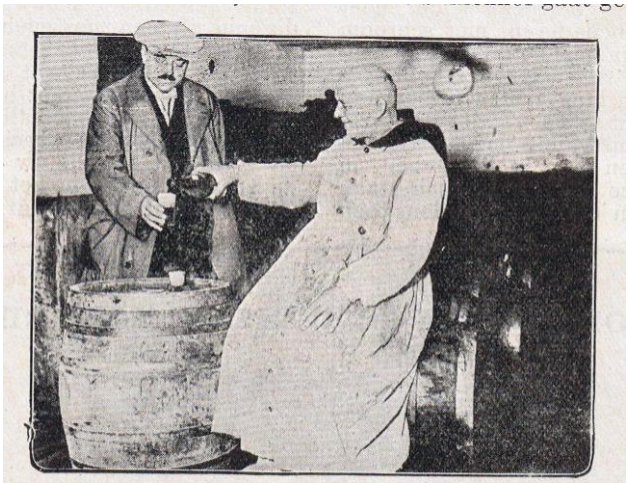

Pater de brouwer trakteert met een glaasje bier. Zelf drinkt hij er nooit van

Dat is nu al de derde maal van dat boek! Wel ja! En ’t is me alzo opgedragen geworden dat ik het zou te pas brengen in mijn artikel en zoo doe ik hete ook.
Ik zou er zoo graag nog eens op terugkeren op die koeien van de paters! Die heerlijke, prachtige koeien en dien weidse koeienstal. Maar ’t zo vervelen en we gaan liever eventjes den stal bezien en stappen al voorbij de kaasmakerij. Broeder kaasmaker is een Hollander, een Utrechtenaar, zoo ’t behoort, is een van mijne goede vrienden en ik weet van hem, zooals van al de andere pater en broeders niets anders als goed te zeggen. De abdij bezit ook een hoenderkwekerij en daar loopt het al dooreen over de groene zode: de anden, konijnen en bij hondertallen hoenders alle wit, alle Leghorns omwille van ’t goe ras en ’t vele leggen.
En, last not least, om niemand te vergeten, al stappend over ’t binnenhof gaat ge voorbij de modelinrichting voor de varkens, immers ook de varkentjes van de paters: daar zitten ze een veertigtal en leven en leven, wel … lijk de varkens.
Maar laat ik nu zwijgen van al die stoffelijke en wereldse aangelegenheden en een woordje zeggen over de hogere betekenis van de abdij van Trappe. De paters bestaan immers niet om te bakken, te malen en te brouwen; ze hebben iets anders als reden van bestaan en al zulks zijn ze de nuttigste aller mensen.
‘Irrequietum’ zei Augustinus, mijn hart heeft geen rust gevonden totdat het ruste in U – ruste te vinden in God, dat hebben die mannen die eerbiedwaardige paters hier verwezenlijkt. Niet met brood slechts leeft de mens, maar met alle woord dat uit Gods mond komt. De wereld leeft voor brood alleen, zij hier leven nog voor iets anders. Zij doen veel, zeer veel, ’t geen de wereld slechts weinig heel weinig doet. Zij bidden, zij boeten en zij werken. Met hoog misprijzen zal wel een of ander wereldling zijn voorname schouders opsteken en de afgezaagde deuntjes hier herhalen van luiheid en nutteloos bestaan. Ik zeg het nogmaals: verre van lui zijn zij werkzamer dan iemand, ver van nutteloos zijn ze zelfs voor de wereld de nuttigste der mensen. Het is wel wonder dat de wereld aan die arme paters zulke hoge eisen stelt, terwijl zij zoo meegaande is en zoo vol vergiffenis voor allerlei ander nietsdoeners die daarbij nog deugnieten zijn, dieven, moordenaars, bedriegers, tuischers, overspeligen en wat dies meer. Dezen zal ze met alle middelen trachten te verontschuldigen en wit wassen. Zij heeft meer meedogendheid met een straatbandiet dan met een van die paters hier en nochtans wie is er de meest nutteloze van de twee.
Ik neem nog aan dat men leeft buiten het geloof, dat men bijgevolg niet inziet, niet kan inzien van hoe groot geestelijk nut over ’t algemeen de beschouwende orden zijn, dat is verborgen voor de geleerden en de wijzen van de wereld en is slechts bekend aan de kleinen. Maar hoe

nuttig maken de mensen zich niet, ook in stoffelijk opzicht. Toen Frankrijk al de geestelijke orden verbande en buitenstak, mochten de trappisten blijven nesten op hun Catsberg en ’t Fransch gouvernement wist wel waarom het ze behield.
Met schroom zoals ik het hoger reeds zeide, moet men de helfhaftige mensen benaderen, met schroom en bewondering, want helden zijn het , helden van gebed, helden van wilskracht, helden van werkzaamheid. Op hun ijdele maag gaan ze uren lang gaan wroeten aan den veldarbeid. Wie ze wel kent is verwonderd hoe ze met den kost dien ze krijgen op hun benen kunnen staan en toch volharden ze uren lang in het gebed, in de beschouwing, toch werken ze als slaven, toch staan ze te middernacht op en bidden de nachtgetijden toch zijn ze met het eerste morgenkrieken al dapper aan den arbeid; ze vasten de helft van ’t jaar en nooit komt op hun wezen een enkele trek van mismoedigheid. Nievers is er meer reine loutere vreugd en welgezindheid dan binnen de muren van LA TRAPPE, immers hier zijn volgens den apostel de harten verheugd in den Heer en daarom altijd verheugd.
En toch zal de wereldling met zijn schouders opgestoken blijven staan. Toch zal hij dat hoog christen ideaal misprijzen, toch zal hij spotten misschien. Maar O, kleinzielig mens, uw spot valt op die rotsen van boetvaardigheid als een motregen op stukken graniet.
Uw spot raakt niet eens den zoom van hun kleed. Zij vergeven ’t u die niet weet wat ge doet en zij bidden voor u die misschien zelf nooit bidt. En misschien zekeren dag, als ’t uit zal zijn met alle wereldse spot en uw ziel zal staan voor haren rechter, zult gij verwonderd staan en verheugd dat gij uw aandeel hebt in het gebed, in de verzuchtingen, in het werk der boete en het vasten van een of anderen armen trappistenpater.

De trappisten-bakker schiet op zijn heete pale het keurige brood in den oven

Het melken van een der koeien. De paters hebben prachtige koeien in prachtige stallen

Wat zong men vroeger in de Westhoek? Christelyke liedekens om gezongen te worden in de zondag-schole van Steenvoorde

In het decembernummer van 2011 van Doos Gazette schreef ik een artikel over het boekje ‘De Kind baerenden man’ van Vladslo. Groot was dan ook mijn verbazing dat ik op de blog van de stadsbibliotheek van Brugge een artikel hierover vond.
http://bibliotheekbrugge.wordpress.com/2009/11/27/kind-baerenden-man/
Hieruit neem ik het volgende over:

Kind-baerenden man speelt zich af in Vladslo in 1352. Het is het moraliserende verhaal in dichtvorm over ene **Lodewijk Rosseel**, die “al te veel hield van zyn keel en al te luttel van

zyn vrouw", meer in de herberg zat dan thuis, en meer geld uitgaf aan drinken en dobbelen dan aan eten voor zijn gezin. Op een dag zoekt zijn vrouw Elizabeth hem in barensnood op in de kroeg. Hij weigert met haar mee te gaan, spot met haar volgens hem geveinsde barenspijn en wenst zelfs dat, als het allemaal zo erg is, hij zelf die pijn zou mogen voelen. Een maand later sterft de vrouw. Kort daarna wordt Rosseel ziek en hij merkt dat zijn rechterdij steeds dikker wordt. In angst en pijn betreurt hij zijn gedrag, en zweert het herbergbezoek af. Na de gestelde tijd wordt uit zijn dij "enen knaepelyken sone" gesneden, die 15 dagen blijft leven en ondertussen "Hansken" gedoopt wordt. Bij zijn overlijden in 1354 wordt Lodewijk Rosseel naast Hansken voor de kerk te Vladslo begraven.

De kern van het verhaal is historisch. De feiten stonden zeker in 1620 genoteerd in het kerkregister van Vladslo, wellicht op basis van een reeds bestaand document. Het kerkarchief van Koekelare bewaart een eensluidende kopie. Het betreft Loonis Rosseel (+17.06.1354), zijn vrouw Elizabeth met wie het echt niet boterde, en de in 1352 "uit zijn dij" geboren Loonis of Loonken. Rosseel aanzag het "schijnkind" als een straffe Gods, een visie die gretig door de Vladslonaren werd opgepikt en de legende was geboren. Zij werd aangedikt tot de proporties van een mirakel, waarbij zelfs de namen in de loop der eeuwen veranderden. Tot lafenis van zijn zonden schonk Loonis Rosseel een stuk grond met eeuwige fondatie aan de kerk van Vladslo. Na zijn dood op 17 juni 1354 werd hij naast zijn vrouw in de kerk begraven. De gebeurtenissen worden door verschillende auteurs naar waarheid vermeld, o.a. door de jezuïet Heribertus Rosweydus in zijn *Generale Kerckelijke Historie*, II, p. 157 (1622), en in de *Flandria Illustrata*, deel III, van Antonius Sanderus (1641) en in de Nederlandse vertaling ervan uit 1732.

De legende werd ontraadseld door **Dr. Karel de Gheldere,** die zich rond 1900 in de materie vastbeet (1). Hij komt tot de conclusie dat de "knaepelyken sone", geboren uit de dij van Loonis Rosseel, geen baby of zelfs geen (onvolgroeide) foetus was of kon zijn. Het gaat, zo stelt hij na wetenschappelijk onderzoek van de feiten, de legende en gelijkaardige fenomenen, om een eeneiige tweeling ("uniovulaire zwangerschap") waarvan één van de embryo's zich in een zeer vroeg stadium innestelt in de andere, daar onvolgroeid afsterft, en bij de geboorte van de levensvatbare andere helft van de tweeling, in het lichaam daarvan aanwezig blijft en er in sommige gevallen door afgestoten wordt.

CHRISTELYKE
LIEDEKENS
Ten deele nieuw-gemaekt, en ten deele getrokken uyt andere Lied-Boekxkens,
EN VERBETERT
OM GEZONGEN TE WORDEN
IN
DE ZONDAG-SCHOLE
VAN
STEENVOORDE
EN
ANDERE.
Tot IPRE, by J. F. Moerman.

Niet zonder sarcasme wijst De Gheldere op de "theologanten" die zich de hersenen pijnigden over de vraag of Loonken Rosseel "besmet was met de erfzonde" (neen), en of hij gedoopt moest worden (ja) om gerust te kunnen zijn over zijn lot in het hiernamaals…

In *Biekorf* jrg. 106 (2006), p. 5-18, doet L. Van Acker waarheid en gespinsel nog eens uitvoerig uit de doeken.

(1) Dr. Karel de Gheldere, *Eene zonderlinge legende*, in : Verslagen en mededeelingen

der Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde, jrg. 1907. – Gent : A. Siffer, 1907, p. 23-95

Tot zover dit lied ter stichting van de vroomheid. En tot ter zelfder stichting gaan we naar een ander artikel op deze blog, eentje over het boekje met ***'Christelyke liedekens ten deele nieuw-gemaeckt, en ten deele getrokken uyt andere Lied-Boekxkens, en verbetert om gezongen te worden in de zondag-schole van Steenvoorde en andere.'***

De Openbare Bibliotheek bewaart in haar erfgoedcollectie zeven Nederlandstalige, in Brugge gedrukte liedboekjes uit de 17 de en 18de eeuw: (B438) Den gheestelicken schadt van Devotien, 1607; (HF 17) Het hofken van Bethleem, 1607; (3/763 en HF 28) Den nieuwen bergh Parnassus, 1732; (3/765) Den Paemschen Papegaey, [voor 1749] en (3/764 en DOCH 193) Het gheestelyck opeelken van Hardoysche Roozeblaeders, [voor 1753]. De drukkers waren Pieter Soetaert (B438 en HF17), Andreas Wydts (3/763, HF28 en 3/765) en Jacobus Beernaerts (3/764 en DOCH 193). Behalve Den Uaemschen papegaey dat een profaan liedboek is, bevatten de liedboekjes uitsluitend geestelijke liederen. Melodieën staan er niet in afgedrukt, zoals vaak in dergelijke liedboekjes. Wel wordt gebruik gemaakt van zgn. wijsaanduidingen die verwijzen naar een bestaande, bekende melodie waarop het lied gezongen kan worden.

Een achtste liedboekje, dat niet in Brugge maar in Ieper gedrukt werd, bevindt zich in het Guido Gezellearchief (GGB 111). Het gaat om het anonieme Christelyke liedekens ten deele nieuw-gemaeckt, en ten deele getrokken uyt andere Lied-Boekxkens, en verbetert om gezongen te worden in de zondag-schole van Steenvoorde en andere. - Tot Ipre : by J.F. Moerman, s.a. [approbatie : 1) [s1] ***Vidi 17 septembris 1781,*** *De Dours, L. C. en 2) [s1] Vidit J F. Dierickx, Lib. Cens, [s.a.]].*
Er bestaat nog een editie: Hazebrouck, Debaecker-Iteweire, s.a.
Dit liedboekje (118 x 180 mm) telt 127 pagina's: titelpagina, i-iv (voorrede), 1-119 en de ongenummerde pagina's 120-122 (tafel + errata).
Het bevat 54 christelijke liedjes, waarvan het eerste "Gevaer van de wereldsche liedekens" al meteen de toon zet. Daarna volgen o.a. 5 kerstliederen, 3 paasliederen, 6 liederen i.v.m. de communie, 14 i.v.m. O.-L.-Vrouw, SintJozef, engelen en heiligen, en 16 "op verscheyde materien" waaronder eentje tegen de gierigheid en een lied "aengaende de zondag-scholen", dit laatste niet toevallig op de melodie "Poperingschen dal" (Steenvoorde ligt op een steenworp van Poperinge, net over de FransBelgische grens). Er zijn in totaal 32 verschillende melodieverwijzingen: 14 Nederlandstalige, 14 Franstalige, en 4 "Alzoo 't begint". Tien liederen hebben geen wij saanduiding. Het boekje is genaaid in een vervuilde omslag van beschreven perkament met gebruikssporen. Op de binnenzijde van de voorkaft staat het handgeschreven, ongedateerde bezitsmerk Desen boek behoort toe / aen Francisca Batalye / die desen boek vint / ofte wederom [bringt] sal heb /ben enen klink [sic : flink] daten [= dat `n = dat hij] / van den osse op den / esel sp[ringt]. Deze zin wordt nog een paar keer gedeeltelijk herhaald als schrijfoefening. Het werkwoord "flinken" (flonk, geflonken of flinkte, geflinkt) is verwant aan het Engelse "to fling" (slaan, smijten), en duidt op een vlugge beweging: een flink is een oorveeg en een oogje flinken betekent een knipoog maken (een oogstje smyten). In het West-Vlaams wordt flynken ook gezegd van hoefdieren die een snelle zij- of achterwaartse trap (nen flynk) uitdelen: Die koe zoudt durven flynken. Het is in elk geval een flinke klap die de dief of oneerlijke vinder van dit liedboekje te wachten staat. Bij het overschrijven van deze geijkte formule heeft Francisca Batalye het woord flink vervangen door of misschreven als het haar beter bekende"klink" en zelfs "klank" (verso titelblad). Ook

de formule zelf klopt niet helemaal. Het dreigement op zich doet wel denken aan de bekende formule anathema sit... (vervloekt zij . . .), die we in een aantal middeleeuwse codexen uit onze collectie aantreffen. Na al die eeuwen blijkbaar toch nog altijd een probaat middel... Christelyke liedekens ... Steenvoorde wordt vermeld in : Gilbert Huybens, Thesaurus canticorum,flandrensum. Het gedrukte Nederlandse liedboek in hlaanderen (1508-1800). Leuven : Peeters, 2004, dl. 1 Bibliografie,(sign. 52/20). Het exemplaar van de Openbare Bibliotheek Brugge ontbreekt in de opsomming van bewaarplaatsen: Antwerpen (RG), Brusssel (KB) en Den Haag (KB).

Maar nu is het hoog tijd om enkele teksten van kortbij te bekijken en zingen maar. We beginnen met één van de kerstliedjes:

Derde Kerslied van de schaepherders

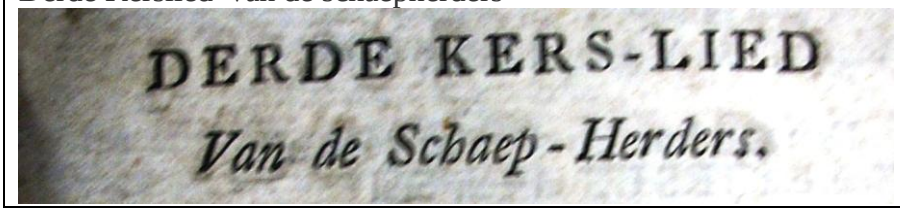
DERDE KERS-LIED
Van de Schaep-Herders.

I
Wat zang, wat klank
Van d'Engelsche schaeren
Komen de herderkens heden verklaeren
Van dezen nacht
Zoo lang verwacht
Dat van een Maget nu is voortgebragt
Een teeder Kind uyt duyzend verkooren
Dat van MARIA nu is gebooren
In eenen stal 'den God van Al"
Die ons komt zoeken
In arme doeken
Tot boeten Adams ellendigen val
2
Pierken en Klaeyken
Hansken en Thoontjen
Maeyken en Anneke, Lynk' en haer Zoontjen
En Anthonet
Met Lizabeth
Kwamen naer 't stalleken kuysch ende net
Theunen sprak eerst met syn botte kaeken
Zoo m'ons bedriegt wat zullen wy maeken?
Lynken zey gouw
O! gy rabouw
Al zyn de vrouwkens wat licht van geloove
Wilt gy niet komen, blyft op uw getouw
3
G'heel het gezelschap vol vreugd en vrede
D'een had een trommel of moeselken mede
D'een ahde een luyth
D'ander een fluyt
Kwamen ten lesten op 't stalleken uyt

En hebben daer naer ’s engels verkonden
JESUS, MARIA en JOSEPH gevonden
Een kind op hooy
En weinig strooy
Den aldermeesten
Beademt door beesten
Lag in een kribb’ i ndie schaep-wachter kooy
4
Door ’t liefde-vyer hun hertje dat brande
Want elk kwam offeren zyn offerhande
Met boter, zaen
Kaes, melk en graen
Honing en eyers was elk op de baen
Pierken liep voor met Hansken en Moerken
Zy sprongen wat!
Wat vreugd is dat!
G’heel het gezelschap was over van vreugden
Terwyl de liefd’ al hun hertjens omvat
5
Elk lag zyn giftjens neder ter aerden
Voor dien oodmoedigen JESUS vol waerden
Op hun fatsoen
En even koen
Zoo als on Boertjens nu noch zouden doen
Met eenen hoorden zy ’t Kindeken kermen
MARIA nam ’t uyt de Kribb’ in haer ermen
Elk riep met een ‘zoo groot als kleen
Mogten wy geven dat Kindeke een zoentje
Wat groote blydschap vooR ons in’t gemeen
6
Men hoord” op velden en op straeten
Al d’herders tegen malkanderen praeten
Tot een present
Laet ons zeer jent
Spelen hier elk op zyn instrument
Ter eeren van het Kindeken teerre
Laet ons met vreugden dan huyzewaert keeren
’T Moezelken gonk
’T fluytjen dat klink
Wy hebben onzen Messias gevonden
Lizabeth danste t’wyl Pierken opspronk.
EYNDE

En gezien mijn voorliefde voor kerstliedjes krijg je er hier nog eentje bij:

Vierde kerslied – Zaemen-spraeke tusschen den engel en eenen herder

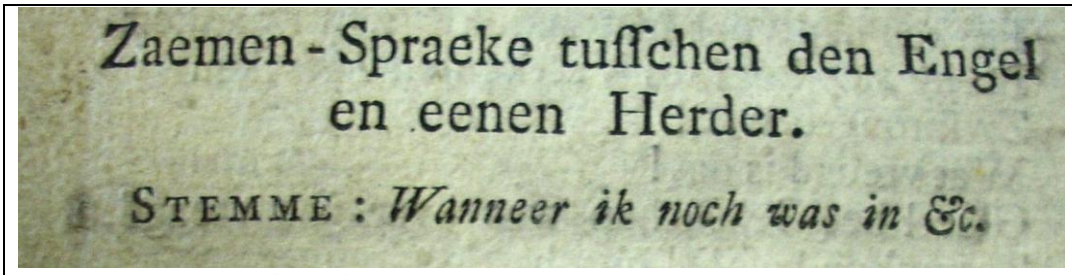

Stemme: Wanneer ik noch wat in etc.

I
Den Engel
Ontwaekt, loopt Herders dezen nacht
Verlaet al uwe schaepen
Uw nieuwen koning lof verwacht
En blyft niet langer slaepen
Geeft zoet gezang en wilt schalmey
Nog fluyte niet vergeten
Waer mé gy in de groene wey
Zoo dikwyls zyt gezeten
2
Den Herder
Wat een ontydig stem voel ik
Zoo vroeg myn ooren raeken
En my op eenen oogenblik
Uyt mynen slaep ontwaeken?
Den nagt verzoekt nog langer rust
Den haen gaet nog niet schreyen
Laet ider slaepen naer zyn lust
Eer gy roept naer de weyen
3
Den Engel
Te lang, O herder duert uw rust
Heft uw vermoeyde leden
Het hemelslicht schynt op dees kust
Verstaet gy wel myn reden?
Geboren is den Heer, God, Mensch
Om breeder te verklaere
Ik dael van boven om uw ensch
Vol vreugd u t'openbaeren
4
Den Herder
Wat klaerheyd zien ik onverwagt
Voor myn gezigt verschynen?
Ziet seffens o pden Middeernagt
De duysterheyd verdwynen!
'T Is zeker dat den Heer van Al
Op aerde word geboren
Myn hert en ziele branden zal
Door 't licht zoo lang verloren
5
Den Engel

’T en is dan herder niet te vroeg
Gaet, geeft hem hert en zinnen
Men kan niet haestig zyn genoeg
Om God te gaen beminnen
Speyt u, roept uw gebeuren al
En gaet met vol betrouwen
Dien God vol teerheyd in een stal
Met teere liefd aenschowuen
6
Den Herer
Kloek Herdrs al staet op met my
Den Heer komt ons ontmoeten
Leyd Engels-geesten ons daer by
Om ’t hemels kind te groeten
Toont ons de plaets wy gaen tot hem
Den oorsrpong van ons leven
Wy volgen ’t zaemen op uw stem
Om dankbaerheyd te geven
EYNDE

Liedeken van de Heylige Engelen bewaerders

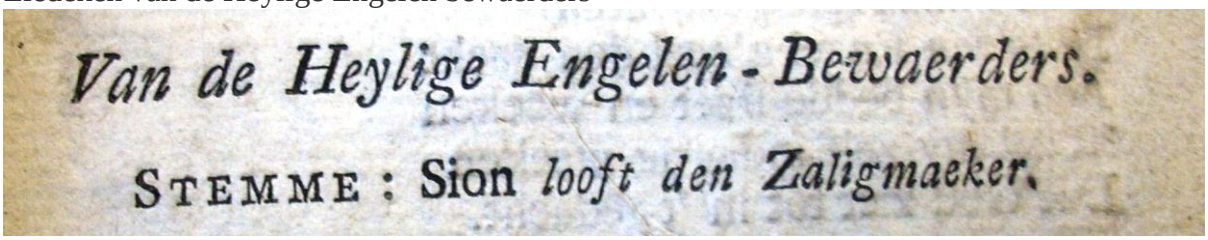

Stemme: Sion looft den zaligmaeker

I
Wilt nu Godes lof verkonden
Die zyn engels heeft gezonden
Tot elk mensch bezonderlyk
Op dat zy hem t’allen tyden
Zouden van veel ramp bevryden
En geleyden naer Gods Ryk
2
Goeden engel my gegeven
Tot bewaerder in dit leven
Wat ben ik aen U verpligt
Voor de zorg en dienstbaerheden
Die gy gaet voor my besteden
En die ons in deugden stigt
3
Liefsten leydsman t’aller wegen
Maekt dat wy onz’ voeten tegen
Geenen steen en mogen slaen
Draegt aen God op onze beden
Troost ons in de zwaerigheden
Leyd ons op des hemels baen.
4

Hoe moet ik den Heer niet loven
Die zyn ‘engels van hier boven
Zend tot ’s Menschens zalig lot
‘K zal hem in zyn Engels eeren
’T engels leven wil ik leeren
Met te leven g’heel voor God
5
‘K zall my in myn rustplaets wachten
Van onzuyvere gedachten
Mits den engel g’heel den nacht
Aen myn bedde staet en waeken
‘K zal my zelf indagtig maeken
Dat God ziet tot int gedacht
6
Ben ik t’huys of op de reyzen
Overal zoo zal ik peyzen
Dat den engel my bespied
Dat men te vergeefs gaet zoeken
Hier of daer verborgen hoeken
Mits den engel alles ziet
7
In myn handel ende reden
Zal ik volgen d’engel zeden
Die elk liefd’ en dienst aenbied
‘K zal ook iedereen waerdeeren
Arme en rykke, dienen, eeren
Om dat God dit zoo gebied
8
Heb ik eenig kwaed bedreven
Dat misnoeging heeft gegeven
Aen myn engels lief gezicht
‘K zal des avonds dat beklaegen
Hem vergiffenisse vraegen
Over ’t schenden van myn pligt
9
Heb ik my zoo waer genomen
Als nu d’ur des doods zal komen
Zal dien vriend, dien goeden geest
My behulpig zyn, my leyden
Als myn ziel van hier zal scheyden
In des hemels bruyloftfeest
EYNDE

LIEDEKEN VAN MAGDALEN, met leetwezen voor de voeten des zaligmaekers

Stemme: Echo hoort myn droeve klagten

I
My worp ik voor uwe voeten
JESUS met opregt berouw
'K heb gesogt om U t'ontmoeten
Tot dat ik U vinden zou
Gy laet in dit huys U vinden
Tot myn overgroot geluk
Ik wil my aen U hier binden
Om verlost te zyn van druk
2
Met de traenen van myn oogen
JESUS wasch ik uwen voet
Met myn hair zal ik die droogen
Ende kussen met oodmoed
Ik zal die met zalve stryken
Die ik stort in overbloed
Op dat mag myn liefde blyken
Die tot u krygt myn gemoed
3
Omdat gy zyt mynen heere
Die ik haerder als een steen
Heb vergramt zoo menig keeren
Voor U stort ik myn geween
Ach vergeeft my al myn zonde
Geeft genaed' o God van Al
Aen U blyf ik vast gebonden
Tot ik die verkrygen zal
4
Ach wat hoor ik heel onweirdig
Gy geeft my bermhertigheyd!
Hoe tootn gy U dog zoo veirdig
My te geven zaligheyd?
Traenen loopt met g'heele beken
Zoo lang als ik aedem schep
En verzoent met af te leken
Dien die ik voor bruygom heb.
EYNDE

AFSCHEYD DES WERELDS

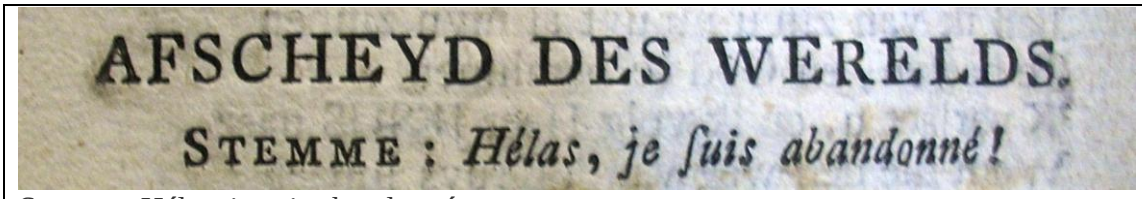

Stemme: Hélas, je suis abandonné

I
O Valsche wereld vol bedrog!
O dulhuys vol van zinnelooze geesten!
O Zee van droevige tempeesten!
O borsten vol van zoet fenynig zog!
Die u bemint, die is wel blind
Want gy verslind, die tot u is gezint
Gelyk de Meriemin' met schoon te zingen
Lokt gy hem aen, om in de zee te springen
Daer hy moet vergaen
2
Die gy omhelst brengt gy om hals
Al stelende wilt gy den mensch bedriegen
Gelyk de spinnekop de vliegen
Gy liegt en gy bedriegt den mensch in al's
Van buyten hebt gy bloemen aen
Van binnen vindt men scherpe doorens staen
Van buyten suykker zoet en honing raeten
En bly genugt, van binnen gal met vaeten
En gezugt op zugt.
3
Waer is de wulpsche Jesabel?
En is dat werelds kind niet met veel wonden
Verslonden van haer eygen honden
De wereld speelt op 't lest een treurig spel
Als Aman naer een feeste gong
Gebeurd'et dat m'hem aen een galge hong
En Amon in het beste van zyn leven
Heeft zynen geest, door eene steek gegeven
Op een bruyloftfeest
4
O wereld eer ik ook zoo vaer!
Ben ik van zin u nyu uyt al myn zinnen
Te haten, en God te beminnen
'K verlaet u, en ik volg Heer JESUS naer
Want die den weg van 't kruys inslaet
En van des werelds doolhof wyken gaet
En doolt niet, maer hy wandelt in de klaerheyd
Der regte baen, waer langs hy in de waerheyd
Naer Gods ryk zal gaen
EYNDE

LIEDEKEN aengaende de zondag-scholen

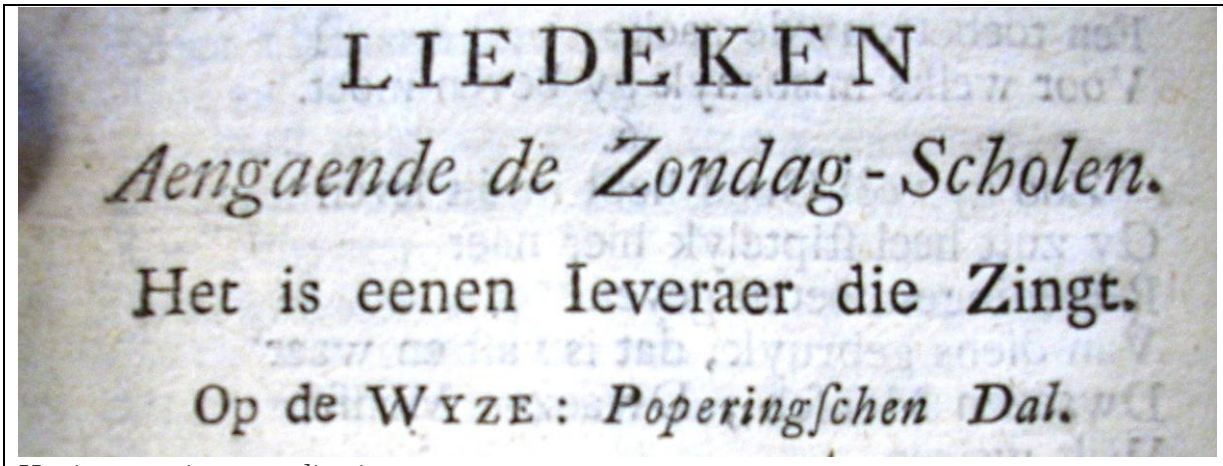
LIEDEKEN
Aengaende de Zondag-Scholen.
Het is eenen Ieveraer die Zingt.
Op de WYZE: Poperingſchen Dal.

Het is eenen ieveraer die zingt
Op de wyze: Poperingschen dal.

I
In de zondagscholen vind ik groot behaegen
Als wanneer ik merke zoo veel kinderen
Die daer met blyt en verblyd, meer en meer
Naer geleertheyd komen vraegen, en naer Christus leer.

2
Waer in konnen priesters nae de kerekdiensten
Beter hunnen tyd besteden en gezag
Als met de jeugd, in de deugd, en ontzag
Daer gewillig t'onderrigten op des heerens dag

3
Geestelyke dogter, weduwen of vrouwen
Als men u het spreken in de kerk ontzeyd
Komt in dit perk, hier is werk, hier uw'ekerk
Hier het onderwys der jongheyd voor u openleyd

4
Koningen en vorster ook gemyterd'hoofden
Zyn't gebruk der zodnagscholen toegedaen
En wyze lien, wel aenzien, wel verstaen
Wat een voordeel het gemeente daer uyt kan ontfaen

5
Spellen, lezen, schryven, zyn maer kleyne konsten
En voor arme lieden zyn ze nog te groot
Maer onbelaen, komt hier aen, in dees baen
Word door chrsitelyke konste dit voor niet gedaen

6
Jae, men ziet de liefde nog al hooger ryzen
Twee bermhertigheden loopen hier te zaem
Een neirstig kind, konstgezint, dobbel wint
Wul het nu en dan met pryzen zig begiftigt vind

7
Tegenzang
Kinders moeten spelen, of zy moeten kwelen
Zommige die werken heel de weke lang
Als men nu dan, rusten kan, met wat dank
Zal men weer de kinders kwellen met een schoolbedwang

8
Wederlag
Geeft ons groote gornden, en't is al gvonden
Neffens elke schole zal een baene zyn
Alwaer by keer, tusschen leer, den gezel
Zig zal konnen bezig houden met een lustig spel
9
Men ontziet geen kosten om latyn te leeren
Geen zoo kleene stad by Vlaeming en by Wael
Alwaer men niet, scholen ziet, geld en bied
Om vernufte mannen t'hebben, leeraers van die tael
10
Schier aen een van twintig kan het schaedig wezen
Ongelert te leven in het schoollatyn
Maer in't gemeen, tegen een, aen wel thien
Door gebrek van schryven, lezen, kan'er schae geschien
11
Leering' van goe zden, strekt tot lof der steden
En gemeene lieden zyn hier van vervremd
Van stil gedrag, wys gezag, spraek en lach
Maerkt men in de zondagscholen menigmael gewag
12
Lof dan overheden, zoo van stad als kerken
Wien 't gemeene best van God bevolen is
Van uwen kant, onderstand, gunstig hand
Bied, aen alle die zoo werken voor het vaderland
EYNDE

Troost in tegenspraek

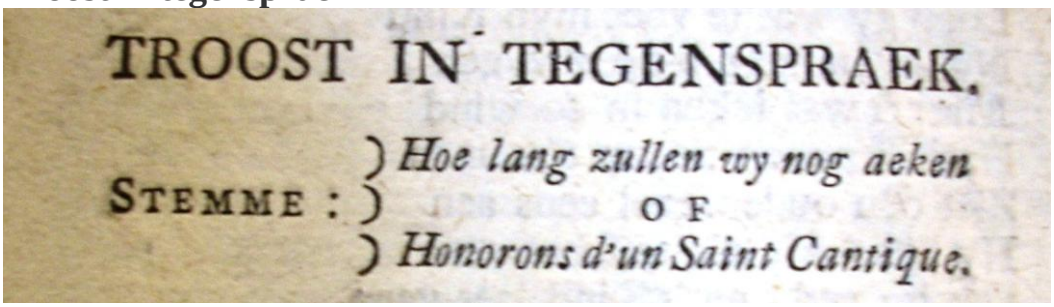
TROOST IN TEGENSPRAEK.

STEMME :) Hoe lang zullen wy nog aeken
) OF
) Honorons d'un Saint Cantique.

Stemme: hoe lang zullen wy nog aeken
Of
Honorons d'un saint cantique

I
Hoort goe vrienden die wilt klaegen
Dat men zoo veel van u zegt
Dat gy opspraek moet verdraegen
Hoe gy r't heft of hoe gy 't legt
Wilt eens op dees fabel letten
Uyt een ouden hoek gerapt
Die u leert van te verzetteen
Wat de wereld van u klapt
2

Hansken en zyn vader gongen
Met hun ezel langst de straet
Daer veel tongen hun besprongen
Zoo met schimpen als met smaed
Hoe zy ’t keerden, hoe zy ’t wenden
Met den ezel op hun reys
Van ’t beginzel tot den enden
En liet niemand hun in peys
3
Als op ’t zeggen van zyn vader
Hansken op den ezel reed
Liep het straetje volk te gader
Daer hy veele klaps van leed
Want men riep van alle zyden
Ziet eens dezen handel aen!
Zeker, zeker, Hans moet ryden
En den ouden man moet gaen
4
Vader sprak laet my opstygen
Loop gy wat te voet myn kind
Nu zal immers ieder zwygen
Maer ’t was reken in de wind
Heele straeten riepen t’zaemen
Ziet den ouden grol eens aen
Hy behoorde zig te schaemen
Dat hy ryd, en ’t kind laet gaen
5
Om al dit geklap te staeken
Zyn zy bey te voet gegaen
Maer ’t verergde nog hun zaeken
Want men schreeuwde langs de baen
Wie kan zulk een dwaesheyd lyden
Ziet! Hoe hy den ezel mint!
Wilt den ouden gek niet ryden
Dat hy ryden laet het kind
6
Om dees opspraek weer te myden
Ging den vader en het kind
’t zamen op den ezel ryden
D’ezelrienden spotgezint
Konden geener wys verddraegen
’T beest zoo zeer gelaen te zien
Welken ezel, kwam men vraegne
Is den grootsten van u drien
7
Om de wereld te behaegen
Sprak den vader zeer bedroeft
Laet ons zelfs den ezel draegen
Maer zy hoorden van’t geboeft
Zyn dat niet twee groote zotten

Ziet de wereld gaet verkeert
Wie en zouder niet bespotten
Twee met zulk een vregt vereert
8
Is er iemand oyt gevonden
Die kan dempen al ’t gesnap
Of kan stoppen al de monden
D’oorsprong van den agterklap?
Neen, geen mensch en heeft dat voordeel
Maer dien is gerust alleen
Die alleen ontziet het oordeel
Van de nheer en anders geen
EYNDE

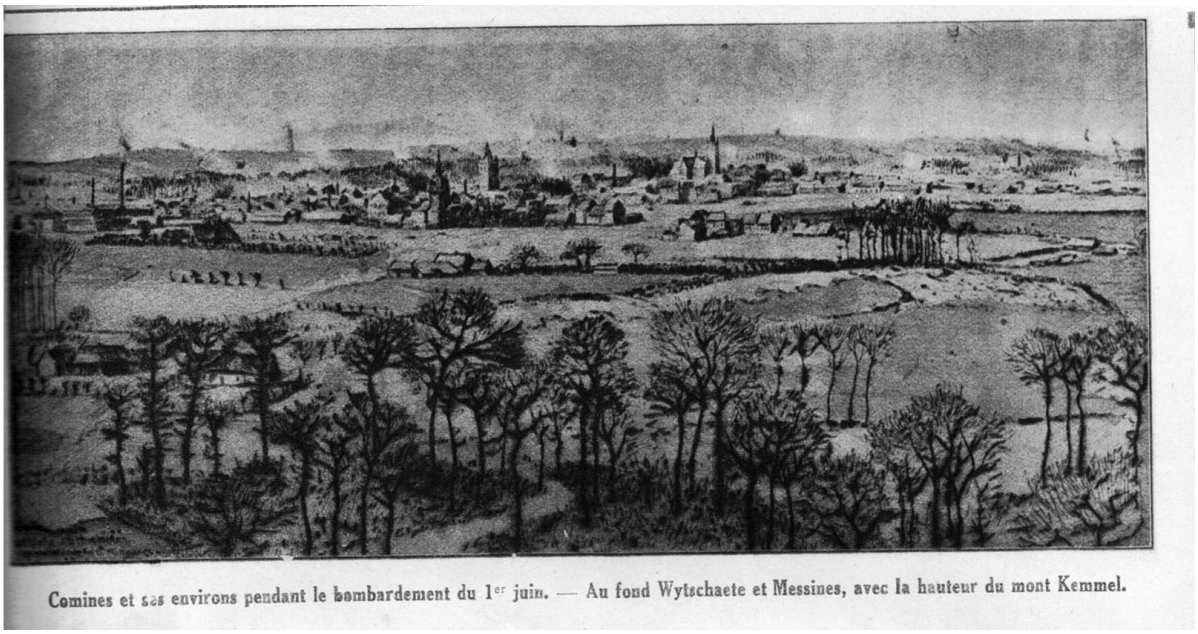

Comines et ses environs pendant le bombardement du 1er juin. — Au fond Wytschaete et Messines, avec la hauteur du mont Kemmel.

Nummer 120 **Doos Gazette** **Juli 2012**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

't Waſt my op den rugge niet.

Dit komt overeen met: *Ik kan het van den boom niet ſchudden. Ik heb geen paardje kakgeld.* En daerom, *Zo gy den Drommel mogt, wie zou hem u kooken? Gy zond my de ooren wel van 't hoofd eeten. Men moet zo geven, dat men gevende blyft*, dus ook zo kooken.

Uit 'De nederduitsche spreekwoorden' door Carolus Tuinman – 1720

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 550 lezers

Beste abonnee,
't Is juli. Tijd dus voor een artikel over het 'festival' van Watou 100 jaar geleden dat toen voor het eerst de grens naar Frans Vlaanderen overstak.
Tijd voor een stuk over de processie van Poperinge in 1650 toen de proost van Poperinge en de pastoor van Sint Jans ruzie kregen met elkaar over wie de mis voor de processie mocht doen.
Daarnaast brengen we de eerste episode van een geheel boek dat jullie cadeau krijgen: Oud Vlaanderland van Juliaan Claerhout en de foto's van de oorlog zijn deze maal van **Isabel Decrock.**
Maar we beginnen met twee 'actuele' nieuwtjes.

De kraaien hebben het uitgebracht!

Het oude stadhuis is gekuist en nieuw en we zien nu ook beter de kapiteelstenen die er zijn, maar vuil waren.

Deze kapiteelsteen hangt in het midden, wanneer we de trap omhoog gaan, om het stadhuis binnen te gaan. Kortom op de pui of 'bretesque' zoals men dat in de oude akten terugvindt.
Op de 'bretesque' moest men de publieke aankondigen doen.
Daar moest men de 'waarheid' vertellen.

Coomans, de architect van het stadhuis heeft hier een kraai afgebeeld die in wel heel eigenaardige hopbellen pikt. Hopbellen met kwispeltjes aan.
Dit kapiteeltafereel is alleszins geïnspireerd door de kraaien die we de ganse middeleeuwen pikkend in hopbellen tegenkomen en waarvan we een prachtig exemplaar hieronder laten kijken.

Die twee kraaien zijn eigenlijk de kraaien van Odin en deze was dan weer de oppergod van de noordse volkeren. Zijn kraaien zaten bij hem meestal op de schouders en heetten Munin en Hugin.
Als je goed luistert hoor je ergens menen (of denken) en geheugen in die namen. Ze vlogen iedere dag over de wereld en brachten 's avonds hun nieuws naar Odin. Sommigen beweren dat Hugin in verzen sprak en dat Munin maar taterde en plannen maakte.

Nu heeft die Ieperse Coomans ons, Poperingenaars, natuurlijk wel een loer gedraaid, met er niet bij te vertellen welke van de twee kraaien hier eigenlijk afgebeeld is.
Of zou het juist zijn bedoeling geweest zijn opdat iedereen die het stadhuis betreed eens heel goed zou nadenken wat voor kraai hij eigenlijk was.

En er was een prachtige opening van de erfgoedhalte op het Marktplein waarbij we onze schepen in de Poperingse kleuren te zien kregen.

De erfgoedhalte is gewijd aan het stadhuis en aan de tentoonstelling van Henri Permeke die in het vernieuwde stadhuis loopt.
Knipt jouw ticket uit het stadskrantje van Poperinge en kom kijken. Het is de moeite waard.
Je krijgt het boeiende levensverhaal van een bohemien die een eeuw geleden stierf na een goed gevuld leven
En je krijgt er een aantal klassieke schilderijen er boven op die voor deze gelegenheid speciaal naar Poperinge werden gebracht.
't Is de moeite waard.

De Werfwulf

In het laatste gazetje van de stad Poperinge stond vermeld dat de nieuwe 'verkaveling' die gezet wordt in de hoek van de Korte Werfstraat, **de Werfwulf** *als naam zal krijgen.*
We geven graag een woordje uitleg bij dit toponiem.
Zoals men weet komt de Korte Werfstraat uit op de Werfstraat en deze werd in vroeger tijden 'het Spanjaardsdalestraatje' genoemd, gewoon omdat dit straatje leidde naar Spanjaardsdale, zoals de Diepenmeers vroeger genoemd werd.
Nu vroeger werd een straat heel dikwijls genoemd naar de plaats waar ze naartoe leidde en dit is niet anders met de Werfstraat. Deze wordt zo genoemd omdat ze naar 'de Werf' leid, eigenlijk naar de Werfwulf.
'Werf' is denk ik voor iedereen duidelijk. We kennen dit woord vooral nog in 'wervenhout' en daarmee bedoelen we meestal wiedauw- of wilgenhout.
'Wulf' kennen we nog van het werkwoord 'welven' of van het woord 'gewelf' en daarmee bedoelde men gewoon een hoogte. Die 'wulf' kennen we ook nog in het toponiem 'Wulfhille' waarin we eigenlijk tweemaal hetzelfde zeggen, 'wulf' is een welving in het landschap, maar 'hille' ook, zodat we eigenlijk de 'welving' herhalen. 't Is dus een steile welving.
De 'Werfwulf' is daarmee dan ook duidelijk, 't is het welving of heuvel in het landschap begroeid met wilgen.

Dat samenvoegen van twee woorden in een toponiem die hetzelfde betekenen zoals in 'Wulfhille' gebeurt ten andere ook met ons woord 'Vleterbeek'. Een 'Vleter' is gewoon een – snel - vliedende waterloop en een beek is ook al een waterloop' vandaar dat de Vleterbeek wel een brede en grote beek moet zijn.

100 jaar geleden ging het Watouse kunstenfestival de grens over!

We beginnen dit verhaal bij deken De Bo. In de Wikipedia lezen we de volgende samenvatting van zijn leven:

Leonard Lodewijk De Bo werd in **Beveren-Leie** geboren op 27 september 1826. Hij groeide daar op als oudste van vijf, met vier zussen, in de wijk De Rode Poort. Tijdens zijn studies was hij een primus van de klas, en hij ontwikkelde diverse buitenschoolse interesses. Toen hij studeerde aan het college van Tielt, interesseerde hij zich in de sterrenwereld; toen hij in het seminarie van Brugge studeerde begon hij traditionele volkse West-Vlaamse woorden en uitdrukkingen te verzamelen.

Deze foto komt van de site van de Gezellebibliotheek te Brugge.

Op 15 maart 1851 werd De Bo door Mgr. Malou, de bisschop van Brugge, tot priester gewijd. Hij werd enkele maanden hulppriester in Assebroek, in september van dat jaar werd hij aangesteld van het Brugse Sint-Lodewijkscollege. Hij zou 22 jaar werken als opvoeder in de poësis en retorica en werd werd later pastoor te **Elverdinge.** Van 1882 tot 1884 was hij pastoor te Ruiselede, waar hij samenwerkte met de hem bekende priester-schrijver Gustaaf-Hendrik Flamen. Daarna was hij tot zijn overlijden een jaar later (1885) deken te **Poperinge.**
De Bo zou zich verder verdiepen in het eigen dialect, en hij stelde uiteindelijk een *Westvlaamsch Idioticon* samen. De eerste aflevering verscheen in 1870 bij Beyaert-Defoort in Brugge, en was gedrukt door E. Gaillard, een van z'n oud-leerlingen. De laatste aflevering verscheen in 1873, wat resulteerde in een totaal van meer dan 28.000 West-Vlaamse woorden over 1500 bladzijden. Het werk kostte toen 35 frank. Het Westvlaamsch Idioticon werd van 1890 tot 1892 heruitgegeven door Joseph Samyn uit Menen. In 1970 en 1976 werden fotografische herdrukken uitgebracht door uitgeverij Familia et Patria uit Handzame.

We kennen De Bo vooral als woordjesverzamelaar maar naast zijn prachtige 'idioticum' publiceerde hij ook een kruidenwoordenboek. En eigenlijk was hij een 'groene jongen' avant la lettre. Dat is gemakkelijk te bewijzen met een gedicht van zijn hand, want hij was ook een fortuinlijk dichter, met als titel: De wandalen in Vlaanderen. *Het gedicht heeft 45 strofen en is voor dit artikel te lang, maar we zullen het een andere keer wel eens integraal behandelen. Welk gedicht we hier wel meegeven is:* **De Roobaart.**

Ook al omdat we in Poperinge een Robaartbeek hebben, en mij eerlijk gezegd, de betekenis van deze naam, niet duidelijk was.
De Roobaart is dus geen 'rode baard' maar een roodborstje en zijn gedicht gaat als volgt:

De Roobaard is de Vlaamse nachtgaal
Een vogel van de streke
Die vooist en vedelt in zijn blijde taal
Een lange lange reke
Van *Rijshout, Trijshout, stokken lijk mijn benen.*

Doch 's zomers ruit noch muit, ofschoon de rest
Der pluimde musicijntjes
Dan leutig zingt en kwinkelt bij den nest
Van nieuwe vogelijntjes
Op *Rijsthout, Trijshout, stokken lijk mijn benen.*

Dan is hij te verlaan van werk, te vul
Van zorgen voor zijn broedsel
Dat in een huttel zit of holden trul
En hankert achter voedsel
In *Rijsthout, Trijshout, stokken lijk mijn benen.*

Dean moet hij wild gaan vangen, eenen daas
Een rupse, een kobbe, een vliege,
Een hinkerbinkernaalde, en al zulk aas
Voor bloedjes in de wiege,
In *Rijshout, Trijshout, stokken lijk mijn benen.*

Maar gaat de zomer met de zwalmen deur
Dan krijgt hij weder moede
En vroeg en late neurt hij zijn geneur
En lult inwendig zoete
Van *Rijshout, Trijshout, stokken lijk mijn benen.*

Het vriest en 't sneeuwt zoo! 'k hoore wiep en wee
En floddren aan de ruiten
Een kruimel brood voor Povertje op de snee!
't En vindt geen aas meer buiten!
Ach! *Rijshout, Trijshout, stokken lijk mijn benen.*

Zijn blinkende ogen – of het ronde en grootte zijn
Zijn snelle blinkende ogen!
Maar zijn beentjes toch, hoe raaide en fijn
Dat zij hem dragen mogen
Op *Rijshout, Trijshout, stokken lijk mijn benen.*

Zijn pluimen broeksken, lichtjes wit gekleurd,
Hangt schaars tot aan zijn hamen
Maar – laat het Robaards beentjes bloot – het scheurt
Te min ook aan de bramen,

Aan *Rijshout, Trijshout, stokken lijk mijn benen.*

Een grunne jas, de flankaards lang en schuin
Met fyliamorte striepen
Een onder vestje, al spotjes notebruin,
Dat rood is lijk de hiepen
Van *Rijshout, Trijshout, stokken lijk mijn benen.*

Geen leile of kam, die spraait, geen truis die waait
Geen fraze of halskrawaatje,
Maar enkel een savanje, aan 't kleed genaaid
Lee 't Godelieve – naadje
O! *Rijshout, Trijshout, stokken lijk mijn benen.*

En is 't een mensengek, en vangt, barbaar!
Noch sluit hem in geen kooie!
Daar ging hij dood, hij leeft in't wilde maar,
En houdt daar feest en fooie
Op *Rijshout, Trijshout, stokken lijk mijn benen.*

Voor mensen als ik die niets van vogelen kent, geeft De Bo nog de volgende uitleg mee:
De leise van de Robaard luidt als volgt, zegt het volk:
Komt alhier
In mijn kwartier
Maakt men veel meer vier
Rijshout, trijshout, stokken lijk mijn benen.

De Bo had een levendige correspondentie met Guido Gezelle en Gezelle was dan weer niet te beroerd om aandacht te besteden aan De Bo's natuur en vooral kruidenthema's, zoals in het onderstaande gedicht over de beeksala of de waterkers.
De aanleiding daarvan was het feit dat het Staatsblad van de 20ste januari 1881 schreef: ' Guido Gezelle, die begaafde man, houdt er halsstarrig aan om in zijn Kerkhofblommen, dichtoefeningen; gedichten en gebeden voortdurend gewestvlaams en wel hoofdzakelijk Westvlaanders te schrijven. Wij kunnen niet nalaten hier aan te halen wat het verslag deswege voor vijf jaar zegde, betrekkelijk **de Gedichten van L. De Bo:** 'dat men in het W. Vl. opzoeke wat er als vorm en woord op grond van taal en letterwetenschap in te vinden is, opperbest! Maar woorden en vormen invoeren welke op grond der moderne taalwetten niet te verdedigen zijn, brengt een gevaar met zich waarvan de noodlottige gevolgen aan geen schranderen geest ontsnappen.
Afzondering is immer in open strijd met den geest der eeuw, alles streeft naar eenheid, naar samenwerking, zo op het lettergebied als op elk ander.
En dus moest men het 'Westvlaanders' dan maar laten.
Om De Bo te troosten, schreef Gezelle toen zijn gedicht over de beeksalaverkoper.
Beeksala is in Poperinge ook bekend als'cresson', é ni.

Vlanderlan'
Met, om u dienst te doen
Beeksala
Met beeksala, kersoene,
't is 't beste groen, gelooft mij, dat

Van al dat groene is, koop mij wat
Beeksala, beeksala!
Al volgeplukt
De mande drukt
Mij riemvaste op de leden
Beeksala, die ‘k heden
Gewied hebbe in den waterplas,
Aan’t werk wanneer ’t nog donker was;
Beeksala, beeksala!
Met stok in d’hand
Uit Vlanderland, zo kome ik, en de walen
Beeksala
die beeksala betalen
Zij krijgen voor parli, parla
twee soun, twee bongjes beeksala,
beeksala, beeksala!
Van mage en bloed
Die krankt is moet
Om pille en pot gelaten
Beeksala, om beeksala, zal’t baten
Zij drijft al de oude dampen uit,
En kocht ge maar nen halven kluit
Beeksala, beeksala!
‘k Ben uitverkocht
’t is noene errocht
‘k gevoel ’t aan mijn geweten,
Beeksala
Maar beeksala, om te eten…
Al met mijn moegekraaiden hals,
Kardoefels doen meer deugd mij als
Beeksala, beeksala!
Dan op en weg
Adieu en ‘k zeg
Wel moge ulieden allen
Beeksala
Mijn beeksala bevallen!
Zo vare ik voort en kom ter week
Al roepen door de waalse streek
Beeksala! Beeksala!

En dat allemaal als inleiding om te zeggen dat Lodewijk De Bo te Poperinge overleed op de 25ste augustus 1885 en hij werd op het kerkhof alhier begraven.
Enkele jaren later kon men een prachtig neogotisch graf plaatsen.
25 jaar later was het graf blijkbaar verwaarloosd.

Maar vooraleer we deze draad heropnemen, gaan we eerst even naar de figuur van **Cyriel Rousseau**, *geboren en getogen Watounaar.*

Op de 18de september 1910 sprak pastoor Emiel Descamp op het eerste Vlaamse filologencongres te Antwerpen waarbij hij de klemtoon legde dat de Nederlandse taal in Frans-Vlaanderen dreigde verloren te gaan.
Cyriel die enkele jaren in Frans-Vlaanderen gewoond had, alvorens naar Antwerpen te verhuizen, voelde zich aangegrepen en met onder andere ***Hilaire Allaeys****, afkomstig uit Woesten, stichtte hij de vereniging* **'Pro Westlandia'** *om dit tij te keren. En zij betrokken verder onder andere de 'spreker'* ***August Borms.***

In het jaar 1912 waren het grote Conscience-feesten te Antwerpen met onder andere een prachtige stoet en mede als gevolg hiervan organiseerde men in Watou hun eigen Consciencefeesten.
Er rezen nochtans voorafgaand problemen: de pastoor en de burgemeester-notaris lieten op de valreep weten dat August Borms als spreker ongewenst was. Rousseau bemoedigde hem echter om toch te gaan. Op de trein van Sint-Niklaas naar Gent werden Rousseau en Borms in het Frans aangesproken door de treinwachter.
Borms diende meteen klacht in, maar het klachtenboek was onvindbaar in Sint-Niklaas.
Het zelfde taalprobleem kreeg men op de trein van Kortrijk naar Poperinge.
Bij hun aankomst in Watou, verlieten de pastoor en de burgemeester, als enigen, ostentatief de zaal.
Dat kon het publiek niet deeren. Borms kreeg overdonderend veel applaus, na zijn toespraak.

Hun eerste ingerichte liederavond was dus te Watou nu 100 jaar terug en het moet in januari of februari geweest zijn. In de krant 'Het Ypersche volk' (zie Historische kranten) van de 24ste maart 1912 lezen we het volgende:
Liederavond - Over eenige maanden heeft de gevierde Vlaamsche spreker, Dr. Borms, van Merxem-Antwerpen, een liederavond en voordracht over de Vlaamsche beweging gehouden te **Watou:** zijn bijval was buitengewoon, dank aan de medewerking van de taalminnende maatschappij ***De Vlaamsche Herten.***
Zondag den 31ste maart gaat diezelfde voordrachtgever te Poperinghe, in den Katholieken Kring een liederavond inrichten. Aangezien de koorzangmaatschappij van Poperinghe en de Vlamingen van Watou hunne medewerking verzekerd hebben zal de liederavond ongetwijfeld veel bijdragen om het vlaamsch leven in het Westland te verwekken.
De voorzitter van de Vlaamsgezinde kring 'De Vlaamse Herten' te Watou blijkt ***Theofiel Vandevelde*** *te zijn.*

De heer Jan Daschot bezorgde mij een prachtige foto van het vaandel van de Vlaamsche Herten, een foto die genomen werd tijdens de vaandelinhuldiging van de Watouse VOSsen op 10 mei 1920 op de grote markt te Watou.
Uit privé collectie Poperinge verbeeldt.

Ook de krant 'De Poperingenaar' van de **17de maart 1912** *brengt een aankondiging:*
De Vlaamsche Beweging
Heer Dr. Borms van Merxem de groote vlaamsche spreker die wij gehoord hebben te Watou, komt naar Poperinghe. We vernemen dat de Koormaatschappij van de stad een liederavond inricht voor zondag 31 maart. Vlaamse liederen van Hullebroeck, Peter Benoit, Karel Mestdagh, enz. zullen gezongen worden en ter zelfdetijde zullen we de voordracht hebben van den heer dr. Borms, die spreken zal over de Vlaamse beweging in't land.
't Is waarlijk een genoegen voor ons te bestatigen met welke Vlaamse gevoelens die koorzangers bezield zijn. Ook wensen wij hen den bijval, lijk zij genoten hebben op hunnen laatsten liederavond. Aan toehoorders zal het voorzeker niet ontbreken, want die liederavond zal zodanig geschikt zijn, dat Watounaars, Provenaars en personen van 't omliggende nog denzelfden avond met den tram kunnen thuis komen.

In de krant 'Het Ypersche Volk' van de **31ste maart 1912**, *lezen we het volgende:*
Liederavond – Dezen zondag 31 Maart te 6 ½ 's avonds, houdt de Koorzangmaatschappij den reeds aangekondigden voordracht en liederavond. Als sprekers zullen optreden: de heren Borms, leraar aan het Koninklijk Atheneum te Antwerpen, en Claes, schrijver van het katholiek Vlaamsch Secretariaat te Antwerpen. Zij zullen handelen over de Vlaamse beweging.
Daarna geeft de Koorzangmaatschappij, met de welwillende medewerking van **Juffr.**

Duboccage van Kortrijk een luisterlijke liederavond.
Dit deel bevat de volgende zangstukken:
1 – Ons volk ontwaakt , koor
2 – Meilied – Daar wonen vogelkens vele te zingen door Mej. J. Duboccage.
3 – De hooiopper, voorgedragen door M. A. Baert- *De Poperingenaar Albert Baert die onder andere een oorlogsdagboek 1914 – 1918 achterliet.*
4 – Aria uit Jozef, door M.F. Van Welden
5 – Ik min mijn vaderland, koor
6 – Moedertaal en Hemelhuis, door M. A. Leroy
7 – Het liedje van de smid – Jan en Annemie door M. A. Baert
8 – Jonge Liefde en Klein Moederken door Mej. Duboccage
En het slotlied was De Vlaamse Leeuw door het koor.

En daarmee krijgen we ook zicht op het repertoire dat men bracht.

De kritiek in 'De Poperingenaar' van de 7de april 1912 was heel erg lovend en zelfs liederlijk.

De Vlaamsche Beweging

Welgelukte vergadering te Poperinghe.
Bomvolle zaal in den Katholiken Kring zondag avond. Wat heeft onze ijverige en waarlijk hoog strevende koorzangmaatschappij er slag van om puike stonden in te richten!
Ditmaal had zij het nuttige aan het aangename weten te paren. Op hare uitnodiging was M. Ernest Claes, schrijver van het Algemeen Vlaamsch Secretariaat een voordracht komen houden over de Vlaamsche beweging in den lande.
In heerlijke, geestdriftige, liefdegloeiende woorden wees hij op de blijde ontwaking van 't oude roemvolle Vlaanderen, dat, weer zich zelf bewust, herworden wil wat het vroeger was, door eigen taal, door eigen schoon, door eigen beschaving.
Hij toonde ons hoe de Vlaamsche beweging met rasse schreden vooruitgaat naar een zekere overwinning, tot spijt van die't benijdt. En hoe zou het anders kunnen!
De Vlaamse beweging is een beweging voor het recht: en alle recht en waarheid komt van God. God is met ons! Hij deed de hoge betekenis en den diepen ernst van de Vlaamse beweging uitkomen. Zij is geen kleingeestige strijd tegen het frans of tegen Frankrijk.
Zij is ontstaan uit de ongelooflijke verdrukking van de Vlamingen en hun taal sedert de omwenteling van 1830. De Vlamingen waren in hun eigen land behandeld als ondergeschikte burgers, smadelijk werd hun taal verbannen uit het gerecht, uit het bestuur, uit het leger, uit het onderwijs. Op een ellendige manier werd onze moedertaal onderwezen in de colleges. En onze jonge juffrouwen, de toekomende moeders onzer kinderen, werden en worden eilaas nog, in de kostscholen, ontvreemd aan haar ouders en aan haar volk: daar werd en wordt de edele taal harer moeder als een Assepoester behandeld, beschouws als een boerentaal, goed voor knechten en dienstmeiden. Wat moest dan van ons volk geworden!
Een volk dat zich zelf niet meer is, gaat dood. En op treffende, roerende wijze, beschreef de spreker, die blijkbaar op de hoogte van den toestand is, den terugslag van dat alles op de Vlaamse werkmans en boerenstand, die, afgezonderd van alle hogere beschaving, in jammerlijke achterlijkheid zucht en wroet.
Ons gehele volk zedelijk en stoffelijk verheffen door een eigen onderwijs in zijn eigen taal, van hoog tot laag, dat volk weer zich zelf laten zijn, trots en fier, de volle gelijkheid bewerken tussen Vlamingen en Walen in België, dat wil de Vlaamse beweging.
Al die daar tegenwoordig waren, brachten van deze voordracht een onvergetelijke indruk mede. Een uur lang was de spreker bezig, en werd met de diepste aandacht aangehoord, terwijl men in menig oog tranen van ontroering zag blinken: het klaarste bewijs voorwaar, dat zijn woord zo vol overtuiging, zo trillend van liefde voor zin volk, den toegang tot de harten had gevonden.

Ook was de wens algemeen: 'Moge M. Claes nog naar Poperinghe terugkomen!'
Voor en na deze redevoering werd ons een kijkje gegeven in de zo rijke, eilaas dikwijls nog zo weinig bekende schoonheid geschapen door onze eigen Vlaamse dichters en toonkundigen, dank zij de puike voordracht van **M. Albert Baert**, dank de sympathieke zangeres, mejuffrouw **Duboccage,** wier gloedvolle stem wij reeds meermalen mochten bewonderen, dank den alombekenden kunstenaar **M. Van Welden** en de jeugdige, veelbelovende zanger **M. Leroy**.
Hulde zij de koorzangersmaatschappij voor dien mooie avond. ;moge zij voorgaan op de ingeslagen weg en de edele taak op zich nemen, het volk in Poperinghe en den omtrek, tot hogere schoonheid, tot hogere ontwikkeling op te voeren.
'Het volk hongert naar brood, en er is niemand die het voor hen breekt!'

Ook in de krant 'Het Ypersche volk' van de 7de april 1912 is er een erg lovende kritiek en de redacteur voegt daarbij nog de volgende bedenking:
Zou er dan weerom wat Vlaams leven ontstaan te Poperinghe?
Sedert 1907 is het Davidsfonds, dat in de jaren 1880 zo bloeide, dood en begraven!
Zou het nu niet het gepaste ogenblik zijn om de Vlaamse krachten samen te voegen in een stevige band, namelijk een degelijke afdeling van het Davidsfonds? Dan zou er een bestendige werking voor taal en letterkunde en Vlaamse wetenschap en zelfs geloofsverdediging tot stand komen en blijven. Gezien de bijval welke de Liederavond bij zo een groot getal katholieke Vlamingen genoot, zou menigeen willen medewerken in de strijd voor Godsdienst, Moedertaal en Vaderland.

Het zelfde jaar nog, op 8 september kreeg deze Conscience-viering te Watou nog een lange staart met een stoet.
We lezen in 'De Poperingenaar' van de 15de september 1912 hiervan het volgende verslag:

Watou – Consciencefeeste – Op 8 september heeft de gemeente Watou waardiglijk willen vieren de onvergetelijke Hendrik Conscience. Een lange stoet, gevormd door al de maatschappijen der gemeente verliet omstreeks 3 ½ ure de Poperinghestraat en doorliep al de bevlagde dreven, wijken en markten der dorpsplaats. Ondanks het bedreigend weder was veel volk toegekomen om de verschillige afdelingen van de feestmars in ogenschouw te nemen.
Een heerlijke groep stelt de stoet.
Een groot aantal schoolkinderen met de heerlijke werken van onze groten romanschrijver, zijn gevolgd van eenen rijkversierde wagen, waerop troont een grote maagd met het beeld van Hendrik Conscience. Honderd maagdekens in 't wit gedost, dragen lauwerkransen en zingen met hunne zoete hemelstem de lof van de gevierde held.
De wereldlijke en geestelijke overheden hadden er prijs opgesteld, deze lange reeks aandachtig gade te slaan en te volgen.
Een afdeling der 'Groeningherwacht' van Antwerpen kwam na den stoet, die eindelijk op de Grote markt stilhield voor een verhoog, opzettelijk opgetimmerd. De talrijke vlaggen waren rechts en links geschaard waar M. Ach. Lebbe er het zicht van nam. (Afdrukken zijn bij hem te bekomen).
Het tweede deel van het feest vant aan.
Een lid der Vlaamse gilde gedankt al de maatschappijen voor hunne ijverige medewerking en behoudt enige woorden van erkentenis aan de heer Borms en de andere leden van de machtige Antwerpse gilde, die altoos onverschrokken ten strijde trekt voor het recht onzer schoone en rijke moedertaal. Dan heft de heer Lepage, leraar aan het conservatorium van Antwerpen, met een forse stem die over geheel de markt draagt, de twee liederen aan 'ons Vlaanderen' en 'Waakt'.
Algemene toejuichingen begroeten deze uitvoering en een kreet van voldoening stijgt op.

Na deze feestelijkheden trok de groep van Pro Westlandia met een karrevracht zangboekjes, met de autobus van de heer Vandevelde over de grens.
Een eerste optreden had plaats te Belle in de zaal 'Au Faucon' voor een vijftigtal belangstellenden. Onder de aanwezigen bevonden zich drukker Ficheroulle en advocaat Courtyl van het Comié Flamand. De kunstavond begon met een toespraak van Dr. Borms deels in het Nederlands, deels in het Frans over 'De Middeleeuwse Polyfonie, ons gemeenschappelijk erfdeel'. Pol Lepage zong onder meer 'Het Loze Vissertje', 'De twee koningskinderen, ''T kwezelken', en Modest Lauwerijs droeg voer uit Gezelle, Rodenbach en René Declercq.
De volgende dag werd opgetreden te Steenvoorde waar de groep verwelkomd werd door burgemeester Parmentier en zoveel bijval genoot dat hij moest beloven bij de eerstvolgende tournee opnieuw naar Steenvoorde te zullen komen.
Dan volgde nog een even geslaagd optreden te Hazebrouk en men besloot te Cassel, waar de belangstelling bevredigend was maar waar de avond verstoord werd door een onderwijzer die met enige handlangers uit Rijsel was overgekomen om de kunstenaars voor Pangermanisten uit te schelden.

Pro Westlandia en de gehele herlevende Vlaamse Beweging had de Vlaamse media alleszins mee. In het voorjaar 1913 was men nog meer 'klaar' om Frans Vlaanderen terug te gaan veroveren. We lezen in 'De Poperinghenaar' van de 23ste maart 1913 het volgende strijdplan:

Naar Fransch – Vlaanderen

De wakkere kring 'Pro Westlandia' die gesticht werd te Antwerpen door Dr. H. Allaeys, tot heropbeuren van de Vlaamse taal en Vlaamse kunst in Frans-Vlaanderen en de aanpalende West Vlaamse streek, onderneemt weer een grote propagandareis, waarvan de beste gevolgen mogen verwacht worden.
Twee kunstzangers, de heeren P. Lepage, de verdienstelijke leider der Berchemse Liederavonden en T. Magnus, alsook de uitstekende leraar van klavier J. Wattelet en onze beroemde declamator Modest Lauwerijs, verlenen gans onbaatzuchtig hun talent en offeren heel belangloos hun verlof aan die schone onderneming. Prof. August Borms van het Antwerps atheneum, zal evenals verleden jaar, den propagandatocht leiden en voordrachten houden over Vlaanderen en zijne kunst.
Ziehier nu de verschillende plaatsen waar het kunstgezelschap zal optreden:
Zondagt 23 maart te 8 uur 's avonds te Hazebrouck.
Maandag te 3 uur te Eecke en te 7 uur te Watou (België), waar 'De Vlaamsche Herten' gebruik maken van de gelegenheid om hun erevoorzitter Dr. Boedts aan te stellen.
Dinsdag te 2 uur plechtige opening van de Vlaamse leergang te Hazebrouck, door den heer Herpelinck, leraar te Poperinghe, te 8 uur kunstfeest te Steenvoorde.
Woensdag 's avonds te Wormhout
Donderdag 's avonds te Bergen (bij Duinkerke)
Vrijdag 's avonds te Ghyvelde.
Den zaterdag wordt de omreis gesloten door een groot Vlaams feest te Diksmuide.
Overal verwierf 'Pro Westalndia' de meewerking van de gemeentebesturen, die heel bereidwillig hun feestzalen ter beschikking stledne en propagandakomiteiten stichtten. Al de bladen uit Fransch-Vlaanderen herinneren in vleiende woorden aan de Vlaamse concerten van verleden jaar, en beloven de Antwerpse kunstenaars weer den grootsten bijval. Dit bewijst dat het Vlaams gevoel nog niet dood is, bij onze broeders over de grens.

Het ‘heropleven’ van het Vlaamse leven en het Davidsfonds te Poperinge, had alleszins als belangrijk gevolg dat men rond Deken De Bo een viering voor dit jaar organiseerde.

Reeds op de 24ste mei 1913 lezen we in de krant ‘Het Ypersche Volk’ de opzet van dit programma.

Poperinghe – De Bo’s feesten

Den 28ste September 1887 kwam een groepje Vlaamse vrienden bijeen te Poperinghe ter gelegenheid der inhuldiging van Deken De Bo’s grafteeken.
Sindsdien woekerde het mos op de eerezuil van den grooten doode, het bekroop stilaan een naam die prijkt op de eerste bladzijde van onsterfelijke boeken.
Mocht dit gedoogd worden?
E Bo is een voorman onder de Vlaamse zwoegers van de eerste ure.
Twee en twintig jaar heeft hij door zijn warm en gemoedelijk leraarswoord in het hart der Brugse jeugd liefde geplant voor Godsdienst en voor Vaderland.
Hij was in West-Vlaanderen de eerste die zijn lofzangen wijdde aan Vlaanderen.
Hij trok zijne steng door onbeploegde velden en bracht ter schuren een gouden tarweoogst: zijn Westvlaamsch Idioticon, zijn kruidwoordenboek, enz. enz.
Katholieke Vlamingen, katholieke jonge wachten! Wij willen op 24 oogst al onze bloeiende strijd en leefkrachten samen roepen om hulde te brengen aan den grondlegger onzer taalwetenschap.
De betoging worde een wapenschouw, die voor het katholieke Vlaamse leven de aloude stad van Makeblyde, de hoppestreek, ja, heel het Westland winne.
Namens het Poperingse Davidsfonds
De voorzitter Edm. Verhanne, leraar
De schrijver: A. Hillewaere
De ondervoorzitter: Dr. H. Brutsaert

Ook het programma der feestelijkheden werd reeds meegedeeld:
Om 10 uren: plechtige hoogmis in Sint Bertinuskerk, waaronder Vaderlands sermoen door den E.H. Em. Frutsaert, onderpastoor te Brugge.
Om 11 uren: Feestvergadering in de grote zaal van het college.
Redenaars: Adv. L. Dosfel, Prof. Fr. Van Cauwelaert, volksvertegenwoordiger pastoor H. Verriest.

Uiteindelijk zijn het de sprekers Dosfel, August Borms, Ernest Claes en Jozef Vandenberghe die zullen spreken op de feestvergadering.
Speciaal voor deze feesten maakte het tijdschrift ‘Ons volk ontwaakt’ een ‘De Bo- nummer’ dat men op deze feesten te koop aanbood. Er werd een speciale De Bo – cantate door R. Gesquiere geschreven en ingestudeerd en een apart boekje met 12 Vlaamse liederen werd samengesteld.
De viering had een enorm succes waarbij de Grote Markt te Poperinge vol volk stond.

Foto uit 'Ons Vok Ontwaakt'.

'De Poperinghenaar' van de 24ste augustus 1913 meldt dat 'Pro Westlandia' meteen na de viering te Poperinge, terug Frans-Vlaanderen intrekt met een Vlaams poëzie en liederenprogramma.
Zondag 24 augusti, na deel genomen te hebben aan de De Bo feesten te Poperinghe, vertrekken zij uit onze stad om 6 ure 30 naar Godewaertsvelde waar onmiddellijk na hun aankomst het Vlaams Concert plaats heeft in het lokaal van de Vrije school.
Vandaar ging men naar Duinkerke, op dinsdag werd men verwacht te Hekelsbeke , waar het feest om 6 ure plaats heeft in de zaal 'A l'hotel de ville' en zal voorgezeten worden door den heer burgemeester Aug. Bergerot die des avonds de kunstenaars op zijn kasteel zal ontvangen.
Dit alles bewijst welken invloed 'Pro Westlandia' reds gekregen heeft in Frans Vlaanderen, en hoeveel vertrouwen zijn kiese werking en hooggeprezen offervaardigheid ginder inboezemt.

In Ons Heem van de 'slachtmaand' van 1969 verscheen een klein artikeltje over Pro Westlandia van de hand van Cyriel Rousseau zelf. Hij schreef het volgende:

DE STICHTING VAN PRO WESTLANDIA

De voorzitter van Pro Westlandia was **dr. Hilaire Allaeys**, destijds tandarts te Antwerpen. Pro Westlandia gaf in 1913 de stoot aan de toenmalige onvergetelijke deken De Bo-herdenking, wegens de grote verwaarlozing van het monumentaal graf (1). Met Pasen 1913 werd door de groep Pro Westlandia, een gezamenlijk bezoek aan mijn ouderlijke woning gebracht en daarvan werd gelukkig een beeld gemaakt, dat ik nu voor deze gelegenheid opnieuw afdruk. Het waren deze mensen, die voor de oorlog 1914 de actie voor de Westhoek begonnen, vooral met liederenavonden. Ze kenden een enorm succes en hielden de mensen uit de Westhoek Vlaams. Wij gingen op tocht van stad tot stad en dorp tot dorp en leerden de oude kunstige liederen aan. Meteen werd het een propagandatocht voor het Nederlands.
Antwerpen. - **Cyriel Rousseau**

Ziehier de personen : Vooraan vader en moeder en twee jonge broeders Rousseau in huize ‘Den Bellaert’ in Watou. - Daarachter: de oude heer is Theof. Vandevelde, de man, als hoofdman van ‘De Vlaamsche Herten’ van Watou, die voor ons de poorten van de Westhoek van de Nederlanden-in-Frankijk opende.
Achter mijn ouders sta ik zelf als organiseerder en secretaris van Pro-Westlandia.
Daarna helemaal van achter. Van links naar rechts :
1. heer Jozef Wattelet, toondichter, leraar van klavier aan het Kon. VI. Konservatorium, Antwerpen.
2. Pol Lepage, kunstzanger, leider van de Groeningewacht, liederavonden, Berchem, eveneens leerling van de bovenvermelde instelling zoals ook de anderen.
3. Modeste Lauwereys, de toen wellicht beste declamator in Vlaanderen, leraar aan die instelling.
4. Dr, A. Borms.
5. Heer Maes, kunstzanger.

Wat er in 1914 gebeurd is, is spijtig genoeg nog wel erg goed te merken in het landschap van het Westland en met de eerste wereldoorlog die over onze grond raasde, was het ook gedaan met de Vlaamse cultuurrondreizen door Frans Vlaanderen.
Deze ‘Vlaamse cultuurwerking’ zou veel later een soort opvolging krijgen met het toneel voor Frans Vlaanderen van Flor Barbry uit Westouter.

Op de eerste zaterdag van juli vind ‘Le nuit du livre’ plaats in Esquelbecq of Hekelsbeke, een groot cultuurfeest, terwijl in Watou aan de andere kant van de grens, het kunstenfestival plaats vind; twee cultuurfeesten op 15 kilometer van elkaar.
Zouden de bezoekers van Watou ook naar Hekelsbeke gaan, en omgekeerd?

9 juli 1650 – Protest van de proost! - Renten

Juli is ook de processiemaand te Poperinge.
De processie zorgde in het verre verleden - in 1650 – voor moeilijkheden tussen de proost van Poperinge en de pastoor van de Sint Jans kerk. De proost van Poperinge, Jan De Cerf, had als plaatsvervanger van de abt en prelaat van de St. Bertinsabdij te St. Omaars immers het voorrecht om de mis te celebreren voor de processie, wat Vanbeyveren, als pastoor van de Sint Janskerk deze maal blijkbaar 'vergeten' was. De proost nam dit niet en legde zijn klacht voor aan het hoogste gerechtshof, de Raad van Vlaanderen. Een transcriptie:

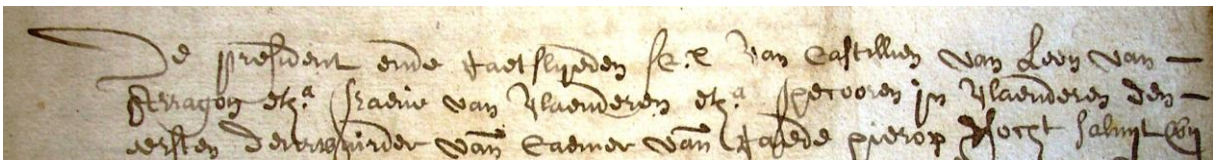

De president ende raetslyeden sconinck van Castillien, van Leon, van Arragon, etc.
Graeve van Vlaenderen etc.
Ghecooren in Vlaenderen den eersten deurwairder vande caemer van de raede hierop versocht, saluyt
Wij hebben ontfaen de supplicatie van sire **Jan De Cerf**,
proost der stede van Poperynghe
inhoudende dat hij inden naeme vanden Heere prelaet van Ste. Bertins
is heere temporel der voornoemde stede,
metgaders patroon vande prochie kercke van St. Jans binnen der selver stede,
ende inghevolghe van dyen is den voornoemden heere proost in possessie van jaerelicx opden ommeganck der voorseyde stede,
wesende sondaeghs naer den dach van onse lieve vrouwe visitatie inden maendt july
in dabsentie vande selven prelaet,
te celebreeren den goddelicken dienst van de hooghmisse binnen de voornoemde kercke,
ende omme de draeghen het heylich sacrament inde processie dye gheschiedt ten selven daeghe,
Sijnde oock in possessie ter causen vande voorschreven qualiteyten vande heere temporel ende patroon
sdaehgs voor den voornoemden feestdach
begroet te worden met behoorelicke reverentie ende submissie byden pastoor beneffens sijnen coster
omme den voorschreven goddelicken dienst ende functien te commen doen
welcke nietjeghenstaende heer ende meester **Philibertus De byeveren**,
pastoor der voorseyde kercke,
vilipenderende de voorschreven authoriteyt ende hevercheydt
metgaders dye aende usantien ende costuymen der voorseyde stede
heeft naerghelaeten ten voorghaenden saysoene ofte jaere
den voorseyden suppliant te commen begroeten
tot het doen van de voorschreven functien
hem daermede troubleerende in syne voorseyde possessie
ende schaede doende ter somme van vichtich guldens, salvo justo
tsynen griefve versouckende provisie,
waerinne wij aenghesien de saeke voorschreven,
u ontbieden ende bevelen van weghen alsvooren dat hen op dat u blyckt van dyen voorschreven is;

dachvaert den voorscrheven heer **Philibertus de Byveren**, pastoor
ende ander ist noodt,
te compareeren voor u teenen zekeren daeghe ende heure ter plaetse contentieuse,
ende aldaer houdt ende maincteneert den suppliant inde rechte possessie voorschreven,
weirende ende afdoende alle beletten hem daerinne ghedaen,
ter contrarie bevel doende van sijne majesteits weghe
den voorseyden pertuwateur
dat hij hem verdraeghe den suppliant meer sulcke ofte gelycke troublen te doenen in syne possessie,
hem oplegghende
over de schaede als boven ende int cas van oppositie ofte dilay
de naerwysde gheweirt de sake contentieuse ghenomen
ende ghestelt in 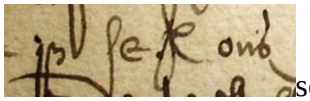 sc c ons gheduchts heeren handen
omme tgheschil van partijen ende trestablissement ghedaen
reelick bij faicte ofte anderssins deuchdelick voor alle wercken
dachvaert den opposant ofte dilayant te compareren hier int hof teenen sekeren daeghe
omme te tooghen de cause van dyere
den suppliant ende procureur generael van Vlaenderen te verandwoorden
ter cause voorschreven
ende voorts te procedeeren soo ‘t behooren sal,
authoriserende dheer **Alexander de Cammaeker**, bailliu vande suudt ende noordt vierschaere van Crombeke in Stavele, omme dese commissie te bedriven naer haere vorme ende inhouden,
ghegehven te Gendt onder den seghel van de camere
den xxvde jyny xvic vichtigh
bet onder stondt bij mijne heeren vanden raede gheordonneert in Vlaenderen ende was onderteeckent Dhaene

Den voornoemde pastoor compareerende in persoone naerdyen dat hij ghedachvaert hadde gheweest ter plaetse contentieuse,
heeft ghekendt de premisen deser
ende verclaerst dat dobmissie vande debvoiren alhier gheroert
gheschiet is bij pure ignorantie
ende mitsdien belooft de selve jaerelickx poinctelick te volcommen
sonder dyes meer in faulte te blyfven ter acceptatie van den selven heer proost
ten desen alhier present,
ende oversulcx is dese sake doodt ende extynct
ghebleven met compensatie van de costen van weedersyden
Actum present meester **Joos Cheys**, burchmeester
Ende **Christiaen Liebaert,** schepen, den xiden july xvic vichtich

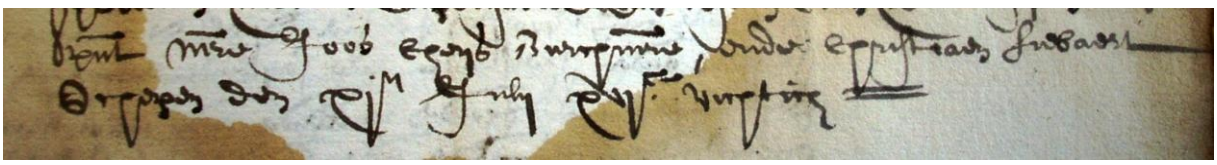

‘Oud Vlaanderland’ van Juliaan Claerhout – Deel 1

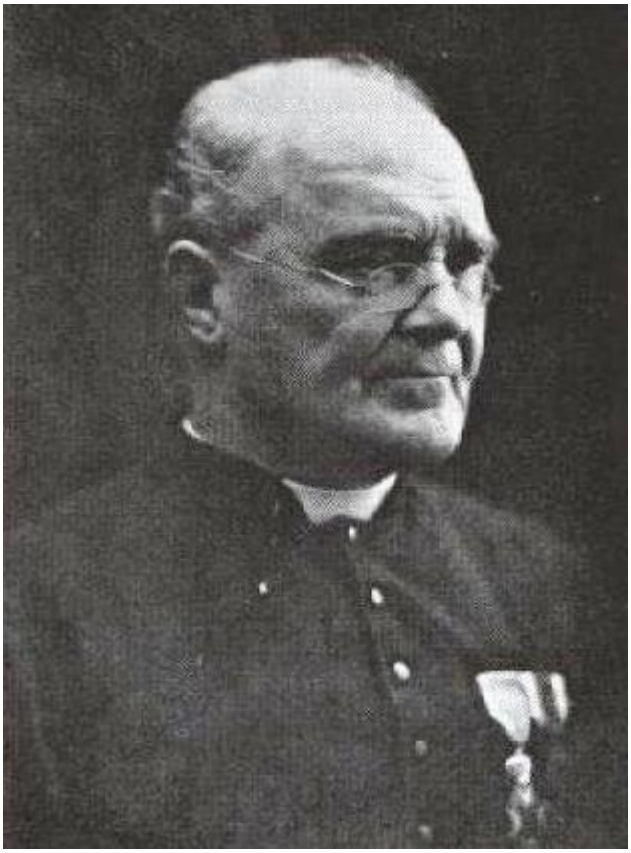

In de deze en de drie eerstvolgende nummer van ‘Doos Gazette’ krijgen jullie een boek cadeau. Het betreft hier ‘Oud Vlaanderland’ van de hand van Juliaan Claerhout.
Het exemplaar dat ik ter beschikking kreeg, behoort toe aan ‘De vrienden van het Poperings Stadsarchief’ en is in hun bezit.

Juliaan werd geboren te Wielsbeke op de 9de december 1859. Hij werd priester gewijd op de 22ste december 1883 en werd het jaar daarop leraar te Tielt. Op de 26ste september 1887 verkaste hij naar Torhout en op de 26ste september 1889 werd hij onderpastoor te Sint Denijs.
In 1894 werd hij bestuur ‘der knechtenschool’ te Pittem en op de 21ste oktober 1894 werd hij pastoor van Kaster waar hij op de 22ste februari 1929 stierf.
Hij was heel erg geïnteresseerd in geschiedenis en vooral ook in de archeologie die in die tijd in onze streken in haar kinderschoenen stond.
Op de site van ‘Raakvlak’, de intergemeentelijke dienst Archeologie voor Brugge en het Ommeland’ lezen we hierover het volgnede:
In 1896 begint hij aan zijn eerste opgravingen op het “Heidens Kerkhof” van Pittem. Of hij er inderdaad Frankische graven heeft ontdekt, is nog moeilijk te achterhalen, omdat Claerhout, net als bij zijn andere “opgravingen”, nooit voor een degelijke wetenschappelijke verslaggeving zorgde.
Het werk van Claerhout wekt de belangstelling van de “Société d’Archéologie” uit Brussel, vooral dan in de persoon van baron de Loë. Claerhout wordt opgenomen in de opgravingsdienst van de Brusselse vereniging en krijgt de verantwoordelijkheid over West-Vlaanderen. Hij schoolt zichzelf bij door geregeld aanwezig te zijn op de nationale congressen voor archeologie en geschiedenis. Hij komt ook in contact met baron Charles Gilles de Pelichy.
Claerhout werkt onder meer in Dentergem, Roeselare, Pittem, Kerkhove en tal van ander plaatsen. Ook wat het noorden van de provincie betreft, vermeldt hij talrijke vondsten.
Voor West-Vlaanderen hebben zijn opzoekingen een onschatbare waarde en op veel plaatsen waar hij ontdekkingen heeft gedaan, vinden er nog opgravingen plaats. Helaas gebeurt zijn onderzoek op een niet-wetenschappelijke manier. De archeologie in West-Vlaanderen en eigenlijk ook in de rest van het land staat dan nog in haar kinderschoenen, hoewel sommigen van zijn tijdgenoten de zaken grondiger aanpakken.

Ondanks de geformuleerde kritiek, stelt men toch dat Juliaan Claerhout een belangrijke rol gespeeld heeft in de beginfase van de archeologie.

Wat ons daarbij dan weer frappeerde is dat hij de moeite nam om een verhalenboek 'voor de jeugd' samen te stellen waarin hij in tien vertellingen heel wat van zijn 'geleerdheid' stak om zo 'lezenderwijs' zijn inzichten door te geven aan de jongere generaties.
Hij deelde 'zijn' geschiedenis in, in 5 periodes:
De jong steentijd
De Keltische tijd
De Belgo-Romeinse tijd
De Frankische tijd
en de Friese tijd.
Het boek werd uitgegeven bij de drukker J. Veys te Pitthem in 1913.

Deze maand krijg je de verhalen uit de jonge steentijd. Veel leesplezier.

Obanghi

Wij zijn in 't jaar 1184 voor Christus, 't jaar dat de grieksche helden Torja verwoesd hebben, in den tijd dat de rechters in Israël regeerden en bevinden ons in 't jongsteentijdsch bodemdorp, dat op de zachte helling van eenen heuvel gelegen is, niet ver van de bron der beek, welke de Kelten, de latere bewoners der streek, de Deva zullen noemen.
Heden zijn de mannen op jacht, zij jagen de wilde ossen welke in de wouden en de moerassen verkeeren, waardoor de beek haren kronkelenden looop vervolgt.
De vreemde koopman die in het dorp aangekomen is, wandelt rond, tusschen de hutten, die hier en daar verstrooid liggen, daar de mannen afwezig zijn, kan hij vandaag zijne waren niet verwisselen.
In goudrooden glans rijst de zone in de grijs blauwe lucht die in 't verschiet boven den heuvel tintelt, welke recht over 't dorp gelegen is.
Voor den ingang harer hutte, zit eene vrouw, een groot stuk grijzen keisteen, op eenen wrijfsteen te slijpsteen.

- Wat dunkt u van de klomp welken uwen man gekocht heeft? Vraagt de koopman, hoevele splinters hebt gij eruit gekloven?
- Drij, heer Fingo, antwoordt de vrouw. Dit stuk hier zal ik tot eene schoone bijl verwerken. Van de twee andere, zal ik dolken slijpen. Van doe twee andere, kan ik ook eenaantam lessen en mijn man eenige pijlspitsen scherpen. Ik moet mij haasten. Mijn man heeft zijne steenen bijl verloren en zijne bijl in herthoorn verbrokkelt van dag tot dag.
- Hoe is dit voorgevallen?
- Hij heeft zijn prachtige bijl, naar eenen wilden os geslingerd, zij is in 't struikgewas gevlogen en ergens in 't modder eener beek verzonken. Onze mannen hebben geen geluk meer op de jacht.
- Hoe zoo? Zijn zij niet altijd even rap om 't wild te vervolgen, even behendig om t wild te schieten of te vangen?
- Ja vlug genoeg, herneemt de vrouw, maar wat kan dat baten als kruipdier en wormgespuis tegen ons spoken?
- Waarom komt dat?
- Ik durf het niet luid zeggen, heer Dingo… onder ons gezeid al die ongelukken komen over ons dorp, sedert dat de mannen opgestaan zijn tegen Obanghi; onzen goeden hoofman!
- Het is den eersten keer dat ik als koopman uw dorp bezoek. Wat is er me dien hoofdman geberud?

- Eenige mannen zijn uit haat en nijd tegen hem opgestaan. Zij hebben geheel het dorp medegesleept en oproerig gemaakt. Dan wierd de hoofdman als slaaf aan vreemde kooplieden verkocht. Nu spijt het hun, onder den dwang van Potang, den nieuwen hoofman!

Een andere vrouw verschuift het dierenvel, dat aan den ingang harer hutte tot deur dient, steekt het hoofd uit en roept:

- Kiwa, hebt gij geenen rieten steel om eenen pijl te maken?
- Ja, antwoordt de vrouw met dewelke de koopman daar spreekt, ik heb er nog eenige. Ik kan u eenen leenen.
- Ik ben verwonderd, herneemt nu deze vrouw welke den rieten staf bekomt, of het mij lukken zal. Ik heb het reeds zoo dikwijls beproefd. Mijn man beschimpt mij altijd, omdat mijne pijlen slecht gemaakt zijn.
- Ik zal u helpen, spreekt de koopman. Zie hier, met mijn mes, snijd ik eene spleet. Waar is uw pijltop? Gij hebt hem lang en nootvormig gescherpt. Ook goed. Doch met vleugels, als weerhaken, houdt hij toch beter. Zie hoe ik hem in de psleet vastmaak, waar is uw pek? Geef mij eene zenuwpees. Zie eens nauwkeurig hoe ik de pees in het vet dop en ze alsdan rondom den pijltop wind, om het steentje aan het riet vast te maken.
- Ja, ik zie het, maar 't slaat ons al tegen, sedert eeenigen tijd.
- Hoe zoo?
- Al de ongelukken komen over ons, sedert dat Obanghi weg is. Hadden onze mannen hem weder. Ze zouden hem op hunne handen drage.
- Uwe hoofdman ziet er toch goed uit, zegt de koopman wat hebt bij over hem te klagen?
- Dat ware te lang en te gevaarlijk om te vermelden, wedervaart de vrouw, vraag het eens aan de mannen en ze zullen u wel bescheid doen.

Dan stapt de koopman verder.

- Hoe is de oogst gelukt? Vraagt hij aan eene andere vrouw.
- Tamelijk antwoordt de vrouw. Kom eens binnen, ik zal u mijnen voorraad toonen.

De koopman treedt in de hut, de vloer van gestampte leemaarde, ligt twee, drie voeten dieper dan de bodem van het dorp, de wanden der hut bestaan uit boomstammen die in eene ronde geschikt zijn en al boven elkander vervoegen, om eene kegelwendige hut te vormen. Al binnen zijn de wanden met leemaarde bestreken en met eenige gele en roode strepen beschilderd, al buiten zijn zij met riet en strooi bedekt en al onder met graszoden dichtgemaakt en vast geleid.

Nu toont de vrouw haren voorraad koorn, die in kruiken staat, strepen van duimprenten en wolventandkerven versierende de kruiken, die van bruine aarde met steenruis vermengt, gebakken zijn.

De vrouw giet het koorn op den ligsteen, dan grijpt zij den beweegbaren handsteen en wrijft hem weg en weder, om het graan te verpletteren en te malen.

Aan de wanden der hutte, hangen werktuigen en wapens.

- Uw man is wel voorzien, spreekt de koopman. Hier zie ik eene bijl in herthoorn. Hij heeft erin gelukt, eene opening, door den herthoorn te booren, o mden steel erin te steken. Hier is een prachtig mes, in doorschijnenden keisteen.
- Met eene fine zenuwsnaar, heb ik dit mes aan de handhaaf vastgebonden, zegt de vrouw. 't Is een zwaar stuk arbeid geweest.

Andere vrouwen zijn bezig met huiden te reeden van herten en wilde ossen, welke men op de jacht geschoten heeft, of vellen te schrepen van schapen, geiten of peerden, welke de jongsteentijdsche lieden kweeken; zij schrepen ze metrodne keimessen en overstrijken ze met ribben van ossen of peerden.

Weken op weken; kloppen en kleunen, wrijven en slijpen, reeden en schrepen zij aan denzelfden arbeid.

Nu weerhelmt vrolijk hoorngeschal in de paden, welke het woud doorkruisen, dat rondom het dorp gelgen is en de mannen komen terug van de jacht.
Op hun hoofd zwaaien zij de bonte vederbossen die in hunne donkere haarlokken gevlochten zijn, veelkleurige tooverteekens zijn op hun bruin gelaat geschilderd, op armen en beenen ingedrukt, hunne zwartachtige oogen zien er wild uit in dit ontsierd aangezicht, snoeren van wolven tanden hangen aan hunnen hals en klederen van dierenvellen met zenuwsnaren genaaid bedekken hunne beenderige lidmaten.
Tot welk volk zij behooren, welke voorindogermaansche taal zij sprken is onbkend, doch hunne ronde koppen, hunne bruine wezenstrekken, hunne sombere oogen en hun donker haar vertoonen wellicht eenig mongoolsch verwnatschap.
Dingo verwelkomt de jagers, die elk met hunne buit geladen naar hunne hutten trekken: het vleesch zal hen spijzen, de herthoorns en de beenderen zullen hun bijlen, houweelen en priemen verschaffen: ’t merk der beenderen zal hun geliefkoosd voedsel uitmaken.
Wederom druenen de klnaken des hoorns van den wilden os boven het dorp om de stamgenooten tot he spel te dagveerden en wilde vreugdekreeten weerklinken om de uitnoodiging e begroeten.
Vrouwen en kinderen loopen naar de opene plek in het bosch, om de spelen te aanschouwen, waarin de mannen naar de prijzen zullen dingen, eene steenen bijl of eenen fijnen pijltop.
Ze schieten met den boog, naar eenen beukboom en de scherpe pijlen doorbooren de gladde schors.
Mingo, de zoon vn den hoofdman zegeviert in den wedstrijd en heef den boom, van op den versten afstand getroffen.

- Op uwe reizen, hebt bij ook wel aan spelen deelgenomen? Vraagt Siwang, een ouderling, die over ’t spel, als rechter bestemt.
- Ik ben in ’t spel niet gansch onhandig, antwoordt Dingo, de koopman, terwijl hij den boog grijpt, dien Siwang hem aanbiedt en plaats neemt om te schieten.
- Van zoo ver, zult gij het doel niet treffen, roepen eenige mannen.

Dingo spant de boog, suizend vliegt de pijl door de lucht en de scherpe top snijdt diep in de peel van den boomstam.
De mannen juichen en nu vangt het psel aan met de zwaere steenen, welke men opgheft en om ter verst slingert.
Met flinken arm en statigen zwaai, werpt de koopman, die met Mingo worstelt, den zwaren steen en tegen hem moet Mingo den strijd opgeven, evenals in ’t werpen van de keisteenen werpspies naar het doel.
Mingo wordt nijdig, hij kan zijne afgunst niet verbergen.
De stamgenooten hebben zijne pogingen met luide kreten toegejuicht en nu moet hij voor eenen vreemdeling onderdoen en zijne eer van eersten en behendigsten speler verliezen!

- Den laatsten kamp sullen wij aangaan, mort Mingo, de loopstrijd zal over ons beslissen.

De renbaan is met hinderpalen bezet en de snelloopers moeten ook in het springen, hunne spierkracht en hunne vlugheid doen blijken.
Velenzetten uit, na eenigentijd, begint hier en daar een looper voor eene hinderpaal te wijken en welhaast zijn de lvugste loopers en de flinkste springers aan het hoofd; allen vooruit, wipt Mingo, met krachtige sprong, over de hoogste touwen, die tusschen de boomen gespannen zijn.
Nog eenen zwaren sprong zal hij wagen, over de laatste hinderpaal, welke men zelden of nooit overwint, met vonkelend oog, aanschouwt hij de afmetingen, met jagenden boezem,

neemt hij den korten haal, maar terwijl zijn voet blijft haperen en dat hij in't gras rolt, springt de koopman met zwierigen wip over de touw en zegeviert onder 't woest geroep van de jubelende menigte.
Mingo kan zijnen toorn niet bedwingen, hij grijpt de steenen bijl van eenen zijner makkers en nadert den vreemden koopman, met dreigend gebaar. Eer iemand hem kan tegenhouden, verheft hij den arm, om met het vreeselijk wapen zijnen tegenstrever het hoofd in te slaan.
De vreemde koopman, die de gebaren van zijnen vijand gezien heeft, wijkt met den rug tegen eenen boom, rukt de tooverteekens af, die op zijn aangezicht kleven en roept uit:

- Mannen! Ik en Obanghi, uw hoofdman! De vreemde kooplieden aan dewelke gij mij verkocht hebt, hebben mij goed behandeld en mij mijne vrijheid terug geschonken. Indien gij mij haat , indien gij met uwen nieuwen hoofdman, gelukkig en voorspoedig zijt, slaat mij dood. Is het anders, betreurt gij mij, zijt gij weder mijne trouwe mannen, mijne dappere strijdgenooten, zoo erkent uwen hoofdman, die u veel wild op de jacht en veel koorn in den oogst zal verschaffen!

Eenige mannen hebben reeds Potang en Mingo gevat en buiten verweer gesteld.
Luide toejuichignen onthalen de woorden van Obanghi en met zegevierende tocht, wordt de hoofdman naar het dorp geleid, waar tot laat in den avond een groot vuur laait, tusschen de spookachtige schaduwen der dansers, die in den rooden gloed, met zwarte schemeringen op de wanden der hutten wemelen.

Kiwango

Een jongsteentijdsch dorp is op een vloer van planken opgetimmerd, die op palen rust, boven 't water van een klein meer, dat de beek voedt, die wat verder in den bloed spoelt, welke men eens den ouden Mandel noemen zal.
Vergeten wij niet den vriendelijken lezer te melden, dat wij ons in 't jaar 1446 voor chritus bevinden, het jaar dat de Israëliten over den Jordaan in't land van belofte binnentrokken en aanschouwen wij de vrouwen van het paaldorp der Zwarte Raven, die voor hare hutten aan den arbeid zijn.

- Ik ben hier, met een lastig werk bezig, zegt Nianga; ik heb hier een stuk herthoorn, het bovenste deel moet ik vierzijdig afspinteren en slijpen om het in een houten steel te passen en vast te maken en het andree einde, moet ik met mijn keimes en mijnen keipriem uithalen om in de opening de steenen bijl vast te binden. Zoo een steelgreep is ene zware arbeid en ik weet niet, hoe ik ermede zal klaar komen.
- Mijn werk vordert ook niet, antwoordt Itowa, het is al veertien dagen dat ik bezig ben met eene huid te reeden en te schrepen. Ik zal ze naaien, zooals zij is. Ik heb goede zenuwsnaren, maar ik heb mijne naald verloren; kunt bij mij geene naald leenen?
- Ja, antwoordt Nianga, ik heb hier eene fijne naald, die ik van een haerd en dun beentje gemaakt heb. Het is mij uitmuntend gelukt er een opening in te booren.
- Zie eens ginder, zegt eensklaps Itowa, wat voor een gedrocht komt er daar uit het bosch tevoorschijn? Het is een beer!
- Wist gij het niet? Herneemt Nianga. Het is de toveraar van het dorp der Grijze Valken, dat met ons bevriend is. Het is een wonderbare heelmeester van plagen en kwalen. Het is Komura. Het is zijne liefhebberij rond te wandelen.
- Ik had nog nooit daarvan gehoord. Kijk, hij komt over de brug, recht naar ons.
- Wees niet verschrikt, hij zal ons geen leed doen.

Komura nadert in zijn zonderinge pak.

- Vrouwen vraagt hij, waar zijn de mannen van het dorp?

- Zij zijn op de jacht, wedervaart Nianga. Sedert den laatsten strijd met het dorp der Platvoeten, hebben wij eenen voorraad horens en beenderen noodig, om nieuwe wapens en nieuwe werktuigen te maken.
- 't Zijn dappere kerels, de mannen van uw dorp. Ik heb van hunne heldendaden gehoord; ik heb vernomen hoe zij het dorp der Platvoeten bestormd en ingenomen hebben.
- Mijn man was de eerste, zegt Nianga fier, die de versterking van het dorp binnenrukte.
- En de mijne, spreekt Itowa, was de eerste die de hand legde op den hoofdman Kiwango, om hem gevangen te nemen.
- Hoe? Heeft menden hoofdman gevangen? Vraagt de toveraar. Dit wist ik niet.
- Ziet gij ginder die hutte? Zegt itowa. Daar ligt de hoofdman gevangen, in afwachting dat hij geslachtofferd werde.

Hoorngeschal wdeergalmt in het bosch en de mannen komen van de jacht terug. Blijde kreten begroeten de aankomst van Komura enwelgezind trekken de jagers, met den buit hunner welgelukte jacht naar hunne hutten. 't Mark der beenderen zal hun de geliefkoosde spijs verschaffen, met de huiden zullen zij kleederen naaien, de tanden zullen zij als perelen op snoeren spitten, met de beenderen zullen zij bijlen, houwen, dolken, priemen, hamers, naalden en wrijftuigen maken.
's Avonds wordt er, ter eer van Komura een groot feest gevierd, een groot vuur, laait op de zachte helling tusschen het woud en den vloed, waarboven het paaldorp getimmerd is, wilde gezangen weergalmen, allerlei dansen emt afzichtelijke sporngen en tooverachtig gebaar worden uitgevoerd, de woeste koppen met p)luimen versierd en ingekorven tooverteekens bont getint, wemelen door elkander en teekenen, in den rooden glans van den vuurgloed, zwarte spookgedaantne op de boomen van het bosch, de donkere waterplas weerspiegelt en vertweelingt het tafereel.

Kiwango is in droevige mijmeringen over zijn ellendig lot verzonken en 't gedruisch van het feest vindt een akeligen weerklank in zijn somber gemoed.
Hij ligt op eenen hoop bladeren uitgestrekt n boven hem verheft de hutte haar kegelwendig gewelf; zij is van boomstammen gemaakt, die in eenen kring gezet, aan de toppen samengebonden zijn; de openingen zijn van onder met graszoden bedekt, hooger met kaf en leem gestopt.
't Gerucht versterft in 't dorp en de bewaker is nevens den gevangen hoofman in slaap gevallen.
Een straal van de maan dringt door eene opening en Kiwango hoort eene lichte kreveling: het is eene riem, die door de opening nederdaalt en aan de riem ziet de hoofdman een keistenen mes hangen.
Kiwango gelukt er in het mes met zijne tanden de vatten, in den grond vast te zetten en aan de beide sneden de banden zijner handen te wrijven en te verslijten. Als hij na langdurige pogingen zijne handen loskrijgt, doorsnijdt hij ook de snoeren zijner voeten.
Hij staat recht, verschuift zachtjes de ossenhuid, die de ingang der hut bedekt en vooraleer de wachten, die de hut bewaken, den tijd hebben hem te vangen, zwemt hij door den plas tot aan den oever en bereikt hij pijlsnel het woud.

Als de zonne rijst in de rooskleurige en lichtgroene tinten van den dageraad, komt Kiwango in zijn dorp terug, dat op den over van den stroom gelegen is, waar veele eeuwen later de frankische stam der Emilingen aan de belgo-romeinsche bevolking zal opvolgen.
Tijdens het feest, dat zijne terugkomt viert, moet Hanko vertellen, hoe hij den hoofdman verlost heeft.

- Ik hield mij verdoken in de nabijheid van het dorp der Zwarte Raven, vast besloten, onzen hoofdman te reden! Ik zocht eene gunstige gelegenheid, toen ik den toveraar Komura ontwaarde, die kruiden zocht in het woud. Ik overviel hem, beroofde hem van zijne vermomming en kon daarmede gemakkelijk in het vijandelijk dorp sluipen. De hut, waar onze hoofdman gevangen lag, was ondertusschen zoo zorgvuldig bewaakt, dat ik niets anders doen kon, dan langs eene zijde, de hut te naderen en door eene opening, den hoofdman een mes te verschaffen.

Foto's van den grooten oorlog

Van Isabel Decrock kreeg ik via mail een aantal foto's van de grooten oorlog doorgemaild uit 'Le Miroir' waarvan ik er hier een aantal plaats.
Isabel, heel erg bedankt hee!

12 LE MIROIR

LES GOUMIERS FONT DES PRISONNIERS DANS LE NORD

SPAHIS MAROCAINS ESCORTANT UN CONVOI D'ALLEMANDS A FURNES

Dans cette lutte gigantesque où ils ont

Ieperen. Verwoest kasteel op de baan van Poperinghe.

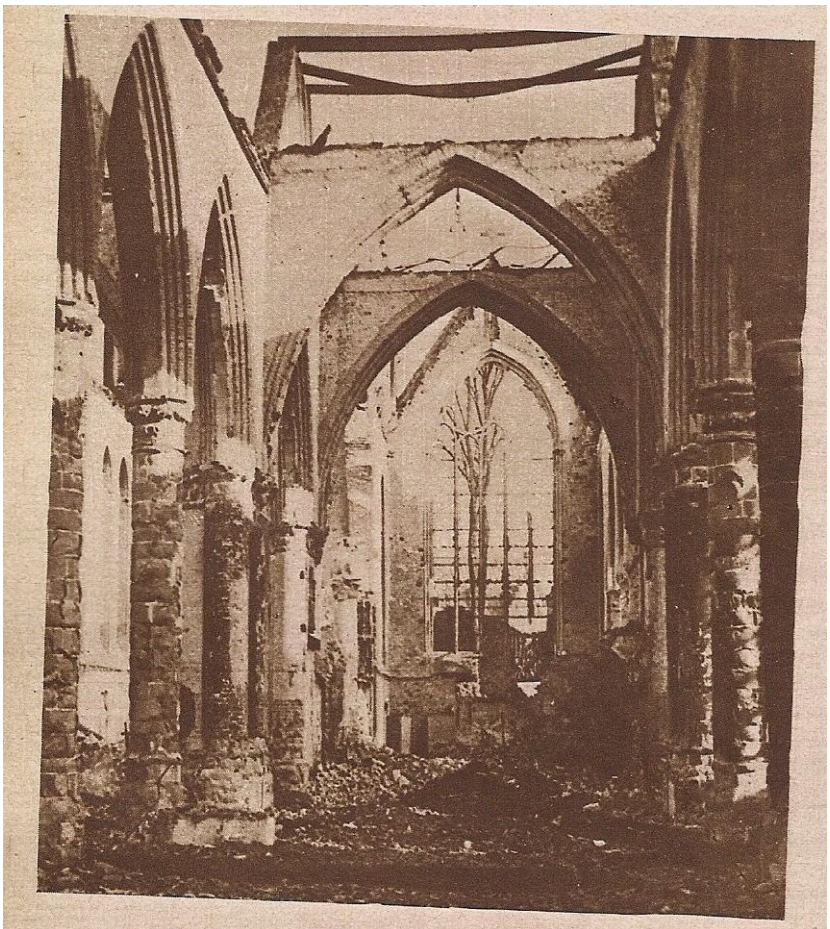

VUE INTÉRIEURE DE L'ÉGLISE DE NIEUPORT

De l'église gothique de Nieuport il ne reste que les gros murs et quelques colonnades calcinées. Nieuport fut toujours éprouvé par la guerre. En 1383, les Gantois y avaient détruit une très belle commanderie des Templiers dont il ne restait que le donjon.

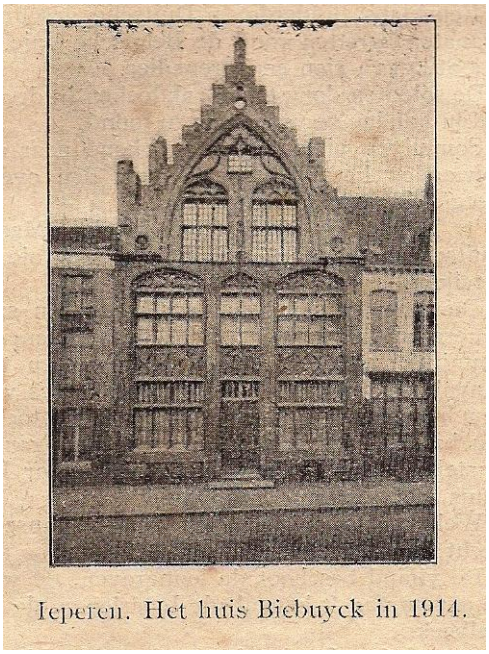

Ieperen. Het huis Biebuyck in 1914.

Ieperen. Het huis Biebuyck, na de beschieting.

Nummer 121 **Doos Gazette** **augustus 2012**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

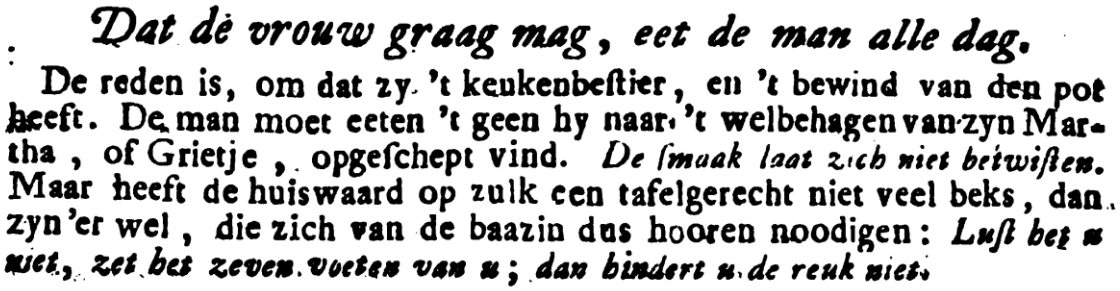

Dat de vrouw graag mag, eet de man alle dag.

De reden is, om dat zy 't keukenbestier, en 't bewind van den pot heeft. De man moet eeten 't geen hy naar 't welbehagen van zyn Martha, of Grietje, opgeschept vind. *De smaak laat zich niet betwisten.* Maar heeft de huiswaard op zulk een tafelgerecht niet veel beks, dan zyn 'er wel, die zich van de baazin dus hooren noodigen: *Lust het u niet, zet het zeven voeten van u; dan hindert u de reuk niet.*

Uit 'De nederduitsche spreekwoorden' door Carolus Tuinman – 1720

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 550 lezers

Beste abonnee
Alvorens in te gaan op enkele afzonderlijke reacties van mijn lezers, wil ik iedereen bedanken die mij proficiat gewenst heeft met het 10-jarig bestaan van 'Doos Gazette' en mijn nummer 120.
Cyriel Moeyaert, onze pastoor van Sint Jan ter Biezen, reageerde op het artikel over de Vlaamse avonden te Watou honderd jaar geleden en het stuk over De Bo 's Roobaardje met de volgende opmerking:
Beste Guido,
Zie ons woordenboekje "Nieuw Oud Vlaams" (Woordnboek vanhet Frans-Vlaams) blz. 68
stokken likke m'n beens
splet dat in vieren
en makt goe vier goe vie
Dat zingt de roobaard in Volkerinkhove
Stokken kijk mijn beenen komt ook voor in De Bo's liedje over de roobaard
Toch opmerkelijk
Cyriel

Ook Werner Goussey reageerde op het zelfde artikel, maar dan om een andere reden, hij schreef mij het volgende:
Beste Guido,
Zoals steeds neem ik aandachtig uw "Gazette" door.
In nummer 120 staat een foto van de "Vaandelinhuldiging van de Watouse V.O.S.sen op 10/05/1920.
De foto verscheen destijds in de Standaard.
Mijn grootvader, **Léon Goussey** (1887-1959) staat daar op. De foto was in de familie, maar is zoek geraakt.
Is het mogelijk mij een kopie van die foto door te mailen in oorspronkelijke resolutie.
Dat zou me echt plezieren.
Hartelijke dank bij voorbaat en ……. dat er nog veel "Gazetten" mogen verschijnen.
Een trouwe lezer,
Werner Goussey

Ik heb hem geantwoord dat deze foto mij ter beschikking werd gesteld door de mensen van de 'Beeldbank' die oude privéfoto's inscannen en indien gewenst online zetten, om zodoende dit soort zwerfgoed te kunnen bewaren en heb hem toen deze foto doorgestuurd.
Werner was alleszins een contente mens en schreef mij terug dat hij de mensen van de beeldbank zou bedanken.
Dus Jan en consoorten, ik hoop dat ondertussen deze bedanking is doorgekomen.

De heer Frank Hye uit Antwerpen liet mij ten andere weten dat dit artikel zowat een eigen circuit aan het afleggen is in Antwerpen. Daar ziet men blijkbaar het belang in van deze 'culturele verjaardag'.

Franz Cenys schreef me dan weer het volgende:
Beste Guido,
Eindelijk is mijn nieuwe computer klaar en heb ik je doos gazette nr 120 gelezen.
Ik heb ze met veel genoegen gelezen. Vooral over deken Debo en dan over de Frans-Vlaanderen werking. Een minieme rechtzetting Frans Van Cauwelaert was te Poperinge aanwezig in 1913 op de Debo herdenking en niet vroeger. Hij was geboren in 1880 ! Over de Frans-Vlaanderenwerking, waarvan het initiatief lag bij Cyriel Rousseau uit Watou die toen te Antwerpen woonde. Zie Encyclopedie van de V.B.; 3de deel blz2667

7 eeuwen Gasthuiszusters te Poperinge

Eind augustus vieren de gasthuiszusters met verschillende initiatieven 7 eeuwen werking. Over of het nu wel dan niet, 7 eeuwen zijn, is ook reeds heel wat gezegd, maar sowieso mag het feestvarken eens boven het feestvuur gehouden worden.
Op woensdag 15 augustus 2012 is er een plechtige eucharistieviering met aansluitend een receptie voor allen. Op vrijdag de 17de augustus is het om 18.30 een huldezitting waarop

*onder andere **Kristof Papin** de brochure die hij samengesteld heeft over de geschiedenis van de gasthuiszusters zal inleiden. Voor deze huldezitting moet men wel uitgenodigd zijn.*
Op zaterdag 18 augustus gaat dan de tentoonstelling open in de Gasthuiskapel. De toegang is gratis.
*De inrichters hebben de Poperingse Westhoekvertellers gevraagd om **een verhalenwandeling** samen te stellen door de stad, waarbij we de verschillende locaties waar de zusters ooit gewerkt hebben, zullen aandoen. Deze wandelingen gaan door op zaterdag en zondag 18 en 19 en 25 en 26 augustus.*
2 vertellers en een paar muzikanten zullen de wandeling begeleiden en we volgen een heel apart parcours door de stad.
De deelnameprijs is 5 euro en stuur een mailtje naar eeuwfeest,gasthuis@telenet.be
Of bel naar 057 – 33 46 65 voor verdere inlichtingen.
Er wordt ook een fotozoektocht aan deze viering gekoppeld en een vormingsavond.

Ik heb ondertussen de tekst van de brochure die Kristof Papin samenstelde kunnen lezen en hij presteert het om op de hem toegewezen oppervlakte toch een goed overzicht te geven van 7 eeuwen werking van de zusters.
De brochure kreeg de titel mee: 'De gasthuiszusters in Poperinge, zeven eeuwen dienstbaarheid.' Het is een vierkleuren uitgave van 80 bladzijden. Er kan ingetekend worden

door overschrijving van 17 euro op rekening 132 – 5384984 – 70. De brochure zal ook te koop zijn op de tentoonstelling.
Verrassend is dan weer zijn inleiding over het ontstaan van deze zusters en hij ontwikkelt een nieuwe en interessante visie hierop. Dus voor alle historici onder ons wordt dit verplichte literatuur.

Ik zal mijn steentje hier bijdragen door enkele documenten die ik in het archief vond hier mee te geven. Het eerst stuk komt uit de 16de eeuw en betreft de overeenkomst tussen de zusters van het gasthuis en het magistraat van Poperinge.

1528 – Regeling tussen de zusters van het gasthuis en het magistraat

Ten jare 1528 – zo schrijft Opdedrinck – *ontstond een geschil tussen de Gasthuiszusters, de prelaat van de Sint Bertensabdij en het magistraat van Poperinge onder andere wegens het getal der religieuzen die in het convent mochten aanvaard worden en natuurlijk ook omtrent de financiële vergoedingen.*
De drie partijen brachten de zaak voor de Raad van Vlaanderen.
De drie gevolmachtigden kwamen tot een 'vriendelijke' overeenkomst, welke de raad goedkeurde bij vonnis van de 27ste mei 1528.
We vonden deze akte terug in de aparte map van het gasthuis en geven hier de bijna volledige transcriptie ervan. (SAP 493c)

27 mey 1528

Appointement ghemaekt tusschen de heere ende wet, met de moeder van t' gasthuys

Dit besluit begon met de nodige titels:

De raetslieden s'keysers van Romainen altyts vermeerder 's ryckx, coninck van Germanen, van Castillen, van Leon, van Arrajon, van Navarre, van Naepels, van Sicillien, enz… ende van Gelder, graeve van Vlaenderen, van Arthoys,

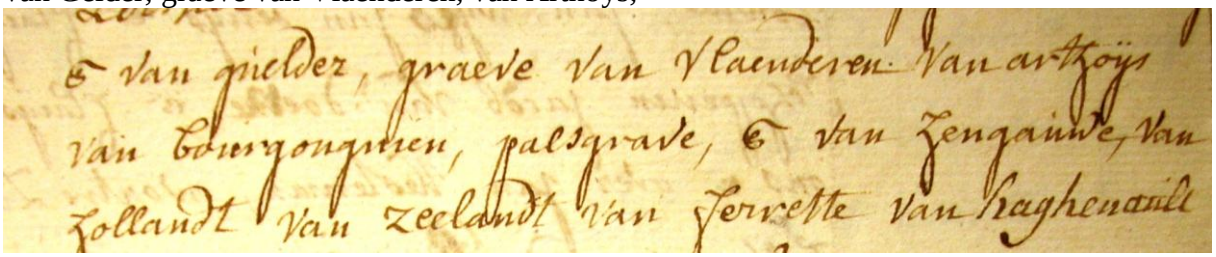

Van bourgongnien, palsgrave ende van Hengauwe, van Hollandt, van Zeelandt, van Sevrette, van Haghenault
enz… ordonneert in Vlaenderen,

Doen te weten allen lieden, dat voor ons gecompareert sijn in persoone
Francys Corteville, als procureur speciael en irrevocable van Adriaen Makeblyde bailliu, Christiaen Loys, en Jan de Waele over hem lieden
ende over Ghelein Van Goesteene, Mathys de Zoutre, Jan Wyls, Jan Denys ende Claeys van Berthen, schepenen,
Jacob Van de Doene ende Clays Scherrier over hem lieden
ende over Jan Kesteman, Woutre Liebaert, Ghelain Calf, Willem de Roo, Claeys vande Berques ende Jacob de Hondt, ceurheeren van Poperinghe over hemlieden

ende over alle den
p. 2
ghemeenen inghesetene vande voorschreven stede,
ghefundeert by letteren van procuratien onder henne zeghele in daten den 15den in april xv c ende achtentwyntigh, gheteeckent op den ploy Maes, danof inhouden hier naer volght van woorde te woorde.

Hier volgt een eerste volmachtbrief *waarbij de schepenen en de keurlieden van Poperinge volmacht geven Francis Corteville om in hun naam op te treden om een nieuwe regeling overeen te komen .*
Maar dit slaan we over. Net zoals het volgende stuk, een tweede volmacht. Deze is van de abt van Sint Omer die zijn volmacht geeft aan dezelfde Francis Corteville en aan Boudewyn Mayaert om hem en de abdij in het conflict te vertegenwoordigen.
De volgende volmacht is die van ***de zusters van het gasthuis.***
Zij laten hun volmacht opmaken door de 'notaris' **Matthieu de Loopere** *en we pikken in wanneer deze schrijft:*
danof t'inhouden hier naer volght van woorde te woorde
In den naeme ons heeren amen,
By desen jeghenwoordighen instrumente
kennelick zy allen lieden, dat den xiij in meye, xv° & xxviij
voor mij notaris ende oorcondecher onder geschreven,
ghecompareert in propren persoonen
de eerweerdighe ende discrete religieuse suster **Jacquemyne VanBeveren,**
moeder dan den gasthuyse binnen de stede van Poperynghe,
metgaders suster **Jozyne Lauwers, zuster Mayken Vande Croone, ende Suster Merie Reins,**
als de meeste menighte vanden conduite van den selven gasthuyse,
dewelke ende elcken sonderlynghe stellen, ordonneren ende maecken moghende,
ende by desen hebben ghestelt ende moghende ghemaeckt
heurlieder procureurs generael ende boden speciael yrrevocable Francois de Man,
meester Nicolays Uyttenhove up dese saecke,
te wetene regaerde t' appointement dat by den zelven susters over een syde
ende mynheere van Ste. Bertin, ende der wet
vander voorzeyder stede van Poperinghe, over d'ander syde,
gheordonneert, ghesloten ende ghemaeckt
en ter cause van der questie ende processe
dat tusschen den selven partien voor den moghenden ende edelen raedt van Vlaenderen
ongheduidere staet t'voornoemd appointement te doen passeren
ende deselve susters te laten condempneren
in alsulcke boete ofte vusant als t'selve appointement inhoudende is
ende specialick al te doen dat zylieden comparanten souden moghen doen
mits dat sy alomme present ende voor ooghen waren
van allen saecken dien boven verhaelt es,
zoo hebben de voorzeyde comparanten aen my notaris begheirt hemlieden van dien te willen verleenen een of meer instrument,
gedaen te Poperynghe ten huyse van Ghys Laurin, ten daghe jaer ende maent als boven
present oirbare ende discrete mannen Jacop Van Beveren, ende Christiaen Clynckenmaellie, parochiaenen van St. Bertien, binnen de voorschreven stede, als oorconden, in kennisse der waerheyt,
soo hebbe ic notaris dese voor ooghen procuratie ghesubseribeert ende gheteekent

hier onder met name ende toename
naer costumen hier toe gheropen ende ghebeden, onder gheschreven et ego Matheus de Lopere – pbr Morinens dioces publicus autoritate aplica notarius quia premiosis omb. Et singuler dum sic ut perinstiutier fierent et ogerentus nuaeum prenomumetis testibus presens interfiy eaque omnia ot singula sic sicré vidi et aidivi theo hoc presens publicum instrumentum manu propria fidelites scriptum exinde confeci et sybserepsi infidyn et robys omni premisserum royatys ot reglusitur

ende gheteekent M.L. …Frans de Man
oock gheassisteert metter voornoemder **suster Jacquemyne, moeder**
ende zuster Jozyn religieusen in t'selve gasthuys over andere,
te kennen ghevende hoe dat sy in de qualiteyt als boven om alzulck different, gheseyt questie,
ende ghedynghe af te legghene als by den voornomden religieusen inneghestelt
ende ontgonnen es gheweest voor ons
jeghens dien voornoemden heere van Sint Bertens,
ende den voornomden van Poperinghe,
t'welck alsnogh hangte onghedeudere
by tusschensprekene van goede lieden van eeren, commuditeyt ende gherusticheyt,
veraccordeert ende verappointeert zijn naer t' uytwysen van sekeren gheschrifte in papiere staende in een qhaye gheteekent by der handt van den voornoemde Frans Cortewille,
danof inhouden oock hie naer volght van woorde te woorde,
omme ter eeren godts ende te gherustigheyt ende ghestichtecheyt van elckerlicken
ter neder te legghene zekere questien ende ghedinghe
upgheresen ende hanghende, onghedecideert
voor mijnheeren van den raede in Vlaenderen
tusschen den heeren ende wet vander stede van Poperinghe
ende der moedre met hueren adherenten **de Grauwe Susteren** residerende in't gasthuys der zelver stede,
ende omme met elcanderen vriendelicker t'appointeeren
zo zijn dese naervolgende poincten ende articlen gheordonneert,
de welcke elck over zijn syde sal ghehouden syn te onderhouden
up de peyne van vyfhondert gouden leeuwen
danof d'een helft wesen sal ten profyte vander keyserlicker majesteyt
ende d'ander helft ten profytte vander partie diede selve onderhoudt,

E*n hier krijgen we dan de regelingen te horen:*

Aldereerst zo en sal men voortan in t'voorseyde gasthuys **niet meer dan zeven** susteren onderhouden, noch ontfanghen, dewelcke sullen **twee dochteren ofte swarte kynderen** hebben om hemlieden te dienen ende de maniere van der ordene te leeren ten waere by consent van mijn heere den prelaet van Ste. Bertins ofte synen stedehouder, den proost van Poperynge, behoudens dat degonne die alsnu in't voorschreven gasthuys geprofest zijn boven de voorschreven nomber van seven, sullen daer inne blijven op dat hemlieden beliefde tot heuren overlijden ende sal den voorseyden nombre van seven altyt vul moeten blyven ten fyne 't voornoemde gasthuys wel onderhouden ende bewaert zijn mach.

Men mag dus nog maar twee novicen houden en opleren in het gasthuis tenzij men toelating krijgt van de abt van Sint Bertins of zijn proost om er één meer te hebben.

Item sullen de selve seven susters t'allen tyde bereet zijn ende staen **ten dienste van ziecken** vande stede **buyten den susterhuyse ende binnen,**
t' zij **smettelycke sieckte ofte andere, aerme ofte rycke** ende suffisant sijnde de costen te betaelen, boven den coste geven sullen elcke suster twee stuyvers daeghs daer peste is, ende daer geene peste en is, elcke suster sal hebben een stuyver daeghs suster; twee stuyvers daeghs daer de peste is, ende seer aerm,
zodat de lieden niet machtigh en sijn de costen te ghevene, dat alsdan elcke sustere die daer wert voor de costen ende aerbeyt hebben sal eenen stuyver daeghs
ende binnen der wachte ende buyten der wachte drie grooten daeghs,
die de gasthuysmeesters der moedere van den susters alle weke betalen sal,
ende sullen alsoo de selve susters huerlieder cost van huys bringhe ofte andersints sien te ghecryghene,
De zusters staan ten dienste van alle ziekten, binnen en buiten het zustershuis – hun kliniek of ziekenhuis – of het een besmettelijke ziekte is of een andere, arm of rijk, binnen of buiten 'de wachte' – wat zoveel wilt zeggen als binnen en buiten de ballie of port van de stad. De betaling van de zusters hiervoor wordt gedifferentieerd.

Item ende wert **de opperste suster vanden selven huyse** ghehouden met zo vele susters buyten te sendene dat de siecken van binnen den gasthuyse daerby eenigh ghebrek hebbene in solatie, traitmente ende bystande.
Item sullen de voorschreven susters den patienten binnen den gasthuys sijnde neirstelick helpene ende solaes doen, **niemant verswymen**,
altyt eene souffisante suster ofte meer by den siecken hebbende, by nachte ende by daghe, niet ghenoegs zijnde dat zy den zieken huerlieder schaemelicken noodtdruft gheven ofte daer hebben, maer oock aldoen dat den patienten van noode wert,
principalyck der siecken vande peste angaen,
by middelen van medecinen omme t'herte vanden patienten te prefermere vanden brandt, alle middelen souckende ende doende omme den brandt vander herten neder te treckene, t'sy by drancken, by laxatien, by stovene, by treckende substancien onder de voeten ofte andersynts ende de leerne wel te antierne ende niet te verswymen neirstelick aerbeydende omme die pacienten te helpen
ende te beschermen vande doodt,
alsoo wel ter lieden huyse als in t' voorschreven gasthuys,
wel verstaende dat de cost vande medecine binnen ende buyten huyse,
indien de lieden dies ghestaet sijn commen sal ten laste vande patiënten ende indien sy oock ghenesen by der hulpe van de susters sullen tydesienigh sijn vanden hulpe ende bystaende hemlieden gedaen by den susters,
ende syn sy aerme ende den cost niet en vermoghen te betaelen,
so salt wesen ten coste vanden gasthuyse, ter tauxatie ende moderatie van de gasthuysmeesters ende indien sy niet en accordeerden ter ordonnantie vande wet, **ende t'ghelt vanden gasthuysmeesters ontfanghen**

Het interne ziekenhuis mag niet onder de externe werking lijden. De zusters moeten 'naarsgi helpen en soelaas brengen. Daarbij mag men 'niemand verswymen' – wat een heel oud woord is voor verwaarlozen of veronachtzamen. Een woord dat ondertussen meer als 'verzuimen gebruikt wordt.
Men diende altijd een zuster bij de zieken te hebben, zowel bij dag als bij nacht.
We willen hier bij deze regeling even wijzen op de taak van de gasthuismeesters, die ook de ontvangers van het gasthuis zijn.

Het gasthuis was en initiatief van de stad Poperinge met steun van de wereldlijke heer van Poperinge, de abt van Sint-Bertins. Toen al had het gasthuis, net als 'den disch van Sint-Bertins' een eigen rekening en dus ook hun eigen ontvangers: de gasthuismeesters.
Zij hadden ook hun eigen bezittingen zoals onder andere het kleine en grote gasthuisgoed dat in de Helleketelbossen gelegen waren. Zij hadden onder andere inkomsten door het verkoop van brandhout, de verpachting van hun hoeves en ook de wolmarkt.
De gasthuiszusters werkten dus als een aparte 'VZW' binnen het kader van het gasthuis.

Item ende omme dat alle de voorschreven zuster bequam sijn moghen omme de zieken te helpen, soo wert die moeder ende oock die andere susters ghehouden ende oock daer toe by der heyligher obdientie vanden visenteerder bedwonghen
heur te ontdeckene ende te wysen ende te leerene huere medesusters van t'ghene dat zij meer weten, d'eene dan d'andere ende
dat op peine van groote correctie, ten fyne dat elck van hemlieden de sieke menschen helpen moghen.
De ene zuster is dus verplicht om de andere zuster bij te scholen, over datgene waarvan ze meer kennis heeft.

Item als een sustere ghehaelt wert in een huys daer die peste es,
en sal in gheen andere gaen
alzo langhe als in d'eerste huys zieken sijn, maer sal daer blyven by huere patienten,
die neirstelick besorghende tot dat zy buyten dangiere – *gevaar* - sijn ofte ghenesen,
buyten welcken dangiere zijnde alwaert oock datter eenighe ceurbroeders ofte eenighe binnen der steden t'huerlieder assistentie eenighe suster ghehaelt hadden,
ende datter elders groten noodt waere
der susters omme andere lieden te helpen, zo en sullen zij de susters niet moghen houden stedevast die ses weken
maer sullen andere persoonen laeten helpen noot wesende.
Wanneer één van de zusters een pestlijder gaat verzorgen, dient zij dus in het huis te blijven tot het einde van de ziekte.

Item als zo comt dat de peste in eenighe huysen verniewt – *terug komt* - ende datter eenighe persoonen omme huere ghebeuren te beschudden in t' gasthuys gaen wilden,
ofte huerlieder kynderen ende dienstboden willen doen gaen,
soo sullen de voorschreven susters de voorschreven patienten halen
ende indien sy niet vroom genoegh en syn omme te gaen,
die te draghen in trogghen ofte andersints
behoudens dat daer de suster niet sterck ghenoeg en waeren
omme die groote zwaerigheyt der siecken,
dat men hemlieden sal assitentie doen by mans ofte vrouwen daer toe vander wet gheordonneert
ende de susteren sullen hebben van elcken siecken die sij leeden moeten vier grooten
ende voor elcken die sy draghen moeten acht grooten binnen der stede
ende buyten der stede acht grooten van leeden ende zesthien grooten van draeghen, t'zy dat de siecke verre ofte by der stede woonen.
De zieken die hun huis dienden te verlaten om naar het gasthuis te gaan, werden in troggen gedragen. We mogen daarbij werkelijk denken aan de grote bakkerstroggen die men in die tijd gebruikte. Daar paste effectief een zieke in en zo kon men deze vervoeren.

Item indien dat in toecommenden tyden, de stede seer verlast waere vander peste

ende der **wel** goet dochte, soo sal se mooghen doen commen **meesters ofte reeuwers**,
mannen ofte vrouwen, metten welcken de suster ghehouden werden,
minsamelicke – *samen* - te werckene ende die ziecken solaes te doene,
neerstelyck oock doende omme vande selve meesters te vernemen by wat middel dat zy de siecken helpen, ende indien zy anders deden dan wel, sullen de susters dat de wet vertooghen ende te kennen gheven die daer in sal voorsien naer redene ende rechte, dewelcke meesters ofte reeuwers buijten den gasthuyse logeren sullen.
De zusters mochten dus gaan samenwerken met 'meesters of reeuwers'. Een 'reeuwer' is een 'verpleger' die zich bezighield met de verzorging van de pestlijders.

Item ende voort sullen de selve susters hebben van elcken persoon die sy bewaren sullen ende dienen binnen den gasthuyse, rycke ende dies ghestaet synde,
een stuyver daeghs als't gheen smettelicke stiekte en is - ende twee stuyvers daeghs - als smettelicke siekte es,
voor de cost ende aerbeyt ende indien sy arme zijn,
sy sullen hebben even gelyckx in peste ende daer buyten eenen stuyver daeghs, die hemlieden betaelt werd by de gasthuysmeesters.
Indien de arme lieden hun 'bed' niet konden betalen aan de zusters, kwamen de gasthuismeesters tussen.

Item dies sullen de zelve susters ghehouden sijn, soo zy altyds ghedaen hebben,
de dooden ter aerden te doen als die sterven binnen den huyse,
Item nemaer zo wanneer de persoonen buyten huyse in peste overlyden, soo sullen de selve susters die een persoon bewaert hebben,
ghehouden syn den selven overleden persoon **in 't lombaert voor de deure** daer hy overleden es, te stellen
ende de vrienden indien datter eenighe syn,
den dooden ter aerden te doene,
ende daer gheene en syn, soo sal de gasthuysmeesters besorgen dat de doode ter aerden ghedaen zy by andere persoonen,
ofte indien men wille dat de selve susters de dooden ter eerden doen, soo sullen zy hebben van elcken persoon binnen de wachte acht schellingen parisis, ende van buyten den wachte, t' sy verre ofte by der stede
sesthien schellyngen parisis,
wel verstaende indien datter overlast quaeme van dooden te begraeven dat die vander stede ghehouden werden de voorschreven susters daer toe hulpe ende bystandt te doen hebben.
Zij begroeven dus ook de doden.

Item sullen voort de selve susters hebben ende houden t'hueren proffytte
alle d'habyten, juweelen ende cleederen ende oock alsulck ghelt als die siecken;
tzij vremde ofte andere van binnen der stede,
bringhen in 't voorschreven gasthuys, indien dat sy daer overlyden,
ende niet anders, alsoo zy altydts ghehadt hebben totter date van heden
Bij een overlijden in het gasthuis kregen de zusters de kleding en de juwelen die achter bleven.

Item ende in deser manieren werden oock de susters gheloont dewelcke in tyde van noode van buyten commen sullen ter hulpe vander voorschreven susters van binnen ten secourse van de insetene van binnen als sy daer toe vander wet versoght werden.

Item ende nu voortaen sullen de voorseyde susters t'allen plaetsen
daer de peste geweest heeft
dies versogt zijnde ghehouden syn **de huysen schoone te maecken**
ende hueren devoir te doene daertoe up hueren consciencie,
dus sullen sy hebben voor hueren sallaris te weten voor twee van hemlieden eenen philippus gulden daeghs, ofte viventwyntigh stuyvers daer vooren
ende indien sy meer susters dan twee daer toe behouven by begheerte vanden proprietaris ofte bewoonders vandien ofte by ordonnantie vander wet,
in dat cas , sullen de susteren ofte susters hebben ten advenante van twee, te weten elck viventwyntigh schellynghen parisis daeghs behouden
oock dat indien de huyskens soo kleene waeren ofte de proprietarissen zo aerm dat ene sustere vermag oft behouve te doene, dat zij maer eene sustere daer toe senden
ende ordonneren en sullen ontfaen de viventwyntigh schellinghen parisis daeghs als vooren, al te betaelen by de rycke ende ghestaedde t'huerlieder laste, ende daer gheene vrienden en sijn ten laste vande goede dater binnen wert ofte vanden huysheere.
Het waren dus ook de zusters die de huizen van de gestorven pestlijders dienden op te ruimen en weer 'zuiver' te maken.

Item de voorschreven zusteren en sullen nu voortaen geen huysen schoone maeken binnen de stede **op marktdaghen**
ende sullen de ghebeuren daeghs te vooren adverteren ende waerschuwen als zy die huysen schoone maeken sullen,
ende sullen de huysen schoone maeken binnen die eerste maendt indien datter iemant sieck en zij binnen den huyse
ende achter de zes weken noch eens dat zo souffissantelick verlichtende dat by huer negligentie daer gheen griefden comme, ofte vernieuwynghe van sieckten.

Item daer de susters zijn in eenighe huysen daer tal uytghestorven es, daer sullen zij dat goed cleen ende groot, 't zij ghelt ofte andersints overgheven den naesten vrienden,
ofte waerder niemant die den sterfhuyse angynghe, in de handen vander wet,
verifiërende by huerlieden eede dat zy niet achterghelaten hebben heurs wetens.

Item **de pater ofte visenteerder** en zal nu voortaen gheen susters in 't gasthuys ghecleedt ende gheprofest zijnde, van daer moghen weirden,
ende en zal gheen nieuwe moeder moghen maken dan met canonique ende behorlicke electie zoot behoort,
ende sal de selve pater diligentie doen, omme te corregieren de ghebreken vanden voorseyden susteren ende bysondere die schandaleus zijn moghen.
De 'pater of visenteerder' is de pater of priester die geregeld 'toezicht' diende te houden en ook dikwijls de biechtvader was van de zusters. Hij kan hierbij dus geen zusters meer wegzenden of zelf een moeder van het gasthuis aanstellen. De moeder dient met een 'behoorelijke verkiezing' gekozen te worden.
Zijn taak blijft wel d-nog dat hij de 'gebreken' van de zusters moet 'corrigeren' en zeker die gebreken die 'schandaleus' zijn.

Item en sullen noch en sal de voorschreven pater noch niemant manspersoonen, (zij geestelick ofte werrelick) binnen den byvanghe vanden selven suster logeren of vernagten.
Geen enkele man, ook de pater niet, mocht binnen de 'byvanghe' van het gasthuis overnachten.

Item sullen voorts de pater ende alle andere mans of vrouwen die daer commen eten by avonde scheeden ten agt heuren ghecorts daer naer, immers dat ten neghen heuren daer niemant van buyten bevonden zij.

Item van ghelijken zo wanneer de susteren uyt gaen eten by avonde, soo sullen zij weder thuys zijn voorden neghen hueren, ten zij dat zij ghehaelt zijn by iemande zieck wesende, ende alzoo sullen zij gheexcuseert zijn
van ghelijcke peine van xl *(veertig)* schellingen parisis
omme welcke excuse te doene de persoon die hemlieden ghehaelt sal hebben hem by eede purgieren sal, dat hy de susters omme der siekhede vanden persoon die zij meenen ghehaelt hebben, ende andersints niet.
De zusters zelf dienen dus binnen te zijn om 9 uur 's avonds tenzij zij nog op ziekenbezoek zijn.

Item deze pointen alsoo verandert zijnde, zo sal suster **Jacquemyne van Beveren** met haeren susteren adherenten ende de susters in heuren eersten staet gestelt werde, ende de voorschreven suster **Jacquemyne** 't gouvernement ende administratie vanden huyse aenveirden,
ende dat regieren ter eeren Godts naer heur beste vermoghen
totter tydt vander nieuwer electie
dat alsdan de susters sulcke andere mater sullen moghen kiesen alst hemlieden oorboirlick duncken sal ende sal de voornomde suster Jacquemyne met hueren adherenten ende dies ghelyckx de susteren van binnen, elckanderen rekenynge doen ter presentie vanden pater van t'gene dat elck huerer ghehandelt ende gheadministreert sal hebben, indien zy die elckanderen begheiren willen.

Item ende mits desen, soo sullen de moeder ende huere susteren present ende toecommende, boven t'gene dies voorschreven is, hebben ende ghebruycken
van sulcken pensioen - *beloning* - van ses ponden grooten 't sjaers van huysvernyeuwinghe , refrectien van huysen ende van keerslichten xl p.p.
ende vanden gratuiteyten van de Dissche deelen, testamenten ende andersints danof sy in voorleden tyden ende totter daete alsboven van den hospitaele ghegaudeert ende ghebruyckt hebben.

Item nopende **Laurenties Bernarts**, danof die van Poperynghe ende de voorschreven susters Jacquemyne met haeren advocaten in different zijn
ofte zou in 't godshuys blyven sal ofte niet, aenghesien dat zij daer niet gheprofest en es,
de toecommende pater sal daer in voorstellen ende ordonneren by advyse vanden andere religeusen aldaer gheprofest alzo hy dat vynden sal oorboirlick wesende om 't godshuys.
Blijkbaar was een deel van het dispuut te wijten aan deze zuster Laurentis Beranrts, die waarschijnlijk de 8ste zuster zal geweest zijn. Zij was ook niet 'geprofest' in het gasthuis van Poperinge.
De zusters zelf mogen odnerling beslissen of zij al dan niet mag blijven.

Item aengaende – *het* - stellen vanden pater ; de voornomde religieusen constituteren ende sijn te vreden dat mijnheere de prelaet van St. Bertin ende syn naercommers
sullen altyts de autoriteyt hebben te stellen sulcken pater;
wesende vanden vier ordenen en uyt sulcken convente in Vlaanderen als't hem believen sal, ende dien destitueren *(afstellen)* ende eenen anderen stellen t'huerlieder beliefte t'allen tyde alst hemlieden goet, nut ende oorboir duncken sal,

behoudens dat mijn voorschreven heere nu eerst stellen ende ordonneeren sal den ministre vanden broeders vander derden ordene van St. François binnen der stede van Ipre, sijn leven lanck over huerlieder pater of het en waere datter redelicke cause ware omme hem te destitueren.
De visentator dient dus aangesteld te worden door de abt van Sint Bertins.

Item ten lasten veraccordeert wesende
in alle t'geene dies boven ghenoemt is, soo sullen hemlieden partijen bine jude voor mijnheeren vanden raede *zich* laeten condempneren – *veroordelen* -
in 't onderhouden van dien
op de constrainte van vyfhondert ponden leeuwen,
ende voorig sal men danof doen maken autentique brieven vanden welcken elke partie eenen sal hebben ende bewaeren sal tot conservatie ende beschuddynghe, elck van sijne renten ende alzo vredelick leven met elckanderen, ende mits desen vriendelicken appointemente, soo beloven de voornomde reliqieusen hunlieden te vreden te houden vanden andren religieusen sonder hemlieden ter causen vande differenten tusschen hemlieden gheresen ende uytte die proces gheresen was, verzogt punitie ofte correctie te doene.

Nemaer sullen van nu voort met elckanderen **paisivelick ende vredelick leven soo goede religieusen behooren ende schuldelyk sijn te doene**, op peine van hueren pater danof ghecorrigeert tzijnde,
onder gheteekent Corteville,

En dan volgden nog de gebruikelijk plichtmatigheden om het akkoord ook voor de nakomers te bekrachtigen. Het akkoord werd besloten met:
… in kennissen der waerheden, zo hebben wij den zeghel van der camere vanden raede van Vlaenderen hier aene ghedaen hanghen.
Ghegheven te Ghendt den seven en twyntigsten dags van meye anno duyst vyfhondert en acht en twyntigh, neder stondt by mijnen heeren vanden raede gheordonneert in Vlanederen.
Was onderteekent Binghen.

*Dit besluit werd op **10 november 1531** nogmaals bekrachtigd en wierd aan de hospitaalzusters op 2 april 1532 door de eerste deurwaarder van de Hoogeren Raad bekend gemaakt.*

1533

Volgens een oorkonde van die tijd – zo schrijft Opdedrinck in zijn boekje over het gasthuis - was het getal der hospitaal zusters eertijds op zes bepaald. In dit stuk lezen wij:
Alsoo van inde maent van maerte anno XV° drie en dertich, onse welgeminde goede die prelaet van Ste Bertins, mitsgaders die bailliu, scepenen ende keurheers der stede van Poperinghe, over hemlieden ende den gemenen ingesetenen van diere (die stad) ons by zekere huerlieder supplicati verthoent ende te kennen ghegheven hadden, hoe dat binnen der voorseide stede staende was een gasthuys daermen die aerme pelgrims ende passanten, om welcke passanten ende d'ingesetenen vande stede in huerlieder siecten ghedient te worden, zoo hadde by en voirsaten vanden supplianten geadviseert geweest dat men int voirnaemde gasthuys ontfaen zoude zes grauwe zusters, diemen geven zoude theurlieder sustentatie ende onderhoudenisse zes ponden grooten vlaemschs jaers, huyshuere, barrynge ende andere gratuiteiten.'

Uit die zelfde bron vernemen wij dat Moeder Jacoba van Beveren en hare zusters haar volgens hoogervermeld vonnis van 27 mei 1528 niet volgeerns schikten. Zij gingen er tegen in beroep bij den geheimen raad van den keizer, te Mechelen.
Deze leit de zaak onbeslist. Intussen namen de religieuzen hun toevlucht tot de deken en de officialen van de bisdommen van Terenburg en Doornik, die te Brugge hun verblijf hielden. Deze wilden zich, zoo 't schijnt, met het geschil, dat toch reeds beslist was, niet bemoeien. De zusters droegen eindelijk hun klachten voor aan de deken van Sinte Verliën te Gent. Daar genoten zij een beter onthaal. Het geschil werd nog eens aan de geheime raad voorgesteld. De rechters van Mechelen verklaarden dat de zaak aan het oordeel van den deken van St. Verlien niet mocht onderworpen worden, aangezien Poperinghe onder het bisdom van Terenburg gelegen was, ja ook, dat zij onder de geestelijke rechtsmacht niet viel.
Diensvolgens wezen de heren van de geheime raad de zaak vande hand en bekrachtigden op de 24ste december 1534, het vonnis van de raad van Vlaanderen.

Uit de voorgaande regeling valt dus ook op te maken dat de zusters zowel de 'normale' zieken behandelden als de leprozen of de zieken die met de 'haastige' ziekte besmet waren.
Dat neemt niet weg dat voor de 'wereldlijke' overheid een apart 'bestuur' hadden voor de Magdalena en voor het gasthuis. De Magdalena had zijn eigen 'meesters' die de rekening maakten en het gasthuis had deze ook.

Anne Jacot

Afbeelding van een gasthuiszuster uit 1637, het middenpaneel van een drieluik van **Magdalainne Quevillart.**
De foto's zijn gehaald uit het fotobestand van het Koninklijk instituut van het Kunstpatrimomium.

We vonden in het SAP, het stadsarchief van Poperinge enkele stukken over één van de vroegere gasthuiszusters, zuster ***Anne Jacot,*** *zoals ze in het eerste stuk dat we over haar vonden genoemd wordt.*
Volgens een overzicht van de bekende oversten van de gasthuiszusters, uitgegeven bij de drukkerij Sansen-Decorte, wordt ***Jacot, Clara Theresia*** *genoemd.*
We nemen dus aan dat Anna als kloosternaam Clara Theresia aangenomen heeft.
Volgens het genoemde overzicht werd ze op ***19 februari 1636 te Antwerpen*** *geboren.*
Wij vinden haar op 29 augustus 1661 terug in Poperinge waar Anne geprofest wordt. Ze was dus 25 jaar oud toen ze zich meldde in het gasthuisklooster te Poperinge om opgenomen te worden in de orde.
Hiertoe werd er 'een contract' opgemaakt dat we hier volledig geven.

29 augustus 1661 - Anne Jacot geprofest bij de Gasthuiszusters – Renten

Compareerde in persoone Jo. **Anne Jacot** filia Jaspar,
jonghe dochtere,
ghebooren van Andtwerpen
ter elde van vyfentwyntigh jaeren ofte bet
ten desen gheadsisteert met dheer **Nicolas Vander Maerle**, burghemeester deser stede,
haeren ghecooren bystaenden man,
te kennen ghevende hoe sy haer gaet begeven in de religie inde derde hoorde van Sinte Franchois in het gasthuys deser stede daertoe sij alreede anveert is
ende voorts van de werelt civilere staet te sterven
soo ist dat sij comparante
by forme van **vuytterste wille, testament ofte codiceele van doot**
haerder tydelicke goederen disponerende tot beter vuytwerkinghe van haer intentie ghegheven ende opgheoffert heeft
soo sij doet bij desen
ter eere Godts ende sijn Heilighe moeder Maria tot decoratie van de zelve capelle de somme van twee hondert guldens **tot maeken van een silveren lampe** behoudens sij aldaer comt te professen ende andersints niet voorts
int regaert van haere resterende goederen boven **haere dote ende gifte** draeght het bladt ofte usufruict – *vruchtgebruik* - van tselve op haer ende ten proffycte van **Jo. Barbel Coiguet** ten desen present ende accepterende
ter adsistentie van **Frans Wenis** haeren ghecooren bistaenden man
met conditie dat sy donnatarisse vut het selve incommen aen haer testatrice jaerelicx sal moeten betaelen
een lijfrente van vier ponden grooten vlaemsch by jaere
die loopen ende cours nemen sal **den dach van haer cleedynghe**
ende soo voorts tot elcx overlijden
naer welcker doodt te weten soo van de voornoemde testatrice als donatrice
over den tocht de selve goederen sullen ghedeelt worden aen haere susters
zijnde niet by reputatie maer hooft ende hoofs
Ghelycke soo wel de gonne dye ter overlyden ghegenereert sullen wesen als naerdien sullen werden behouden
Dat sij lieden, haere susters, voor hemlieden kynderen sullen hebben het bijleven van dyen alles met last van de voorseyden lijfrente van welcke goederen d'eerste donatarice vooren vuyt sal moeten geven ende disponeren
van de somme van **vier ponden grooten vlaems te distribueren in allemoesen** haer bekent
Verclaerende boven dien haer testatrice verstandt te wesen
dat sy van tselve sal thaeren hoorbooren ende proffycte moghen **hebben een lydekandt ende bedde** met sijn toebehoorten
mitsgaders ander meubelen dye haer competeren jeghenwoordich int bewelt vande voorseyde beghiftighde
maeckende de voorseyde comparante haeren staet van goede in vorme ende maniere als volght;
Eerst gheeft te kennen dat sij heeft in ghereede penninghen rustende onder de eerw. Paters jesuwytten tot Andtwerpen ter somme van – vi m vij c pond parisis
Daervan sy behoudens tproffes ghedisponeert heeft over haer dote – ij M iiijC pond parisis

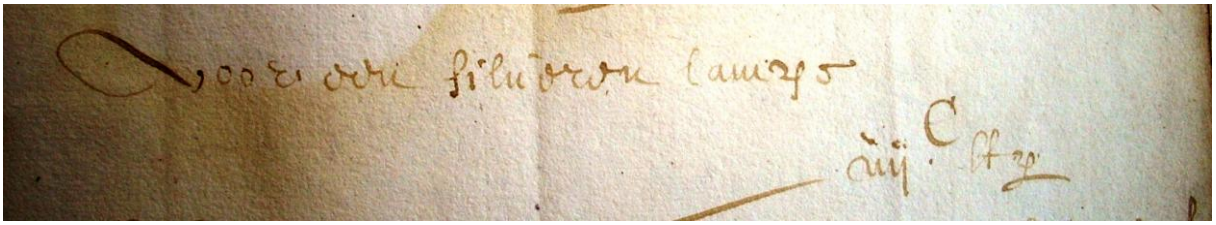

Voor **een silveren lampe** – iiij c pond parisis
De maeltijdt ten proffesse aen het clooster – ij c pond parisis
Ten selve proffesse tot een recreatie van de vrienden t'Andwerpen – ij c pond parisis
In aelmoesen – xxxvij pon parisis
Gheeft aen **Pietronelle Vandamme** indyen sij maerte is woonende tot haer proffes met mijn heere Vandewijngaerde tot maecken van een cleet – 18 pon parisis
Tot coope van haere noodsaeckelijckheden service ende lynen dry - Iij c iiij pond parsiis
Tsameen – iiij m vi c pond parsiis
Dus resteert noch suiver an de voornoemde donatrice haer leven langh den intrest de somme van iij M ij C pond parisis- *3200 pond parisis* -
Waernaer tzelve capitael ten overlijden sal blyfven te verdeelen tusschen de vermelde kynderen soo voorseyt is
Ten effecte van welcke sij comparante ghecooren ende ghestelt heeft haeren executoir de heer ende meester **Jacques Proventier** ende int …. *(niet ingevuld)* hen gevende volle macht ende traditie als ten rechte,
renunchierende ten diere fyne van alle privilegien die dese mochten dirogueren sonderlynghe den rechte disponerende - dat gratieuse renunchatie niet een opereert ten sij speciale voornoemde gav. dituts siqua mulier rede alle anders etc

Actum desen xxix ougst 1661
Present dheeren Frans Elleboo ende Jan Cambray schepen
Toorconde ende onderstonden gheschreven **Anna Jacot,** Barbara Coiquet, Jan Cam, N. VandeMaerle, burchemeester
onderteeckent Jan Cambray ende Elleboo schepen
ende Frans Wenis als bijstaenden man

Is dit de godslamp die Anne Jacot schonk?

Compareerde in persoone Jo. **Anne Jacot** filia Jaspar, by Cathelyne D'Arthoys,
ghebooren tot Andtwerpen, jonghe dochter, t'haer selfs ten competente oude van vyfentwyntigh jaeren ofte bet ten desen gheadsisteert met dheer **Nicolas Vander Maerle**,
jeghenwoordich burghemeester van de wet deser stede, haeren ghecooren bystaenden man,

te kennen ghevende dat sij met de gratie van Godt Almachtich haer geeren soude begheven tot de geestelicke staet ende hyer volghen met rype ende volcommen diliberatie haer gheresolveert heeft **omme 't anveerden ofte betrecken de religie van de heilige Franchois** gheseyt onsen lieve vrouwe gasthuys binnen der stede van Poperinghe
omme welcke haer voorschreven goede ende pieuse intentie te volbrenghen
hebben dheerweerde suster **Jenne Clara Coiguet**, moeder,
suster **Anna van Nieukercke**, 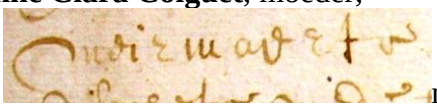 meir maerte
ende suster **Anthonete Cortem**, discrete
medeghevoucht dheer ende meester **Jacques Proventier**, hemlieden geestelicke vader,
't samen over haer aenveerdynghe ende dote vereenst ende veraccordeert inden vormen ende manieren soo volght
dat sij comparante aparent religieuse in tselve clooster
tot haer cleedynghe ende lichaemelicke onderhouden ofte allimentatie begift, opdraeght ende vertranwporteert met haere incommen ofte kledynghe
de somme van twaelf hondert guldens eens
die sij met haer cleedynghe sal doen furnieren emmers thaeren professe en welcke haeren proffesse sal moeten
bovendien betaelen de somme van hondert guldens voor recreatie ofte maltijt
bynnen welcke accordt de voorschreven eerweerde moeder ende religieusen,
haer beloven te voorsien van alle kleederen ende andere noodtsaeckelyckheden,
die haer ten selve effecte sullen behouven ende haer leven lanck als andere religieusen
nemaer opdat Godt haer de gratie ofte macht niet en verleende omme in dese haere begeerte te commen volharden ende dat sij met haeren wille ten tijde van haer proefjaer tzelve oordre moeste verlaeten,
sal sij comparante volstaen
midts voor haer educatie ofte taefelcost betaelende naer raete van tyde ten advenante van twee hondert gulden by jaere
danof niet vuyt gaen met haere wille ende ghedeurende dit zelve proefjaer commen te sterfven, is haer verstandt dat tselve clooster sal hebben houden ende beheeren van de volle dote ghelick ofte sij gheprofest hadde gheweest,
te weten de twee hondert pond grooten vlaemsch ende niet van hondert gulden besprocken voor de maeltydt aldus vereenst ende haer gheaccepteert met wensch dat tselve mach gheschieden thaerder siele salicheyd
desen xxviij van oust 1661
present dheer Frans Elleboo ende Jan Cambray, schepen ende beneden waeren onderteekcent **Anna Jacot**, **soeur Cleir Cuvent, meire Indique, soeur Anthonet Corthem, suter Anne van Nieuwkercke,** Clays vande Maerle, J. Proventier als sindyck, Frans Elleboo ende Jan Cambray

Zij wordt uiteindelijk geprofest op 1 oktober 1662 door **Don Nicolaas Ogier**, *de proost van Poperinge en monnik van de abdij van Sint Omaars.*
Op 9 december 1678 vinden we in de register van de renten de volgende akte:

Comparut en personne soeur **Therese Jacodt,**
mère des religeuses de l'hopitael de ceste ville de l ordre de Ste. Franchois
laquelle pour satisfaire au contenu de l'appostille par elle obtenue sur requeste de iiij decembre 1678

de monseigneur LeBoistel, sieur de chantignouille, intendant des places en Flandre du cotté de la mer,
contenante que la comparante pourrat faire faire **une brassain de biere** pour leur provision en faisant leur declaration au bureau
et en donnant bonne et suffisante caution jusques a ce q'elle at produit **Philippe Raulé** lequel declaire se mettre et constituer plaige et caution - *borg* - pour cequel en depend die contenu de la susdite appostille
et a cette fin **Frans Carpentier** comparant pareillement at certifie la solueme suffisance duet Raulé… avecq promesse faict par de la dite mère qu'elle quarandirat et indemnerat la caution et certifiant de tous dommaiges et interests en cabilz en viendraient,
aucuns a soussur
Actum ce 9 decembre 1678 - Par devant les Beke, bourgmaitre et Vandesande, esivins

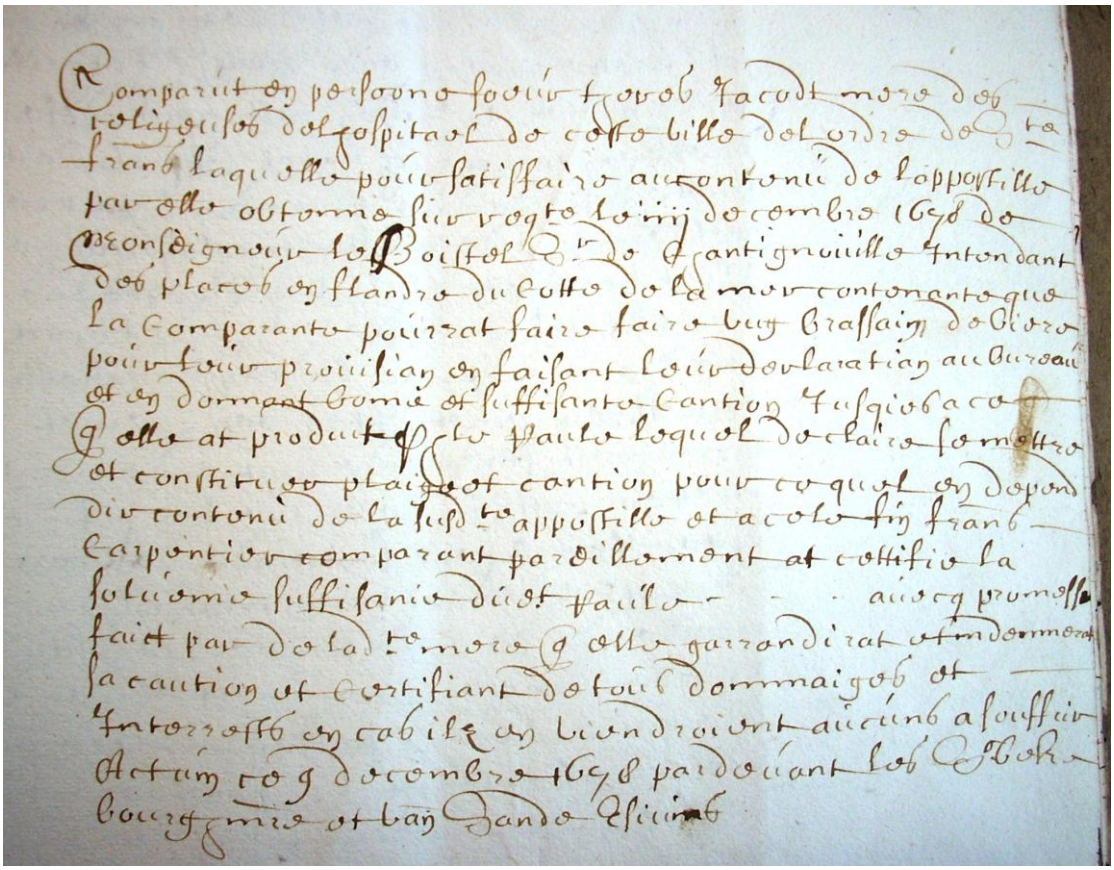

Uit deze akte leren we dat Therese Jacodt – moeder van de gasthuiszusters is geworden en dat ze in deze functie ook verantwoordelijk was voor het aangeven van het te brouwen bier, zodat de nodige imposten betaald zouden worden.

De monstrans uit 1662 met als inscriptie in de voet: inscriptie, gegrafeerd, in de voet: SUSTER MARIA-THERESIA IACOT DIE PREFESSIT INT IAER 1662.
Hier is het dus opeens Maria-Theresia geworden.

Oscar Fiers schrijft over Jacot nog het volgende:

Ten jare 1683 begiftigde dezelfde zuster Jacot de kerk met de prachtige nog bestaande monstrans, welke voor de eerste maal op den feestdag der H.H. Apostelen Simon en Judas, (28 oktober) uitgesteld was.
Deze monstrans is met zeslobbige voet, met verheven engelenkoppen, gladde medaillons en looiwerk,. Balusterstam dragend een grote kelk met versiering zoals op de voet. Kleine stralenzon tussen getorste szuiltjes, drie aan elke zijde. Brede omraming gevormd door S-vormige ornamenten. Als bekroning, tussen twee siervaasjes gedrukte kroepel, met engelenkoppen en topkruis, omgeven van zes opgaande voluten dragend een rkoon. Opschrift onder den voet: suster Marie Theresia Jacot die professit in ’t jaer 1662.
Zilver, Ryssels merk 1662
Oorspronkelijk torenvormige monstrans. De bovenste kroont is een later bijvoegsel. De kleine koepel onder de kroon stond waarschijnlijk boven het torentje meet beeld.
Het ondergestel met cuppa kan worden afgeschroefd en vormt een ciborie.
Drie momenten die het leven van zuster Jacot merkten.

ZUSTER CELESTINA.

En we voegen bij deze twee stukken rond de gasthuiszusters, er nog een derde bij met een artikel uit ‘De Poperinghenaar van 24 september 1911, een feestje.

Feest in ’t Gasthuis

Verleden dinsdag wierd in ’t Gasthuis onzer stad een zeldzaam en treffend feest gevierd: zuster Marie-Bertina (in de wereld jufv. Angelique Bertier) en zuster Maire jean-Bapstiste (in de wereld jufv. Clothilde Taillieu) spraken haere plechtige kloosterbeloften uit, - en te gelijk vierde zuster Celestina (in de wereld jufv. Celestina Platevoet, haar gulden jubilé (1861 – 1911).

Inden vroegen morgen tintte het klokje om de geestelijke plechtigheid aan te kondigen die in de kapel geschiedde. Z.E.H. Kan. Destée droeg het H. Misoffer op, ende gewone ceremoniën van het profes wierden voltrokken te midden de godvruchtige aandacht der aanwezigen. Aandoenlijk was het oogenblik toen de Eerw Koninik aan de achtbare jubilares de jubelkruk overhandigde.
Ontvang zoo zegde hij haar, deze jubelkruk als teeken van Gods hulp en bijstand, opdat gij steunend op dezelve, na den loop van dit vergankelijk leven tot het rijk der hemelen moget komen.’
In deze woorden ligt de beteekenis van dit wonder jubelgeschenk, waarmede zuster Celestine hierboven afgebeeld staat. Eene gulden jubelkroon wierd haar ook op het hoofd gesteld om te

kennen te geven dat zij, die 50 jaren geleden de doornen kroon verkoor ter liefde Gods, hiernamaals de kroon der heerlijkheid verwachten amg tot loon harer zelfopoffering.
Het bestuur der Godshuizen had verders nog een gedenkmetaal laten verveerdigen dat de eerw. Zuster wierd aangeboden als huldebetoog voor bewezen diensten.
Op het einde van het noenmaal dat moeder overste aan naastbestaanden, geestelijkheid en bestuursleden gulhertig liet opdienen, verscheen eensklaps de jubilares, gevolgd van de twee nieuwe medezusters.
Zij wierd op vroolijk handgeklap onthaald, een jubeldicht, met korte levensschets wierd opgezegd en een jubellied blijmoedig 't harer eer gezongen. Zoo liep het vreugdefeest af aan eenieder den aangenaamsten indruk nalatend.
Hertelijk proficiat, zuster Celestine!
Mochtet gij nog menige jaeren, kloek en gezond zooals ge thans zijt, uwe werkzaamheden voortzetten.
Leve suter Celestine!
Leve de edelmoedige zusters van het Gasthuis!
Poperinghe is u dankbaar voor uwe christelijke behulpzaamheid.

Wat zong men vroeger in de Westhoek?
Deweirdt en Lefevre, zangers

In het 'archief van de vliegende bladen' te Gent vonden we in een bundel marktliederen een liedblad van De Weirdt en Lefevre, Zangers.

Door DE WEIRDT en LEFEVRE, Zangers.

Droeg-eyndige historie
Voorgevallen in West-Vlaenderen
Stemme: Het droevig Nonneken

DROEF-EYNDIGE HISTORIE,
Voorgevallen in Weſt-Vlaenderen.
Stemme : Het droevig Nonneken.

1. - Het kwaed dat groeyt en de deugden verflauwen
't schijnt dat den mensch berooft is van verstand
Wilt dees droefcandig historie aenschouwen
Kortelingsgebeurt in 't West-Vlaenderland
Een hert van steenen / zal moeten weenen
Hoort mijn bedied / waeragtig waer geschied.

2. – Satan der helle die doet zijn devoiren
Hij die tentert den mensch by dag en nagt
Ongelukkig die naer zijn redens hooren
Ongleukig die zijn in Satans magt!
Door zijn kwaed stokken / word er gebroken
De liefde va / een braef eerelick man.

3. – Een man liet hem door Satans raed verleyden
Zijn vrouw en meyd kwamen inb groot ellend
Door satans ingeven stelt hij aen zijden
De deugd, ja heeft hem tot het kwaed gewend
Ja, zonder reden, heeft hy op heden
Als een tyran, twee vreed' moorden gedaen

4. – 'S morgens is de meyd in den stal getreden
Om de koeyen te melken en te voen
Den man die nam zijn dienstmeyd by haer leden
En kwam een koord aen haeren hals te doen
Door satans treken / zonder te spreken
Met koord en strop / hing hy zijn dienstmeyd op.

5. – Hy is in huys by zyne vrouw gekomen
Zijn goede vrouw die en wist nergens van
Hij heeft een boordmes in de hand genomen
En sneed haer 't hoofd van 't lijf als een tyran
Naer dees vreedheden / is hij op heden
Met een zak graen / naer Bellemerkt gegaen.

6. – Dien vreedaerd en kwam negerns van gebaeren
Hy was verheugt geheel dne ganschen dag
hy ging naer huys en maekte groot bezwarren
En riep: Gebuere lieden, helpt my! Ach!
Myn meyd en vrouwe / O Godt wat rouwe!
Die zijn vermoord / en in hun bloed versmoort.

7. – Al die het zag die was vol schrik en schroomen
Commissair, maire, ja geheel de wet
Zijn met er haest regt naer dat huys gekomen
Z'hebben den man in hegtenis gezet
De twee lichaemen / wierden te saemen
Ter aerd gedaen / met droefheyd en getraen.

8. – In korten tijd, ja naer weynige dagen
Wierd den man voor het tribunal gebracht
Den president kwam den patient te vraegen
O man gij had een kwaeld en slegt gedacht
Het bloed roept vraeke / zoo vreede zaeke
't vraeg of gy zijt / pligtig van zoo een feyt

9. – Hy zeyde: neen, 'k ben nergens in pligtig
Aen d'heeren heeft hy noyt zijn schuld bekend
D'agtbaere heeren, wijs en voorzichtig
Hebben hem weer in vangenis gewend
Hij zat te klaegen / nagten en dagen
Hij riep; Cipier, brengt mij pmijn eten hier.

10. – DF-Den cipier vreog hem eten ende drinken
En sprak: en zijt op mij dog niet gestoor
En laet den moed of de courage nie zinken
Gy zyt den vaeder van dees vreede moord
Eerst voor uw zonden / peyst op Godts wonden
Sterft door uw kwaed / Godt geeft an u genaed.

11. – Hy die bekende dat hy was den daeder
Den cipier maekte dat d'heeren kenbaer
D'heeren kwaemen naer 't vangenhuys te gaeder
Hy bekende zijn vreedheyd allegaer
't wierd opgeschreven / hy riep al heden
'k vraege remis / ende vergiffenis

12. – Hy deed den vaeder van zyn dienstmeyd komen
Hy viel op beyd zijn kniën als hy hem zag
Ik heb uw kind vreed het leven benomen
Vergeeft het mij/ ant het is in uw magt
U dat vergeven / heeft 't kind misdregehn
Zegt eens tyran / had 't kind u iets misdaen?

13. – O goeden jesus! Vergeeft my mijn zonden
Ontfangt mij in geaed gelijk Magdeleen
Voor uwe dood en vijf bloedige wonden
Engelbewaerder wilt van mij niet scheen
Wilt door mijn traenen / den goed weg beanen
Bevrijd mijn ziel / van het boors helsch gekriel

14. – Ik zal in 't kort mijn sentence ontfangen
Ik vraege voor mijn lichaem geen genaed
Den patien riep met traenen op de wangen
Ik hope straffe t'ontfaen voor mijn kwaed
Stort uw gebeden / dat mijn ziel heden
Bevrijd mag zijn / van d'eeuwig helsche pijn

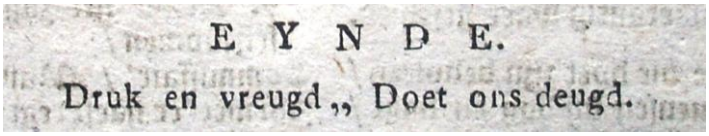
E Y N D E.
Druk en vreugd „ Doet ons deugd.

Vermaekelyke klugte van de Zomergemsche jongmans-Myne
Stemme vanden wagen of het zat wyf

Vermaekelyke Klugte van de Zomergemſche Jongmans-Myne.
Stemme van den wagen, of het zat wyf.

Jonge dogter, schept goeden moed
En wilt uw klagten slaeken
Tot Zomergem is het nu goed
Om aen een man te g'raeken
Daer is een myn opgberegt

Daer verschunt menigen knegt
Ja met heele douzynen
Laetne hun als visch mynen
2
Coba, Mie, Wann', Thres' en Regin
Die komen algeloopen
Om naer een jongman geld te bien
Ja zy komen met hoopen
Welgezind naer Zomergem
Roepen met luyde stem
In 't kort zyn wy een vrouwe
Gedaen is onzen rowue
3
Daer wierden in de myn' gebrogt
Jongmans van alle kanten
D'eerste die hebben gekogt
Waeren de ligte danten
De beste, wilt verstaen
Komen van agter aen
Courage vrouw leiden
Die geirne trouw wilt bieden
4
Gist'ren kwam er een joffrouw aen
Gekleed met een strop jaksken
Daer kwam in de myn een jongman
Met een schoon net wit klaksken
De joffrouw die riep, mijn,
Dat moet den mynen zyn
Ik wil hem niet quitteren
'k zou my liever ruineren
5
Men mynt de jongmans als den visch
Coruage vrouwe lieden
Schoon dat uw eer geschonden is
Gy mogt vry en stout bieden
Past op, want wy gaen weg
Dit is den lesten knegt adieu wy moeten scheyden
En naer een ander reyhden
Eynde

‘Oud Vlaanderland’ van Juliaan Claerhout – Deel 2

PYTHEAS VAN MASSILLA EN DRUSTAN
Keltisch Vlaanderland

’t Is ’t jaar 334 voor Christus.
Op de deringgrond bij Wenduna heeft Dutomar de Morien, sedert zoo wat 50 jaar – bewonen de Morienen het land – wijn woonhalle op een paaleiland getimmerd, hij heeft van afstand tot afstand, staken in reeksen, paarwijze in den grond geslegen en daartusschen boomstammen vastgeleid, die hem eenen stevigen bodem, tot het vestigen zijner woonhalle verchaften.
De onderste wanden zijn van brijken gemaakt die met mortel zonder kalk verbonden zijn. Op diteenvoudig metselwerk rijzen palne, die ’t rieten dak ondersteunen en ’t vlechtwerk vatten, dat met leemaarde bekleed en al binnen, met breede witten en blauwe strepen gekleurd is. Een afdak, achter de woning, rust ook op palen en beschut de landbouwgeredschappen van den keltischen boer.
Dutomar is een vrije boer, die deelmaakt vanden keltische clan, van de gelsachtsgouw, die de raad der oudelingen beheert, hij bebouwt zijn aandeel op de gemeene akkeres van den clan, met zijne slaven en eenige werklieden uit den nederigen volksstand en bezit vele kudden van runders, zwijnen en ganzen, die zijne herders in de bosschen weiden. Dutomar is rijk en machtig en behoort tot de edelen: vele andere, min voorname boeren, strekken hem tot ambacht, tot gevolg en genieten zijne bescherming. Gaan wij in de woonhalle binnen en betreden wij de harden leemen vloer der vierhoekige ruimte, waar het licht, door de dunne vallen der vensters binnendringt.
’t Is het uur van ’t avondmaal en wie aanschouwen sij, rondom het tafelberd dat op schragen rust?
Dutomar zit voor: rondom hem, zitten op houden zaten, de leden des huisgezins, de gehuwde zonen met hunne vrouwen en onder de tafelgenooten zijn er die ’t voorrecht der gastvrijheid genieten.
Wie is die man, met zijne zuidersche toga, zijne zwarte tintelende oogen, zijne fijne en voorname wezentrekken en zijne grijze haarlokken?
Dat is de vermaarde reiziger Pytheas van Massilia.
Veel heeft hij over den loop der sterren en de ligging veler gewesten ontdekt, hij is de eerste schrijver die de Germanen genoemd heeft; hij heeft het gewaagd de kusten van den oceaan en van de Noordzee te vervolgen en tot in de Baltische zee te dringen waar men den kostbaren ambersteen haalt. Nu heeft hij te peerd eenen tocht door Gallië ondernomen en hij is te Wenduna aangeland, op de kusten der Noordzee, waar vernuftige arbeiders, hier en daar, zeewater over een stelsel van kleien baksteentjes gieten, om ’t water te doen verdampen en ’t zout te winnen, zooals andere volkeren ’t zeewater over eenen hoop keien gieten.
Wie is die ouderling, emt zijn lang, wit gewaad en den krans van eikenloof, op zijne blanke haarlokken?
Dat is een Druide en hij is in ijverig gesprek met Pytheas verslonden over de sterrenkunde, over de noordster, wier plaats Pytheas waargenomen en bepaald heeft, over de macht der Kelten, die de wereld beheersen, van an dezuilen van Herkules, tot aan de kusten der Noordzee en van de uiterste palen van ierland, tot op de boorden van den grooten stroom Ister.
Intusschen worden de gerechten, die in grijze met strepenbanden versierde schotels opgediend wqorden, duchtig aangesproken, elke snijdt naar beliefte, van ’t gezoden peerdenvleessch , ’t gerookt spek en de gebraden ganzen, om de stukken op eene snede brood te verdeelen en de brokken met de vingers te nutten.

Bier brouwen de Kelten met gerste en esschenbladeren en de beker, een schedel met brons beslagen, doet van tijd tot tijd de ronde van de tafel.
Na het avondmaal, worden de gesprekken bij ’t licht der harsstokken, rondom den heerd voortgezet en Pytheas spreekt een oogenblik alleen met de Druïde.

- Ik moet u een geheim mededeelen, spreekt de grieksche reizeiger, ik ben in’t bezit van eenen gallischen bronzen halsring, die van binnen holde is. Tot mijn grote verwondering was een opgerold stuk papyrus in dien ring verborgen, waarop in keltische sprake en grieksche boekstaven het volgende bericht te lezen stond: ‘ga naar Segovax den Druïde, die in’t land der Morienen woont, hij zal eene bezwering lezen, die in deze oorkonde te vinden is, daarop zal een berg opengaan, die ook in deze oorkonde is aangewezen, onder dien berg, ligt eer een groote schat verborgen’. Het overige was in mij onbekende runeteekens opgesteld: waar de berg ligt en op welke bezwering hij opengaat, kan ik niet lezen. Aanstonds heb ik mij op reis begeven om u op te zoeken, edele Segovax en hier heb ik u eindelijk aangetroffen!
- De berg is bij Chambla gelegen, antwoordt Segovax, als hij het handschrift gelezen heeft. De bezwering zal ik zonder moeite uitspreken; groote offeranden moeten aan Lugos den god van schatten en rijkdommen, van handel en nering opgedragen worden. Morgen, met het krieken dan den dag, zullen wij vertrekken.

’t Uur der nachtust is gekomen, in wandverdiepen, achter gordijnen, staan de bedden, men slaapt op pelterijen en vederkussens en onder het deksel van kussens met ganzenpluimen endirenhuiden ligt men warm uitgestrekt.

Sergovax reist nu in de gewone kleederdracht der kelten; zijn bronzen halsring met allerlei kerven en teekeningen versierd, sluit met haken die van knoppen voorzien zijn, draadwinden vertoonen de schijven der prachtige kleedergespen, die den mantel, op de linkerschouders snoeren en den gordel vastmaken.
Terwijl de reizigers op hunne peerden langs de kronkelende wegen naar ’t zuiden trekken, zijn de Morienen bezig, met bronzen en ijzeren zikkels, de rogge en de haver af te snijden; alsdan worden de stoppels omgeploegd met de keltische kegge, de kleine ploegschaar en de smalle riester moeten rkuiswijs den bodem omkeeren, die verder met de hurde, voor ’t zaaien van ’t winterkoorn, wordt gereed geleid.

Ten keltischen hove van Mandorix, te Chambla, worden onze reizigers gastvrij onthaald.
In ’t heilig offerwoud, aan de zonnekant van den berg, zullen de slachtofferanden aan den god Lugos opgedragen worden.
Daar zij te middernacht moeten opstaan, om hun ontwerp uit e voeren, vinden zij het geraadzaam, het geheim aan Mandorix kenbaar te maken, om dan met hem den schat te deelen.
De offerstee vertoont eenen rking in de schaduw van eeuwenoude eikenkruinen en is met zware steenbonken afgezet.
Recht een reusachtig beeld op van den god Lugos, gebiedt Segovax, omringten omstant het met vlechtwderk en vult dit vlechtwerk op met de slachtoffers.

- In onzen clan, zijn geene plichtigen ter hand o mde bekleeding op te vullen, antwoordt mandorix.
- Er kunnen altijd offers gevonden worden. Hebt gij dan geen slaven?

Rondom het monsterbeeld, achter de gevochten twijgen, worden onschuldige slaven van Mandorix vastgebonden.
Hoe de arme dutsen, bleek van angst, sidderen en beven, als de wreede wijman, met de laaiende fakkel, het wangedrocht nadert, om het met bijgeloovige tooverteekens, in brand te

steken! Hoe zij huilen, als de vlammen opstijgen, en ’t beeld met de menschenoffers verslinden!

’t Is middernacht!
Geen blad verroert in de stille zomerlucht, de sterren flikkeren zachte ne schier onzichtbaar in den bleeken maneglans.
Pytheas en Mandorix staan aan elke zijde van Segovax, in eene diepe holte, aan de zijde van den berg, die met bramen en struikgewas dicht begroeid is en de grijze wijman in zijn blank feestgewaad, leest de geheimzinnige bezwering!

- Conudtchim! Zegt hij op ’t einde.

Een donderknal weergalmt, de berg scheurt open en vertoont den ingang van een onderaardschen weg.
Druipsteenkegels, zoo helder als kristal en zoo blank als elpenbeen, glinsteren aan de gewelven, waaronder de drie mannen, met eene heilige vrees bevangen, voorzichtig vooruitstappen.
Door smalle sluipgangen en ruime spelonken, bereiken zij eene groote zaal.
Daar staat een koffer, op eenen steenklomp, zit een man, met eene groene, keisteenen bijl gewapend en in eene diernehuid gehuld.
Pal, onroerbaar, vastgetooverd zit hij daar, zijne zwarte oogen glariën en kijken schuw, zonder dat een pinkhaar beweegt.
Stom van verbaasdheid, aanzien onze mannen dit schouwspel, doch welhaast overweldigen zij hunne vrees, met volle grepen ijdlen zij de vaten en vullen zij d drie zakken, welke zij medebrengen met goudene klompen en goudene vaten, goudene halsringen en goudene armbanden.
Van tijd tot tijd, werpen zij eenen angstigen blik op den stomme toeschouwer, die ze sterreling en met grimmig oog beziet.
Met koortsachtig gebaar volbrengen zij hun werk en zonder de koffer aan te roeren, trachten zij met rasse schreden den ingang weder te vinden.

- Techam! Roept Segovax uit en op dit enkel woord sluit de berg, met een ijsingwekkend gebrom en schuift den neerhang van bramen en kreupelhout, op zijne vorige plaats.

Den volgenden dag voelen de beide kelten haast geene aarde, zoo genoeglijk zwemmen zij in de wellust van hunnen rijkdom en wentelen zij in hunne oneindige schatten.
Maar is de goouddorst wel ooit voldaan? Zullen zij ook de schatten niet halen, die in de kist verborgen liggen? Wat? Indien zij de vreemden griek van kant hielpen en hem van zijne schatten beroofden? Maar hij heeft het kostbaar handschrift, den onmisbaren tooversleutel in zijn bezit en erst moeten zij met hem, naar den berg terugkeeren.

- Wees op uwe hoede, meester, zegt Timon, de dienaar van Pytheas, in den loop vanden dag. Ik heb zonderlinge redens vernomen, uit den mond dre slaven van Mandorix.

Pytheas vermoedt wlek gevaar hem bedreigt en neemt de waarschuwing in acht.
Hij heeft maar weinig lust om weder in den berg te dringen, hij denkt aan den terugkeer, doch de beide kelten overhalen hem, om ook het overige van den schat te bemachtigen.
Eenige oogenblikken na middernacht komen zij aan, in de geheimzinnige zaal, wier prachtige gewelven het daverend licht hunner toortsen , in glanzende tinten weerspiegelen.
Als zij nu de kist vastgrijpen, om ze weg te dragen, weegt zij zoo zwaar dat zij niet roert; op eens beziet de betooverde man de drie ruststoorders zoo gruwzaam en zoo vereend, dat zij verschrikt de vlucht nemen.
Doch de gierigheid bedriegt de wijsheid en overwint den schrik.

- Met mijn exeerd, zal ik de kist in stukken kappen, roept Mandorix uit; domme vrees! De betooverde man kan ons toch met zijne versteende arm niet hinderen.

- Ik keer niet meer terug, spreekt Pytheas, wij zijn rijk genoeg, meer begeren, ware de goden lasteren en ’t noodlot tergen!
- Zooals het u belieft, antwoordt Segovax, met verachting. Ik zal den schat met Mandorix deelen en door uwe lafheid, zult gij uw aandeel verliezen.

Terwijl de hebzuchtige wijman met Mandorix naar de zaal terugkeert, snelt Pytheas naar den uitgang.

- Techam! Klinkt de oudkeltische roep in de stilte van den nacht en met een vreeselijk geloei, sluit de berg om nooit meer open te gaan.

Pytheas scheurt de tooverrol en slingert de flenters in de bramen, wekt Timon, die de peerden breidelt en als de vogels ontwaken en de eerste zonnestralen in het teederste goudwaas van den dageraad vonkelen, naderen de reizigers van massilia de grenzen van ’t land der Morienen.
Altijd stroomt nieuw leven uit kiemende eikels en kleine spruiten bedijgen tot reusachtige eiken, in hunne schaduw wentelt het schilderschoon wandelpad als een zilverband, aan den voet van den heuvel.
Als de storm buldert en de eiken geeselt, als de wind zijne oude zangen brult, hoort men in’t gedruisch van den stormwind, het gehuil der betooverde Morienen van den keltische **Kemmelberg.**

Drustan

Volgens Cesart bezaten de Morienen geen geslotene steden, zooals deze, bij andere stammen te zien waren, geen Keltische oppida, wier muren in vakken van balken en steenen gebouwd en wier huizen van hout getimmerd waren, zij kenden enkele opene dorpen, want de romeinsche veldheer verwoeste door het vuur, benevens hunne vruchten en hunne hoven, ook hunne wijken en hunne dorpen, terwijl de vluchtende Morienen, in hunne wouden en moerassen verscholen zaten.
Zoo een vicus is de oorsprong van het woonoord, dat de franken alter Roosbeke zullen noemen.
Het dorp ligt op den zandigen bodem niet: de woningen zijn op palen boven ’t moeras getimmerd, waardoor de toekomende rietbeke haren loop baant, om wat verder al kronkelend, in de Mandel te spoelen.
In’t voornaamste huis woont Drustan, die deel maakt van den raad der geslachtsgouw en op een helderen zomerdag van ’t jaar 110 voor Christus, zijn de raadsleden van den keltische clan, bij den wijk vergaderd.
In de schaduw der eiken staan hunne wagens in kring geschaard en in de omheining zeten zij op houten zaten, om onder de leiding van Eporix, den vergobretus, den oppersten rechter der Morienen, voor dit jaar, de bestuurlijke belangen van den clan te bespreken en over alle rechterlijke klachten hun oordeel te vellen.

- Mij ook is een groot onrecht geschied, spreekt Drustan, ik bezat een pronksieraad! Eene groote eer is mij te beurt gevallen: ik ben de bruidegom der edele dochter van Eporix, den vergobretus van het machtig volk der Morienen! Dit sieraad had ik voor mijne bruid bestemd en dit sieraad werd mij geroofd!
- Beschrijf ons het stuk, opdat wij een middel vinden, aan den roof, den dader te erkennen, spreekt Drappes een der ouderlingen van den stam der gouw.
- Gij weet, herneemt Drustan, hoe behendig en hoe fijn, de smeden onzer volksstammen, het goud en het brons bearbeiden. Ik spreek van een gesloten, gouden armband. Hij is met den kop van den god Lugos versierd, allerfijnste stipdraden omkransen het hoofd vanden god, kruisen en krullen rondom den band, in de bevalligste wendingen en de liefelijkste gedaanten. Het is een prachtstuk, dat men niet genoegzaal kan bewonderen en het verlies treft mij te meer, dat het een gedenkstuk

geldt van mijnen teergeliefden broeder Logan, dien eenen schrikkelijken moord mij ontrukt heeft en dat ik met dit weergaloos juweel mijne bruid wilde vereeren en verblijden.

- Hebt gij tegen niemand eenig achterdocht, dat ons op het spoor van den roover kan zetten? Vraagt de Vergobretus.
- Neen, ongelukkiglijk. Eenig vermoeden rijst somtijds in mij op, doch ik veracht het. In mijne woning is een vreemde koopman te gast. 't Is Lollius van Narbo, maar ik kan mij niet inbeelden, dat de eerlijke koopman op zoo eene schandelijk wijz e zijnen gastvriend zou bestelen en de gastvrijheid onteeren!
- Hebt gij eenig vermoeden, herneemt de Vergobretus, de aak dient onderocht te worden. Wij moeten met zekerheid weten of het vermoeden gegrond is of niet. De koopman zal in de vergadering verschijnen en wij zullen zijnen ransel onderzoeken.

Lollius, devreemde koopman van narbo, wordt in de vergadering geleid, hij dragt een langen lijfrok en zijne kleederdracht verschilt van deze der kelten, die een korten lijfrok en hunne bracas dragen. 't Is een jonge man, grooten slank, met blonden baard in 't eirond en wakker aangezicht.

- Vreemdeling, spreek Eporix, een kostbaar stuk is ten thuize van uwen gastvriend verdwenen, terwijl gij daar als gast vertoeft. Om allen argwaan van u af te keeren, vinden wij het geraadzaam uwen ransel te onderzoeken, opdat het voor iedereen klaarblijkend worde, dat gij een eerlijke handelaaer zijt en geen kwaad vermoeden tegen u blijve bestaan!

De ransel wordt open gedaan. De waren, vaatwerk en sieraad, worden op de ruwe tafel open gespreid, die op het grasplein, voor de rechters staat, uit den hoek van den grooten lederen zak, dien de koopman op reis, op zijnen rug vastbindt, rollen een aantal bronzen ringen en tusschen hen schittert een prachtige gouden armband.

- Bij lugos, roept Drustan uit, daar is het kostbaar sieraad, dat mij geroofd wierd. Hoe beschaamd ben ik, dat ik het stuk in de handen vind van mijnen gast, dien ik als een rechtveerdigen koopman aanschouwde!
- Edele Morienen, spreekt Lollius kalm, aanhoort mij. Dezen kostbaren armband heb ik niet gestolen. Sedert lang is hij in mijn bezit. Alhoewel ik hem niet te koop bied, veerlaat hij mij nooit. Mijn pleegvader Melius, een romeinsch koopman, die te Narbo gestorven is, heeft mij die armband ter hand gesteld; hij heeft mij bericht dat dit sieraad mij toebehoort, het kostbaar vorwerp lag nevens mij, als de koopman mij gevonden heeft!
- Dat is een verdichtsel, roept Drustan uit, de dieven weten altijd hun uitkmen!
- Zonderling, zegt Morgan een ouderling met witte haarlokken en langen grijzen baard. Die armband is in uw bezit en wierd u door uwen pleegvader overhandigd. Drustan heeft zooeven verhaald, dat hij zijnen armband als een erfstuk van zijnen broeder bekomen heeft! Zonderling, toen ik eens bij zijnen broeder Logan op bezoek was, heeft hij mij twee zulke armbanden getoond. Zonderling, men verhaalt dat zijn kind in de brand van zijn huis omgekomen is en nu komt gij, met dezen armband tevoorschijn! Wierd het kind van Logan, op eene wonderbare zijze uit den brand gered, door den koopman gevonden en aangenomen? Zonderling, die armband is een bewijs, dat gij, jonge koopman van Narbo, de zoon zijt van Logan, wiens schrikkelijke moord, in onzen stam, zoo bitter betreurd wierd! De vader moge in den zoon herlven! Er kan geen twijfel bestaan. Leve de zoon van Logan!
- Leve de zoon van Logan! Juicht de gouwraad.

Die wending heeft Drustan verrast! Welhoe, een erfgenaam van zijnen broeder!
Dat beteekent voor hem een zwaar verlies. Dat verbeeldt voor hem een alleronaangenaamst verschindel. En hij moet zijn bittere teleurstelling verbergen.

Zijn gelaat verbleekt, zijne lippen beven, een gedwongen glimlacht doet zijne wezenstrekken krimpen, als hij den neef, de hand reikt, eenige woorden ter verontschuldiging murmelt en hem als bloedverwant en niet meer als gast, naar zijne woning uitnodigt, nadat de vergadering uitspraak gedaan heeft over de goederen die Lollius als ’t erfdeel zijns vaders toekomen.

’s Avonds voert Drustan een ernstig gesprek met Macha, eene oude slavin, in een stalling, die enige stappen van zijne woning getimmerd is.

- Weet gij dat de zoon van Logan uitgekomen is? Spreekt Drustan in gramschap ontstoken.
- Neen.
- N
- ’t Is die verwenste koopman! Hoe is dat mogelijk? Is het kind in den brand niet vergaan?
- Neen, heer, vergeef het mij. Ik kon het over mijn hert niet krijgen, het onschuldig wicht in de vlammen te doden. Ik heb het kind in mijne armen genomen en stil naar buiten gedragen, terwijl de moeder sliep. In de haast, heb ik ook nog een grodel medegenomen. Dan wierp ik de lont en de schrikkelijke brand heet het huis met zijne bewoners verteerd. Dan ben ik ver van daar met het kind gevlucht en op een weg, die door een woud liep, heb ik het kind met den gordel, te vinden geleid. Ik heb hem niet eens geopend, om te onderzoeken of hij kostbaarheden inhield of niet. Ik was zo ontsteld, dat ik niet wist wat ik deed.
- En zoo is die kostbare armband in ‘ bezit gekomen van den reizenden koopan, die ’t kind gevonden en tot ons ongeluk heeft opgekweekt. Verwenste slavin! Ik zal u zonder mededogen met de voeten trappen! ’t Is aldus dat bij mijn bevelen hebt uitgevoerd. Ontvang het loon van uw lafheid!

Met die woorden ploft Drustan zijn dolk in de borst der slavin en laat het leijk, met een zwaar gewicht in den vloed nederzinken.

- Waar mag mijn armband gevaren zijn? Zucht Drustan. Doch niets is verloren! Nog geniet ik hetzelfde aanzien in onze stamgouw en in ’t land der Morienen. Niemand weet wat vroeger gebeurd is! Wee dezen, die mij te bij komen!

Den volgenden dag worden de beraadslagingen in den gouwraad voortgezet en nog nieuwe leden komen met hun wagens, de clanvergadering bijwonen.
Nadat Tarans van Vichta zijn wagen ter zijde geschoven heft, treedt hij in den kring en de mannen van zijn ambacth, zooals zijn gevolg genoemd wordt, voeren in hun midden een man met verstreuvelde haarlokken, verwilderde wezenstrekken, stekeligen baard en gescheurde klederen.

- Edele mannen van den hogen raad onzer gouw, spreekt Taran, niet zonder lotgevallen ben ik heden tot u gekomen, aan de dapperheid van mijn ambacht heb ik het te danken, d&at ik heden de vergadering kon bereiken. Rovers hebben ons aangevallen en de hoofdman der bende leid ik hier gevangen. Hier zal hij geoordeeld worden en de rechtveerdige straf zijner schelmstukken ontvangen! Ook moet ik u melden, dat ik een kostbaar stuk bij hem gevonden heb.
- Dat is de armband die Drustan geroofd wierd spreekt de Vergobretus en waarover hij gisteren een klacht heeft ingediend.

Elk ziet rond, doch Drustan is heden, op de vergadering niet verschenen.

- Booswicht, hoe is dit kostbaar stuk in uw bezit? Vraag Eporix.
- Ik ben in de woning van Drustan geweest, luidt het antwoord. Ik wist waar de armband zich bevond; ik heb een ogenblik benuttid, dat ik alleen was en hem ongemerkt kon nemen. Drustan is de man niet, waarvoor gij hem aanziet. Op zijn bevel heb ik zijn broeder Logan vermoord. Op zijn bevel wierd de woning van zijn broeder in brand

gestoken! Wellicht zult gij mij minder streng beoordelen als gij verneemt dat ik door zij nshculd in ’t verderf gestort wierd en dat ik eens een werktuig in zijn handen was.

- Een gevoel van afgrijzen trilt door de vergadering en aanstonds wordt er bevel gegeven, Drustan te halen om hem in de tegenwoordigheid van den roover te stellen en te onderhooren.

Door een onheilspellende onrust gekwollen, zit Drustan in sombere overwegingen in zijn woning verzonken.
Hij zie tde mannen anderen op de brug, die zijn woning met de vaste bodem verbindt. Het dorp bestaat immers uit een aantal hoeven en tussen idere afzonderlijke hoeve en de overs van ’t moeras zijn er bruggen getimmerd.
Nauwelijks hebben zij enige woorden gesproken, om Drustan de beslissing der vergadering kenbaar te maken of hij wil zich met zijn zweerd doorboren, maar de mannen grijpen hem vast en leiden hem naar de vergadering.
Daar aanhoort hij, bleek lijk de dood en stom van wanhoop, de ijselijke verwijtsels die de rover hem in’t gezicht slingert.

- De dood zult gij sterven, laffe bedrieger! Spreekt de Vergobretus. Ik lever u in de handen van de Druïde, die u zal slachtofferen om de goden te verzoenen en uwe ongelukkige slachtoffers te wreken!

De derde dag al een groot offerfeest de gouwdagen bekronen. De druïde slacht de peerden en de ossen, die aan Teutates, den god van stam en dorp, geofferd worden.
Een groot standbeeld van de afbod wordt opgericht, een net van twijgen wordt rondom het wangedrocht gespannen. Sidderend van schrik en blauw van de pijn, worden Drustan en de rover in het vlechtwerk gebonden.
De druïde nadert met de brandende fakkel, de vlammen stijgen omhoog, zwarte rookwolken walmen rondom het standbeeld, het vuur likt de slachtoffers, ’t gebrom van bradende vleesklompen weerhelmt tussen ’t geknetter der vuursprankels, tot dat het vreselijk mensenoffer in een laaiende en rokende hoop ineenzakt en de toeschouwers de wijstee verlaten.
Lange tafels liggen op schragen in de schaduw van de eiken. De barden bezingen de overleveringen van lang vervlogen tijden, de strijd van Lugos tegen de boze Fomoren, de heldendaden der keltische vaderen, die over de Rijn gekomen zijn, de macht der kelten, die in de vier winden, in onafzienbare gewesten, de wereld beheersen, terwijl de gasten, in het feestmaal het vlees der offerdieren verteren.
Een der gevierde gasten is Lollius, de toekomende bruidegom der dochter van de Vergobretus der Morienen.

Nummer 122 **Doos Gazette** **september 2012**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

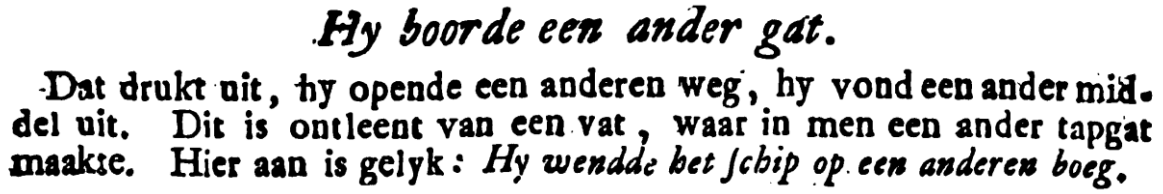

Uit 'De nederduitsche spreekwoorden' door Carolus Tuinman – 1720

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 560 lezers

De oude nummers van Doos Gazette is te vinden op de website van de Vrienden van het Poperingse Stadsarchief:
http://arch-poperinge.be/
en dan doorklikken naar 'Doos Gazette'.

Beste abonnee

Zondag laatst hebben een 30 – tal dapperen de wandeling rond '7 eeuwen dienstbaarheid' meegewandeld en verschillende mensen hebben mij de tekst gevraagd van August Snieders over de gasthuiszusters, wat ik hen beloofd heb.
En belofte maakt schuld.

Deze tekst heb ik zelf gevonden in 'De Poperinghenaar' van 19 oktober 1913.

Ontbloot het hoofd, wie gij ook zijn moogt, gij, die het gasthuis der armen binnen of een gasthuiszuster voorbij treedt!
Heerlijk gesticht, schuilplaats van lijden, maar ook van eindeloze troost en opoffering – het doet mij het herte goed u mijn hulde te kunnen brengen en op u te wijzen in een eeuw, dat men buiten het godsdienstig gevoel het geluk van den ongelukkige herwinnen wil!
Hier, tussen uw muren wordt het evangelie, dat wetboek voor iedere christen, in den volste zin, in zijne edelste uitlegging, betracht!
Bemint God bovenal en uwen naaste gelijk u zelven!
Ik bewonder U, gasthuis, telkens dat mijn voet uwen dorpel overtreedt, en zegen het christendom dat u deed geboren worden.
Als de arme, verlaten van iedereen, ziek en stervend op zijn strobed neerligt, dan gaan uw deuren open ende hulpbehoevende wordt er als door een liefderijke moeder opgenomen.
Men koestert hem als een dierbaar kind, men geeft hem gezond aan de samenleving terug, of men spreidt hem een zacht doodsbed.
Maar nog meer bewonder ik de ziel van de instelling – die vrouwen, welke de wereld vaarwel zeggen, om in het gasthuis den ongelukkige te gaan verplegen, te gaan dienen en liefhebben.
Hebt gij ze gezien, de nederige zusters, welke welwillend den zieke ontvangen, aan zijne sponde neerzitten, hem troosten en verlichten, hem op één uur, misschien meer liefde doen ondervinden, dan hij in gans zijn leven genoten heeft?
O, zij zijn groot, die vrouwen, welke het walglijkste dat de ziekte meebrengt, niet ontvluchten, welke zich al de luimen, al de grillen, al de onaangenaamheden, soms verwensingen en

vervloekingen, getroosten, en hare zorgen verdubbelen naarmate die zorgen minder het hart van de verpleegde treffen.
Hebt gij ze gezien, die vrouwen, als ze met een engelachtige liefde komen waken aan het ziekbed van uw kind, van elk wezen dat u dierbaar is!
Zaagt gij ze daar neerzitten, bezorgd voor elke blik, elke zucht, voor elke wens, alsof het haar eigen kind ware, dat daar op het ziekbed gekluisterd lag?
O, slaap gerust, moeder!
Als de non aan het ziekbed van uw kind gezeten is, want ik zeg U, het is alsof de engelbewaarder van uwen lieveling uit de hemelen aan het ziekbed is neergedaald!
Hebt gij ze gezien, die vrouwen, als een besmettelijke ziekte hare doodsluier spreidt over steden en dorpen, hebt gij ze gezien hoe zij onbevreesd daar heen ijlen, waar de ziekte het hevigste woedt?
Hoe zij de stervende opbeuren, hoe deze getroost en gelaten in hare armen den geest geeft wanneer zijn dierbaarste betrekkingen slecht sidderend het bed naderen?
Nee, zij vrezen de besmetting niet, want hun betrouwen is in God.
Hebt gij het gelezen wat die edele vrouwen doen, als de oorlog in de straten buldert en moordend lood dierbare kinderen, vaders, broeders komt treffen?
Hebt gij vernomen hoe zij de gevaarlijkste plaatsen, de barricaden zelfs, door de gloeiende kogelregen heen, opsnellen, om die, welke gevallen zijn, hulp en troost te brengen?
Hebt gij ze gezien?
Doch ik kan al de toestanden niet optellen, waar die oprecht christene vrouwen in uitmunten.
Waar zij gaan, komt ook menslievendheid in haren breedste en meest omvattende zin, en daarom zeg ik u:
Ontbloot eerbiedig het hoofd, wie gij ook zijn moogt, niet alleen als gij het gesticht binnentreedt, maar als gij u tegenover een van die liefderijke wezens bevindt, welke door hare zending aan den loochenaar en den spotter doen zien, dat er nog herten zijn volgens den geest Gods.

En om voor ons de viering van '7 eeuwen dienstbaarheid' af te ronden geven we hier nog een artikel uit de zelfde Poperingenaar van de 30ste oktober 1927.
Toen was er ook een viering in het gasthuis.

Maandag werd in Onze Lieve Vrouw Gasthuis een plechtig en vererend jubelfeest gevierd. Eerw. Zuster Seraphine (Juf. Sophie Devoghel) sedert 60 jaren kloosterzuster; eerwaarde zuster Marie Joseph (Juf. Leonie Debreus) en Eerw. Zuster Marie Marguerite (Juf. Euphrasie lava) geiden sedert 50 jaren kloosterzusters, werden gehuldigd.
Alle drie,die voor 't ogenblik in St. Michielsgesticht verblijven, kwamen 's morgens te 6 ½ uur per auto in het gasthuis aan. Door den zeer eerw. Heer deken en onderpastoors der parochie werden de drie zusters plechtig ingehaald en ter kapel geleid. Zes in 't wit geklede meisjes stapten vooraan en droegen voor elk der jubilarissen een jubelkroon en een erekruk.
De kapel was prachtig en smaakvol versierd met bloemen en vlaggen en kransen.
Tijdens de plechtige H. Mis hield de Eerw. Deken een gemoedelijke aanspraak. Hij wenste de vrome zusters hartelijk geluk. Hij beschreef hun verdienstelijke loopbaan, gans toegewijd aan werken van barmhartigheid; opvoeding en onderwijzen van wezen, hulp en bijstand aan zieken en kranken, verzorgen en verplegen van ouderlingen. Hij wenste hen geluk omdat zij kloekmoedig de last van het leven hebben doorstaan, hen zelven geheel hebben opgeofferd tot hulp en steun der zwakken en der kranken en omdat zij nu het geluk hadden, na 60 en na 50 jaar kloosterleven, hunne H.H. beloften te kunnen vernieuwen in dezelfde kapel die hun eerste beloften aanhoorde.

Daarna stelde hij hun een kroon op het hoofd als zinnebeeld van hun lang en verdienstelijk kloosterleven en schonk hun een erekruk als zinnebeeld van hun gezegende ouderdom.
Hij eindigde met hen, in het ander leven, de eeuwige beloning toe te wensen.
In de flink opgesmukte eetzaal, waar de feestelingen 's noens omringd van al de zusters, een welverdiend kermisfeestje genoten, lazen wij het eenvoudig maar verheven jaarschrift;
JUICht Met St FranCIsCUs: LeVe Drie JUbIlarIssen!
In de loop van de dag bracht de heer burgemeester met een afvaardiging van de gemeenteraad en der commissie van openbare onderstand zijne beste gelukwensen aan de zusters jubilarissen en dankte hen namens de bevolking om hun verdienstelijk leven vol zelfopoffering en hoge burgerdeugd.
De eerw. Overste en zusters vragen ons de geburen te willen bedanken om hun teken van hulde en medeviering betoond bij het bevlaggen van hun woning.

En de foto zag er zo uit:

Let ook eens op de drie erekrukken – of wandelstokken die deze kranige zusters gekregen hebben.

Graag bedank ik, in naam van de Poperingse Westhoekvertellers hierbij nog eens iedereen die er mede voor gezorgd hebben dat deze wandelingen een dergelijk succes werden en daarbij denk ik vooral aan Joris Baron en Patrick Cardoen voor hun muzikale prestatie, Christiaan Denut om ons toelating te geven om door de 'Nieuwe stede' te wandelen, de begeleiders en natuurlijk iedereen die meegewandeld heeft.

De Poperingse Westhoekvertellers werken ook mee aan de provinciale manifestatie 'Wij, Varkenland!' Deze manifestatie gaat door op **22 en 23 september 2012** *in gans Poperinge en gaat eigenlijk over de 'identiteit' van de West-Vlaming.*
Wij, Westhoekvertellers zullen telkens **om 14.30,** *zowel op de zaterdag als op de zondag, onze geschiedenis van Poperinge in 5 akten vertellen en zingen. De toehoorders krijgen 5 vertellingen uit de rijke geschiedenis van Poperinge en daar tussen brengen we een aantal oude liederen uit die periode.*
En dit alles gaat door **in één van de oude klaslokalen van De Kouter.**
Zeg het voort! Zeg het voort!
En wees op tijd!

Septembermaand = plokmaand
Al is het zo dat de hopteelt te Poperinge sterk bedreigd wordt en het hopareaal ook dit jaar weer verminderd is, tot een goede 160 hectaren, toch zijn er een paar moedigen die optimist blijven en hun teelt van target vaarwel zeggen om naar aromasoorten over te schakelen.
Maar we kunnen er niet onderuit!
Met één oog op de verkiezingen zullen de volgende partijen die aan 'de macht' en de verantwoordelijkheid zijn in Poperinge, ook dit vraagstuk terdege moeten gaan oplossen. We hebben in de toekomst verdere en nieuwe initiatieven nodig om onze hopvelden te behouden!

Zoals gebruikelijk zetten we in de plokmaand enkele artikels over de hop in vroegere tijden in Doos Gazette.
We beginnen met een artikel over de voyageurs van Houthulst van Guido Vermeulen.

Daar voegen we een klein artikel bij over de hop in Sint Martens Bodegem waar in het huizeke Mostinckx

er een klein hopmuseumpje gesteld is door onze goede vriend **Joris Vanderveken**, *een hopduvel van de solide soort. Dat doet er mij dan weer aan denken dat we op zondag 9 september 2012 uitgenodigd zijn op de hoppestoet in Asse.*
Daar mogen we in de jury zitten om de groepen die meedingen naar één van de prijzen te beoordelen.

Nu, in een jaar dat er geen hoppestoet in Poperinge is, is dit een prachtige gelegenheid om die van Asse eens te gaan bekijken. Heel wat thema's zullen herkenbaar zijn en ook daar worden deze met de nodige creativiteit uitgewerkt.

Daar in de streek is er nog altijd één hopboer Jean Dewaele actief en voerig jaar is er in Asse, midden in de velden een 'kunst-hopveld' met Europese subsidie rechtgezet dat zelf voor rolstoelpatiënten toegankelijk is.
Het wordt tijd dat de samenwerking ook op hop - cultureel vlak beter wordt.

De voyageurs van Houthulst en de Poperingse hopboeren - Guido Vermeulen

In het heemkundig tijdschrift 'Iepers Kwartier' verscheen in het tweede nummer van de 47ste jaargang, april – mei- juni 2011 een uitgebreid en interessant artikel over de 'Voyageurs van Houthulst' van de hand van **Guido Vermeulen**.
Guido Vermeulen verwijst in dit artikel zelf door naar Guido Baelde die de geschiedenis van deze voyageurs te boek heeft gesteld.
Vermeulen beschrijft in dit artikel hoe de mannen van het bos van Houthulst zich in de winter vooral bezig hielden met het binden van bezems waarvoor ze een deel van hun materiaal uit Poperinge meebrachten.

De planten waarmee pottenbezems werden gemaakt, waren ‘heed ‘ en ‘krakke’.
De bezembinders kennen twee soorten heed: tam heed (L. Erica tetralix) en wilde heed (L. Erica cinerea). Tam heed is zachter en zeldzamer dan wilde heed en daarom werden deze bezems duurder verkocht.
Krakke is een heidekruid (L. Calluna vulgaris salisb) en is ondertussen door de gevolgen van de ‘groote’ oorlog en de vernieling van het bos van Houthulst, uitgeroeid en verdwenen.

De bundeltjes heed – ook ‘poten’ genaamd – een pote is een handvol; werden te drogen gehangen in de zon. Daarna legde men een pote heed op de tafel en met beide handen rolde men de takjes en wreef men zo de droge blaadjes ende pellekens los.
De Limburgse bezembinders bouwden plaggenhutten in het bos. In de hut was een kuil waarin vuur werd gestookt om zichzelf warm te houden en om het ‘riestholt’ of heidetwijgen te drogen. Door een rookgat in het dak moest de rook en wasem verdwijnen, wat niet altijd gebeurde zodat de mensen er soms als kolenbranders uitzagen. Als het materiaal droog was kon men beginnen met het eigenlijke handwerk, het binden.
Een pote ‘handxvol) gedroogde heed werd hard dichtgebonden met een jonge braamscheen. Sterke jonge en soepele bramen vond je ook in’t bos of bij de boeren langs de hagen. De mannen ‘ketsten’ met een stookar de Westhoek af en soms tot in Frans-Vlaanderen om bramen met ‘e brokke van e mes’ te gaan snijden.
En dan schrijft Guido Vermeulen het volgende, wat ons vooral interesseert:
Onze bezembinders trokken graag naar de hoppevelden te Poperinge. De hoppeboeren gaven gemakkelijk de toelating om de grote hagen die rond de hoppestikken stonden van de bramen te kuisen. De bezembinders wisten ook dat ze nu en dan ‘een graantje konden meepikken’ van spijs en drank die de hoppeplukkers meebrachten of van de hommelboer kregen. Ze sneden de hele dag bramen tot dat hun handen bloedden en ze sliepen ter plekke onder hun ‘stikkarre’ bij de hommelboer. Denk maar niet dat ze onder de blote hemel sliepen, blootgesteld aan weer en wind. Onder de stootkar was een plank bevestigd aan vier kettingen. Daarop lag een grote matras. ’s Avonds lieten ze de plank neer en richtten ze hun slaapgelegenheid in met de nodige dekens om – ook soms met vrouw en kinderen – de nacht door te brengen.
Wanneer het bod was opgemaakt, hing men een groot zeil rond de stootkar en was het gezelschap beschermd tegen al te nieuwsgierige blikken en tegen wind en regen.
’s Anderendaags trokken de braamsnijders naar huis. De bramen werden thuis een tijdje gedroogd om ze dan zo rap mogelijk tot ‘braamschenen’ te verwerken.
Men moest de stekers eerst met een mesje afritsen en dan de braam spletten en ’t moe (het merg) er uithalen, groene weg, ’t zijn juist gelijk groen stressen. Zo’n gespleten braam of braamscheen was erg buigzaam; soepel en sterk.
Om pottenbezems (maar ook **berkenbezems**) te binden hadden de meeste binders in hun schuur een houten paal staan waaraan een sterke koord was vastgemaakt.
De grote pote gedroogde heed werd vast in de koord gespannen en met de braamscheen in ’t midden omsnoerd. Een pottenbezem moest ongeveer 20 à 25 cm lang zijn en bovendien aan beide zijden mooi recht afgekapt.
Met dat ‘straf goe bezempje’ schroedden (kuisten) de vrouwen hun kookpotten en de melkkruiken.

Eigenaardige manier van hopteelt te St. Martens-Bodegem
Uit ‘Ons Heem – jg. 26, 1 – Louwmaand 1972 – **G. Romeyns**

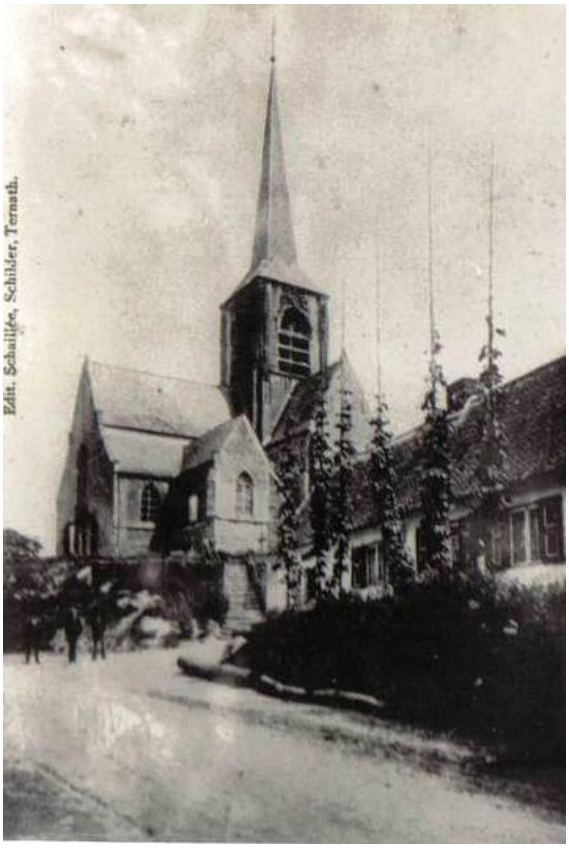

Op 28.11.71 waren verbondsvoorzitter dr. Weyns en verbondssecretaris drs. Smeyers, na in het sterfhuis van onze betreurde vriend **Luk Ebrard** het nagelaten archief te hebben behandeld, te mijnent nog even op bezoek voor het bespreken van onderhavige aflevering van ons tijdschrift.
Te dier gelegenheid werden hun een paar mappen getoond uit de verzameling 'Kerken en kapellen uit het Vlaamse Land' van mijn echtgenot. Daar was toevallig bij het deel van de Brabantse dorpen waarvan de naam begint met Sint, Sint Martens Bodegem stak er dus ook bij. Voor één oude prentkaart toonde Dr. Weyns bijzondere belangstelling. Dat was minder om de kerk op de achtergrond dan wel om wat er op het voorplan was te zien, namelijk een wit boerderijtje met hoge masten er voor, met groen omrankt. Zie afbeelding hierbij.

Het betreft hier staken met hopranken zo juist voor het huis en slechts een enkele rij. Dat was wel een ongewone plaats en een ongewone ijze om hop te planten!
Voor zover mij bekend is, betreft het hier dan ook een alleenstaand geval, zowel in Bodegem zelf als in de omliggende gemeenten.
Die ongewone plaats voor hopteelt trok de aandacht van dr. Weyns in verband met het Vlaamse Openluchtmuseum in Bokrijk. Het feit leek hem belangrijk genoeg om te pas te brengen in de Brabantse hoek van dat museum. Het zou inderdaad een eenvoudige en gemakkelijk te verwezenlijken manier zijn om de bezoekers te laten kennismaken met het niet alledaagse, prachtig groeiende en nuttige slingerplant die de hop is.
Te zijnen gerieve heb ik de zaak nog wat nader onderzocht.
Dee prentkaart schijnt te stammen uit de tijd van de eeuwwisseling. Tot 1903 is er voor dit huis hop verbouwd. Tot genoemd jaar was het huis bewoond door August Claes, kelin landbouwer, klompenmaker en herbergier. De dochter van deze laatste, Francisca, geboren in 1887, vertelde mij dat zij die hopranken daar altijd had weten staan. Na de verhuis van de familie Claes verdwenen ook de hopstaken van voor de woning om plaats te maken voor een kegelbaan.
De herberg werd verder uitgebaat door Jozef De Quanter (tot 1909) en nadien, tot kort na de eerste wereldoorlog door Franciscus Schelfthout, bijgenaamd Sussen de Kasj. Het is trowuens onder deze laatste benaming dat de oude woning thans bij het volk nog gekend is. In 1920 werd het huis gesloopt en de nieuwe eigenaars, de familie Zelderloo, bouwden er een meer moderne herberg *In de Welkom.*
In 1971 werd het herbergbedrijf stopgezet en nu is in dit huis de Kristelijke Mutualiteit ondergebracht.
Achter de woning werd door de familie Claes en ook door de latere huurders, ook nog aan hopteelt gedaan. Doch het waren slechts enkele aren. Naderhand verdween daar ook deze teelt en er kwam met de kermissen een danstent in de plaats.

Deze wijze van hopbouw was zeker decoratief. Het waren bijna kaarspopulieren voor het huis, maar dan populieren die in het tijdsbestek van één jaar volgroeid waren.
Het is boeiend die wasdom gade te slaan. Te Bokrijk zou zoiets prachtig passen.
Indien het zo ver komt, dan moge de bezoeker weten dat het document dat er aanleiding toe gaf op toevalliger wijze te St. Martens Bodegem werd gevonden.
Dat zou dan wel een ongewone bijdrage zijn van ons geliefd dorpje voor ons Vlaamse Openluchtmuseum. Zouden wij daarop dan niet een beetje fier mogen zijn?
Hoewel de hopteelt, in vergelijking van twintig jaar geleden, veel achteruitgegaan is, heeft Bodegem toch nog zijn hopboeren. Nog een drietalhoptelers blijven over met een gezamenlijke bedrijfsoppervlakte van één hectare. Het is wel te betreuren dat deze streekgebonden teelt ook haar einde schijnt tegemoet te gaan. .

Zo schreef G. Romeyns in 1973.
Bij mijn weten werd deze 'typische hopaanleg' nooit gerealiseerd in het Brabants deel van Bokrijk. Wat er uiteindelijk wel gekomen is , nu een 8-tal jaren terug, is de realisatie van een hopveldje bij 'hete Rattekot' en bij de schuur en de hoppe ast uit Proven. Deze realisatie werd toen gedaan door ***Marc Rosseel en Tone Coutigny,*** *samen met hun echtgenoten, en in samenwerking met de groenwerkers van het Provinciaal domein.*
Ondergetekende werkte toen nog bij het Provinciebestuur Limburg en zorgde dat alles geregeld werd.
Guido Vandermarliere

We voegen hier nog één van de oudst bewaarde schuldbekentenissen bij te maken hebben met de Poperingse hop – ééntje van de 26ste juni 1542.
De attente lezer kan de uitgetypte tekst volgen op de kopie van de akte zelf die in de oudste renteregister in het stadsarchief van Poperinge bewaard wordt.
Nog maar eens een bewijs dat ons stadsarchief heel rijk is aan oude stukken.

26 juni 1542 – Schuldverklaring- koop van hop - Renten

Jan Mostaert kendt wettelick schuldich zijnde **Jan Mees**
De somme van xlix pond vlaemsch welcke is sprutende vut
coope van hommele - naer t'ingaende van eene redutte - te
betaelen de zelve scult van heeden in een jaer den xxvste *(25ste)*
in de wedemaent xvc xliijtich *(1543)* - hier inne verbonden by de zelve
Mostaert de taille staende up twee ghemeten en half elst
toebehoorende de grontmeester **Jacob Stal**, - metgaeders alle
de plantsoenen daerop staende, ende in de voorseyde taelge van
Dossche Hanke - dese clachte en tselve en was
een jaer achter dat voorseyde payement gheexpireert es
actum den xxviste in wedemaent xvc xlij
present cuerheers **Cornelis Utendaele** ende **Jan Godert**

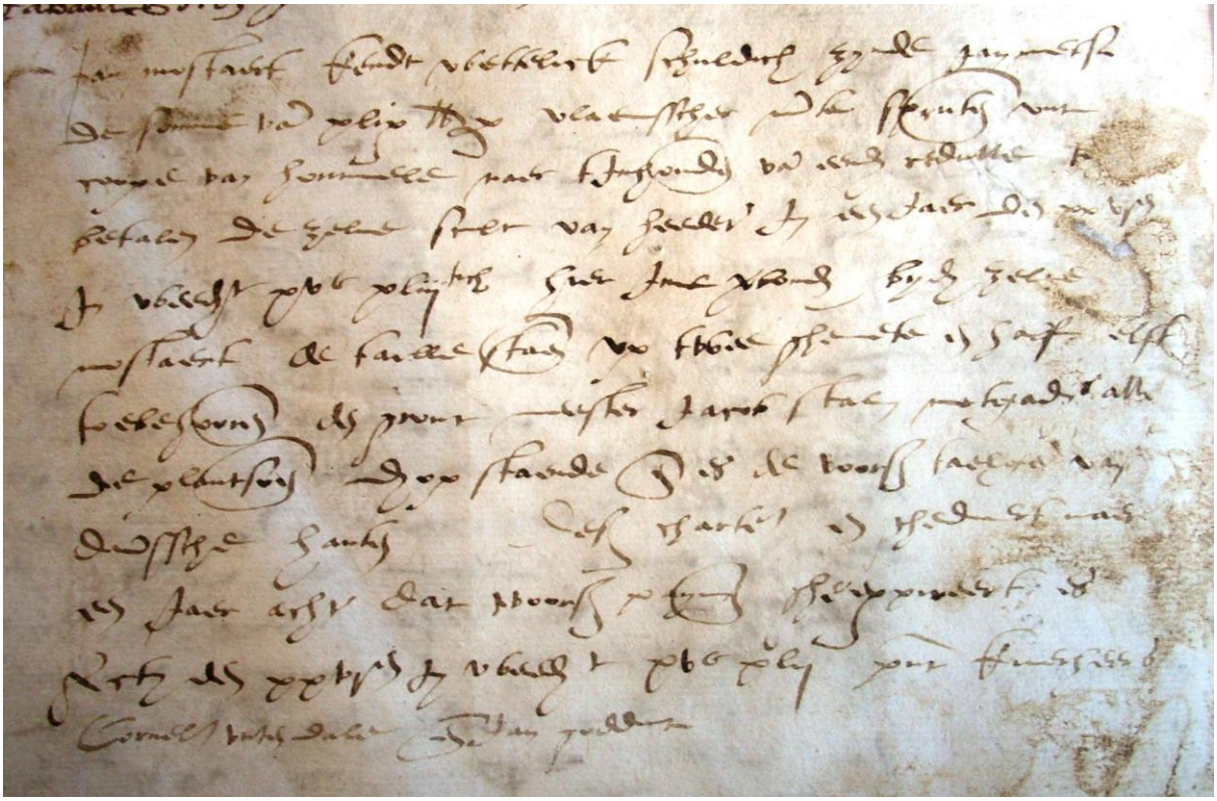

Met deze akte bekent Jan Mostaerdt aan Jan Mees schuldig te zijn, de som van 49 pond vlaams geld.
Die schuld komt voor uit de verkoop van 'hommel' of hop.
*Met '*naer t'ingaende van eene redutte *' wilt waarschijnlijk zoveel zeggen als na een gerechtelijke wachtperiode –*
Zal onze Jan deze schuld betalen over een jaar - dat is dan op de 25ste juni 1543.
Als borg heeft hij het hakhout – de taillie *- dat staat op 2 gemeten en half elsthout waarvan de grond eigendom is van Jacob Stal*
Daarbij voegt onze Jan nog de plantsoenen – of de dikkere rechte takken die op dezelfde grond staan
Maar ook de plantsoenen die in het hakhout staan van Dossche Hanke.
Dit mag de schuldenaar aanslaan wanneer onze Jan zijn schuld binnen dit jaar niet zou betaald hebben
De akte werd opgesteld - actum den xxviste in wedemaent xvc xlij – op de 16ste in wedemaand of juni 1542
En daarbij waren aanwezig de keurheren **Cornelis Utendaele** en **Jan Godert**

En nog een oude akte uit het jaar 1573.

23 juli 1573 – Wol betaald met hop - Renten

Jan Cathoore kend schuldich tzyne
Jan Creus de jonghe
de somme van xiiij pond xij schele groten
van vercoope ende leveringhe van wolle
te betaelen met hoppe
onthier ende St. Catherynedaghe eerstcommende
daerinne verbindende de plock van twee hommelhoven van de teghenwoordighe jaere,

deene op derfve van *de* disch van Ste. Bertins
D'ander op zyn propre erfve,
omme by ghebreke de voorseyde somme te verhaelen
Actum den xxiiij july 1573
Present Lois Makeblyde ende Nicolas van Landtsmeersch, burghmeester

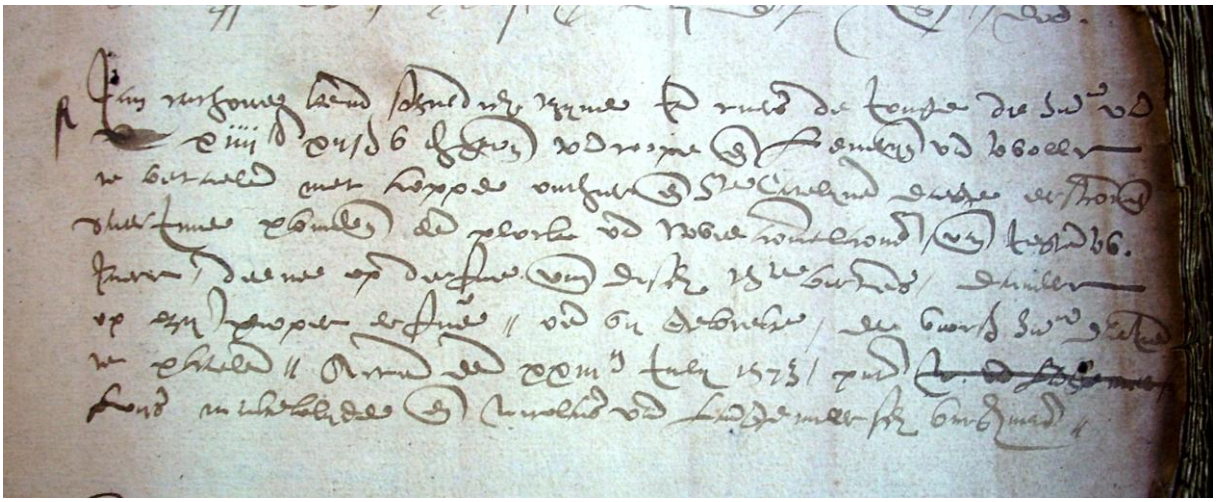

Hierbij bekent **Jan Cathoore**
schuldig te zijn aan
Jan Creus de jonge
de som van 24 pond 12 schellingen groten
van verkoop ende levering van wol
te betalen met hoppe
van hier tot aan St. Catherynedag eerstkomende
en als waarborg verbindt hij de plok van twee hommelhoven *van het* tegenwoordig jaar,
het eerste hoppeveld staat of het erf of de grond van de disvan St. Bertins
het ander op zijn eigen erf of grond
ome bij gebreke van betaling deze voorgenomede som te verhalen
Gedateerd op de 24ste juli 1573
Present **Lois Makeblyde** en **Nicolas van Landtsmeersch**, burgemeester

De oude liederen die we hieronder meegeven staan ook volledig in het teken van het bier.

Veelderhande geneuchlijcke dichten, tafelspelen ende refereynen

De oude liederen die we deze maal meegeven komt uit het fantastische boekje dat als titel meekreeg: Veelderhande geneuchlijcke dichten, tafelspelen ende refereynen.
De oudst bekende druk van dit boekje dateert uit 1600 en het gaat door als het lijfboek van de rechtgeaarde Arnoutsbroeder; dus voor iedereen die graag op café en aan den toog hangt.
We beginnen met één van de aangehaalde 'citaten'

Een Jaer marckt, sonder dieven,
Een schoone Vrouwe sonder soete lieven,
Een groot vier sonder rooc,
Een aerdich Vrouken sonder dier coop,
Een schuyr vol Coorens sonder Muysen,

Een out wijfs Pels sonder Luysen,
Een quaet wijf sonder schelden,
Dese seven vint men selden.

En dan geven we hier **‘de regel van de orde van Aernouts arme broederen’**

Hier meught ghy lesen der broederen habijt
Diese draeght sal s'Winters zijn bevrijt,
Voor groote hitte, maer niet voor couwe,
Want sy drage*n* de elle*n*-boge deur de mouwe,
De heylighe Vader sinte Magher-sot,
Heeft doen verkondighen een Ghebodt,
Oft daer yemant wilde ontfaen,
Zijn Ordonnancie, ende wesen onderdaen,
Hy was van Gecx-huysen diese eerst insette,
Den Reghel vander knoopen ende nette,
Ic wil u gaen vertellen de heylighe Oorden,
In onser sprake met duytsche woorden.
De eerste broeder die hy ontfing
Ghewillichlijc inder Oorden ging,
Twas broder Aernout met grooten smart
Sulcken wet te houden viel hem hardt
Want hy leedt menighen droeven dach
Honger ende dorst, twas quaet gelach
Al dit hy om der Oorden wille leedt
Ick soud schier segghen met eenen Eedt
Dat hy in al zijn tijt van leven
Noyt vrolijcken dagh en heeft beseven
Want al zijn welvaren was deure,
Maer sinte Mager gaf hem de avontuere,
Dat hy een Heere ende Abt is gheworden,
Inder selven Rabauwen Oorden,
Hy gaf hem daer sulcken kracht,
Alsoo dat hy met zijn eyghen macht
Andere broeders oock mocht beraden,
Want Heer Magher ontfangtse in genaden,
Alsse willen draghen zijns Oordens habijt,
Hy dede totter Oorden groote vlijt,
Groote Privilegien hy hem gaf,
Alle dese Oorden is daer gecomen af,
Ende daer den Reghel altemael op steet,
Want den Abt was altijt bereedt,
Tot dat Privilegium t'welck is aldus,
Benedicite segt Dominus.
Lieve ghesellen wilt ghy u nu bekeere,
Ende de heylighe Oorden eeren,
Om der Rabauwen Reghel te ontfaen,
Soo moet ghy wijselijck daer nae staen,
En ghelooven dat in goeder trouwen,
Ghy met vreuchden somtijts in rouwen,

Ons heylighen Oorden wilt houden dan,
Al sydy iong, toont u als een man.
Oock sult ghy weten sonder vraghen,
Der Oordens habijt sult ghy moeten draghen,
Nae sinte Maghers Reghel ende Wet,
t' Welck is een geknoopt hemde, ende een net,
Wy sullen v dit minlijck schincken,
Ghy moet v klederen eerst verdrincken,
t, Zy broec, wanbays, oft mantel net,
Ghy moet het al doen onbelet,
U hoedt, u coussen en schoenen jent
Moet ghy alhier laten present,
Voor den haghel dunne, licht voor de windt,
Moet ghy v bekleeden wel lieve kindt
Soo meught ghy metter Oorden paren,
In gheen saken en wilt sparen.
Ooc moet ghy lopen als een Narre,
Want onse Klooster staet seer verre,
Ende onse Dormijter seer hooch befaemt
Is verbrant hy was nerghens nae ghenaemt,
Oock moet ghy al wat goet is haten
Al dat deught is wilt achter weghe laten,
Ghy moet aenveerden alle dwaesheyt
Ende spotten met alle wijsheyt,
Ghy sult oock alle schalckheyt stellen voort
Ende spreecken selden deuchdelijck woort,
Vloeckt sweert, ende weest lecker mede
Ondeughdelijck, traech tot allen stede,
Wanneer ghy comt in Heeren Hoven
Wilt dan eeren, ende oock loven,
Deghene die inde Keucken zijn
Soo meughdy krijghen vleesch, broot, en wijn,
Eet, ende drinckt, bemint de kruyck, dan
Voor uwen Godt verkiest uwen buyck, dan,
Mette schotel inde handt, zijt niet confuys
Laet de Keucken zijn u Gods-huys,
Metten Prime zinght dan alleen
Eens anders Jae, laet zijn u Neen,
Tertie, None ende Deprofundis
Laet varen: maer leest dat totten mondt is,
Laet oock varen den Magnificat
Ende vult daer voor uwen buyck wel sat,
Pater noster, ende Credo t' uwer zeghen
Sult ghy oock laten achter weghen,
Want sy en behooren inder Oorden niet
Die sinte Magher te houden ghebiet,
Laet sulcx al leesen Nonnen en Bagijnen
Die onheyligher zijn dan zy schijnen,
Maer sorght alleen tot uwen speele
Hoe ghy meught vullen u keele,

Nemmermeer en suldy werck bestaen
Maer ghy moet v gheneren met ledich gaen.

*En uit hetzelfde boekje halen we nog deze droeve klacht waarbij d*e dichter erover klaagt dat de accijnzen op het bier zo hoog zijn en dit 'vooral sinds Maria van Rossum kwam'. *Wie dit was, is mij compleet onduidelijk, maar ze staat wel als voorbeeld voor alle heren die het bier en 'heer Hale**wijn**' met taksen belastten.*

Een beklaeghelijck refereyn van dat arme bier; hoe dattet seer kranck ende watersuchtigh is

Seer ghenoeglijc om te lesen

Ghy, lieve drincke broeders; bidt voor dit bier
Want den adem wil uyte, t'is seer kranc hier
T'en wasser noyt soo qualijcken ane
Wy moeten al blijven op de bane
Alle die daer geerne pleghen mede om te gane
Het wort seer beklaecht van menighen kuythane
Om dattet in alsulcken quale is ghesleghen
Van een jammerlijck gebrec, my deert dat ickt vemane
Want het heeft een groote water-ziecte ghekreghen

Ghy die daer raet of remedie weet teghen
Comt ende helpet doch, ut rechter ghenaden
Het heeft langhe tijt dus plat gheleghen
Want dit arme bier heeft het water gheladen

Het heeft langhe ghesien seer bleeck ende blaeu
Maer nu ist t'eenemael flaeuwer dan flaeu
Het en heeft niet een haerken op zijnen kam
Ten heeft reuck noch smaeck, ten stont noyt so nauwe
En bysonder sints dat Maria van Rossum quam
Zy dede dat men't eenemael zijn cracht benam
Al lagh het te vooren ghenoegh in qualen
Och, ick worde daerom so bloedelijcke gram

Datmen de schade op t'arme bier wil verhalen
En op mijn Heer van Halewijn, dat zij moeten betalen
Die soo menighen ghoeden ghilde kunnen versaden
Jae, ick vreese dat ons t'bier op t'leste sal falen
Want het arme bier heeft het water gheladen

Mijn heere de Kan sit soo deerlijck int ghetreure
Om dat dit arme bier als een magher leure
kranck is. Hy en weet ter werelt geen liever vriendinne;
men schooter wel een bout van seven ellen deure;
het leyt en zwalpt, ten heeft niet dan t'water inne.
Och, sterft het bier, ick verliese mijn sinne.
Ick sorghe jae, nae dat de sieckten uytswijsen

Want waer ick my keere of waer ick my winne,
Ick en hoore niemant het onnosele bier meer prijsen!
Och, condemen noch vinden eenighe provisien
Die dit arme bier een weynich mochte comen in staden
Comt thoont u hulpe, alle lieve accijsen
Want het arme bier heeft het water geladen

Het maeckt nu de broeders alle confuys
Om dat men t'arme bier doet sulcken kruys
T'welck in seven jaeren niet al te ghesont en was
Och het dede ons soo hertelijck loopen van huys
Als wij hoorden segghen dattet ghenas
Maer eylaes, nu ist teenemael inden plas!
Het swalpt inden buyc, ten can niet verheughen
En twort alle daghen hoe langher hoe argher gebras
Ten sal haest nau om wat te spoelen deughen
Niemant en achtet dan onnutte zeughen
die daer in plossen als eenden die baden
Dit is die meeste oorsaeke datment niet sal meughen:
Want het arme bier heeft het water gheladen

Prince, wy bidden u ootmoedelijc voor onse vrouwe
Soect doch remedie in eenighen wouwe;
op dat dit arme bier wat verfrayen magh.
De brouwers gaen soo deerlijck in de rouwe;
Zy klaghen en kermen den gantschen dagh,
Ende alle drincke-broeders maken sulcken gheklagh
Een steenen hart sout moeten erbarmen
Omdat men dit bier noyt nareder en sagh
Ghy, biermakers, tis in uwer macht, wildy beschermen,
Verhoort het ghebedt van uwen armen
Ten is anders niet mogelijc dattet mach verfrayen
Doet het met wat meer **hoppe** en mout verwarmen
Want het arme bier heeft het water gheladen

We voegen bij dit voorgaande gedicht nog het laatste deel van '**Vanden abt van Amfra, heer tot Kannenburgh'**, een parodie op het afleggen van geloften om in een klooster te gaan. De dronkaard die lid wil worden van deze 'kloosterorde' dient zich aan al de statuten te houden en dit zal tot het volgende leiden:

…
In onser cappellen staet dit beschreven
By den abt van Amfra verheven!
Voor wien dat bevend alle biertonnen ziet
Ter tijt alsmen een smacht op de rooster briedt
Hier hebben gheweest by ende overs
Poffers, blasers, ende kante klovers
Biersacx, smeerlacx, ende t'heel gheprol
Goutsche kuyte, hoppe ende knol
Ende ander die ick niet noemen en wil
Beschijt u broeck ende zwijgt al stil

Beseghelt den brief met gheel was hout nemmermeer ghelt in uwen tas
Onderteyckent met onsen hant teycken
U bedde dat moet ghy wel beseycken
Duysent vijf hondert int jaer ons heeren
Alle u ghelt moet ghy verteeren
Ende wort ghy dan van t'volkck verschoven
Int huysken met dat kruysken*, verteert dan u proven

*Het huysken met dat kruysken zal wel het armentehuis of het hospitaal zijn of hoe de dronkaards tot de armoede vervallen!

'Oud Vlaanderland' van Juliaan Claerhout – Deel 3

III – Sabinuius en Alflus de Menapiër of Belgo-Romeins Vlaanderland

Sabinius

't Is de zesde dag voor de kalnden van Augusti van 't jaar 278 ibzer tijdrekening en wij bevinden ons in de villa van Fellius, eenen rijken Menapischen grondeigenaar. Hij woont in de vallei van de schelde, waar de puinen van zijn huis in 1904, weder aan't licht zouden komen en waar om de jaren 500, de frankische stam der Tidingen, uitgebreide en vruchtbare akkers, tot zijn deellot zou verwerven.
Gellius is zo even uit zijnen middagslaap ontwaakt, als Linus, een landbouwer, die een kleine doening op de uiterste palen van het uitgestrekt landgoed in pacht heeft, in het tablinum, in de woonruimte van den huisheer binnengeleid wordt.

- Neem plaats Linus, zegt Gellius, op vriendelijken toon, welke aangelegeneheid voert u te mijnen hove?
- Heer, antwoordt Linus, ik ben naar Cortoriacum geweest, waar ik gerookte hammen geleverd heb. In de taberna, AD PONTEM LEGLAE, ben ik met de wapenknechten der bezetting, in betrekking geweest en ik heb daar den primipillus Sabinius aangetroffen.
- Sabinius, mijn neef!
- Ja, heer.
- Ik meende dat hij aan den Rijn, onder keizer Probus, den oorlog voerde tegen de Germanen, die den naam van Franken aangenomen hebben.
- De keizer heeft hem met zijn centuria naar Cortoriacum gezonden, waar hij nu van de bezetting deel maakt, hij heeft mij verzocht u te melden dat hij hoopt in 't kort u te bezoeken.
- Wees bedankt voor de moeite die gij u gegeven hebt, Linus Het is schromelijk heet, een beker wijn zal u verkwikken.

Als een slavin een grijze wijnkruik gebracht heeft, schenkt Gellius de wijn in twee bekers van zwart glimmend aardewerk.

- Hilaris Sis, wees blijmoedig, zegt Gellius, op de drinkspreuk zinspelend, die in grote, witte boekstaven, de bekers versierd; wel moge 't u bevallen!
- Ja, heer, wees blijmoedig, antwoordt Linus, als hij een lavende teug gedronken heeft, het is maar dat het zo slecht past, in de tegenwoordige omstandigheden.
- Linus hebt gij te klagen? Gij weet dat gij met mij vrijmoedig spreken moogt!

- Ja, heer, ik weet het. Gij volgt het voorbeeld niet van de vreemde Romeinen en de rijke Menapiërs die in de steden ver van hunne goederen leven, hunne pachters niet kennen en met verachting op hen nederzien.
- Het is de waarheid, Linus, ik ken mijne pachters en hunne belangen zijn mij niet onverschillig. Wat u betreft, gij hebt altijd regelmatig uwen pacht voldaan.
- Ja, heer en ik heb zo even, voor de schuur de wagen schoven gevoerd, die ik voor 't gebruik mijner pachthoeve schuldig ben.
- Gij zijt altijd de eerste, Linus, wat mag er met u haperen?

Linus kijkt verlegen naar de wand, waar vroeger op het nat kalk, dat de rode bakstenen bedekt een gezicht van de berg met zijn bos, sijn bron en de waterleiding naar de villa geschilderd wierd.

- Spreekt u hert rechtuit, vervolgt Gellius.
- Het is maar dat wij vreselijk onder 't gewicht der lasten gedrukt gaan. De tollenaars, die de inning der lasten in pacht hebben, zijn onverzadelijk. Nooit heeft men genoeg betaald, voor de grond die men bebouwt . onzen laatsten zilverling, onze laatste denarium zouden zij ons roven. Als zij geen geld genoeg vinden, voeren zij ons graan weg en nemen zij onze peerden, onze runders en onze zwijnen in beslag! 't Is daarmee nog niet al. Voor bruggen en wegen, eisen zij hoge tollen. En dan de spandienst! Laatst nog wierd ik verplicht mijn peerd aan de postwagen te spannen, op de heerweg van Castrum naar Tornacum. Wederom verlet en onkosten. Ik ben een gewezen soldaat! Had ik geweten, welk rampzalig lot de colonus te wachten stat, ik ware in 't leger gebleven, tot dat ik ergens op een slagveld bezweek. Met de kalenden van Augusti, moet ik wederom lasten betalen en ik kan niet meer. 'k Ben altijd eerlijk geweest, heer! 't Is maar dat ik verlegen ben, dat de last op u valt, als ik niet betaal.
- Ja, ik weet het Linus, als de pachters niet betalen, worden de eigenaars aangesalgen, om de schatkist schadeloos te stellen. De tollenaars weten ons ook wonen, Linus! Doch, heb kloeken moed, wij zullen er over gaan. Wij moeten altijd op hoop leven! Het zal toekomend jaar beteren. Keer gerust met uwen wagen naar uwe doening weder.

Toen Linus het tablinum verlaten heeft, komt Severiana, de huisvrouw van Gellius, in het tabilinum binnen. Zij draagt eene stola, een lang bovenkleed van gele zijde, aan haren hals, hangt een krans van gekorvene, glazen perelen en aan haren gordel een kegelflesje vol reukwater, met sierlijke greep.

- Vrouw, spreekt Gellius, de pachter Linus, heeft ons eene goede tijding en kwade maren gebracht.
- Welke blijde boodschap heeft hij gemeld? Wat slecht nieuws betreft, dat verneemt men altijd vroeg genoeg, zegt Severinana, op schertsenden toon.
- Onze neef Sabinius is te Cortoriacum en hij komt ons bezoeken.
- Ik ken hem niet, maar gij hebt zoveel van hem verteld, dat ik brand van verlangen om hem te zien en om hem op ons buitengoed te ontvangen.
- Ik moet naar Tornacum reizen om onze weefstoffen te leveren. Er worden gedurig bestellingen gedaan, omdat men zovele klederen en zovele tenten voor de soldaten aan de Rijn moet maken. Wat denkt gij van mijn voornemen? Indien ik eens van Tornacum nar Cortoriacum reisde om Sabinius daar te vinden en aldaar in zijn gezelschap naar onze villa terug te keren?
- Ik kan uw inzicht maar goedkeuren. Ik zal intussen alles bereiden, om hem feestelijk te onthalen.
- Ik zal hem schrijven in die zin. Ik moet hem ook berichten dat ik zijn vermogen, een grote som geld, op onze villa bewaar. Wellicht verlaat hij de krijgsdienst, om ergens

een landgoed te betrekken. Daar wij geen kinderen hebben, denk ik eraan de dierbare neef, als mijn zoon aan te nemen.

Gellius neemt een houten bordje, dat met was bekleed is, met een spitsig, beenen steeltje, begint hij de boekstaven van zijn brief in het was te drukken.

- Ik zal de slaaf Mandius, met de brief naar Cortoriacum zenden. Morgen begeef ik mij op reis. De zaken zullen mij wellicht enige dagen te Tornacum ophouden. Komen de tollenaars in mijn afwezigheid, verzoek hen, een anderen dag weder te keren. Ik vrees dat enige onzer pachters hun belastingen niet meer kunnen betalen en wij zullen het verlies bij het ambt moeten instaan.
- En dat zijn de kwade maren, welke gij mij moest vertellen? Een geluk is het, dat wij zelf onze villa beheren, dat wij zelf het toezicht over de arbeid onzer familia rustica uitoefenen, dat wij weten hoe het gaat met de goederen, welke wij aan de kleien boeren verpachten. Zie eens nu in de oogst, hoe vlijtig en neerstig iedereen aan de arbeid is! Niets gaat verloren! Welke verschil met de eigenaars die hun uitgestrekte landerijen ontvluchten en verwaarlozen en de arbeid, onder het toezicht van vreemden laten verrichten!
- Gij spreekt de waarheid, Severiana. Ik heb altijd meer genoegen op onze villa, dan in de weelde en wellust van het stadsleven gevonden! Maar met al die afpersingen ende verwaarlozing van het landelijk leven, vervalt het keizerrijk meer en meer! De latifunda, de uitgestrekte eigendomen, met al hun misbruiken zullen zijn ondergang te weeg brengen! En daarbij richt men maar altijd nieuwe provinciën in om ’t getal der stadhouders, der bloedzuigers te vermeerderen en nieuwe pagi, nieuwe kantons om allen weerstand te verbrokkelen en onmogelijk te maken.

Gellius is naar Tornacum vertrokken en zonderling genoeg, den derden dag voor de kalenden van Augusti, is de romeinse honderdman van Cortoriacum op de villa verschenen.
De deur dan den oecus stond half open en een slaaf, die door ’t atrium voorbijging, heeft hem in gesprek met Severiana in de ponkzaal, ontwaard, nadien heeft de meesteres verhaald dat de neef niet gemeend had, dat Gellius zo speodig naar Tornacum zou vertrekken en dat hij niet veel tijd had en haastig moest terugkeren, zoveel te meer dat hij het geluk niet had zijn oom op de villa aan te treffen.
Op de kalenden van augusti is gans de familia rustica, op he veld aan de arbeid, daar werken de slaven en ook de vrijgelatenen, welke in de hutten gehuisvest zijn, die de villa omringen en een woonoord uitmaken, waar ook sommige ambachtslieden hun bestaan zoeken.
De droge koornstammen kraken en spokken van de hitte, de gulden zonnestralen tintelen in de grijsblauwe lucht en een doorgloeide wasem, waait in de verbruinde gezichten van de arbeiders die ’t koorn met de sikkel afsnijden; de slavinnen die de schoven binden, hebben vrolijke liederen aan, om ’t werk te verlichten en ’t gevoel der laaiende warmte te bedriegen en te overmeesteren. Gellius is een goede meester en blijde welkomkreten begroeten hem, als hij langs een pad, door het veld van zijn reis terugkeert en zijn villa nadert, die met haar helderrood pannendak, in’t goud van de zomerdag ligt te blakeren.

- Welhoe zegt een slaaf, die iets van ’t bezoek van de neef vernomen heeft, de meester is alleen, de neef van Cortoriacum is niet medegekomen.
- Dat is niet te verwonderen, antwoordt Decimus; iedereen weet toch dat hij hier reeds geweest is. Ik zelf heb hem gezien, terwijl hij met onze meesters in gesprek was.
- Goden! Wat is er hier gebeurd? roept Gellius uit, als hij in de voorhalle treedt.

Met dolkstekendoorboord, lig Severiana op de grond in een plas bloed uitgestrekt.
Verschrikt dringt Gellius achteruit, hij roept om hulp en als de arbeiders van het veld komen toegesneld en als men de villa onderzoekt, bevindt men dat veel geld en vele kostbaarheden

verdwenen zijn en dat men met een rover te doen heeft, die bij klaren dag in de villa gedrongen is, terwijl de bewoners op het veld waren en die een gruwelijke moord bedreven heeft, om de enige getuige van zijn diefstal onschadelijk te maken.
Met de gebruikelijke plechtigheid zal het lijk gewassen, gebalsemd, met het vaargeld voor de dodenschiper voorzien worden, terwijl wenende vrouwen droevige weeklachten laten weerhelmen en zonder ophouden, de naam van Severiana uitroepen!
An twee dagen trekt een rouwstoet naar het grafveld, waar het lijk op een brandstapel verbrand en het asvat ter aarde besteld wordt, omringt van kleine vaten en flesjes, amberperelen en vingerringen, met kostbare gesteenten versierd.

Daagsvoor de nomen van augusti, komt een ruiter de villa van Gellius genaderd. De vederbos van zijn helm wappert in de wind en de zonnestralen vonkelen op het blinkend metal en op d ijzeren plaatjes van het pantser, dat zijn rode lijfrok bedekt. Aan zijn gordel hangen zijn dolk en het zweerd met de dubbele snede in de houten schede.
Door de ingangspoort stapt hij op den hof der villa, die een muur, stallingen en schuren omringen, geeft zijn peerd aan een dienaar en treedt door de voorruimte in het atrium.
Nauwelijks heeft hij de voet in de voorhalle gezet of enige slaven storten met geweld op hem, grijpen hem vast en ontrukken hem zijn wapens en zijn gordel.
Daarin vindt men een fibula, een kostbare kledernaald, die Severiana gedragen heeft en die voortkomt van de diefstal, waarvan zij het ongelukkig slachtoffer is.

- Ondankbaar wangedrocht, roept Gellius uit, ik beminde u tederlijk! Ik aanzag u als mijn zoon! Op de wreedste wijze verscheurt gij mijn hert en beloont gij mijn liefde.
- Welhoe roept Sabrinius uit met de tekens der uiterste verwondering. Wat wilt gij van mij? Waarom valt men mij aan? Wat is er hier gebeurd? Welke schromelijke woorden moet ik hier horen? Wat heb ik misdaan?
- En gij zijt nog schaamteloos genoeg om u onschuldig te gebaren en te veinzen dat gij van niets weet? Gij zijt een rover en de moordenaar mijner dierbare vrouw! Hoe is dit sieraad in uw bezit gekomen? Erkent gij dit stuk van de brief die ik u gezonden heb? Hij wierd nevens ht lijk gevonden. En het geld, waarvan gij alleen wist, hoe is het verdwenen? Hadt gij dan geen medelijden met mijn grijze haren. En hoe waagt gij het hier te komen om ons uit te dagen en met onze droefheid en ons ongeluk te spotten?

Dit tafereel verwekt een grote opschudding onder de gasten die de negendaagse rouwmaaltijd op de villa bijwonen.

- Naar de Tribunus met de booswicht, roepen zij uit, naar de bevelhebber van Cortoriacum! Daar zal hij rekening geven van zijn schandelijke misdaad.
- Dierbare oom, herneemt Sabinius, laat mij een woord spreken! Ik ben onschuldig. Uwe taal is mij onbegrijpelijk. Hoe dit stuk in mijn gordel gekomen is, versta ik niet. Hoe een hoek van de brief, hier gevonden wierd, is mij een raadsel.
- En gij zijt drie dagen voor de kalenden van augusti hier niet geweest, om alles ga te slaan en uw afgrijselijk schelmstuk te bereiden.
- Neen.
- En ik heb u hier gezien! Roept Decimus uit.
- Onmogelijk!
- Dan kunt gij bewijzen waar gij geweest zijt, herneemt Gellius.
- Neen, helaas!
- Schandelijke leugen bijgevolg!
- Ik ben dien dag alleen uitgegaan en ik heb een vrije dag waargenomen, om in de stroom te vissen.

- En waar waart gij op de kalenden van augusti, op de dag dat mijn arme vrouw zo ijselijk om het leven gebracht wierd? Waarom heb ik u dien dag te Cortoriacum niet aangetroffen?
- Ik was uitgegaan, omdat ik u zo spoedig niet verwachtte. Ik ben christen! De verhevene lering, die ik belijd, is een klaar bewijs dat ik onschuldig ben. Ware zij u bekend, dan zoudt gij geen ogenblik aan mijn onschuld twijfelen. Ik ben die dag naar Viroviacum gereisd, om de geloofsbode Dyonisius te bezoeken.
- Deze kan desnoods uwe onschuld bewijzen!
- Neen, ik heb hem niet gevonden, hij was afwezig.
- Ijdel uitvluchtsel! En wat getuigt er duidelijker tegen u, dan het sieraad dat in uw gordel gevonden wierd?
- Alle bewijzen schijnen tegen mij en toch ben ik kalm en steun ik op mijn geweten en mijn onschuld. Ik kan niet verklaren hoe dit sieraad in mijn bezit gekomen is.
- 't Zal waarschijnlijk in de slaap toegekomen zijn, roept een der gasten uit!
- In de slaap! 't Is mogelijk, antwoordt Sabinius nadenkend, als of hij al met eens wakker wierd.
- Welke verlichting zou het voor mij niet zijn, zucht Gellius, kondet gij uw onschuld bewijzen!
- Maar helaas, gij zijt plichtig! Alles getuigt tegen u en door die hertverscheurende omstandigheid is de dood mijner ongelukkige gade, mij dubbel pijnlijk.

Op dit ogenblik treedt Iccius, de wever, in de voorhalle en spreekt stil met Gellius om hem te berichten dat zijn kinderen al spelend in het bos verschrikt de vlucht genomen hebben, omdat zij daar twee zwart gemaakte mannen ontwaard hebben, die op de grond onder een boom, met elkander lagen te spreken.
Gellius deelt de boodschap mede.

- Laat ons naar het bos gaan en die mannen gevangen nemen, raadt Antinius de Menapiër, een der voorname gasten die op de villa uitgenodigd zijn.
- Neen, wedervaart Gellius, laat ons de vreemde mannen bewaken. Bi jdage zullen zij niets verrichten, dat argwaan zou kunnen verwekken. Laat ons de nacht afwachten. Intussen zullen wij onze gevangene in zekerheid brengen.

Wat gebeurt er in de nacht? De twee vreemdelingen sluipen naar een schuilhoek in het woud en vullen daar elk een zak met de waren, welke zij verborgen hebben.
Terwijl zij aan het werk zijn, worden zijn eensklaps overrompeld, gebonden en ondanks hun geweldige tegenstand, met hun buit naar de villa geleid.
In de zakken vindt men de kostbaarheden, die in de villa gestolen wierden, en men wordt gewaar dat de rovers twee joodse optiones zijn, twee onderofficiers van de bezetting van Cortoriacum.

- Vergiffenis! Zucht Gellius, vergiffenis, dierbare Sabinius, hoe kon ik zo uitzinnig zijn, zo een redeloze taal tegen u te voeren en een ogenblik denken dat gij in staat waart zo een afschuwelijk schelmstuk te bedrijven. Vergeef het mij! Nu is alles voorbij. Nu kon ik uw eer herstellen!

- Beste oom, antwoordt Sabinius, ik heb u niets te vergeven! Tegen niemand heb ik enige haat of enig misnoegen opgevat. De zalige lering, in de welke ik te Lugdanum in Gallië, onderwezen wierd, verplicht mij het kwaad met goed te lonen en voor mijn vijanden t bidden. Eén dingen wens ik, 't is dat bij de gerade en 't geluk moget deelachtig worden, die ik geniet, sedert dat ik het waar geloof leerde kennen.

Alfius de Menapiër

Wij zijn in ’t jaar 135 na de geboorte van Christus.
Alfius de Menapiër is gestorven. Hij woonde met zijn broeder Atticius, in een romeinse villa op de kleine heuvel, waar de Franken later Putheim zullen stichten; hij is de zoon van wijlen de menapiër Catulus, die in de romeinse keurbenden gediend heeft en in ’t jaar 103, onder keizer Trajanus, tegen de Daciërs streed; nadien heeft hij deze schone villa betrokken, waarvan de overblijfselen te Pittem op zovele plaatsen, waarneembaar zijn.
Gewassen en met zijn prachtigste toga getooid, ligt Alfius in het atrium der woning , op een praalbed uitgestrekt . nevens hem schitteren zijn wapens die hem in het graf niet zullen verlaten. In zijn mond, zit het muntstuk, om den vaarloon van de dodenschipper te betalen.
Wenende vrowuen slaken bittere jammerklachten en roepen onophoudelijk zijn naam uit, terwijl Atticius, stom van wanhoop, deze vroegtijdige dood betreurt.
Haastig en onvoorziens is Alfius gestorven. De bittere dood heft omzeggens zijne wezenstrekken niet veranderd, meer dan eens, heet men zijn ogen gesloten, maar ze gaan weder half open en schijnen verglaasd, tussen de oogschelen te blikken!
In de nacht bewaken twee slaven het lijk.

- Kondet gij gelooven, Fulvius, spreekt marius, dat onze meester zo jong zou sterven?
- Ik weet het niet, Marius, ik ben eens laat in de avond, met hem van Cortoriacum gekomen ; ’t beelde der huisgodin Vacallinea viel in stukken op de grond, als wij thuis kwamen. Op de weg had het peerd van Alfius gesteigerd en hem op de grond geworpen. Bij Grannus! Dat zijn kwade voortekens!
- Zo bitter jong! Nog geen dertig jaar oud!. Hij moest Publia huwen, de bloem van de streek. De dochter van de Duunvir, Titus Crassus, van de civitas der menapiërs, van Cortoriacum, een rijke bruid die hem schatten ging toebrengen!
- En zo goed voor ons, Marius. Hij heeft ons nooit met de zweep geslagen, hoewel wij het soms verienden! Hij was zoveel beter, dan zijn broeder, de hooveerdige Atticius, dien ik niet verdragen kan.
- Voorzichtig, Fulvius, herneemt Marius. De muren hebben oren. Wist gij wat ik gezien heb.
- Wat hebt gij gezien?
- Kunt gij zwijgen?
- De goden mogen mijn tong in een schorpioen veranderen, indien ik u verraad. En is dit werkelijk alzo omgekomen? Vraagt Fulvius, als hij zijn oor, tegen de mond van Marius geleid heeft.
- Zonder de minsten twijfel.
- En wanneer wordt Alfius begraven?
- Morgen reeds. Er is haast bij. Gij verstaat waarom.
- Wordt het lijk verbrand?
- Nee, ’t wordt in een kist, op het grafveld neergeleid. Gij weet dat niet alle rijken verbrand worden, om het as in de asvaten in het columbarium te bewaren.

Zoals rondom de romeinse vestingen steden ontstaan, waar de romeinse beschaving door handel en ambacht bloeit, zo is ook de romeinse villa de kern van een belgo romeins woonoord geworden.
De bewoners worden tot de treurige plechtigheid der begraving uitgenodigd en de volgende dag, trekt de rouwstoet naar het romeins grafveld, dat aan de zuidkant der villa, op de zachte helling van een heuvel gelegen is.
Fluitenspelers en wenende vrouwen openen de stoet. Jonge knapen volgen met kransen en met het vaatwerk en de wapens, die in het graf zullen medegegeven worden.

Op een wagen vertonen schouwspelers van Cortoriacum, enige daden uit het leven van Alfius en daarna komt het lijk, op het praalbed, door de slaven gedragen!
Daarachter stapt Atticius, aan 't hoofd zijner stamgenoten en vrienden in zwart gewaad.
Op het grafveld wordt het lijk in de kist geborgen, ze bestaat uit palken, die met grove nagels sluiten en zij wordt met al de toebehoorten en medegaven in 't graf nedergelaten.
Op het grafveld vangt het dodenmaal aan, dat negen dagen lang op de villa zal voortgezet worden. Daar zal het leed speodig vergeten worden, terwijl de wijn uit grijze kruiken, in zwarte bekers vloeit, die met witte drinkspreuken versierd zijn en dat geurige spijzendampen in glimmend rode schotels met bloemen kransen en hertenjachten getooid.

- 't Is klaar tot de avond, meent Livius, die 't graf gedolven heeft en in de taberna iItalia, laaft hij zijn dorst met zoete mee, hetgeen hem nog al dikwijls gebeurd en ook van tijd tot tijd zijn zinnen bedwelmt.

Hij moet ook zijn verdriet versmoren over de dood van Alfius, die hij in een veldtocht over de Rijn, het leven gered heeft en die hem daarvoor altijd dankbaar gebleven is.
Tegen de avond, als de koelte gekomen is, als de zon in de purperen vuurgloed nederzinkt, nadert de grafmaker het graf, om het met scherven van tegulae en aarde te vullen.
Hij hoort zuchten! Verschrikt neemt hij de vlucht, terwijl zijn hert klopt van angst en op ieder haar van zijn hoofd een druppel zweet staat!
Livus kijkt om en wordt gewaar, dat geen spook, geen wangedrocht hem volgt, hij komt op zijn stappen weer.
Alfius is in zijn kist weder tot het bewustzijn gekomen.

- Waar ben ik? Zucht hij. Ja, 'k ben ziek geweest.

Hij stoot met zijn handen tegen de planken en met een afgrijselijk wee, met een hertverscheurend gevoel, wordt hij gewaar, in welken ijzingwekkende toestand hij verkeert.
Livius komt recht van pas, om 't deksel van de kist af te rukken en Alfius, die in onmacht gevallen is, met wrijven en bewegen, weder tot het leven te verwekken.
Livius, draag mij naar uw hut, fluistert Alfius. Verberg en bezorg mij daar, tot dat ik genezen ben. Intussen vul het graf, zoals ik waarlijk dood en begraven ware. Ik zal u belonen en rijken man van u maken. Ik zal u ook alles in vertrouwen mededelen, want nu begrijp ik alles. Ik moest Pubila huwen, de dochter van Titius Crassus. Denk eens. Mijn broeder hd de schone en rijke bruid tot zijn vrouw verloren. De lafaard heeft mij vergeven. 't Vergif heeft mijn lidmaten stijf gemaakt en enkel de schijndood teweeg gebracht.

Livus verzorgt Alfius als een trouwe dienaar en na acht dagen is de zieke volkomen hersteld.

- Hebt gij geld? Vraagt Alfius.
- Ja, antwoordt Livius, ik heb enige bronsstukken en tien goudstukken van keizer Trajanus.
- Gebruik ze zonder vrees. Koop mij klederen van een gewone boerenknecht. Voortaan ben ik Comius de Morien, een eenvoudige boerenknecht.vertel mij ook alles, wat mijn broeder verricht.
- Van tijd tot tijd komt Atticius schijnheilige tranen storten op het graf. 't Staat reeds een grafteken op. 't Is een grote vierkante plaat in ruwen zandsteen, waarop uw vroegtijdige dood met leed betreurd wordt.
- Goed. Woont uw broeder Lemmius op het paaldorp niet, enige mijlen westwaarts, op de boorden der kleine rivier, die van de heuvels zuidwaarts naar de Legia vloeit?
- Ja.
- Kan hij mij verbergen?
- Ja.
- Ik zal hem belonen. Wat u betreft, gij bekomt een schone winkel te Cortoriacum.
- Heer!

- Onderbreek mij niet. Ik ben geen heer. Ik ben Comius, de boerenknecht. Als ik de klederen aangetrokken heb, begeven wij ons te samen naar uwen broeder Lemmius. Daar zal ik enige tijd als Comius de Morien verbrogen blijven. Gij komt mij van tijd tot tijd bezoeken om mij te vertellen wat er op de villa gebeurt.

In een duistere nacht, reizen zij te samen naar het oord dat onder de Franken de naam van Roslar zal verwerven en waar Comius leeft onder 't strooien dak der paalhut van Lemmius.
Hoe daar de tijd overgebracht?
Een gewezen krijgsman is een boogschutter en een boogschutter is een jager. In de wouden, die op de boorden van de kleine vloed gelegen zijn, jaagt Comius herten en wilde ossen.
Dikwijls waakt Livius, rondom de villa, om te vernemen wat er daar omgaat. Te vergeefs roepen hem zijn vrienden, nu kan hij de taberna voorbij gaan, alhoewel hij in zijn hut van tijd tot tijd zijn beker van fijne gelde aarde vult.
Traagzaam en treurig slepen de wintermaanden in de nevel, die 't moeras bedekt en het paaldorp omhult.

- Maar zelden komt Atticius het graf bezoeken , vertelt Livius, op een zijner tochten naar de paalwoningen. Volgens ik verneem, moet de grote bruiloft in de lente geschieden.

Op de villa van Titus Crassus, wordt het feest te Cortoriacum gevierd, op de kalenden van meid. Onder het romeins beheer is de bevolking door handel, nering en landbouw tot welstand en weelde bedegen. De weverij, het voorbrengen van hespen, het kweken van ganzen hebben de voorspoed te weeg gebracht.
Uitgeweken Romeinen en voorname Kelten bezitten grote landgoederen en vele gasten worden tot de plechtigheid, op de villa van Titius Crassus uitgenodigd.
In de morgen, bij de vogelschouw, heeft men 't pikken der hoenders, als een gunstig voorteken waargenomen? Voor tien getuigen, overhandigt de Duunvir, de rijke huwelijksgift aan zijn toekomstige schoonzoon Atticuius.
De Pruniba, die de godin Juno, de godin des huwelijks vertegenwoordigt, geleidt de bruid: haar gelaat is stralend en haar ogen vonkelen onder de gelen huwelijkssluier!
Even zal de Pronuba, de hand van Pubila in deze van Atticius nederlegen, om den band te sluiten!
Eensklaps komt Alfius uit een kamer, nevens het atrium tevoorschijn, in het gewaad, met het welk hij in de kist werd neergeleid!

- Ik en het Alfius! Roept hij uit.

De bruid valt in onmacht van schrik . Atticius staat bleek en spraakloos aan de grond genageld! De gasten lopen verward en verbaasd door elkander en Titus Crassus staat stom te zien en weet niet waar het hem houdt.

- Atticius, zegt Alfius koel, die bruiloft is ten einde. Indien gij nog enig eergevoel bezit, buiten op de heirweg is uw baan. Edele beheerder van de civitas der Menapiërs, gij ziet dat ik niet gestorven ben! Als bruidegom, doe ik thans mijn recht gelden en op tijd en stond zal ik alles verklaren.

Livius had twee slaven van Titius Crassus bewilligd, Alfius in een kamer, nevens het atrium te verbergen.
Beschaamd neemt Atticius de vlucht.
De schone Publia sterft niet van angst en huwt haren eersten en getrouwen bruidegom.
De bruiloft wordt enige dagen gevierd en een schitterend gastmaal bekroont het feest.

Aan de ingang der villa van Alfius wordt het huwelijkspaar met fluitenspel begroet en onder fakkellicht wordt de bruid, in haar nieuwe woning geleid, die in rode brijken gebouwd en met de platte tegulae en de gebongene inbrices bedekt is.

Alfius stapt vooraan en strooit noten op de grond, volgens het gebruik wordt de nieuwe huisvrouw, over den dorpel in de voorhalle gedragen.

- Dierbare Publia, hier is uw gebied, spreekt Alfius. Hier schikt en versiert gij alles, naar beliefte. Mijn tablinum, hier rechtover, de keuken, daarnevens het triclinium recht, waar bij onze gasten onthaalt, den oecus, uwe pronkzaal links, de werk-, bad- en slaapzalen, die verder de voorhalle omringen! Hier zullen wij gelukkige jaren slijten.

Lemmius is toeziener op de villa van Algius. Atticius dient in't leger van de keizer. Livius bewoont de winkel: AD CANTUNAS NOVAS te Cortoriacum. 't Was de droom zijns levens, eens winkelier te worden in de lande der Menapiërs, die sedert zeventig jaar in de streek gekomen zijn.

Nummer 123 **Doos Gazette** **oktober 2012**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Hy is op de eyeren betrapt.

'Dit zegt men van ymand, die op de daad was bevonden. 't Is genomen van vogelen, die in het neſt op de eyeren zitten. Doch *die geen eyeren heeft, broed het ledige neſt.* Maar zo *beſtruift*, of bevuilt, ymand wel *zyn eigen neſt.*

Uit 'De nederduitsche spreekwoorden' door Carolus Tuinman – 1720

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 560 lezers

We zijn een goede week vroeger met het oktobernummer van 'Doos Gazette' omdat er nu eind september nog twee cultureel interessante activiteiten in Poperinge zijn.
Op 22 en 23 september *is er 'Wij, varkenland', wat een kunstproject wilt zijn rond de identiteit van de Westvlaming, we hebben op de* **30ste september** *is er de Gildendag te Poperinge naar aanleiding van de 550ste verjaardag van de Sint Jorisgilde en dan komen er nog* **de verkiezingen** *aan; kortom allemaal redenen om eens een vervroegd nummer van Doos Gazette te maken.*
En verder gaan we in dit nummer nog verder met ons boek van Juliaan Claerhout waar we aan deel 4 zitten.

We beginnen met **'Wij Varkenland'**.

Het is de bedoeling van dit provinciaal 'kunstproject' dat wij ons, als Westvlamingen, eens bezinnen op 'onze identiteit'.
Verschillende steden doen met dit project mee en 'het varken' landt in Poperinge op de 22ste en 23ste september.
Er komt een streekproducten markt en er komt een streekbierendorp waarbij er 25 brouwerijen met 'speciaal' bier zullen staan, bier dat gebrouwen werd met het 'Belgian Hops' label – kortom met Poperingse hop.

En dat mag zeker gesteund worden.
Daarnaast komt er in het park ook een 'boerderij in het park' en er zondag vindt er een heuse stadsbrunch plaats! Schrijf je in en maak iets lekkers klaar en deel het met je tafelgenoten.

En ook de Poperingse Westhoekvertellers doen mee.
Na de succesvolle verhalenwandeling onder het thema van de Gasthuiszusters, hebben we nagedacht over 'de identiteit van de Poperingenaar'.

Wij hebben ons gestort op het verleden van Poperinge en we brengen dan ook 'De geschiedenis van Poperinge' in 5 verhalen.
We hebben deze geschiedenis ingedeeld in 5 tijdsperiodes die eigenlijk allemaal mee onze identiteit bepalen.
De toekomst en de verlangens hebben we overgelaten aan de jeugd en aan de politiekers.

Grof ingedeeld kunnen we een 6-tal periodes in de geschiedenis van Poperinge schetsen waarvan wij er 5 behandelen.
*De eerste periode, die we de '***legendarische tijden'** *kunnen noemen koopt van het jaar 0 tot het jaar* ***1147*** *wanneer Poperinge een eerste keure krijgt en 'stad' wordt. Het belangrijkste, nog steeds spelende effect, is misschien wel* **de kerstening** *geweest waarvan we nog steeds in ons hoofd en in ons denken de sporen dragen. Vandaar dat we hier als symbool van deze periode de reliekschrijn van Sint Eligius of Sint Elooi nemen.*

*De tweede periode zijn '***de middeltijden'** *en lopen voor Poperinge eigenlijk tot aan de beeldenstorm van 1566. Het is een tijd geweest van nooit aflatende strijd tegen de armoede, waarbij Poperinge als open stad tegen de drie grote steden van Vlaanderen bleef vechten. Een tijd van de Zwarte Dood en veel oorlog, maar ook een tijd van langdurige bruiloftsfeesten, carnaval en uitgebreide schuttersfeesten. Als symbool voor deze tijd nemen we dan ook* **de kruisboog**.
Ook nu nog speelt er zich een strijd af van de 'grote' steden tegenover de 'kleine' steden en meester Ghybe is nooit veraf.

De derde periode zijn **'de nieuwe tijden'** *en lopen ook voor Poperinge tot en met de Franse revolutie. Het werd een tijd van wetenschap en nieuwe technieken en vooral van 'gedrukte boeken'. Ook een tijd van 'intimiteit' en van 'het klein kamertje'. De man en vrouw van deze tijd waren bezeten van hun lichaamsvochten en in hun prachtige rococo huizen van deze tijd werd de 'individualiteit' geboren. Als symbool van deze tijd nemen we dan ook enerzijds 'de brouwer' die wetenschap en praktijk combineerde, en anderzijds 'de klisteerspuit'. De lavementen waren toen immers alles ontlastend.*
Ook nu nog zijn onze lichaamsvochten voor de moderne 'piskijkers' een bron van diagnose en dus voor onze gezondheid.

*De vierde periode is '***de oude tijd'** *waarmee we doorgaans de 19de eeuw bedoelen, en die we hier laten lopen tot aan de eerste wereldoorlog. 't Was een tijd van landbouwvernieuwing maar ook van internationalisering. Ook Poperingenaars ontdekten Amerika en emigreerden. De tabakshandel en de hophandel werden internationaal bepaald.*
Maar ook een tijd van verfransing en van opkomend Vlaams bewustheid.
Als symbool van deze tijd, nemen we het 'stoveke' , een koperen doos, gevuld met kooltjes dat de voeten warm hield, zowel thuis bij de haard, als men een boek las, als in de koffiehuizen waar men luisterde naar de café chantantliederen, als in de mis. Het stond altijd onder de rok van iedere bevallige dame.

En de vijfde periode is deze **'tussen de twee oorlogen'.** *Een tijd van hoop en ontgoocheling, van verdere internationalisering, van oorlogsdreiging en handelsakkoorden, en van Vlaamse strijd en IJzerbedevaarten, kortom een tijd van 'zware romantiek' en van 'zwaar katholicisme' en biechtgeheim.*
Als symbool nemen we hier de restanten van de eerste oorlog die nog overal in de grond zitten.

De Poperingse Westhoekvertellers brengen eigenlijk twee programma's.
Samen met Sven Verhaeghe werd er per periode één filmpje gemaakt waarbij we de periode karakteriseren. Deze filmpjes zullen te zien zijn in **vijf 'tijdscabines'** *die in Poperinge opgesteld zullen worden.*
Daarnaast komt er een 'vertelnamiddag' onder de titel: 'De geschiedenis van Poperinge voor dummies' in één van de oude klaslokalen van de gemeentelijke jongensschool **'De Kouter'** *, zowel* **de zaterdag als de zondag, telkens om 14. 30 u.**
We brengen het echte verhaal van de Heilige Sint Vedastus en hoe hij de Westhoek bekeerde, het verhaal van de lutterende kei in het hoofd, het verhaal van brouwer Waterleet, het romantische verhaal van een jonge wilde boerendochtere en het verhaal van Peter Rom in den groten oorlog.
De 3 Poperingse vertellers; Ingeborg Sohier, Pether Colpaert en Guido Vandermarliere worden versterkt door twee rasechte muzikanten Joris Baron en Patrick Cardoen.

Zeg het voort! Zeg het voort!
En zorg dat je op tijd bent.
En 't is voor nieten!

De verkiezingen

Een lijstje wensen:
't Zijn weer bijna verkiezingen !
Graag maak ik mijn eigen verlanglijstje op – op het vlak van het Poperings erfgoed – ter inspiratie van onze vroede vaderen en moederen – die verkozen zullen worden.

Centralisatie archieven
Het eerst waaraan ik dacht was aan de centralisatie van de oude archieven te Poperinge. Nu is het zo dat een deel oude papieren – van voor 1830! – zowel liggen in de pastorie van Sint-Jan, in de dekenij als in het O.C.M.W. – archief. Deze 'dode' archieven hebben geen gebruik meer op deze plaatsen, vandaar dat ik er voor pleit om deze te gaan centraliseren in het stadsarchief van Poperinge waar ze ideaal bewaard kunnen worden en ontsloten.
Op dit vlak pleit ik er ook voor om ook radicaal te opteren voor een uitbouw van een 'digitaal' archief van Poperinge en via deze weg inspanningen te doen om oude akten die Poperinge betreffen – zeker diegenen die interessant zijn via deze weg, in samenwerking met andere archiefdiensten verder te ontsluiten.
In het bijzonder pleit ik hier ook voor een samenwerking met de bibliotheek van Sint-Omaars.
Graag sluit ik mij ook aan bij diegenen die een gericht en ***'redelijk' aankoopbeleid*** *op dit vlak voorstaan. Zo lijkt het mij interessant om toch de 20 afdrukken van de zegels van de Poperingse burgers die nog bestaan – en aan 17 euro het stuk – te verkrijgen zijn, aan te kopen. Deze behoren dan toch tot het oudste Poperingse erfgoed.*
Het beleid dat de laatste jaren gevoerd wordt, met het vergaderen van privé-archieven moet alleszins, gezien de resultaten verder gezet worden.

Ontsluiten van de archieven
Het stadsarchief mag voor mij de ingeslagen weg met het ontsluiten van de archieven verder zetten. Het op internet zetten van de oude kranten en de werking van Westhoek Verbeeld mag zeker verder gezet worden.
Bijkomende databanken – zeker met oude akten en/of liederen – verwelkom ik ook.
En dat alles moet te kunnen leiden tot een verbetering van de cultuurbeleving in Poperinge.
Op dat punt pleit ik voor ***een eigen stads – cultuurwinkel.***

Heel wat culturele verenigingen komen immers ooit tot een publicatie en/of een ander cultuurproduct maar waar kan je deze kwijt?
Ook de kaartenverkoop van heel wat culturele activiteiten kan zo gecentraliseerd worden. De boekskeswinkels vragen meteen 30 % en het is meestal niet de bedoeling van de 'uitgever' of publicist om een economisch product te produceren. Vandaar dat voor de 'distributie' hiervan een winkeltje handig zou zijn.

En nu we toch even een wenslijstje aan het maken zijn. Het nieuwe stadsbestuur zal zich ook verder moeten buiten over ons kerkelijk en wereldlijk patrimonium. Misschien wordt het daarom interessant om ***enkele oude 'historisch – interessante' woningen*** *verspreid over de stad aan te kopen – woningen met de nog oude indeling – die als tentoonstellingsruimten en als cultuurwinkel kunnen gebruikt worden. Eén grote tentoonstellingsruimte maar dan over verschillende cultuur interessante woningen, met enkele arbeidswoningen, waarbij men ook verder aan de restauratie van de kerken denkt.*
We zullen wel zien!

*In de krant '*Het land van Aalst' *van de z*ondag 18 september 1887 – zat ook het onderstaande lied.

't Is een gebruik nu alle dagen
Van arm en rijk, van klein en groot
Dat elk van zijn bedrijf wilt klagen
En zuchten ach!... mijn stiel gaat dood
Ja winkeliers en fabrikanten
Bij hun stijgt de afgunst tot den top
Zij zijn jaloers van de kalanten
Er is geen oogje vet meer op

Ik zeg het nu zoo ook van 't dichten
't Is met dat stielken ook gdaan
Ja, komt een prijskamp 't zijn mijn plichten
Er ook een handjen aan te slaan
Doch onderzwijzers en studenten
Die slaan den nagel op den kop
verloren is mijn tijd en denken
Er is geen oogje vet meer op

Gij kiezers, 't zij van stad of buiten
Wilt gij geen onrecht noch schandaal,
Bemint gij ruste en vrede en kluiten
O! kiest dan voor geen liberaal;
Ofschoon zij tonnen goud beloven
Gij geeft uw Vaderland den klop
Uw recht, uwe eer en nog daar boven
Er is geen oogje vet meer op

Gij dochters, mag ik niet vergeten
Die naar het bal der orgels gaat
Men speelt daar met uwe eer en zeden
En denkt gij aan den huwelijk staat

Wil U dan deftiger gedragen
Want zit gij met den hartenklop
Eenieder keert u zijnen wagen
Er is geen oogje vet meer op

Wanneer ik iemand kon behagen
Trok ik mijn lied wat langer nog
Doch om u leugens voor te dragen
Dat zou u niet bevallen toch
En voor den waarheid aan te wenden
Zou ik somwijlen krijgen klop
Doch 't laat niet graag mijn vel meer schenden
Er is geen oogje vet meer op

30 september 2012 - De gildedag van Sint Joris

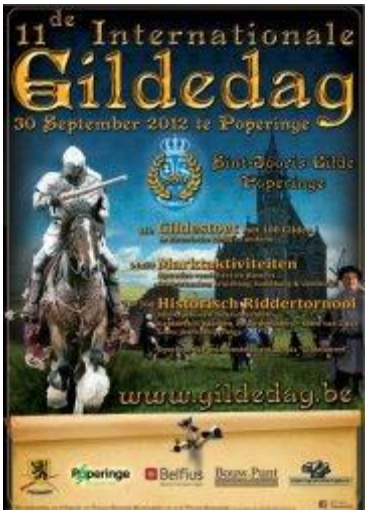

Er zijn momenteel heel wat minder schuttersgilden dan in vroeger tijden, maar toch, in West-Vlaanderen zijn er toch nog 24.
En er komen op de 30ste september rond de 100 gilden in stoet naar Poperinge om de 550ste verjaardag van de Sint Jorisgilde te vieren.
In de namiddag zal er van alles te doen zijn met optredens van vendeliers en dansers en met schietstanden voor de kruisboog en de handboog.
Om 16 uur krijgen we dan een historisch riddertornooi in een show van 2 uur lang.

Een verjaardag van 550 jaar!
Eigenlijk is het al veel langer dat de Poperingse schutters bestaan. Zij waren er al zeker bij in de strijd tussen Poperinge en Ieper in 1327 en in de slag van Cassel, met Zannekin in 1328.
We houden ons aan die 550 jaar omdat het oudst bewaarde reglement op de Sint Jorisgilde dateert van de 25ste juli 1462.
We geven hier eerst deze oude tekst die 'ontletterd' en 'ontcijferd' uitgetypt werd door Oscar Fiers.

26 juli 1462 – Sint Jooris reglement – O. Fiers

In de naeme des vaeders, des soons, ende des H. Geest, amen.
Cond ende kennelyck sy allen den gonnen die deese presente letteren ende dit voor ooghen instrument zullen zien ofte hooren leesen,
dat in 't jaer ons heere M. CCCC LCII *(1462)* in de Xste judcitie den xxvjsten dagh in hoymaendt
Het is dus de 26ste dag in de hooimaand of dus de 26ste juli.
in pauscheye van onsen heyligen vaeder, heere ende erschen godt Pius by der goedertierentheyt Godts paus de tweede van diere naeme in zyn vierder jaer
in de presentie van my nottaris publick ende onderschreven,
syn commen in properen persoonen,
deken ende gouverneurs van de gilde van mijnheere st. Jooris te Poperynghe,

Sint Joris en de draak – Moreau

presenteerende eene papierinne cedule
inhoudende certeine **articulen ende conclusien**
annopende der voorseyde ghilde,
wanof copie hier onder is geinsereert,
endelycke versouckende met nerenste my tabellion
(een tabellion is een notaris)
ende met my adjoint noch eenen notaris
apostolycke onderschreven als persoonen publyck
dat ick mitsgaders hem op de onderschreven
artticulen cateine oorconseipe te hooren van sekere
persoonen
by hemlieden geproduceert
ende haerde positien te legghene in geschrifte
openbaer
omme ’t betuugh van de waerheyt anclevende
de selvste articulen in plaetsen ende in plecken te
betoogene daer ’t noode sy
omme by dien dat recht waere ende goede justitie
upwaerts te bringhene
ende allen goede jugen van de waerachtigheid deughdelick te informeren
van der welker voorengenaemde cedule ende articlen daer in geschreven
ende by de beleeders als boven geproduceert
de teneur ende ’t inhouden hier volght in dese maniere…

Cedule ede articulen van de ghilde van mynheere St. Jooris tot Poperynghe

Saarter geschreven end bekrachtigd door de apostolieke ende keyserlycke notarissen **Ghislenus Serlanssone ende Guillelmus de Saintpol**, te Poperinghe verblyvende, op 29ste hoymaent 1462.
De saarter behelst de statuten der ghulde, zoo volght:

1 – De Ghulde is ghehouden van so langher tyde dat niemant leift die soude connen seggen der contrarie.
De gilde bestaat dus al zolang dat er niemand leeft die het tegenovergestelde kan zeggen.

2 – Zy hebben deken, tresorier ende vynders, de welcke de ghilde regieren van jaere te jaerre, alle jaere vermaect ghelicke andre steiden.
De gilde kent een deken, schatbewaarder en bestuursleden die de gilde van jaar tot jaar regeren, en die elk jaar verkozen worden zoals in andere steden.

3 – Boven deisen hebben sy **vier diseniers** alle jaere de welcke hebben last alle sondaghe te commene ten scotterhove, elc up de boete van twee schellynghen parisis gestoffeirt met scotters omme den wyndagh te bewaerene ende dat ter cost vander steide.
Daarboven hebben zij elk jaar vier tienmannen, die elke zondag naar het schuttershof moeten komen, elk op de boete van twee schellingen parisis, met hun schutters om ‘de wyndag’ te houden en dat ter koste van de stad.

4 – De voorseide diseniers hebben vander steide elke sondaghe xxiiii weken gedurende x schellinghen parisis omme den voorseiden wyn.
Deze tienmannen krijgen van de stad, elke zondag 24 weken lang, 10 schellingen parisis om deze wijn aan te kopen.

5 – Met deisen soo eist costume van houden tyden haeren gaey te scietene sonsdaghs naer sacramentesdach met al sulcker vryheide also men in andere steiden doet, te weitene de scote vanden heere naest den conync.
Daarbij is het de gewoonte van de gilde zijn gaai schiet op zondag na sacramentsdag, met de vrijheden zoals men ook in andere steden krijgt, te weten, het eerste schot is dit van de heer – de abt van Sint Omaars of zijn vervanger, de proost te Poperinge – naast de koning van de gilde.

6 – Boven deisen heift de voorseyde ghilde een vry hof, toe behorende der ghilde voorseid int welcke de voorseide scotters scietende, vry zyn ende mits datter einich geschil ofte paerlement reize tusschen einich van onsen ghildebroeders, daer of hebben de voorseyde gouverneurs macht ende vryheide dat geschil up te neimene, pays daer af te maekene, beterynghe te doen gheivene, ghelyc andere ghilden, naer der mesdaet.
Bovendien heeft de gilde een vrij hof, die de gilde toebehoord, waarin de schutters die er schieten vrij zijn, en wanneer er daar een geschil optreedt ‘ofte paerlement reize’ *tussen enige gildebroeders, dan zal dit beslist worden door de gouverneurs of ‘vinders’, vrede makende en ‘beteringe ‘ of straf te geven afhankelijk van de misdaad, gelijk andere gilden,*

7 – De voorseide ghildebroeders alle sondaghe doen eene synghene messe doen, ter eere van gode ende mynheere Sint Jooris, de eerste messe inde hooftkercke ende een ghetyde sandersdaeghs naer dat de gaei gescoten es, ter ghedynckenesse van allen overleiden ghildebroeders ende ooc mede in vermeersynghe des loofs gods, ende inder weerdicheyde van synte Jooris, soo heeft men in costumen van ouden tyden, zonder inbreeken dat men up sinte joris daeghe singhet ene messe met dyaken ende subdyaken, met trompetten ende claretten, ende der ghelicke inde solemnele processie vanden heileghen sacrramente jaerlecx hebbende de voorseyde trompetten ende claretten.
De voorgenoemde gildebroeders laten iedere zondag een gezongen mis doen, ter eer van God en Sint Joris, de eerste mis in de hoofdkerk en een getijde de dag nadat de gaai geschoten werd, ter gedachtenis aan alle overleden gildebroeders en ook mede ter vermeerdering van het geloof en in de waardigheid van Sint Joris. Het is ook sedert de oude tijd gebruikelijk dat men op Sint Jorisdag, dit is de 23ste april een gezongen mis laat doen, met diaken en een subdiaken, met trompetten en ‘claretten’ en met de jaarlijkse heilige sacramentsprocessie stapt de Sint Jorisgilde ook mee op met trompetten en ‘claretten’.

8 – De voorseyde ghildebroeders gaen vry van wakene alt jaer overe, huutgheweert als de heere ende wet waect binnen de voorseyde steide.
De gildebroders zijn het gehele jaar vrij van te moeten wacht houden, uitgenomen als de heer en het magistraat een speciale wacht inricht.
9 – De voorseyde ghilde es ghehouden van houden tyden, als myn gheduchte heere versouckt te hebbene helpe in zyn land van Vlaendre, zo es ghehouden de voorseyde steide, als ’t land

van Vlaendre levert x duust mannen, so moet de steide voorseyt leveren drie vichtich serianten vanden welcken daer moeten in zyn een hooftman ende xij schotterre vanden voetboghe, wel ghestoffeirt, elc met eenen targhedraghere voor hem, alzoo behoort, ten laste vander steide, also zy ghedaen hebben te Haens, ter Nieupoort, ter Duinkercke ende te Calis, ende voort in allen andren plecken daert onse natuerlicke prince ghelieft heift.

De voorzeide gilde dient sedert oude tijden, als de graaf dit verzoekt hulp te bieden in Vlaanderen. Wanneer Vlaanderen 10 000 mannen moet leveren, dan dient deze stad er 150 te leveren waarbij er een hoofdman en 12 schutters met de voetboog dienen te zijn. Deze dienen voorzien te zijn van alles en elk dient ook een 'targedrager' te hebben. Een 'targe' was een heel groot schild waar achter de boogschutter zich verborg wanneer hij zijn voetboog herlaadde, wat de nodige tijd koste. Een targedrager, was dan de man die dit schild of 'targe' diende te dragen.
Dit hebben ze in het verleden gedaan te Haens, te Nieuwpoort, te Duinkerke en te Calais en op al de andere plaatsen waar de graaf van Vlaanderen hen opgeroepen heeft.

10 – So wye es inde wet vander steide van Poperinghe, zy zyn ghehouden inde ghilde van myn heere Sinte Jooris te wesene also langhe als zy in de wet zyn.
Wie in de wet of het magistraat van de stad Poperinge zetelt, is ook gehouden lid te worden van de gilde van Sint Joris, zo lang als ze in het magistraat zetelen.

11 – Boven desen hebben de voorseyde wetten macht ghildebroeders te neimene wye hemlieden ghelieft omme de voorseyde ghilde te helpen houdene binnen der voorseyde steide ende als een ghildebroeder sterft, zo zyn de gouverneurs ghehouden te doen doene over de ziele eene messe van requiem by haren cappelaen vander ghilde up sinte Jooris autaer ende alle ghildebroeders zyn vermaent te commene offeren over de ziele, ende rechte voort daernaer zoo stelt de heere ende de wet eenen nieuwen ghildebroeder in 't gesach.
Bovendien heeft het magistraat de macht om mannen te verplichten gildebroeder te worden om de gilde in stand te houden binnen deze stad. Als er een gildebroeder sterft, zullen de gouverneurs een mis voor de ziel van de overledene laten doen door de kapelaan van de gilde op het Sint Joris – altaar en hierbij dienen alle gildebroeders aanwezig te zijn, en meteen daarna zal de heer en het magistraat een nieuwe gildebroeder aanstellen.

12 – De voorseide ghildebroeders zyn ghecostumeert paruere te hebben ende die te draeghene alsoo scotterlicke ghesellen pleighen te draghene, ende dat elckx jaere vernieuwende.
De voorgenoemde gildebroeders dien gekleed te zijn zoals de schuttersgezellen gekleed dienen te gaan, in kostuum en zij zullen dit elk jaar vernieuwen.

13 – De voorseyde ghilde es ghecostumeert ontboden te zyne ten scietspele daer andere ghilde van ouden costumen zyn ghecostumeert ontboden te wesene daer men antiert ghelicke spel vanden heildelen voetboghe, alsoot wel ghebleken heift by der steide van Cuerterike, van Dendermonde, te Ricele, te Mechelen daer wy eene zelverinne scale hadden met vullen lote, daer wy ontvanghelyc hebben gheweist ende noyt van niemand wederseyt, daer naer te

Veurne ende na te Oudenaerde ende in veile meer andre steiden, daer andre gheprevelegierde steiden pleighten ontboden te zine ende te treckene.
De voorgenoemde gilde heeft de gewoonte om te gaan naar de schuttersfeesten van de andere gilden, waar men een zelfde soort van voetboog gebruikt, zoals het gebleken is in de stad van Kortrijk, van Dendermonde, te Rijssel, te Mechelen waar wij een zilveren schaal wonnen en waar wij ontvangen zijn geweest en nooit door iemand tegengesproken.
En daarna ook te Veurne en te Oudenaarde en in vele andere steden, net zoals andere geprivilegeerde steden.

14 – So es waer dat onse voorseyde ghilde es van alle mens ghedynkene ghestoffeirt heift geweist ende noch es van eene verghuldinne crone wel rikelyck metgaders eenen verguldinne halsbande met zeker meinichte van selverinne prisen ende scone juweelen die onze voorders scottere zynde met den eidelen boghen hebben ghewonnen.
Zo is het ook waar dat onze gilde sedert mensengeheugenis, in het bezit is geweest van een vergulde rijkelijke kroon, met een vergulden halsband, met vele zilveren prijzen hierop en schone juwelen die onze voorgaande schutters met de edele boog gewonnen hebben.

15 – Alst zo valt dat een ghildebroeder drie jaer achtervolghende den gay af schiet,
zo es die ghilde ghehouden den zelfsten persone te stoffeiren van eene emaus ende zyn levenlanc ghedurende als men jaerlicx den gaey sciet te leveren zonder zyne cost een paert ghestoffeirt omme ryden, omme hem daer up te ridene ter plecke daer men den gaey schiet, ende een caproen hem ooc te leveren alle jaere van zulcker parure als die ghilde jaerlicx vermeut met goude gewrocht naer de keiserlicke staet, ende voort zo moet hy ten laste van der ghilde zyn levenlanc quite ghehouden zyn van alle costen daer vergaderynge es van der gouverneurs ende nommermeer te zine ghehouden in enich oorloghe te gaene maer thuus te blivene in zyne ruste also men ghezien heift ghescien van **Christiaen den Conync** ende **Bussaert Vandenbroucke**, beide keysers van onser voorseyder ghilde.
Als het zo valt dat een gildebroeder drie jaar na elkaar de gaai afschiet, dan is de gilde gehouden deze persoon te voorzien van een 'emaus' - waarschijnlijk een soort mantel – en zijn leven lang, als men jaarlijks de gaai schiet, te leveren een paard waarop hij naar de plaats van de gaaischieting gebracht wordt. Daarbij dienen ze jaarlijks ook een 'kaproen', wat een soort hoed is, te leveren, met gouddraad ingewerkt naar zijn keizerlijke staat. Daarnaast wordt hij zijn leven lang, op gelijk welke vergadering van de gouverneurs, vrijgesteld van alle mogelijke kosten. Tevens dient hij nooit meer opgeroepen te worden voor gelijk welke oorlog maar mag hij thuis blijven, zoals men gezien heeft bij Christiaan den Conync en Bussaert Vandenbroucke, beide keizers van deze gilde.

Op de welke cedule ende inhouden van haer de depositien ende oorconschepen dar op gehoort van elcken orconden alleene in de hun selven by synnen eede ende luyden soo hier nu volgt:

Om zeker te zijn dat deze voorgeschreven artikelen juist en correct zijn, werden er een aantal ouderlingen opgeroepen om hierop te getuigen.

Eerst **Alexander Derupele**, parochiaen van Ste. Bertinus te Poperynghe, oudt 60 jaeren, op de articulen van de voorseyde cedule int lange voorschreven hem gelesen, gesworen ende gehoort ende nerenstelyck gheexamineert op elck article by hem segghet ende oorkond by synen eede dat alle de articulen alsoo sy gheschreven staen, syn deughdelick ende waerachtich ende dat hy noyt der contrarie en sagh , het en was alsoo ende noch es.
Jacob Loncke, oudt 70 jaeren, **Kerstiaen Debus**, oud 77 jaeren, parochiaenen van Ste. Bertens te Poperinghe, d'heer **Stevenin Serlaessoone**, stedehouder van de prochie, pape van

Sint Jan te Poperynghe, - *hij was dus de pastoor van de Sint Janskerk* - oudt synde 58 jaeren, alle viere op de voorseyde articulen, gesworen ende elck sonderlynghe gehoort ende nerenstelick getracht, seggen huut eenen verstaene ende spreken als huut eenen monde, van al te al alsoo gehsprooken heeft ende gheorcond de voornoemde Alexander Derupele, vor ghene voor den van synne depositie hemlieden maken different anders dan de voorseyde **Jan de Bake,** segget dat hy niet ne weet sekerheide of den heere schiet of doet schieten omme den gaey nae de perse de coninck.
Item **Jan Vlamynckx**, oudt 65 jaeren of daer ontrent, **Michiel de Spirnghere**, oudt 70 jaeren, parochiaenen van St. Bertens te Poperinghe, elck sonderlynge, elck by synnen eede dat de articulen ende propositien vooren genoemt alsoo syze hoorde lesen syn deughdelyck en waerachtig dat sy heden nog de contrrarie en saghen het en was alsoo en noch es.
Item **Thomas Dewend**, prochiaen van Onse Vrouve te Poperynghe, oudt synde 75 jaeren op de voornoemde articulen geswooren gehoort ende nerenstelick geexamineert, seggen ende oorconden als die vier eerste oorconden spreken uytgedaen dat hy niet wel gedynckt, noch en weet iet te antwoorden van den thienden articule, te weten of die wetten van Poperinghe al moeten syn in de St. Jooris ghilde.
Christiaen Canin, Seurgine, prochiaen van Onse Vrouwe te Poperinghe, oudt vier warf 20 jaeren, - *dus 80 jaar oud* - op de voorseyde articulen gesworene, gheoor ende geexamineert segget ende oorcond als die drie eerste oorcond hebben geseyt haerlieden depositie met hemlieden in alle oorconden dese seggen voort dat hy wel weet ende gesien heeft in voorleden tyden, dat die van Ypre prijs ophangende met den voetboghe haeren bode van St. Joorisghilde en die schottere van Poperinghe selve hebben gezonden ende waeren van hemlieden ontfangen ende ginghen schieten gelyck andrre gepreviligeerde ghilden.
Clays Bouve, parochiaen van St. Bertins te Poperinghe, oud synde 71 jaeren of daer ontrent op die voornoemde articulen gehoort, gesworen ende geexamineert ,segget ende oorcond als de voorseyde Christiaen Canin met den toedoene dat hy seyt ende wel weet ende daerby heeft geweest, als die voornoemde Christiaen Canin, heeft geseyt dat die voornoemde ghuldebroeders van Poperynghe hebben ontboden geweest, van vele notabele steden ende sonderlinghe wel weet de voornoemde de voornoemde oorconden, dat die schottere van mynheere St. Jooris van Ypre selve hebben in cause van prijs te winnen met den messagier daer toe gesteld van de ghilde vander stede van Iper ontboden, de schotters van den voetboge der stede van Poperynghe ende selve hemlieden admitteerden omme prijs te schieten alsoo alle andre grpeviligieerde steden.
Item segget de voornoemde deponent dat hy wel gedynckt verleden **60** jaeren dat in nooden tegen de vyanden van den lande daer serjanten van den lande van Vlaendren waeren bevolen te gaene van mynen geduchten heere, dat die serjanten van Poperynghe met seker getalle van schotters van den voetboghe waeren gehouden te gaene in hulpe van mynen geduchten heere omme weere toe doen jegens de vyanden ende sonderlinghe in ’t opcommen van d’ingelsche van die stede van **Nieupoort,** daer die voornoemde schotters van den voetboge met haere targedrages alsoo ’t behoort gestoffeert waeren in persoone.

Item **Michiel Bone,** prochiaen van Onze Vrouwen te Poperynghe, oud zynde **79** jaeren of daer ontrent op die voorschreven articulen geswooren, gevraeegt ende met nerenste geexamineert segget ende oorcond alsoo die oorconden Clays Bone ende Christiaen Canin in gheen saeken hem veranderende maer in alle pointen heurlieden depositie ghelyckende, tot den ende sonder op ‘t 10ste articule es te weten,
zoo wie es in de wet van der stede van Poperinghe, dat hy es gehouden te synne in de voornoemde ghulde van Sint Joris tot Poperynghe,
daer op dat hy segget niet daer af wetende, maer van sommighe lieden hooren segghen andere en weet hy niet op als wel getracht.

Op ’t welcken op alle voorseyde saeken die voornoemde gouverneurs van de voornoemde ghilde van Sint Jooris te Poperynghe
hebben gheheerscht van my tabellion ende geschreven te hebben,
gemaekt ende ghegeven een instrument inde openbaere kennisse,
een of meer op dat noot my bystaende persoonen roupende en oorconschepen dese voorschreven saeken waeren gedaen ende gepasseert te Poperynghe in de woonste van my tabellion ondergeschreven voor ende achter die noene in ’t jaer inductie dagh ende maent ende pausscheipe als boven,
present ende daer toe geroupen in oorconschepen dheer **Willem Maes,** priester ende prochie pape van Onze Vrouwe te Poperynghe.
Meester **Willem van Simpol**, notaris apostolicq met my tabellion adjoint hier onderschreven ende meester **Ghelein Demeerseman**, de zoone Gheleins,
habitanten Poperynghe, vanden bisdom van Therenbourgh als oorconden ter voorschreven saeken geroupen.

Et Ego Ghilenus Serlansoone alias Merseman
Et ego Guillelmus de Simpol

De Sint Jorisgilde in de processie 2012

De Sint Jorisgilde kan dus met recht en reden stellen dat ze de oudste nog bestaande vereniging is van Poperinge. Naast deze gilde van de edele kruisboog, was er ook de gilde van Sint-Sebastiaan waarvan het bestaan alleszins bewezen wordt in 1463 zoals verhaald

*wordt in 'D*e jaarboeken van Veurne en Veurneambacht' *geschreven door* Pauwel Heynderyckx . *Hij schrijft hierover het volgende:*

1463 - **Sint - Sebastiaensgilde** van Poperinge – schietspel – Veurne

De boogschutters van de gilde van Sint Sebastiaan, zoals uitgebeeld in de processie van O.L. Vrouw van Sint-Jan te Poperinge 2012.

De Sint Sebastiaansgilde kreeg haar octrooi als prinselijke gilde van Hertog Philips van Bourgondië op 3 september 1460, een octrooi dat vernieuwd werd door Keizer karel V op de 19de september 1533.

De gildebroederen van sint Sebastiaen, binnen Poperinghe, hielden ten jare 1463 een schietspel, waarin sij schoone en treffelicke prysen ophingen. Aldaer wierden alle de gilden der hantboghen van Vlaenderen ende van andere landen beroepen. Zy hadden ergens eenen grooten schonen levenden hert becommen, aen den welcken sy eenen silveren halsbant, weghende 8 oncen, aendeden, ende sy hebben dat dier ghestelt voor den oppersten prys.
Menige gilde uyt Vlaenderen ende uyt andere provincien trock derwaerts, om er de prysen te winnen.
Naer lang kampen, wiert den opperprys eyndelinghe ghewonnen by de schotters van Sint Sebastiaen te Veurne.
Vele menschen uyt de stad Veurne gingen hun te gemoete, welgecommen end egleuck wenschen, ende commende in de stad Veurne, liep ieder hun teghen omme het seltsaem dier te siene, dat sy met hun brachten, ende hun mildelick den wijn van eeren aen te bieden. De stadt was door dit geval vol vreught ende blydschap.
Het magistraet sondt hun ooc daedelick daerover gheluck wenschen, met het aanbod van een sester wyn, bovendies gaven sy hun daernaer nog 36 ponden parisis, omme in deele de onkosten te betaelen, die sy in het voornoemde schietspel, gedregen hadden.
Naer den gheseyden hert eennighen tydt in de stad gheweest was, wiert er besloten van hem te stellen op het veldt, om eens 't genoeghen te hebben van hem te sien loopen, toen hy bejoghen soude worden.
Alle groote en vermaerde jaeghes wierden van weghe het magistraet tot bywoonen deseer partij beschreven.
Daer kwamen ten ghestelden daeghe ten dien eynde, m'heer Charels van Vlaenderen, ridder, opperjaeghe van West Vlaenderen, Gaspaer van Vlaenderen, hooghballiu van Yper, Pieter vander Brugh, bailliu van Elverdinghe ende andere groote jaeghers met hunlieder weyknechten ende honden.

Dan wiert den hert op eenen waeghen gheleyt ende ghevoert tot in ’t midden van het ghyvelde veldt.
Aldar vonden hun reeds vooraf alle de jaeghers ende midts die, eene menichte mneschen, uyt de steden ende casselryen van Veurne, Berghe, Duinkercke ende andere plaetsen.
Naer dat het dier langen tydt in ’t gesichte van een yeder gheloopen hadde omme syn leven te behouden, wiert het ten lesten ghevanghen ende van de honden doodt gebeten.
Den hert wiert alsdan wederomme in de stad gebracht vergeselschapt van alle de jaeghers, die ten koste van stadt, door ’t magistraet met eene schoone maeltydt ghetrackteert wierden.

Het altaar van Sint Sebastiaan in de Sint-Janskerk getuigt nog altijd van hun groots verleden.
Daarnaast was er ook de Sint-Andriesgilde de mannen van de ‘busse’ of de ‘roere’.
Eén van de oudste stukken dateert van de 6de september 1542. In het register van de resoluties (Stadsarchief Poperinge) vonden we het volgende terug:

6 september 1542 – De **Sint Andries gilde** - SAP – Register Resoluties A

Es gheconsenteert byde ghemeenen wet ende de raden;
by adviese ende consente van mynheere van Ste. Bertins,
dat **de schotterlicke ghezellen vande busse ofte roere** hebben ende gestaen zullen vanden stede goeden de somme van thien ponden grooten
omme daermede te refectieren hunlieden oude huus, doel ende waeren,
metgaders ooc te doen maeken ende stellen een schotterlick huus van nyewen eerlick ende zo daertoe dient tzelve vermeers ende nyet verminderen,
midts ende al vooren by hemlieden vercreghen hebben een ghepriviligierde ghilde gheoctroyeert by mijn voornoemde heere van Ste. Bertins
staende onder de zelve heere omme jaerlicx ghedisemeert te zyne ghelyc dander twee ghilden actum den viden in september xvc xlij tich

Door het gewone magistraat en de raden, is men akkoord gegaan, met het advies en het akkoord van de heer van Sint Bertin – de abdij te Sint-Omaar – dat de schutters van de ‘busse of roere’ – dus van het geweer de som zullen krijgen van 10 pond groten.
Daarmee dienen zij hun oud huis en hun doelen te ‘refeteren’ of ‘refectie te doen, dus te herstellen.
Daarnaast dienen ze een nieuw schuttershuis te bouwen waartoe ze bij de voorgaande som zelf geld moeten bijleggen. Zij hebben immers een octrooi gekregen van de heer van Sint-Bertin – staande onder het gezag van de zelfde heer, om jaarlijks een subsidie te krijgen, zoals de andere gilden.
Actum den 6de dag in september 1542.
De Sint-Andriesgilde kreeg haar octrooi van Philips II op 17 januari 1560.

En dan hebben we in Poperinge nog op het einde van de 18de eeuw **de Sint-Michielsgilde** *gehad, de gilde van het slagzwaard.*
Dit is echter een geval apart. Deze gilde was eerst een rederijkersgilde en zij vormde zichzelf om in een ‘gewapende’ gilde rond 1790.

De 'Willem Tell'- gilde is van latere datum.
Momenteel weet ik helemaal niet wanneer deze handbooggilde gesticht werd maar ze was er zeker al in 1889, dus ze is van wel heel treffelijke ouderdom.
Heeft iemand eigenlijk reeds de geschiedenis van deze gilde geschreven?
Het lijkt mij ook het moment in om in dit nummer van Doos Gazetten een oud Poperings lied op te nemen dat ik terug gevonden heb in de documentatie van mijn grootvader Jozef Vandermarliere, beter bekent onder de naam van Tjeppen van de Klokke.

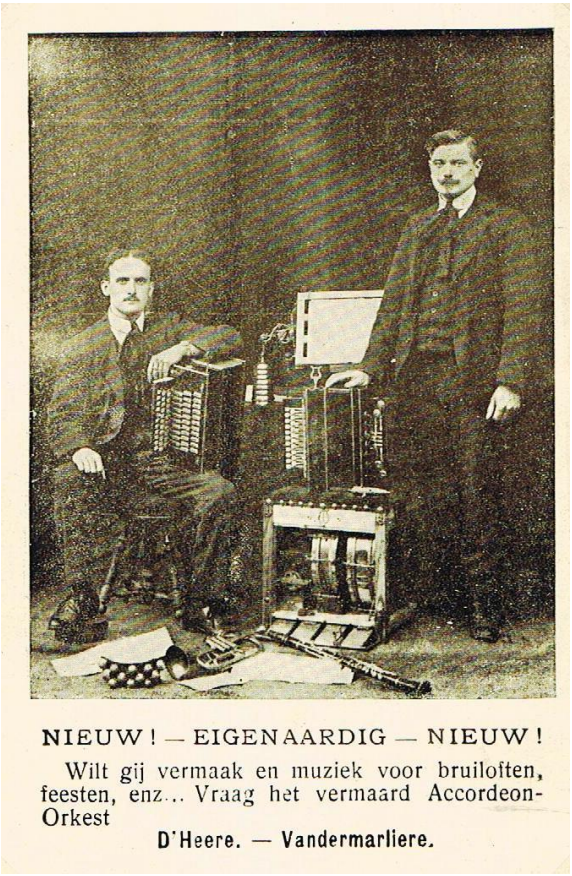

Hierboven het orkest van D'Heerre – Vandermarliere, goed voor al uw feesten en hier naast mijn grootvader Jozef Vandermarliere met een accordeontje in zijn handen en Jef Vandermeulen met de 'drum'.

Hij heeft een tijd lang in zijn leven opgetreden als 'cabaretier' en samen met Marcel D'Heere had hij reeds in de eerste wereldoorlog een 'akkordeonorkest'.
Ook Jef Vandermeulen, een vondeling die zijn naam te danken had aan het feit dat hij bij een molen gevonden was, speelde en zong mee in dit cabaret.

Zij waren het ook die voor de Willem Tell – gilde het onderstaande lied zongen. De muziek was van Louis Ganne, ook al een Poperingenaar.

56 Gildenlied der handboogmaatschappij Willem Tell te Poperinghe

Muziek van Louis Ganne: Marche Lorraine

Sa! Vrienden komt, we vieren feest
Om ter meest, om ter meest
We vieren zingend, vrij van smerte
Dat ’t galme door de verte
We stappen fier ons leus gestand:
Hand in hand, hand in hand
En zwaaien d’hoeden, blij van herte
’t Is ’t volk van ’t hoppeland!
Stapt nu allen welgemoed en in een dicht gelid
Ja, uw liede nu dreunen moet: toont dat er leven zit
In het volk de hoppestsreek
’t En is geen een die achter blijft neen, neen, neen, neen!
Neen! ’t En is geen een
Op! Zoo gaan wij vooruit en zingen dat ’t dreune met blijde geluid.

Refrein
Hier zijn wij, d’hoofden omhooge
Met de pijl en met den boge
Is on keel soms wat te droge
Leve ’t hopland! Vult en tikt de glazen!
Leve ons huis, ’t land en de Kerke
W’haten ’t kwaad, waar het ook werke
Moesten soms vijanden nazen
We staan ook voor God en Land
Hier hand in hand (bis)

Hij stapte fier door berg en dal
Overal, overal
Er was zulk geen tweede in den lande
Waar ’t vrijheidsvuur steeds brandde
Zijn boog was taal en staal zijn wil
Willem Tell, Willem Tell;
Zijn naam was zonder vlek of schande
Hurrach! Voor Willem Tell!
Tergend heerste een dwingeland
Int ’t vrije Zwitserland
Met zijn boog en met zijn pijl
Kwam Tell in allerijl
En hij schoot den dwingeland neer
’t En is geen een die Tell niet eert, neen, neen, neen, neen!
Neen! ’t En is geen een!
Op! Zo gaan wij vooruit en zingen dat ’t dreunen met blijde geluid.
Refrein

Hier is er ook een wakkre man
Wakkre man, wakkre man
Er is zulk geen tweede in den lande
Waar ’t vrijheidsvuur steeds brandde
Waar hij verschijnt weerklinkt ons stem

Eere aan hem! Eere aan hem!
Zijn naam is zonder vlek of schande
Hurrah! En eere aan hem
Wat de tijd al brengen wou
In onze hoppegouw
Vroo te moede en niet vervaard
Staan wij rond hem geschaard
Voor ’t geloof, voor land en haard!
’t En is geen die hem niet eert, neen, neen, neen, neen!
Neen! ’t En is geen een!
Op! En gaan wij vooruit en zingen dat ’t dreune met blijde geluid.
Refrein

‘Oud Vlaanderland’ van Juliaan Claerhout – Deel 4

IV – Ising en Kole de Frank of Frankisch Vlaanderland

Ising

’t is gebeurd na christum natum, maar ‘k en weet niet juist den datum, doch nemen wij aan dat wij ons in ’t jaar 688 bevinden en met den frankischen boer Hildebrecht Ising op zijn akkers wandelen, waar men de oogst inhaalt.
Over een veertigtal jaren, waren de velden overal in kleine strepen verdeeld, die door elshagen van elkander gescheiden waren, dat kwam nog voort van de oude frankische landverdeling: in iedere uitgestrektheid lands, welke men op het woud veroverde, werd iederen boer van ’t frankisch stamgezin, zijne streep als deellot uitgemeten.
Hildebrecht spreekt een andere boer aan, die daar ook de arbeid komt nazien:

- Wat dunkt u, Theofuls, zegt hij, van de doening van Bero? Bezie eens zijn stuken. Het koorn begint te schieten en nog speurt men geen aanleg, die toont dat hij zijn schoven naar zijn schuren wil voeren.
- Ja, Bero, antwoordt Theodulf, dat is een zonderlinge man.
- Hij heeft geen geluk met hetgeen hij gedaan heeft.
- Zulke daden kunnen geen geluk bijbrengen. Hij heeft wreed gehandeld. Thuis komen van de oorlog! De weduwe van zijn gestorven broeder, schandelijk wegjagen en zonder omzien bezit nemen van de hoeve van Thraso, zijn broeder!
- Daar er geen erfgenamen waren, herneemt Hildebrecht, had Bero toch recht, voglens onze Lex Salica, als erfgenaam zijns broeders op te treden.
- Ja, geen erfgenamen, Hilderecht. De ongelukkige weduwe doolde naar de stam der Badilingen daar ver in’t oosten, waar zij geboren was. Onder wege, heeft zij in de hut van een herder, een knaapje het leven geschonken en korts nadien is zij gestorven. De herder heeft de jongen opgekweekt, maar op zekere dag, wierd hij geroofd. Hij is spoorloos verdwenen. Bero was voorzeker niet vreemd aan deze daad, hij kon vrezen dat door de een of de andere toevallige gebeurtenis, het kind van Thraso zou opdagen om zijn rechtveerdig erfdeel te eisen.
- Hoe weet gij dit alles, Theodulf?
- Gij moet de zaak als een geheim bewaren. De herder, die het kind opkweekte en het nadien verloren heeft, is uit het Oosten naar hier gekomen. Vreemde herders zoeken dikwijls het westen op. De herder Wolf wacht nu mijn zwijnen in de eikenbossen van Hardoja.
- Ik kan niet begrijpen dat Bero voor zijn misdrijf niet gestraft wierd.

- Voor de raad der rachimburgers der honderdscahp , wierd hij gedagveerd, om geoordeeld te worden , maar de listige schelm is op de malberg niet verschenen en is er met de boete van vijftien schellingen van af gekomen.

Ware de priester Anskar daerbij, de opvolger van Tila den Sas, die nu de geestgelijke belangen der Isingen waarneemt, hij zou de woorden van Theodulf met de woorden der Lex Salica kunnen bevestigen:
'Si quis ad mallum legibus dominicis mannitus foerit et non venerit, sol xv culpabilis jurdictur.'

Tegen den avond van denzelfden dag, vervolgen twee ruiters, de oude romeinse heirstrate, die van 't oud Cortoriacum komt en slaan dan een zijweg in, die van Roslar leidt.
De schildknaap rijdt nevens zijn meester, doch weinig onderscheid kan men in de frankische kelderdracht der beide waarnemen. Naar frankische geplogenheid, fladderen hunne roodgetinte haarlokken vrij in de wind, zijn de ruiters met speer en schild, zweerd en francisca gewapend, versieren bonte smelt en bloemwerken de gespen die de mantel snoeren en de gordel sluiten, die hun groene lijfrok, met de roden zoom, rondom de leden vastbindt.
Nu stappen hun flinke dravers het oord toe, waar het stamgezin der Isingen gevestigd is, op de boorden van de vloed, die de frankische name van Mandelbeke gekregen heeft en door 't lis en 't riet van een zompige bodem in de schaduw van zilverwitte wilgenkruinen, zijn kronkelende loop vervolgt.
Op de voorname hoeve van Theodulf Ising, zullen onze reizigers vernachten en de weldaden van de frankische gastvrijheid genieten.
Onder het rieten dak der schuur, rijden zij door de ingang, op de binnenhof, waar een knecht de peerden afneemt, om ze naar de stallingen te leiden, die volgens frankisch gebruik, met schuren en woning, een gesloten vierkant uitmaken.

- Edele vreemdelingen, wie gij ook wezen moget, weest welkom onder mijn dak, spreekt Theodulf Ising.
- Wij zijn reizigers uit de Oostmarken van Frankenland, antwoordt de voornaamste der beiden en bezoeken de Westmarken, om land en lieden ga te slaan en levenservaring op te doen. Men noemt mij Bobbo en Audomar is mijn schildknaap.
- Treedt binnen onder mijn dak en brengt geluk in mijn huisgezin! Vrouw Walburga zal u, zo niet eens lekker, toch een krachtig avondmaal voorzetten. Dan scharen wij ons, volgens oude zede, rond de heerd om de avondstonden over te brengen en onze gasten hertelijk te onderhouden.

Wild en spek worden opgediend in schotels, die de streepversiering en de gedaante van 't frankisch vaatwerk vertonen, dat in 't grafveld verborgen ligt aan de andere zijde van de Mandel waar de Emilingen wonen. Gerstenbier schuimt in de beker, die van de hoorn van een wilden os gemaakt is en van gast tot gast rondgaat.
Na het avondmaal laait een vuur in de heerd van de ruime woonhalle; gasten en huisgenoten zitten daar bij elkander en luisteren naar Gerald, de oudste zoon, die de sage vertelt van Diederik en van zijn vreselijke kamp, met de draak. Dan komt Odo aan de beurt, die de zeise vermeldt van de oude Hildebrand, die na lange afwezigheid wederom naar huis kwam, door zijn zoon Hadubrecht niet erkend wierd en in tweegevecht met hem bezweek. Van Muspilli zingt Hilde, de dochter, van de ondergang van de wereld, Muspelheim, met de heidense name genoemd: het zijn nochtans de heidense asen niet, die met de trollen kampen:
Sculi der antichristo
Met eliase pagan.
Dan zal antichrist met Elias strijden, zo luidt het in heur frankisch lied.

- Van volkaard den wever, dat is nog veel wonderbaarder, roept Anso uit, de jongste zoon. Dat heb ik zelf gezien. Van tijd tot tijd, komen de wiemkes in de nacht en zij

weven een lang einde van ’t fijnste lijnwaad, op zijn weefstoel. Hij mag niet opstaan om te komen kijken. Eens kon hij het niet laten en de kabouters vernestelden geheel de keten. Daarna wierd de vrede hersteld; de wiemkes komen van tijd tot tijd en Volkaard wordt een rijk man.

De gevarenissen van Bero komen ook ter sprake en Bobbo, de reiziger schijnt er bijzonder belang in te stellen.

De volgende voormiddag is Audomar bezig met het wollen zadelkleed op de peerden te leggen, als Wolf de herder met zijn kudde op de binnenhof verschijnt, om ze naar de stallen te drijven.

- Ik ga eens verleggen, bericht hij Gerald, de oudsten zoon, ik kom niet overeen met de herders van Bero, in de bossen, al de westkant van Rundbeke zal ik mijn kudde geleiden.

Nu vestigt hij zijn aandacht op Audomar en beziet hem met scherpe doordringende blikken.

- O Geradl, zou het een nederige herder veroorloofd zijn, deze vreemde, voorname reiziger aan te spreken, vraagt Wolf.
- Nader onbeschroomd, antwoordt Gerald. Met geheel het huisgezin, hebben deze mannen vriendelijk en vertrouwelijk gesproken.

Wolf nadert nu de schildknaap.

- Ik groet u, vreemdeling, spreekt hij, neem het niet kwalijk en veroorloof mij dit litteken, boven uw linkeroog, nauwkeurig te aanschouwen.

Wolf onderzoekt het letsel. Intussen is Bobbo die bezig is, met van de frankische boer afscheid te nemen, met Theodulf genaderd.

- Mag ik weten hoe gij heet en van waar gij zijt? Vraagt Wolf nu.
- Men noemt mij Audomar, luidt het antwoord, ik ben de schildknaap van de krijgsman Bobbo. Waar ik geboren ben, weet ik niet, dat weet evenmin de landbouwer Hunibald, van de stam der Tidingen, die mij voor de ingang zijner hoeve gevonden heeft, toen ik een knaapje van drie, vier jaar was, op zijn hof te Tidingenheim, ben ik opgekweekt.
- Ik zal u wellicht nader bescheid kunnen geven, roept Wolf uit met bevende stem. Dat litteken hebt gij bekomen, toen gij als kind op een steen gevallen zijt, uwe wezenstreken vertonen een slaande gelijkenis met deze uwer moeder, die in mij hut gestorven is. Bij zijt Baldwin, de zoon van Thraso Ising, die mij geroofd wierd. De rover die u vermoorden moest, is vermoedelijk tot betere gevoelens gekomen en hij heeft u te vinden geleid, om zijn handen met uw onschuldig bloed niet te bezoedelen. Een erfgenaam zijt gij, spreekt Theodulf, van de goederen uws vaders en eigenaar zijner hoeve, die u onrechtveerdig ontnomen wierd. Wij kennen de plichtige en zullen orgen dat hij zijn rekening op de malberg niet ontgaat.

Bobbo neemt nu het woord:

- Geëerde en gulhertige gastvriend, het is nu het gepast ogenblik om mijn geheim kenbaar te maken. Om de toestand van het rijk te beter waar te nemen, reis ik onbekend. Ik ben Pepijn, de kleinzoon van Pepijn van Landen, de hofmeier van de koning der Franken, die verleden jaar, de bozen en bloeddorstige Ebroin, bij Testri versloeg, om ’t roemrijk land der franken, rechtveerdig te bestieren.

Met vrees en eerbied geslagen, buigen de aanwezigen het hoofd.

- Aanstonds zal er recht geschieden, spreekt Pepijn nu; gaat en beveelt de booswicht Bero, dat hij spoedig hier verschijnt. Tot rechtveerdige straf zijner misdaden zal hij van zijn goederen beroofd worden en Baldwin Ising wordt heer en meester op het hof zijns vaders, in ’t heim van de edelen stam der Isingen.

Kole de Frank

In ’t jaar 615 onzeer tijdrekening, woont Kole de Frank op een frankisch hof, dt na de velden die ’t omringt, Koleskamp genoemd wordt. ’t Volk bestaat nog uit vrije boeren, ’t zij datze als eigenaars een hoeve bewonen, die bij de inval der Franken op de veroverde bodem gesticht wierd, ’t zij dat ze door erfpacht, een hoeve bebouwen die aan een grote grondeigenaar toebehoort.
Op een schone zomerdag zijn veel gasten onder het scherp verheven strooidak in de ruime woonhalle van Kole de Frank vergaderd.
Kole is een man van aanzien. Hij maakt deel van de Rachimburgen die in de honderdschap het oordeel vellen en de honderdschap is een afdeling van de gouw, die de frankische gouwgraaf bestuurt.
Men verwacht de bruidegom van Hildegunde, de enige dochter van Kole de Frank, die komen moet, om volgens oud germaans gebruik, zijn bruid af te kopen.
’t Is Willibald uit de stam der Bellingen: Kole kent hem niet, maar te Cortoriacum heeft hij met zijn vader de overeenkomst gesloten en zoveel lof heeft hij van de voorname jongeling horen vermelden, dat hij verlangt om hem te zien en dat zijn dochter reeds haar hert aan de edelen bruidegom geschonken heeft.
Willibald reist op zijn wagen, met zijn geschenken naar Koleskamp; het plomp voertuig is met ossen bespannen ende vierkante houten kas rolt op vier wielen, vier zware houten schijven, die uit een dikke boomstam gezaagd zijn.
Onder wege treft hij Badillo, van de stam der Emilingen, die hij op zijn veldtochten met de frankische koningen leerde kennen en die van Cortoriacum huiswaarts reist.
Willibald straalt van welgezindheid, maar de ongelukken zijn bij de mensen en waar de oude romeinse heirweg door een dicht en donker woud vaart, worden de twee vrienden door rovers aangevallen. In de razende en bloedige kampt , wordt Willibald zo erg toegetakeld dat Badillo verplicht is hem naar de vaderlijke hoeve terug te voeren, waar hij welhaast bezwijkt.
Voor zijn dood heeft hij Badillo verzocht de droevige tijding naar Kole te brengen en in zijn naam aan de bruid vaarwel te zeggen.

Men wordt ongeduldig te Koleskamp. ’t Is nu de vierde dag dat de gasten aan tafel vergaderd zijn en nog geen bruidegom te zien, nog geen spoor van Willibald Belling te ontwaren.
Een dienaar nadert en Kole staat op van tavel; een ruiter op een zwart peerd gezeten, met een bleek en droefgeestig gelaat, komt op de binnenhof gereden en Kole gaat hem tegemoet.

- Het spijt mij, spreekt de ruiter, dat ik u in deze omstandigheid kom storen.
- Welkom Willibald, welkom! Roept Kole uit, alhoewel hij een weinig verwonderd is dat Willibald alleen komt en zonder gevolg.

Nu volgt een bloed van groetenissen en woorden die de ruiter de gelegenheid niet laten, nog een woord te spreken en de vermoedelijke bruidegom is gedwongen aan tafel plaats te nemen, nevens Hildegunde, die over van geluk is en schittert met haren kostbaarste krans van amberpeerlen en haar fijnste kledernaalden.
Gekookt rundvlees en gezoden peerdenvlees, schapenbouten en wildpasteien, hammen en hoenders bekoren de gasten in de gebruikelijke frankische schotels en ’t gerstebier schuimt in de grote beker die gedurig rondgaat, van de hoorn van een wilden os gemaakt en met zilver beleid is.
Van tijd tot tijd kijken de gasten verbaasd op naar de bruidegom die stil fluistert met Hildegunde en maar weinig van de spijzen geniet.
Die zonderlinge houding belet toch de vreugd niet en nog min de spraaklust van Kole, die met alle slag van maren en sagen te berde komt, en van spoken en geesten, van wiemkens en kabouters, van asen en trollen vertelt.

- En Loki, zo fazelt hij de god van de dood, is als een spook verschenen en als geest heeft hij de schone Godelinde als zijn bruid medegevoerd.

Nu kijkt de bruidegom op: de zeise schijnt bijzonder zijne aandacht te wekken.
Wat later staat hij recht; Kole volgt hem ongeduldig naar de binnenhof der hoeve, waar zijn peerd te wachten staat.

- Welhoe, gij vertrekt, roept Kole uit.
- Ja, antwoordt de bruidegom, ik moet terug naar Belingenheim, waar ik morgen moet tegenwoordig zijn.
- Morgen kunt gij ook gaan en dan uw vrouw naar uw hof van Bellingenheim medevoeren.
- Neen, mij bindt geen vrouw. De wormen verwachten mij. Ik ben door rovers vermoord. Morgen wordt ik met mijn zweerd, met mijn francisca en dit mijn gewaad in 't graf neergeleid.

Daarmee bestijgt de ruiter zijn zwart peerd, terwijl Kole, stom van schrik, aan de grond genageld staat en dan met zwaren stap, de feesthalle binnen treedt om aan de gasten de schrikkelijke tijding mede te delen.
't Moet waar zijn, want de volgende dag wordt de moord van Willibald wederom op het frankisch hof bevestigd, dat de verschillende gasten een voor een verlaten.

Kole is nog meer bedroefd en vergramt als zijn dochter na enige dagen verdwijnt.
Wierd Hildegunde door de dode ontvoerd? Is een geest, een spook haar gemaal? Welk treurig en bitter vooruitzicht de schoonvader te zijn van een weerwolf, van een woudtrol, van een kabouterman?
't Moeten toch pogingen gedaan worden om Hildegunde in de omliggende wouden op te zoeken. Men heeft een peerd horen vluchten. Zij kan niet ver zijn.
Als Kole nu in die zin bevelen geeft, komt Hildegunde op de binnenhof gereden, envens haar bruidegom, die op het zwart peerd gezeten is.
Hij ziet er nu niet bleek en zwaarmoedig uit, maar edel en voornaam, met zijn blauwe ogen die tintelen van welgezindheid, in zijn glanzend feestgewaad met de groene lijfrok, de kostbare halsring en de prachtige kledergespen.
Kole kan zijn ogen niet geloven en beurtelings beziet hij zijn dochter en de vermoedelijke geest.

- Kole, spreekt de ruiter nu, ik ben geen geest. Ik ben niet dood. Willibald is dood en begraven. Ik ben Badilo, van de stam der Emilingen die gij vijandig gezind zijt. Nooit zoudt gij mij op gewone wijze, tot uw schoonzoon aangenomen hebben. Nooit zoudt gij mij uw dochter geschonken hebben. Daarom heb ik deze list verzind nadat gij mij de tijd niet liet u de dood van Willibald te boodschappen, nadat ik met Hildegunde gesproken en haar gunst gewonnen had. Hij wierd mij ingegeven door de spookgeschiedenis die gij van Loki verhaaldet! Hier staat nu uw gelukkige schoonzoon, in levende lijve; hij groet u minzaam en hoopt dat oude veten vergeten zijn en dat hij in vriendschap zal onthaald worden.

Nog meer zullen de kwade geesten achterblijven en de heidense tovergoden verdwijnen als enige jaren alter, 't licht der zalige tijding, ten frankische hove van Kole verschijnt en dat Eligius, de muntenaar der Frankische koningen, de blijde boodschap onder de Franken van Vlaanderen verspreidt.

5Nummer 124 Doos Gazette november 2012
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Met den pispot kroonen.

Dat wil zeggen, ymand dien als een muts op den kop zetten; of liever, hem den pispot op den kop gieten, gelyk de zotaardige Xantipe aan den wyzen en geduldigen Sokrates dede, die wel voorzag, ſchoon niet uit den loop der ſterren, maar uit de ondervindelyke natuurkunde van zyn wyf, dat'er na een felle woordenſtorm, zulk een regen vallen zoude.

Uit 'De nederduitsche spreekwoorden' door Carolus Tuinman – 1720

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 550 lezers

Beste abonnee

Wij, varkenland! Poperinge boomt!

't Is achter de rug. De Westhoekvertellers warren er bij met een 'vaste stand' met vijf filmpjes rond de geschiedenis van Poperinge. En dit bleek een schot in de roos te zijn geweest.
Nu krijg ik vragen van mensen die er niet bij waren om deze filmpjes toch nog te zien.
We gaan proberen om deze filmpjes op de volgende erfgoeddag nog eens te tonen.
Ook rond onze voorstelling met vertellingen en liedjes kreeg ik dezelfde reactie; men wist het niet, anders was men zeker komen luisteren!

Hierbij dan toch nog een foto van 4 van de westhoekvertellers in actie.

Dit nummer wordt een wereld oorlog I – nummer.
Op onze voorstelling op het 'Wij, Varkenland' – evenement brachten Pether en ikzelf nog eens ons nummer over 'Peter Rom'.
Mede naar aanleiding hiervan heb ik eens het verhaal van Peter Rom in dit nummer op papier gezet.
Poperinge heeft twee oorlogssites heringericht. Zowel de 'dodencellen' als de Lyssenthoek kregen een volledige make-over.

Van de toeristische dienst van Poperinge kregen we de persmap met achtergrondinformatie rond de herinrichting executieplaats en dodencellen met teksten van **Annemie Morisse**. Zij schrijft het volgende:

Beste gids

Wellicht heeft u al gemerkt dat de stadhuissite in een nieuw kleedje zit. Zowel de executieplaats als de dodencellen zijn samengebracht in één concept.

In bijlage vindt u alle informatie omtrent deze herinrichting en het verhaal dat we vandaag willen vertellen. We doen dit op een hedendaagse manier. Vormgeving en symboliek staan hierbij centraal.

Dat symbolisch gegeven is belangrijk. We willen af van de stadslegenden omtrent *locatie* en *echtheid* van de executiepaal. De houten paal is vervangen door een metalen geverniste paal. De positie is eveneens symbolisch: niet langer voor een muur die de suggestie wekt dat het de *echte muur met kogelgaten* is, maar wel voor een betonnen wandconstructie. Die betonnen wand roept bij geen enkele bezoeker het gevoel 'van echtheid' op. De opstelling is dus louter symbolisch en in die zin ook eerlijker.

Mussenpootjes leiden de bezoeker van de dodencel naar de executieplaats. Ook dit is symbolisch. De pootjes verwijzen naar de breekbaarheid van de mens, het fragiele, het verdwijnen in het niets …

In de dodencel wordt een filmische impressie gegeven van een veroordeelde die wacht op zijn executie. De handelingen die hij doet, zijn historisch correct (het eten van een laatste boterham, het schrijven van een brief, het roken van een sigaret en het wachten …). De film is echter geen reconstructie, maar wel een impressie. Ook hier willen we niet de indruk wekken dat het filmpje 'echt' is.

We hopen dat u – als inhoudelijk ambassadeur van deze site – zich kan vinden in dit verhaal. We zijn ervan overtuigd dat deze herinrichting de inhoudelijke draagkracht van deze site verhoogt en verduidelijkt. We zijn ook trots op het feit dat Erwin Mortier zich achter dit verhaal schaart met een nieuw gedicht.

In 2013 wordt nog een bezoekersgids uitgegeven, als sluitstuk van de herinrichting.

Met vriendelijke groeten
Annemie Morisse

In 1997 kregen de dodencellen en de executieplaats een herwaardering als WO 1-site. Vijftien jaar later volgt een update. De dodencellen worden teruggebracht tot hun naakte essentie, de plaats waar een ter dood veroordeelde zijn laatste uren doorbracht.
In de plannen voor het nieuwe stadhuis (1912) staan de afmetingen voor 'cellules et couloir', cellen en een gang. De muren zijn voorzien van schietgaten met een tralie ervoor. Er is een apart toilet. Kostprijs van de werken: net geen 220 000 frank. De cellen worden in oktober 1913 in gebruik genomen. Tijdens WO 1 brachten heel wat Belgische, Britse en Franse soldaten een of meerdere nachtjes door in deze cellen. Ze waren veroordeeld voor dronkenschap, ongehoorzaamheid, straatlawaai, omdat ze zich bevonden in een voor militairen verboden zone (meestal een café) of omdat ze wegbleven uit hun verblijfplaats. Sommigen lieten een spoor achter in de vorm van graffiti: tekeningen van rondborstige dames, schunnige opmerkingen, een naam gevolgd door een datum, een embleem … Voor een aantal soldaten was de cel een dodencel. Ze verbleven er de laatste nacht voor hun terechtstelling. De executie vond plaats op de binnenkoer van het stadhuis, bij het ochtendgloren, *shot at dawn*.
Vandaag blijven nog twee cellen over. De anderen moesten wijken voor de huidige toiletten, met ingang via het binnenplein. Heemkundige Willy Tillie herinnert zich dat de celdeuren in 1988 verhuisden naar het politiekantoor in de Veurnestraat. Vandaag is de technische dienst op die locatie gehuisvest. De celdeuren zijn vervangen. De twee overgebleven cellen in het stadhuis werden volgens Tillie nog gebruikt tot in de jaren 1970. De cel die uitgeeft op het binnenplein was nog effectief een gevangeniscel. De cel langs de Guido Gezellestraat werd een tijdlang gebruikt als opslagplaats voor het archief.
Bij de herinrichting van deze WO 1-site is gestreefd naar een grotere belevingswaarde. De ene cel gaat dicht. De bezoeker kijkt binnen door een spleet in de celdeur. Hij ziet een filmische impressie van het wachten. Hoe beleef je die laatste momenten? De vraag overstijgt het louter historische verhaal. De andere cel is wel toegankelijk. De graffiti wordt er uitgelicht. In de gang tussen beide cellen komen een tekstpaneel en een folderhouder.
De executiepaal is verplaatst en daardoor duidelijk zichtbaar vanuit de dodencel. Een zitbank en een wand – beiden in beton – omsluiten de paal en verhogen de grauwe intimiteit van deze executieplaats. Betonklinkers worden vervangen door kasseien, met hier en daar de afdruk van een vogelpootje. Het is een referentie naar de breekbaarheid van de mens. Een vers van Erwin Mortier legt de diepere dimensie van deze site bloot.

Licht, grauw licht.
De sleetse nacht
barst in me open en versterft.
Mijn handen rond het glas -
mijn laatste.
De priester met zijn god,
de dokter met zijn opium.
Moeder van god.
Ze zal nu opstaan, haar voeten
warmen aan de kolen.
Ze zal zich omdraaien in de lakens.
Mik niet op mij jongens,
Mik op het witte
linnen op mijn borst
Licht, grauw licht
etst woorden, schrale

woorden in de wanden.
Erwin Mortier

Gevangeniscel – Dodencel

Executie bij het ochtendgloren

Deze gevangeniscellen dateren uit 1913.
Tijdens de Eerste Wereldoorlog brengen heel wat Belgische, Britse en Franse soldaten hier een of meerdere nachten door. Ze zijn veroordeeld voor dronkenschap of voor het wegblijven uit hun soldatenkwartier. Ook wie betrapt wordt op cafébezoek tijdens verboden uren riskeert een celstraf.
Sommigen laten een spoor achter in de vorm van graffiti: tekeningen van rondborstige dames, een naam of een datum, schunnige opmerkingen, een verwijzing naar het regiment, …
Voor een aantal soldaten is dit de dodencel. Hier brengen ze hun laatste uren door, wachtend op de executie. De terechtstelling vindt plaats op de binnenkoer van het stadhuis, bij het ochtendgloren. Zeker vier militairen zijn op dit binnenplein geëxecuteerd. Ze liggen begraven op Poperinghe New Military Cemetery. Op deze begraafplaats rusten zeventien gefusilleerden, een triest record.
Albert Botfield, 28 jaar, soldaat bij het 9de bataljon South Staffordshire Regiment. Op 21 september 1916 ontploft een granaat in de loopgraaf nabij Pozières, Frankrijk. Botfield rent weg en keert pas de volgende ochtend terug naar het kamp. Hij wordt veroordeeld voor lafheid. De executie vindt plaats op 18 oktober 1916 om 5.50 uur ’s morgens.

William Simmonds, 23 jaar, soldaat bij het 23ste bataljon Middlesex Regiment.
Op 30 september 1916 rukt hij samen met zijn peloton op naar de frontlinie nabij Longueval, Frankrijk. Er is een granaataanval en Simmonds loopt weg. Weken later wordt hij opgepakt langs de spoorweg. Simmonds wordt veroordeeld voor desertie met het doel "gevaar te ontlopen". De terechtstelling vindt plaats op 1 december 1916 om 7 uur 's morgens.
Eric Poole, 31 jaar, onderluitenant bij het 11de bataljon West Yorkshire Regiment. Hij wordt in juli 1916 in het hospitaal opgenomen met shell shock. Ondanks de angstaanvallen wordt hij teruggestuurd. Op 5 oktober arriveert het peloton van Poole in de frontlinie nabij Flers, Frankrijk. De onderluitenant zelf is verdwenen. Twee dagen later wordt hij opgepakt. Poole wordt ter dood veroordeeld voor desertie. Hij is de eerste officier van het Britse leger die daadwerkelijk wordt geëxecuteerd. De executie vindt plaats op 10 december 1916 om 7.25 uur 's morgens.
Herbert Morris, 17 jaar, soldaat bij het 6de bataljon van het British West Indies Regiment.
Op 20 augustus 1917 vertrekt de Jamaicaan samen met zijn peloton voor een werkopdracht ten noorden van Ieper. Herbert springt van de vrachtwagen en wordt later gearresteerd in Boulogne. "In mijn hoofd is het niet rustig. Ik kan het geluid van de kanonnen niet verdragen", zegt Herbert tijdens zijn proces. Morris wordt veroordeeld voor desertie. Het vonnis wordt uitgevoerd op 20 september 1917 om 6.10 uur 's morgens.

Herbert Morris; soldaat bij het zesde bataljon British West Indies Regiment
Beschuldigd van desertie en ter dood veroordeeld op 19 september 1917.
Geëxecuteerd op 20 september om 6.10 uur 's morgens op de binnenkoer van het stadhuis.
Herbert is een van de vier soldaten die met zekerheid op deze binnenkoer werden terechtgesteld. De andere drie zijn Albert Botfield (18/10/1916), Eric Poole (10/12/1916) en William Simmonds (01/12/1916).
Herbert is de zoon van Wiliam en Ophelia Morris. Hij groeit op in Riversdale, Jamaica. Herbert neemt vrijwillig dienst in december 1916. Hij is op dat moment zestien jaar. Herbert maakt deel uit van het British West Indies Regiment, een regiment bestaande uit voornamelijk zwarte soldaten. In West-Europa nemen ze niet actief deel aan de gevechten. Ze worden ingezet als werkeenheid.
Op 20 augustus 1917 is er zo een werkopdracht gepland. Er moet munitie geleverd worden voor artilleriegeschut vanuit Burnt Farm, een positie ten noorden van Ieper, op enkele honderden meter van de frontlinie. Herbert en zijn peloton vertrekken vanuit Poperinge met de vrachtwagen naar Essex Farm. Bij aankomst is Herbert verdwenen. Een dag later duikt hij op in Boulogne, enkel met de helm op, zonder geweer of gasuitrusting. Hij heeft ook geen verlofbriefje bij zich. Herbert wordt gearresteerd en teruggebracht naar het regimentskamp in Poperinge.
Op 7 september moet Herbert verschijnen voor de Field General Court Martial, de krijgsraad te velde. De locatie is een Reinforcement Camp, een rustkamp, even buiten Poperinge. Vijf getuigen leggen verklaringen af over Herberts verdwijning en arrestatie in Boulogne. De jongen is op zichzelf aangewezen bij zijn verdediging. "In mijn hoofd is het niet rustig. Ik kan het geluid van de kanonnen niet verdragen. Ik ben hiervoor bij de dokter geweest op 19 augustus, maar hij kon me niet helpen en gaf me ook geen medicijn."
In het tuchtrapport staan al twee strafvermeldingen: een boete voor een vechtpartij en veertien dagen Field Punishment n°1 voor onwettige afwezigheid. Bij Field Punishment n°1 wordt de veroordeelde geboeid en vastgemaakt aan bijvoorbeeld een wiel van een kanon, dit gedurende twee uren per dag. Herbert Morris kreeg de straf voor onwettige afwezigheid op 16 juli 1917. Ook toen dook hij op in Boulogne. Los van die strafbare feiten wordt Herbert door zijn oversten wel beschouwd als 'gemanierd' en met 'meer verstand dan vele anderen in zijn peloton.'

Herbert Morris wordt schuldig bevonden. Het is Douglas Haig, Brits opperbevelhebber aan het westelijk front, die het vonnis bekrachtigt. Herbert krijgt het verdict te horen op 19 september. Hij brengt de laatste nacht door in de cel van het stadhuis. Aalmoezenier Ramson staat hem bij. Hij schrijft een brief naar huis, zingt en bidt samen met de padre. Om vijf uur 's morgens keert Ramson terug naar de veroordeelde. Ook de medisch officier en de Captain van het vuurpeloton zijn aanwezig. Het motregent. Herbert wordt geboeid, krijgt een doek over het hoofd en een wit kartonnetje opgespeld, ter hoogte van zijn hart. Hij wordt vastgebonden aan de paal op de binnenkoer. Het vuurpeloton bestaat uit zeven zwarte en drie blanke soldaten. De Captain heft zijn hand op en er wordt aangelegd. Om 6.10 uur wordt Herbert Morris geëxecuteerd. De dokter stelt de dood vast. Het lichaam wordt op een brancard gelegd en bedekt met een deken. Morris wordt begraven in Poperinge New Military Cemetery.

Het executieverhaal is niet alleen een Brits verhaal. Ook in de andere legers werden soldaten terechtgesteld: 600 in het Franse leger, 48 in het Duitse, 750 in het Italiaanse, 35 in het Amerikaanse en 12 in het Belgische leger. Officiële aantallen voor de andere legers zijn er niet. Alleen de Australiërs hebben de executie nooit gehanteerd als militaire strafmaatregel.

We gingen natuurlijk ook eens kijken naar de heringerichte plaats.
Het moet gezegd, 't is sfeervol en symbolisch.
Het vroeger stuk 'hommelperse' dat door moest gaan als de 'authentieke' executiepaal is verdwenen en de oriëntatie is volledig veranderd.
Eigenaardig genoeg is het gedicht van Mortier in het Nederlands, waar we vroeger een zinsnede hadden in het Engels van Rudyard Kipling. Voor een site die gericht is op de Britse toerist was het misschien wel aangewezen geweest om toch voor de Engelstalige versie van het gedicht te gaan.
Nu, gezien het feit dat deze versie van het gedicht in de cellen te vinden is, kan men zich wel gemakkelijk aanpassen.
Ook de verwijzing naar de chinees, de 'laatste' die op de binnenplaats van het stadhuis zou geëxecuteerd zijn geweest, is verdwenen.
Hij wordt nu zelf niet meer opgenomen in het lijstje met vier die met zekerheid op de binnenplaats van het stadhuis zijn dood geschoten. Zijn verhaal is ook heel wat minder 'heldhaftig' aangezien hij veroordeeld werd tot de dood met de kogel omwille van het feit dat hij een Chinese collega had dood geschoten bij de opruimingswerken te Loker en dit na de oorlog in het jaar 1919.
Zijn graf ligt op het 'Old English cemetery' in de Deken DeBo – laan.
Daar kan dit verhaal nog altijd verteld worden.
Al bij al, het is een mooie 'impressie' die hier voor de Britse toeristen gerealiseerd werd.
Over de herinrichting van 'The Lijssenthoek cemetery' komen we in een later nummer van Doos Gazette terug.

Peter Rom, hij was heel zijn leven soldaat…

Jerome Verhaeghe is geboren te Poperinge op 22 augustus 1894. Hij was de zoon van Emile Verhaeghe en Leontine Boutez.
Zijn geboorteakte luidde als volgt:
Ten jare achttienhonderd vier en negentig, den dryentwintigsten augusti, ten twee ure namiddag, voor ons Stanislas Vandenberghe, schepen, aangewezen ambtenaar van den burgerlijken stand der stad Poperinghe, is gecompareerd Emilius Verhaeghe, oud negenentwintig jaren, werkman, geboren en wonende binnen dese stad, denwelken ons heeft vertoond een kind van het mannelijk geslacht, gisteren geboren ten zeven ure 's morgens in zyne woning sectie F, Arendstraat, van hem vertoonder en van Leontina Cornelia Boutez, zijne echtgenoote, oud zes en twintig jaren; kantwerkster, geboortig van Poperinghe, aan hetwelk hij verklaard heeft tge willen geven de voornamen van Jerome Cornelis.
Deeze verklaring en vertoning is gedaan in het bijwezen van Henri Fuytynck, oud acht en dertig jaeren, en van Justin Verwaerde , oud zes en dertig jaren, beide agenen van plitie, wonende binnen deze stad, dewelke alhier met ons ondertekend hebben, de vader heeft verklaard niet te kunnen teekenen door onkunde, na gedane overlezing van den tegenwoordigen akt.

Het "Arendstraatje' was in Poperinge bekend en berucht. Het was een nauw straatje dat van de Ieperstraat tot in de Nieuwstraat liep en dat onderbroken werd door de 'ijzeren route' of de spoorweg. Het had zijn naam te danken aan het feit dat op de hoek van dit straatje en de Ieperstraat eertijds een brouwerij geweest was die 'De Arend' heette.
Gekscherend werd het Arendstraatje rond 1900 ook wel het 'Adelstraatje' genoemd omdat drie van de gezinnen die daar woonden van 'adel' waren. Tenminste er woonde een gezin Dconinck, één Degraeve, een Baron. Met een koning, een graaf en een baron was er dus reden genoeg om dit straatje van Arendstraatje om te dopen naar Adelstraatje.

We vonden tussen de familiefoto's een foto terug waarop het huisje te zien is. De man met de strohoed is Peter Rom. Let op het vogelkooitje onder de 'dozinge' van de dakgoot.

Zoals we konden lezen in zijn geboorteakte kon Emilius, of Miel Verhaeghe noch lezen, noch schrijven, maar moest hij met zijn handen zijn kost verdienen.

In de krant 'Het weekblad van Yperen en het arrondissement' van de 28ste december 1895 lezen we twee artikels. Het eerste was van een schatgraver.
Verleden week was J.V., werkman, bezig met delven voor weterbuizen te leggen op het land van H.D. achter de herberg 'De Patrijs', toen hij op zekere plaats, en op eene kleine diepte met zijne spade op iets stak, denkende dat het een steen was, heeft hij er nevens gedolven, en hoe stond hij te zien dat het een aarden pot was die hij uitdelfde, waarin er verscheidene goudstukken waren, alsook zilverstukken en verscheidene gouden ringen. Men zegt dat onder de goudstukken er zich bevonden die de grootte hadden van een stuk van 5 franken in zilver, en dat deze de jaartallen dragen van 13, 14 en 1500, men zegt dat de vondst wel een waarde zou kunnen hebben van 7000 franken.
Het tweede echter ging over Emiel Verhaeghe, Peter Roms vader:
Emiel Verhaeghe, 28 jaar oud, werkman in de statie, droeg dinsdag zakken met suiker binnen in eene bakkerij. Opeens gleed hij uit, viel en brak zijne knie. De ongelukkige werd naar het hospitaal overgebracht en nevens zijn schoonvader gelegd, die er ook met een gebroken been ligt.
Van dan af noemde men Miel Verhaeghe, 'manken' Verhaeghe.

Peter Rom groeide tot hij één meter 63 centimeter was en ging naar de kouterschool maar veel 'gestudeerd' zal hij wel niet hebben, maar misschien wel veel 'geleerd'.
Voor de oorlog werkte hij als lattenplijter, een 'stiel' die hij geleerd had in Frankrijk. Zijn materiaal van 'lattensplieter', alle soorten van beitels, heeft nog heel lang bij hem thuis gelegen maar veel heeft hij daar wel niet mee gedaan.

Hij trok als jonge knaap van 16 als ‘fransman’ of werkman naar Frankrijk om in de chicorei te werken of het ‘bietenseizoen’ te doen.
Bij zijn papieren had hij altijd het ‘Krachtig gebed van Keizer Karel’ zitten, wat hij levenslang in zijn portefeuille bewaard heeft.
En dat ging als volgt:

Krachtig gebed van Keizer Karel tot het Heilig kruis en lijden van O.L. Heer Jezus Christus.
Dit gebed gevonden op het heilig graf van ons heere ten jaere 1505 en gezonden van den paus aan Keizer karel als hij ten strijde ging en gezonden te Sint Michael in Frankrijk daar gij het kunt vinden, wonderlijk schoon uitgedrukt met vergulde letters, wie dit gebed dagelijks leest of hoort lezen of over hem draagt zal niet haastelijk sterven, noch in geen water verdrinken, noch in geen vuur verbranden, noch geen fenijn zal hem hinderen, noch niet vallen in de handen zijner vijanden, noch in geen veldslagen overwonnen zijn. Als wanneer dat er een vrouw in de arbeid is van een kind, dat zij dit gebed leest of hoort lezen of over haar draagt, zij zal verlost worden van het kind en blijde moeder wezen en als het kind geboren is, legt dit gebed op zijn rechter zijde, het zal van veel ongelukken bevrijd zijn. Alwie dit gebed over hem draagt zal met geen vallende ziekte gekweld worden. Als gij op straat een persoon ziet vallen, die met St. jans of Cornelius ziekte gekwellen is, legt aanstonds dit gebed op zijn rechter zijde, hij zal opstaan en verblijd wezen en wie dit gebed schrijft aan t’een of t’ander huis, wordt van mij gebenedijd, zegt den heer, en die daarmede spot moet boetveerdig doen. Gelooft dit vastelijk, wat hier geschreven staat , want het is zoo vast als het heilig evangelie. Waar dit gebed in het huis is, kan geen schade geschieden van donder of bliksem en die dit gebed dagelijks leest of hoort lezen zal drie dagen oor zijn dood een teken hebben van God, en daaruit verstaan; dat is mijn sterfdag aanroeping, tot het Heilig kruis.
Gebenedijden heer Jezus Christus, gij zijt gestorven aan den galgenboom des kruis voor onze zonden allemaal. Ons Heilig kruis christe, zijt met mij.
Heilig kruis christi, zijt met een waarachtig licht voor mijne zaligheid.
Heilig kruis christi, keert en weert mij van alle snijdende zweerden.
Heilig kruis christi, keert mij van alle wapenen.
Heilig kruis christi, keert mij van alle kwaad.
Heilig kruis christi, start in mij alle goed
door het heilig kruis christi kom ik op de weer mijner zaligheid.
Heilig kruis christi, keert mij van alle nood en geeft mij het eeuwig leven
Heilig kruis christi, behoud mij van allen nood des lichaams.
Het heilig kruis christi aanbidde ik altoos.
O gekrusiten Jezus van Nazareth, ontferm u mijner of dat den loozen vijand mij mag vlieden, zienlijk en onzienlijk van nu tot in der eeuwigheid. Amen.
In de eere van jezus Christus dierbare bloedpassie en schandelijk dood in de eer van zijn verrijzens en goddelijk menschwording waardoor hij ons heeft willen brengen tot onze zielezaligheid
alzoo waarachtig als dat Jezus besneden is op den maandag,
alzoo waarachtig als de drie koningen offeranden deden op den 13de dag
alzoo waarachtig als Jezus is ten hemel opgeklommen, aoo dat den heer jezus mij wil bewaren tgen al mijn vijanden, zienelijk, mijne ziel tot het eeuwighe leven.
Wij bidden uw barmhartigheid, O heer dat ge gewerdig uw dienaeren en dienaressen met uw gratie versterken opdat in de uur des doods hun den vijand niet verover maar dat zij verdienen met uwe engelen een doorgang tot de eeuwige blijdschap te hebben.
Maria, moeder van genade, moeder van bermhertigheid, bescherm ons tegen den vijand en ontvang ons in de uur des doods.

Met dit gebed op zak trok hij zijn wijde wereld in. Allee toch tot in 't Fransche.

Op de 13de mei 1914, na een keuring, werd hij dienstplichtig en aangeduid voor het 9de linieregiment. Hij werd ingelijfd maar in onbepaald verlof gesteld tot dat zijn klas 14 zou opgeroepen worden.

Op de 9de augustus 1914 schreef men in 'De Poperingenaer' het volgende:

DE OORLOG.

Dinsdag 4 oogst, werd door Duitsland aan België de oorlog verklaard.
Wij leefden heir gelukkig on ons klein Vaderland. Wij verbaasden de wereld door onzen vooruitgang op alle gebied. Handel en nijverheid bloeiden, kunst en wetenschap stegen te n top, de vrede en de welstand heersten alom.
En dar, een reus, gebruik makend van de brutale macht, trots zijne herhaalde vriendschappelijk betuigingen, trots zijne beschermende eden en zijne vermeende genegenheid, overrompelt ons. Duitsland, dat machtig rijk, met wie wij jaren lang op vriendschappelijke voet hadden geleefd, valt ons te lijf als een schender van de heiligste beloften, als een vuigen eedverbreker omdat wij onze verplichtingen van onzijdig land willen naleven.
Het gevaar is groot en dringend de nood!

Met een gevoel van verontwaardiging staan al de Belgen recht als een man, bereid tot alle opoffering voor een en hetzelfde ideaal: het vaderland!
Op heden zijn alle veten vergeten. Op politiek gebied, konden de Belgen soms vinnige strijd voeren; Walen en Vlamingen konden verschillen van mening, maar nu het Vaderland in gevaar is, zijn alle misverstanden vergeten Walen, Brabanders, Limburgers en Vlamingen; edellieden en volk, allen staan geschaard rond den koning en rond de regering, bereid te strijden tot het uiterste tegen de schenner van onzen vaderlandse grond.
Wee aan u, Duitsland!
Wee aan u om de rampen die gij over ons land uitspreidt.
Wee aan u om de dood en de vernieling die gij rondstrooit!
Wel hoe, met uw protestants hert, aanroept gij den God van hemel en aarde om zegen over uwe wapens.
Wij zullen den hemel geweld aandoen, en smeken dat ons Vaderland zoveel mogelijk gespaard blijve, en uwe legerbenden verpletterd mogen worden.
Wij hebben het goede recht aan onze zijde!
Vooruit met moed en door Gods hulp, ten zege!
Leve de Koning! Leve het Vaderland!

We kennen nu de gang der zaken. De Duitsers vorderen langzaam maar zeker door on 'Vaderland' en rukken op naar Antwerpen. Hier in Poperinge is het eerste wat we van de oorlog zien, een gestaag aangroeiende stoet vluchtelingen.
Jerome Verhaeghe, een jonge twintiger, kan er ook niet onderuit. Hij wordt op de ***23ste september 1914*** *opgeroepen als milicien, soldaat 2° klasse, in onderhoud bij het instructiecentrum 3de legerdivisie. Hij moest naar Lier.*
Daar krijgen ze een 'kostuum' en een geweer.

Op de foto hieronder zien we Jerome Verhaeghe, hurkend, de tweede van links, heldhaftig mikkend met zijn geweer en met zijn klak op, gereed voor de strijd.

Na enkele dagen ging het naar Cherbourg en van daar naar Saint-Lo. Op de 15de oktober 1914 wordt hij immers naar het instructiecentrum te Saint-Lo (Normandië) gezonden om zijn opleiding tot soldaat te krijgen.

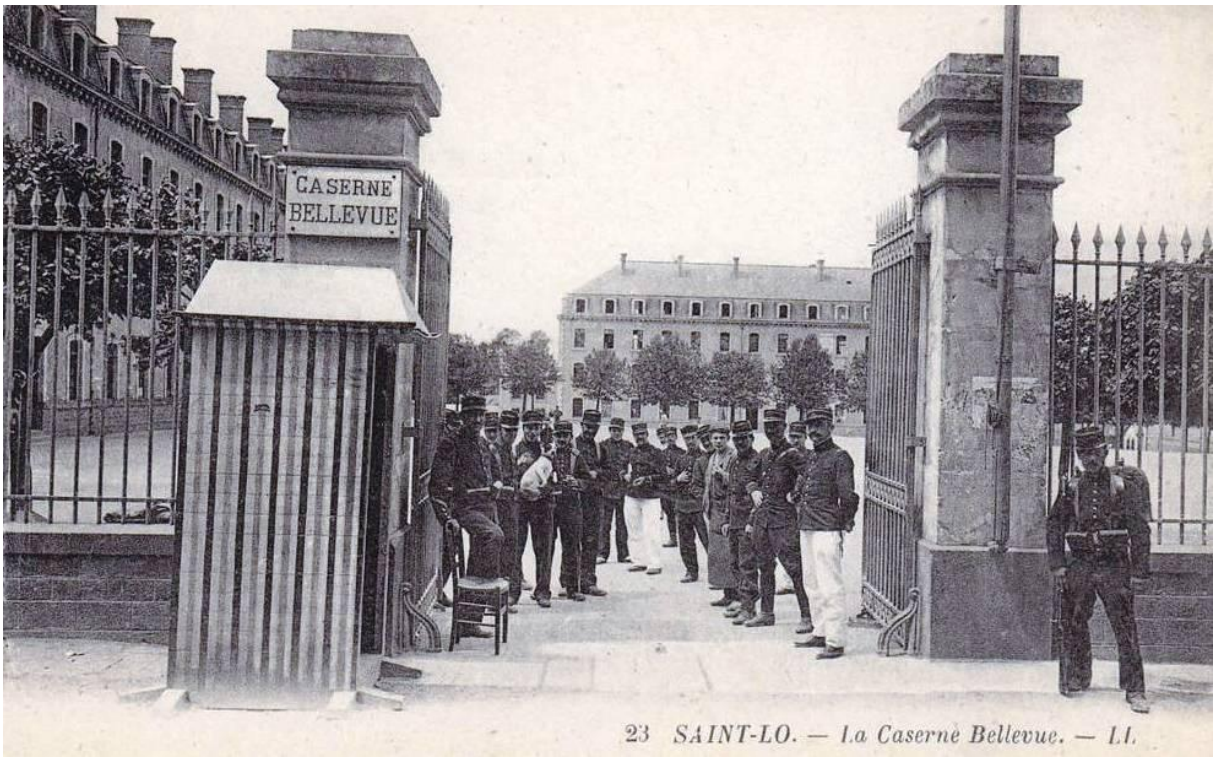

Daar in de kazerne 'Bellevue' krijgt hij een opleiding van 4 maanden om dan naar het front gestuurd te worden.

Op 18 oktober 1914 verscheen er in 'De Poperinghenaar' het volgende artikel.

ANTWERPEN IS GEVALLEN

Zietdaar het groote nieuws dezer week. Lange dacht men dat Antwerpen niet kon ingenomen worden ; men wist toen nog niet dat Duitschland zulke machtige kanonnen in zijn bezit had.

Na den val van Namen en Maubeuge, was in de militaire kringen voorzien dat Antwerpen het ook niet zou uithouden. Geen forten kunnen weerstaan aan de duitsche kanonnen 4 20. Na ongeveer 50.000 mannen verloren te hebben aan dooden voor de forten van Waelhem en Wavre St Catherine, zijn de vijanden er toch door geraakt en zoo zijn de duitschers vrijdag noen 9 October 1914 in Antwerpen binnengetreden. Toch zijn nog 24 forten ongeschonden op 35 en zij missen geene kans om den vijand duchtig te beschieten en hem te verplichten daar vele mannen en kanonnen bijeen te houden.

Het feit dat Antwerpen is ingenomen heeft op alle Belgen een pijnlijken indruk gemaakt. Toch is dit voor den algemeenen gang der zaken van weinig belang, en behoeven wij ons daarover niet te verontrusten.

Duitschland moest Antwerpen innemen om zijne bevolking, die begon ongerust te worden, over deze « groote » overwinning te kunnen spreken en intusschen te verzwijgen hoe het op geheel de lijn in Frankrijk achteruit geslagen wordt.

Maar Frankrijk en Engeland beloven ons Antwerpen en zelfs geheel ons land van alle duitschers te ontruimen, en op hun mogen wij rekenen.

Beter Antwerpen en Belgie in puinen vrij gevochten dan het ongeschonden en vrij gehouden door het opofferen van vrijheid en roem.

(Verder zullen onze Legers meer bijzonderheden over Antwerpen vernemen.)

Op de 19de februari 1915 wordt Jerome Verhaeghe ingezet bij het 9de linieregiment in de sector Pervijze. Zijn stamnummer is dan 76675. Daar zou hij verschillende maanden blijven.

351 GUERRE 1914-1915. — La Grande Place de Pervyse après le bombardement.
The War. — The Grand Place of Pervyse after the bombardment. — LL.

De omstandigheden waarin zij hun dienst moesten doen, waren abominabel.
Hij vatte het samen in één zin: ‘We stonden tot aan onze kapote in de moze’. Zijn ‘kapote’ was de lange overjas die ze in het leger gekregen hadden. En de ‘moze’ was de altijd aanwezige modder.
Het onderlopen van de IJzervlakte was ook voor onze soldaten een ‘koude douche’.
Op de foto hierlangs, genomen in de sector van Pervijse, zien we hoe dicht de stellingen bij de overgelopen Ijzer wel stonden.
Hun grootste vijand was in die maanden de ‘nattigheid’, de koude en natuurlijk de wel heel beperkte hygiëne die ze in

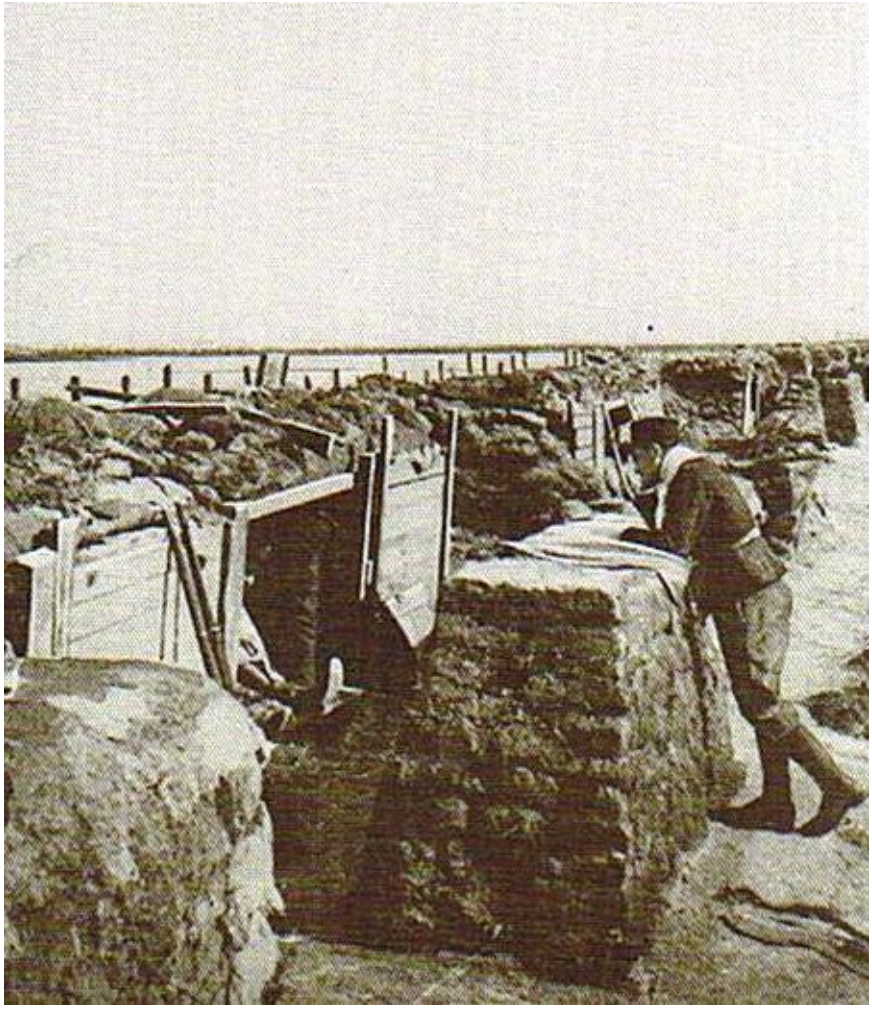

die omstandigheden konden beoefenen.
Hij zei ook: ‘Je moest alleszins niet in het leger gaan om goed te kunnen eten’.
Maar soms konden ze iets bij hun magere legerkost bij ‘fantaseren’.
Zo vertelde hij dat men ooit een ‘doodgevallen’ paard in de loopgraven had geslacht en dit vlees gebakken en gebraden. Deze ‘peerdebeafstick’ was een wel heel welgekomen afwisseling voor de trieste soep die men doorgaans te drinken kreeg.

Op de foto hierboven zien we Jerome Verhaeghe, als derde van rechts, aan het patatten jassen.
Centraal op deze foto staat het hondje, het rattenpakkertje van de compagnie.
Peter Rom vertelde later dat het dank zij dit hondje was dat toch nog zovelen ‘gezond’ uit de loopgraven geraakt zijn. Hij zorgde er voor dat de ratten in de loopgraven hen ’s nachts niet in de benen; of nog erger, in het gezicht, kwamen bijten. En zij hadden een heel goed rattenpakkertje, die dan ook door iedere soldaat in eer gehouden werd.
De ratten werden iedere ochtend geteld.
De dienst werd ook steeds ‘beter’ georganiseerd en de ‘wacht aan de IJzer’ werd bijna een routine.
Een beetje afhankelijk van de plaats waar men ‘zat’ waren er al meer of minder muggen.
Vandaar ook dat omzeggen iedere soldaat rookte; pijp of sigaretten.
Tijdens een moment van rust aan het front, zocht de soldaat één of andere schuilplaats op. Die waren vaak in de wanden van de loopgraven gegraven. Het waren kleine ruimtes, verstevigd door afval en van stro voorzien. De mannen sliepen heel dicht opeen om zich warm te houden.
Dijkbreuken en regen zorgden ervoor dat ook die plaatsen niet droog konden gehouden worden. Het stro dat maandenlang niet werd ververst trok ongedierte aan. De plaatsing van een houten vloer zorgde ervoor dat het water onder de grond kon doorsijpelen maar die ruimte diende algauw als stort van de soldaten.Hoewel door de legeroverheid werd opgelegd afval te storten achter de eerste linie, stapelde het afval in de ‘tranchees’ zich op.

Er werden lege conservenblikken, brood en andere etenswaren gedumpt. Dit afval trok de aandacht van heel wat ratten.
Ook het inundatiewater was verpest en vormde een broeihaard van bacteriën en ziektekiemen. Lijken en karkassen van dieren dreven in het water en spoelden aan tegen de borstweringen. In de zomer zorgde de hitte en de ontbinding voor een immense stank en trok het massaal ongedierte aan.De geschetste onhygiënische omstandigheden leiden tot het aantrekken van heel wat ongedierte: ratten, luizen, muggen en vliegen. Een eerste plaag was die van de ratten. De ratten bevonden zich overal, zowel in de loopgraven als in het kantonnement. Ze deden zich tegoed aan het afval en de voedselvoorraden. Het probleem was zo erg dat er zelfs beloningen werden gegeven per gedode rat. Luizen waren nog grotere boosdoeners. De beestjes waren klein, en kropen in de kleren en het haar. Temmerman verhaalt hun hardnekkigheid zo: "Mais nous étions débarrassés de ces accrochantes bestioles…jusqu'au moment où, le soir, nous retrouvions notre paille de couchage, qui, elle, toujours infestée, nous les refilait de plus belle!!!"[
Na de loopgravendienst genoten de soldaten wat rust. Daarvoor moesten ze kilometers achter het front een kamp opzoeken. Dit 'kamp' was vaak ondergebracht in een boerderij of een kerk. Het verblijf beperkte zich tot een onverwarmde ruimte gevuld met stro. De mannen legden zich met kleren aan te slapen. Telkens een nieuwe troep te rusten kwam, sliepen ze op hetzelfde onververste stro. Na verloop van tijd was het vuil en een paradijs voor ongedierte.

Ondanks alle voorzorgen wordt Jerome Verhaeghe toch gekwetst op de 11de oktober 1915.
Op de **12de oktober 1915** komt hij in de 'divisionaire infirmerie' terecht, wegens 'ziekte opgedaan tijdens de dienst'.
Vandaar vertrekt hij naar Fécamp in de Seine Maritime waar hij terecht komt in een herstellingsoord voor militairen.

Via de site 'Delcampe' vonden we een aantal beelden van dit 'sanatorium' waar gekwetste militairen opving.

SOCIÉTÉ FRANÇAISE DE SECOURS AUX BLESSÉS MILITAIRES
HOPITAL AUXILIAIRE N° 34 (*Croix Rouge*) Installé dans la partie artistique de la Bénédictine à Fécamp
Le Réfectoire

Op de 9de februari 1916 ging Jerome Verhaeghe terug naar het front waar hij nog steeds in Pervyse ingedeeld was en toen kon hij ook een helm op zijn hoofd zetten. Vanaf eind 1915 had het Belgisch leger immers zelfs helmen.
Vanaf de **10de mei 1916** kwam hij in de sector **Diksmuide** terecht waar hij onder andere in de beruchte 'Dodengang' kwam te zitten.

1914-1918 — Boyau de la Mort — Vue du Boyau de la Mort prise de la tranchée allemande.
Y. Yser — **I.** Inondations — **B.** Boyau de la Mort — **C.** Tranchée de communication en arrière et parrallèle. — **T.** Traverses en béton percées d'un couloir en chicane : elles avaient pour but de proteger contre les tirs d'enfilade venant de Tervaete et de localiser toute infiltration allemande.

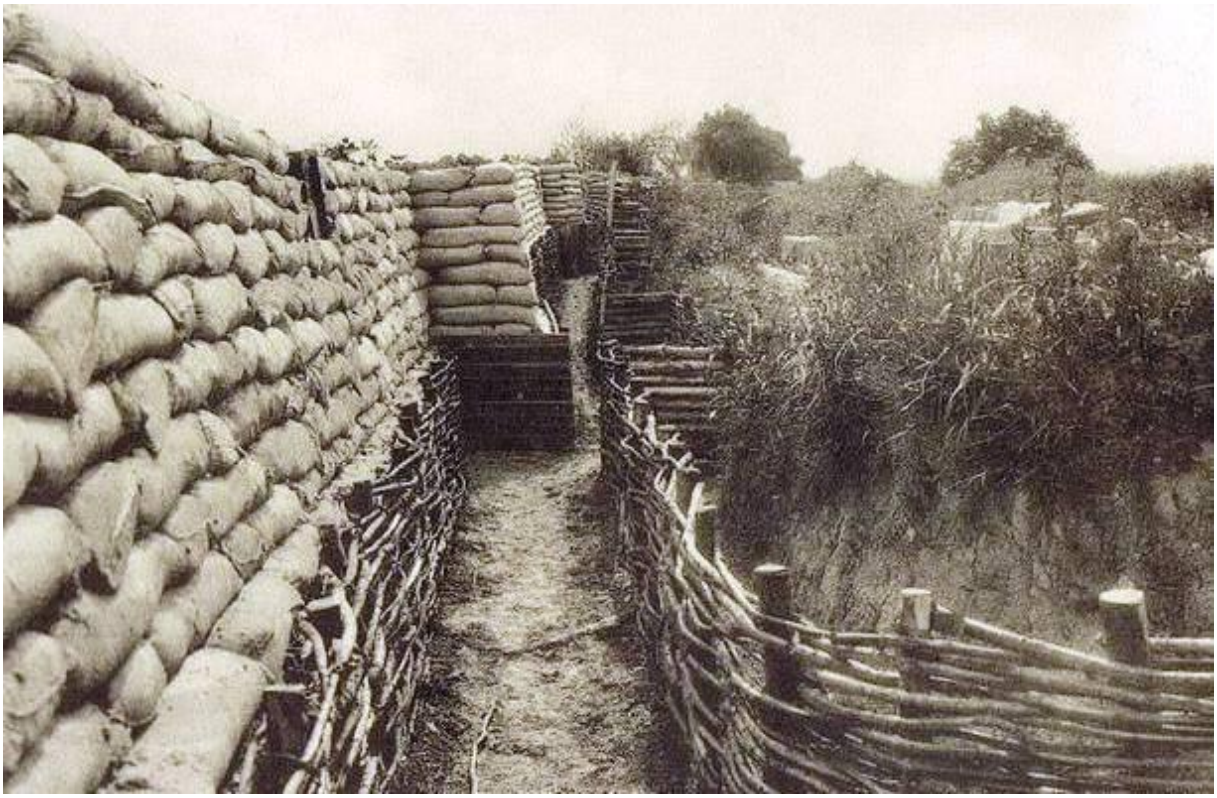

De gerestaureerde 'Dodengang' te Diksmuide.

Daarover vertelde Peter Rom steeds dezelfde klucht.
Wij zaten heel kort bij de Duitse linies. Soms konden we hen horen praten.
We gingen ook altijd kakken in die coté. Als de Duitsers ooit onze stelling zouden innemen, dan zouden zij eerst in onze stront terecht komen, en dan pas op onze vaderlandse grond.

Over de Kerst van het jaar 1916 vertelde Peter Rom een wel heel onwaarschijnlijk verhaal.
In het Belgisch leger wilde men wel, net zoals de jaren hiervoor, Kerst vieren met een Kerstbestand en een verbroedering met de Duitse vijand die tegenover hen lag.
Maar hij wilde, net zoals zo veel andere Vlaamse soldaten, die woonachtig waren achter het eigen front naar huis om bij zijn familie kerst te vieren.
Door de eigen linies naar huis keren, kon echter niet.
Peter Rom zei ooit: 'Het Belgisch leger? Dat stond achter het Vlaams leger om ons te beletten naar huis te gaan. Dat waren de frans sprekende officieren – die met een streep op de mouw – ons zouden neerschieten als we het beu waren; en we waren het altijd beu!'
En dus… vertelde hij, liet hij zich met nog een aantal andere soldaten van Poperinge, door de Duitsers, die aan de overkant lagen, in een bootje over de IJzer trekken. Daar stapten ze op één van de Duitse treintjes- die hen naar Ieper brachten, waar ze door het Brits front heen, naar Poperinge reisden.
En zo konden ze enkele dagen thuis bij de familie blijven.
Hij vertelde mij dit als waarheid, maar is dit een 'indianen-verhaal' of heeft hij werkelijk op deze manier enkele dagen 'illegaal' verlof genomen?

Toen hij op de 1ste januari 1917 'terug' in het leger zat, werd het regiment opnieuw georganiseerd en werd hij in het 15de linieregiment, 2de legerdivisie, 4de compagnie ingedeeld, in de sector Noordschote.

Op de 18de januari mag hij echter in ruste in De Panne. Op de 23ste februari komt hij weer naar de sector van Diksmuide.
In februari 1917 krijgt hij 10 dagen 'persoonlijk' verlof met behoud van soldij en een vergoeding voor brood en vlees.
In maart 1917 krijgt hij nogmaals een dergelijk verlof. Hij moest de 10de maart terug aan het front zijn, maar kwam pas de dag daarna, op de 11de opdagen.
Daarna kan hij nog eens op de 1ste juli in rust naar De Panne om dan op de 22ste juli in de sector van Nieuwcapelle ingezet te worden.
Vanaf de 1ste juli kreeg hij 'opslag', hij kreeg dan een bijkomende gevechtsvergoeding uitbetaald, de 'haute paie de guerre'.

Jerome Verhaeghe, hier op de foto met zijn vrienden soldaten; allen met een sigaret in de hand.

Op de **20ste augustus 191**7 krijgen we een nieuwe reorganisatie in het Belgisch leger en wordt hij ingedeeld in het **6de linieregiment** en in de 2de legerdivisie. Vanaf de 17de december 1917 komt hij weer in de sector van Ramskapelle en Pervyse terecht.
Zijn kapitein was Lecleir en zijn korporaal Leon Rombouts.

Het is in dit jaar 1917 dat hij twee lichte tuchtstraffen oploopt; één van twee dagen, en één van vier dagen afhouding van soldijbijslag.

Op de **26ste januari 1918** wordt hij ingedeeld in de 2de infanteriedivisie maar blijft in de 2de legerdivisie en in de zone van Ramskapelle en Pervyse.
Vanaf 10 mei mag hij in rust in Leisele.

Op de 29ste mei gaat hij naar de sector Boezinge – Brielen.
Vanaf 8 augustus gat hij in rust naar Stavele.
Vanaf 19 augustus gaat hij weer naar de zone Ramskapelle – Pervyse.

In september 1918 krijgen alle soldaten de brief van koning Albert te lezen:

Soldaten Gij gaat een machtige aanval doen op de vijandelijke stellingen.

Zij aan zij met uwe heldhaftige Fransche en Engelsche wapenpakkers, komt het u toe den overweldiger, die sedert meer dan vier jaar uwe broeders verdrukt, terug te drijven.
Het uur is beslissend.
Overal wijkt de Duitscher achteruit.
Soldaten
Toont u waardig van de heilige zaak onzer onafhankelijkheid, waardig vn ons verleden, waardig van ons ras.
Vertrouw stellig op de overwinning.
Vooruit voor't recht voor de vrijheid, voor 't roemrijk en onsterfelijk België.
ALBERT

En daarmee kon de soldaat ten aanval gaan voor het eindoffensief.
Reeds op de 4de september werden maatregelen genomen om de defensieve werkzaamheden te stoppen en de frontlijn offensief uit te rusten om de aanval optimaal te laten verlopen.
Vanaf de vertrekpunten worden nieuwe toegangswegen naar de eerste linies aangelegd: loopbruggen en spoorweglijnen uitgebreid. De opslagplaatsen met materieel, de gezondheidsdiensten en telefoonverbindingen worden heringericht om zo snel mogelijk te kunnen verplaatsen naargelang de troepen tijdens de gevechten zullen vooruit schuiven. Al deze werken dienen 's nachts te gebeuren.
Tegenover de legergroep Vlaanderen hebbende Duitsers hun verdedigingslinies diep uitgebouwd. Rond het Houthulstbos waarin de zware artillerie en de munitievoorraad is verscholen, hebben ze langs het noorden de Klerken Riegel en in het zuiden de Wald Riegel uitgebouwd. Bijna parallel met het Ieperleekanaal lopen drie opeenvolgende stellingen telkens op ongeveer vijf kilometer achter de frontlijn .

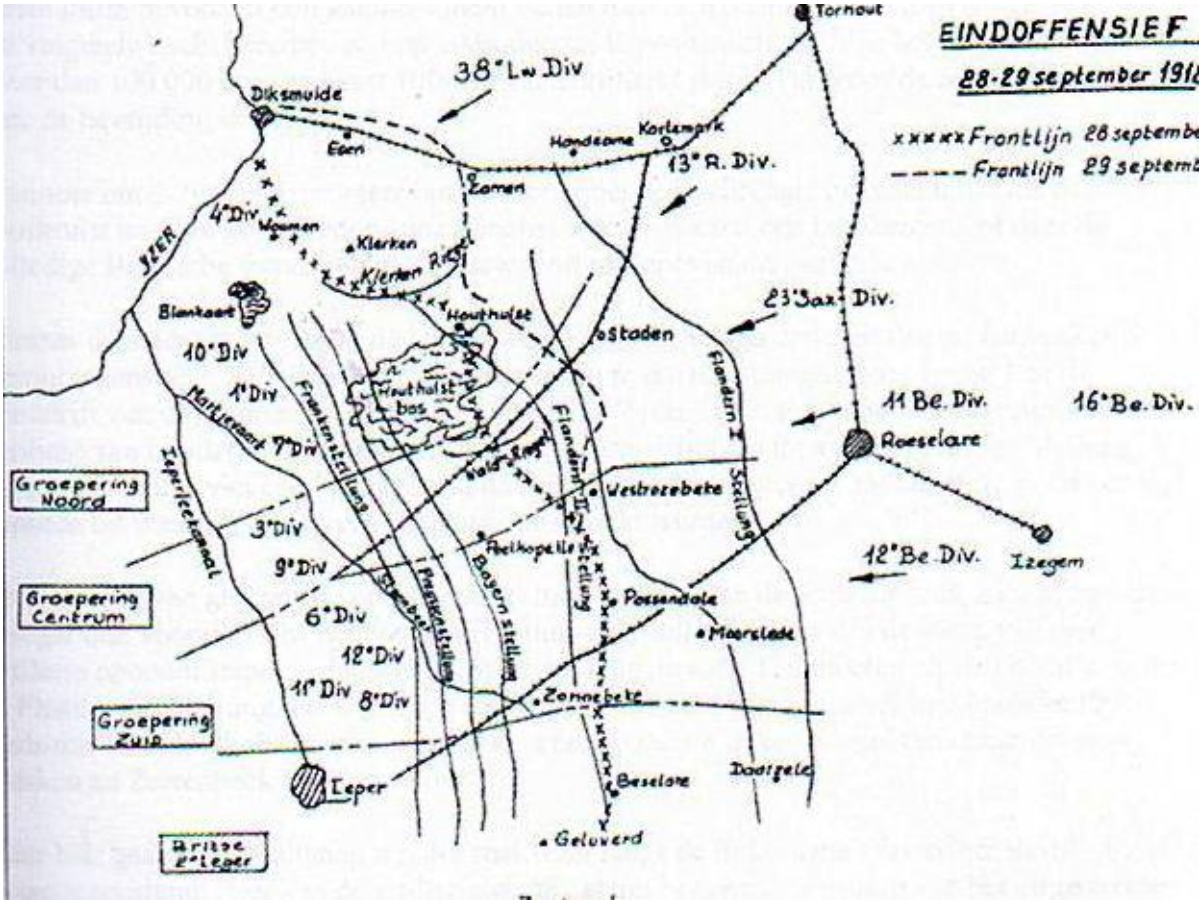

Tijdens de nacht van de 25ste op de 26ste september hebben de aanvalsdivisies welke zich nog niet in de eerste linies bevonden hun kantonnement verlaten en zich naar hun aanvalsposities begeven. De volgende nacht bereiken ze hun vooropgestelde posities en wachten het aanvalssignaal af.
Meer dan 100 000 man en haast 1000 stukken artillerie staan klaar voor de aanval.
Wanneer om 2.30 u. in de morgen van de **28ste september** een lichtkogel het nachtelijk duister doorkruist en deze gevolgd wordt door drie kanonschoten ontbrand een bombardement over de volledige Belgische frontlijn vanaf Nieuwpoort tot Ieper en dit gaat drie uur door.
Wanneer de soldaten om 5.30 u de loopgraven achter zich laten ondervinden zij aanvankelijk weinig tegenstand. Volgens planning moet het spervuur met een snelheid van honderd meter per drie minuten vooruitschuiven tot aan de Preussen Stellung.
Na een rustpauze van een kwartier zou de snelheid verlaagd worden tot honderd meter per vijf minuten tot wanneer de Bayers Stellung zou bereikt worden

Ook op de 29ste september gaat de aanval op de Duitse stellingen voort en boekt het Belgisch leger fors vooruitgang.
Ik hoor Peter Rom nog foeteren: Belgisch leger? Ja, 't Vlaams leger, we moesten wel naar 't bos van Houthulst; 't Belgisch leger stond achter ons. Wie niet liep werd door hen doodgeschoten.
De volledige doorbraak in het Duitse front wordt niet gerealiseerd. En een nieuw plan moet uitgewerkt worden om de Duitsers af te snijden van de kust en hen oostwaarts te drijven.
Op de 4de oktober 1918 probeerde men de toestand daarom wat te stabiliseren.
Op de 5de oktober komt Peter Rom en geheel de 2de divisie samen met de 3de en de 6de in de groepering Zuid terecht waar ook Franse troepen bijgevoegd worden, maar hij bleef in dezelfde modder liggen, waar hij lag.

Op **de 12de oktober** wordt hij getroffen door het gas. Hij moet in de modder gelegen hebben aan de '**Passchendaleberg'** toen de Duitsers in een tegenaanval een wolk 'gifgas' loslieten.

Feit is dat hij er door bevangen werd en hij daardoor, door een bindvliesontsteking, blind werd.
Van daaruit werd hij geëvacueerd naar **het Zuidhuis** te Woesten om van daar weggebracht te worden naar De Panne.
Het Zuidhuis bestaat nog altijd. en dus gingen wij even langs.

Het is in de stallingen dat ook Peter Rom enkele dagen lag alvorens naar De Panne verder gebracht te kunnen worden.

Eigenlijk is er niets op deze site die nog herinnert aan de Grooten Oorlog, of eigenlijk toch wel. De kapel die langs de dreef naar het erf staat is er gekomen in het jaar 1920.
In de witte driehoek boven aan de kapel staat er immers: 'Uit dank opgericht – 1920'.
De toenmalige boer heeft deze kapel laten oprichten omdat zijn zonen die naar het front moesten ook levend terug gekeerd zijn.
Dat zien we dan binnen de kapel.
Daar hangt er de spreuk:
Gij hebt Maria ons bevrijdt
Van al 't gevaar in oorlogstijd.

Het feit dat er hier ooit een 'hospitaal' huisde staat echter op geen enkele manier aangegeven.

Daar kwam hij heel waarschijnlijk terecht in 'De Oceaan' het veldhospitaal van dokter Depage.
De Ieperling **Leo Raekelboom** schreef in zijn dichtbundel 'Doornekrone' (uitgegeven in 1919) de volgende impressie over dit Hospitaal:

Zonnestreel
het hospitaal 'De oceaan'

't was vroeger 't huis
van lust
Waar 't volk in klank
en praal
Den zomer sleet bij 't
strand
In kommerloze dagen
En aan een feestgewoel
Een valse rust kwam
vragen
Doch de oorlog barste los
En 't werd een hospitaal

En traag glijdt hier de tijd…
In 't ruim der grote zaal
Is alles stil en wit
Zij lijden, zonder klagen
De koene jongens die
Den dood in de ogen zagen
En fluistren zacht hun woord
Van hoop in heldentaal

De gloed van 't avondvuur
Stroomt schetterend door de ruiten
Van 't stille ziekenhuis
En dwingt den blik naar buiten
Op 't heerlijk schouwspel van
De zon, die ondergaat
De zee klutst scherven goud
Op paarlemoeren golven
Als werden uit haar grond
Haar schatten opgedolven

En strelend legt de zee
Een blos op elk gelaat

De Panne – september 1917

Het was ook daar dat koningen Elisabeth enkele uren per dag kwam helpen bij de verzorging van de gekwetsten. Vandaar ging Peter Rom naar St. Pierre Calais waar hij op de 22ste oktober 1918 arriveert en verder verzorgd werd.
Daar verbleef hij tot in augustus 1919 waarna hij naar Cherbourg werd gebracht om in oktober naar Le Mans te verhuizen. Op de 11de november vertrekt hij dan daar opnieuw en kan hij naar huis.
Hij wordt gedemobiliseerd op de 7de oktober 1919.

Na de oorlog bleef hij in zekere zin bij het leger. Hij kreeg werk bij het opruimen van de vele obussen en bommen die in de Westhoek overal rond lagen.
Ook hierover vertelde hij mij iets eigenaardig.
Blijkbaar moesten zij de bommen die ze vonden, op vele plaatsen gewoon in de grond gaan 'begraven'. Onder andere moest hij de Robaartbeek in Poperinge 'open gaan smyten'. Daarna werden daar de obussen zorgvuldig ingelegd, om daarna de beek terug toe te gooien.
Als dat klopt dan moet er daar nog heel wat oorlogsmunitie liggen

Peter Rom vertelde graag over zijn oorlog. Heel zijn leven lang hield hij twee gasmaskers bij, hangend in zijn werkplaats en hij legde mij zorgvuldig hij hoe je deze maskers moest aandoen en hoe je met die gele blaadjes kon zien of er al dan niet gas aanwezig was.
Zijn eretekens hingen in een kadertje in de voorplaats, naast de T.V.
Hij had de volgende zes eretekens hangen:
Ridder in de kroonorde met gekruiste zwaarden, orde van Leopold II – ridderkruis met gekruiste zwaarden, het oorlogskruis 1914 – 1918 met palm, het vuurkruis 1914 – 1918, de herinneringsmedaille 1914 – 1918, de overwinningsmedaille 1914 – 1918.
Hij werd 'vereerd' met 7 frontstrepen en 1 kwetsuurstreep.

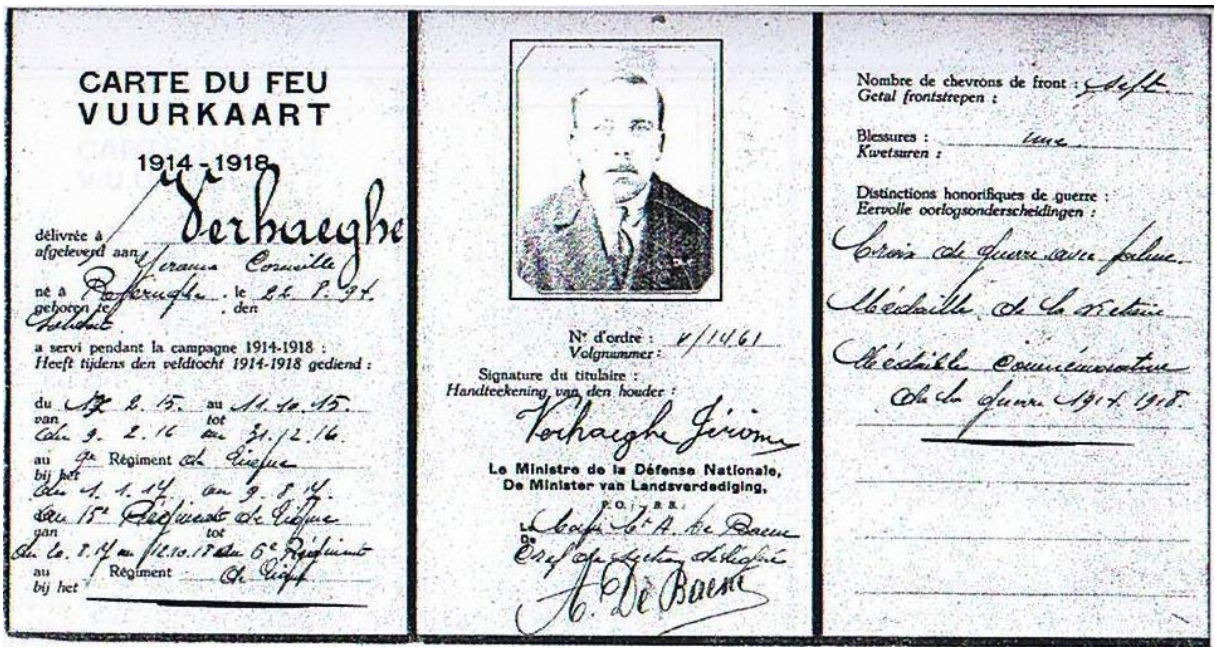
CARTE DU FEU
VUURKAART
1914 - 1918
délivrée à / afgeleverd aan Verhaeghe Germain Camille
né à / geboren te Poperinghe le / den 22 P. 94
a servi pendant la campagne 1914-1918 : / Heeft tijdens den veldtocht 1914-1918 gediend :
du / van 22. 2. 15 au / tot 11. 10. 15
au / bij het 9e Régiment de Ligne
du / van 9. 2. 16 au / tot 31. 12. 16
au / bij het 15e Régiment de Ligne
du / van 1. 1. 17 au / tot 11. 10. 18
au / bij het 6e Régiment de Ligne
N° d'ordre : / Volgnummer : V/14.61
Signature du titulaire : / Handteekening van den houder :
Verhaeghe Jérôme
Le Ministre de la Défense Nationale, / De Minister van Landsverdediging,
P. O. / Z. D.
Le Chef de la 6e A. de Baere
De Chef der zesde afdeling
A. De Baere
Nombre de chevrons de front : / Getal frontstrepen : 7 sept.
Blessures : / Kwetsuren : une
Distinctions honorifiques de guerre : / Eervolle oorlogsonderscheidingen :
Croix de Guerre avec palme.
Médaille de la Victoire
Médaille commémorative / de la Guerre 1914 1918.

Hij was bij de VOS-sen, de Vlaamse Oud Strijders aangesloten en kwam dan ook geregeld in Petit Paris, waar deze hun lokaal hadden.
Na heel wat over en weer geschrijf kreeg Peter Rom in 1933 een klein oorlogspensioen omwille van de 10% invaliditeit dat hij de rest van zijn leven is blijven behouden.

Het moet gebeurd zijn rond 1960 toen de toenmalige burgemeester Desagher, Baard Sagher, zoals hij in het Poperingse genoemd werd, hem een brief stuurde, dat hij nog een 'medaille' mocht komen halen. Maar daar voor diende hij 300 frank te betalen.
Naar aanleiding hiervan maakte ik het volgende gedicht.
Pether Colpaert zette dit op muziek en nu brengen we dit geregeld met de Westhoekvertellers.

Peter Rom

Peter Rom
Was in veertien achtiene soldaet
't wos è geweun piot
En 'k peisen oek geen 'eld
Moar "t zat in zyn kop
Lyk è vyze vast édraeid
Datt'n er heel zyn lev'n
È van verteld

En è zei ie toen
We wor'n benauwd en zeker niet stoet
Neye, je moe zker noit
Naer è 'n oorloghe verlang'n
't is niet weerd
Nog vor gin médaille van goed
En ne keek noar zyn médailles
Die in è koader ang'n

En op è dag
Schreiv'n burgemeester n'em è brief
Dat'n nog è médaille
Muchte kom'n oal'n
Moar vanoenger stoend 'er
Of dat'n osjeblief
Doar voor'n drie hoenderd frank
Zoe will'n betoal'n

Peter Rom è niet éwist
È wos ie veel te kwoad
En né van toen of
Moar weinig meer van n'oorloghe verteld
't wos è geweun piot
È geweun soldoat
Mar 'k peize'n nu
't wos toch è n' eld.

En anke weere keer'n naor de streke

Woar datt’n oorloghe nog bestoat
In die rek’n krusjes
In die rek’n soldaet’n
‘k peizen toen op Peter Rom
É wos ie heel zyn lev’n soldoat
En de dieje in de groend
’t woaer ’n allemoale zyn moat’n.

Nummer 125 **Doos Gazette**
december 2012
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Hy zal geen potten meer breken.

Dat is, hy heeft geen krachten meer, om iets te bedryven. Om aarden potten tot ſcherven te maken, behoeft geen groote kracht. Zo zegt men ook: *Hy kan niet een veér van den mond blaazen. Hy kan niet een ſtroo in ſtukken byten.*

Uit 'De nederduitsche spreekwoorden' door Carolus Tuinman – 1720

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 560 lezers

Beste abonnee

Ik kreeg van **Pether Colpaert** het volgende mailtje:
Ziet er zeer mooi uit ivm **Peter Rom,** boeiend !!!
Je mag je Gazetteleden gerust ook de link Peter Rom - Do en Pether doorgeven. Zo rond minuut 5 start het liedje
zeg er best wel bij dat het geen ideale opname noch uitvoering is, maar toch een idee geeft.
groetjes
Pether

Om het liedje te horen moet je dus Ctrl indrukken en ondertussen 'enteren'.

In dit decembernummer van Doos Gazette brengen we eerst een bijdrage van de Provenaar **Tim Denecker** die een prachtige brief terugvond van Pascal Bailleul betreffende marucie Boerhave, een 'Franse' soldaat van de Grooten Oorlog.
Tim, heel hartelijk bedankt voor deze bijdrage!
Daarna krijgen jullie een 'oorlogskerstverhaal' van wijlen **Elie Balduck** dat zich afspeelt in Zonnebeke en Ieper.
En dat laten we volgen met een **Kerstlied** uit het jaar 1914.
Daarna heb ik nog een oud Kerstlied doorgekregen van **Franz Vanzieleghem,** schrijver, zanger en culturele mens.
Achteraan dit nummer zit het 5de en laatste deel van het boek '**Oud Vlaanderland'** van **Juliaan Claerhout.** Daarmee sluiten we dit boek af.

"Mort pour la France": Maurice Boerhave (1891-1914)[1]

Tim Denecker

Maurice François Boerhave werd op 27 september 1891 geboren in het Noord-Franse Boeschepe. Tijdens het eerste oorlogsjaar schreef de jonge rekruut vanop verschillende plaatsen in Frankrijk brieven aan zijn ouders. In deze brieven (bewaard in privécollectie) schreef hij telkens dat hij in goede gezondheid verkeerde, maar hij beklaagde er zich herhaaldelijk over dat hij nooit antwoord kreeg – wellicht konden de brieven van zijn ouders hem door omstandigheden nooit bereiken. Op 7 december 1914 stuurde hij hun voor de laatste keer een brief, waarin hij nogmaals om een reactie vroeg. Volgens een brief van zijn kameraad, Pascal Bailleul, gedateerd op 18 januari 1915 en gericht aan de ouders van Maurice, sneuvelde hij in de ochtend van vrijdag 11 december 1914. Of zoals het verwoord wordt op de begeleidende brief bij zijn posthume militaire medaille (document 1): 'MORT POUR LA FRANCE [...] Tué glorieusement, le 10 [!] décembre 1914 à son poste de combat, à Saint-Hubert'.

Hieronder, in vertaling, de brief die Pascal Bailleul schreef aan de ouders van Maurice Boerhave (document 2). In deze brief beloofde Pascal Bailleul dat hij op bezoek zou komen als hij het geluk zou hebben om de oorlog te overleven. Hij sneuvelde echter op 5 april 1915.[2]

'Passavant', 18 januari '15

Beste mijnheer Boerhave,
Beste mevrouw,

Uw brief van 28 november heb ik ontvangen op 3 januari. Deze vertraging is te wijten aan mijn terugkeer naar het front. Ik heb de brief beantwoord, zij het met een vertraging van ongeveer zes weken.

U zult me verontschuldigen voor de vertraging die ik me veroorloofd heb om u van antwoord te zijn, maar geloof me, mijn beste mijnheer en mevrouw: deze vertraging is helemaal niet gewild, het zijn de militaire operaties die me ertoe gedwongen hebben, want in de loopgraven doet men niet wat men wil. Desondanks ben ik u niet vergeten, elke dag dacht ik aan u, en ik profiteer van enkele dagen verlof om u te schrijven.

Bij het ontvangen van uw brief was ik zodanig aangegrepen dat ik mijn tranen niet kon bedwingen. Deze brief, die voor de dierbare Maurice bestemd was, heb ik hem niet kunnen overhandigen. U zult immers zonder twijfel weten dat uw betreurde zoon, mijn goeie vriend, gevallen is op het veld van eer, in de ochtend van vrijdag 11 december. Ik hoop dat u er dadelijk over werd ingelicht.

Maar, beste mijnheer en mevrouw, ik hoop dat u de moed niet verliest bij deze beproeving, want ik bewonder de goeie Maurice ten zeerste; hij is gevallen tegenover de vijand en hij heeft zijn plicht als goed soldaat tot op het laatste ogenblik vervuld. Hij is bovendien gestorven terwijl hij een kruisteken maakte; in zijn korte doodstrijd is hij zijn God en zijn familie niet vergeten. Ik heb hem zien vallen, en toen heb ik enkele gebeden

[1] Een kortere versie van deze bijdrage verscheen in 2004 online op: http://www.wo1.be.
[2] Bron: http://www.memoiredeshommes.sga.defense.gouv.fr.

gezegd voor de rust van zijn ziel, en vervolgens heb ik een klein onderdeel van zijn uitrusting begraven. En als ik het geluk heb te overleven, zal het me na de oorlog zeer verheugen zelf bij u langs te komen om u dit voorwerp terug te geven ter herinnering aan de dierbare overledene.

Laat het u een troost wezen dat uw zoon gestorven is als een goed soldaat en een goed christen.

Beste mijnheer, ik heb in uw brief van 28 november vastgesteld dat een postwissel van 20 frank op de brief zou volgen. Intussen zijn we 18 januari en ik heb die postwissel nog niet ontvangen. Ik vraag me af wat er met die postwissel gebeurd is. Het zou erg vriendelijk van u zijn me zo gauw mogelijk te laten weten welk soort briefwissel dat was. Was dat een Franse of een gewone briefwissel? Was dat in een brief? Ik hoop dat u me erover inlicht zodra u kunt.

Ik eindig met u te verzoeken mijn vriendschappelijke groeten te aanvaarden en u te vragen de moed niet te veel te verliezen aangezien ik graag geloof dat de dierbare Maurice tot de gelukzaligen gerekend mag worden. En wees ervan overtuigd dat zijn herinnering levendig zal blijven en zijn naam altijd in mijn geheugen gegrift zal blijven.

Laten we samen bidden voor de dierbare overledene, en dat God een wachter mag zijn voor het leven. Ik zal verheugd zijn u een bezoek te brengen en wat te praten over onze dierbare Maurice.

Ik zal de hierboven gevraagde inlichtingen afwachten.

Tot uw dienst,

Pascal Bailleul
91e regiment
3e bataljon -12e compagnie
Ergens te velde

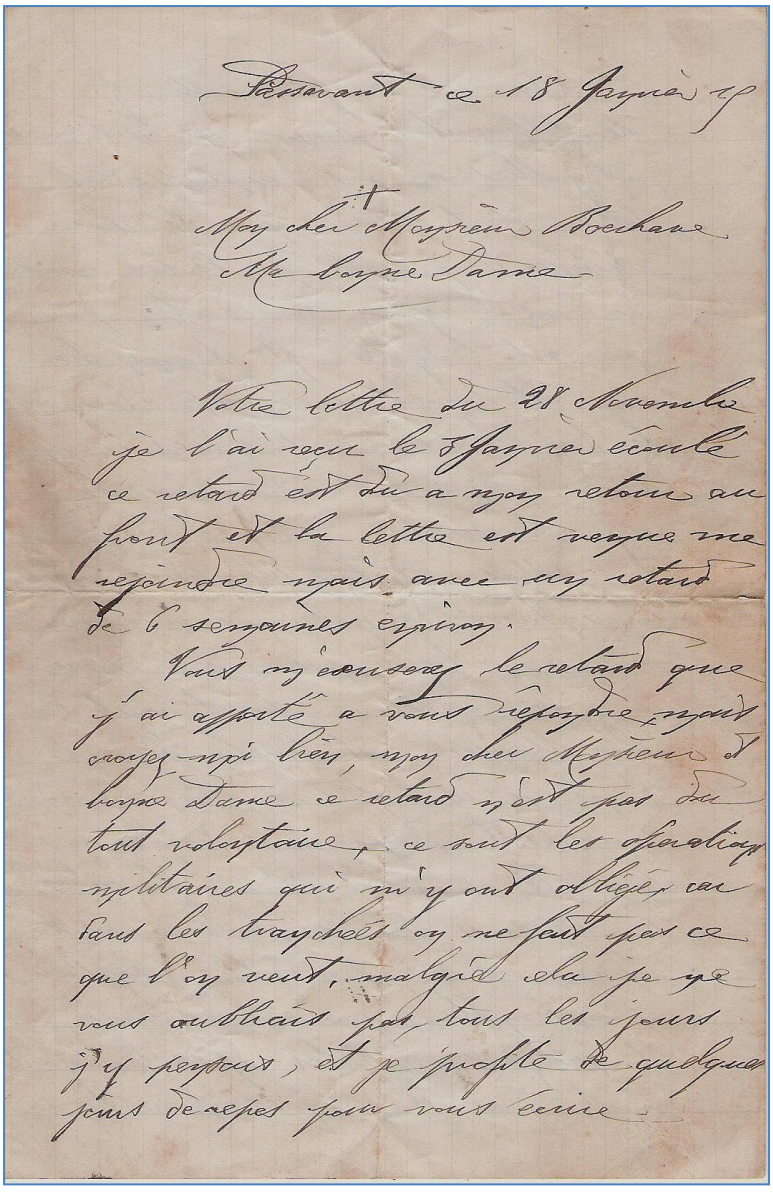

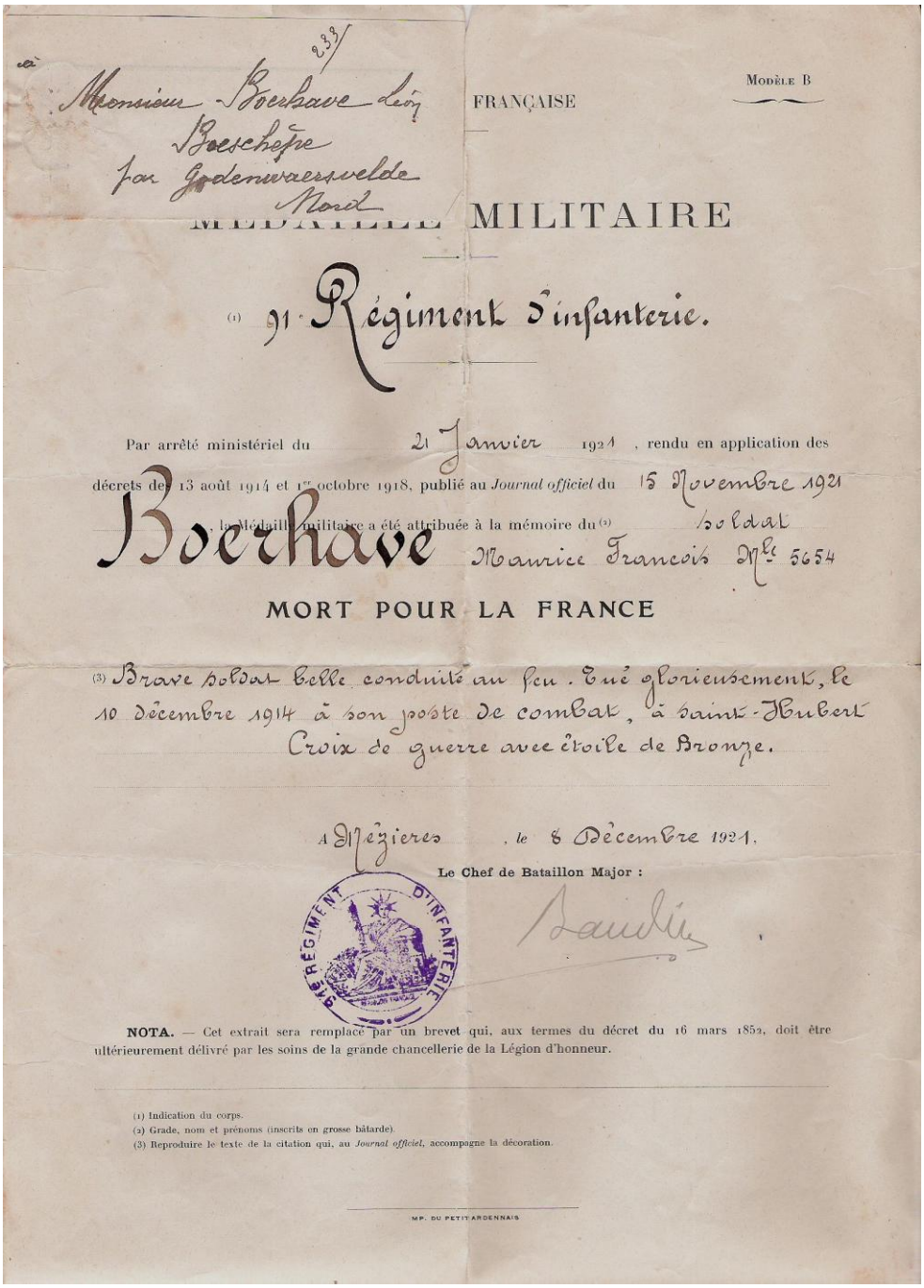

à

Monsieur Boerhave Léon
Boeschepe
par Godewaersvelde
Nord

238/

FRANÇAISE

MODÈLE B

MEDAILLE MILITAIRE

(1) 91e Régiment d'Infanterie.

Par arrêté ministériel du 21 Janvier 1921, rendu en application des décrets des 13 août 1914 et 1er octobre 1918, publié au *Journal officiel* du 15 Novembre 1921

la Médaille militaire a été attribuée à la mémoire du (2) Soldat Maurice François Mle 5654

Boerhave

MORT POUR LA FRANCE

(3) Brave soldat belle conduite au feu. Tué glorieusement, le 10 décembre 1914 à son poste de combat, à Saint-Hubert
Croix de guerre avec étoile de Bronze.

A Mézières, le 8 Décembre 1921.

Le Chef de Bataillon Major :

91e RÉGIMENT D'INFANTERIE

NOTA. — Cet extrait sera remplacé par un brevet qui, aux termes du décret du 16 mars 1852, doit être ultérieurement délivré par les soins de la grande chancellerie de la Légion d'honneur.

(1) Indication du corps.
(2) Grade, nom et prénoms (inscrits en grosse bâtarde).
(3) Reproduire le texte de la citation qui, au *Journal officiel*, accompagne la décoration.

IMP. DU PETIT ARDENNAIS

Enkele documenten (alle uit privécollectie).

(1) De brief van Pascal Bailleul

(2) De begeleidende brief bij de posthume militaire medaille voor Maurice Boerhave (1921).

Een oorlogskerstverhaal van **Elie Balduck**

Elie Balduck is geboren in het jaar 1932. Hij stierf op de 1ste april 2012.
Hij wasgehuwd met Andrea Denuwelaere, vader van twee kinderen en grootvader van 5 kleinkinderen.
*Hij schreef en publiceerde in 1968 het boek '**Leven en creperen'**.*
Hij was onderwijzer in Zonneke en gediplomeerd gids van de West-Vlaamse Gidsenkring, bestuurslid van de Keurbroederschap 'De Witte Ranke en sedert 1982 lid van de orde van Driekoningen.
Elie Balduck publiceerde het onderstaande in 'De IIzerbode' *van december 1989.*
Marnick Storme *herwerkte het en publiceerde zijn versie in de Gidsenkroniek* 'Westland' *van november 2012, waar ik het leerde kennen. Ik vroeg hem toelating om zijn artikel ook in 'Doos Gazette' te publiceren, maar na lezing van Balducks eigen artikel, kies ik nu toch voor de authenticiteit van Balducks originele versie.*
Toen kreeg zijn verhaal de volgende titel mee:

Kerstavond, vijfenzeventig jaar geleden

Vijfenzeventig jaar geleden werd de Westhoek vier jaar lang het inferno van de Eerste Wereldoorlog.
Op dinsdag **20 oktober 1914** werden de laatste burgers van Zonnebeke geëvacueerd onder een helse regen van vuur en verwoesting die de Duitse troepen vooraf ging. De majestueuze parochiekerk, het enig bouwsel van de eeuwenoude Augustijnerabdij uit 1072, dat de Franse plunderingen en vernielingen eind 18° eeuw, had overleefd, werd het mikpunt van het Duitse artillerievuur.
Diezelfde dinsdag, in de vroege morgen, stortte Rieten Ghooghes molen op de Broodseindeberg als een kaartenhuisje in elkaar.

Margriet, een jong en fleurig ding, vluchtte op ’t zelfde en ’t eigenste moment met haar moeder hals over kop drie kilometer verderop naar tante Febronie die naast het klooster een schepwinkeltje had.
Vader en broer Sylvère bleven op de Brooseinde achter om voor de beesten te zorgen en op ’t hof te letten.

Wat er restte kerk van Zonnebeke na het bombardement.

Margriet liep over en weer naar ’t klooster, waar deerlijk verminkte en zwaargekwetste soldaten werden binnengedragen. In de avondschemering vluchtten moeder en tante, drie kloosterzustes en margriet, nadat zij daartoe werden verplicht door een Franse luitenant, richting Ieper.
In het tumult van ’t krijgsgebeuren en door de duisternis misleid, geraakten zij geïsoleerd van elkaar zodat Margriet in de late avond alleen, als wees, te Ieper voor de deur van ’t klooster der Arme Klaren stond. Zij werd er de beschermelinge van een Spaanse non van adellijke bloede. De oorlog bleef voortduren.

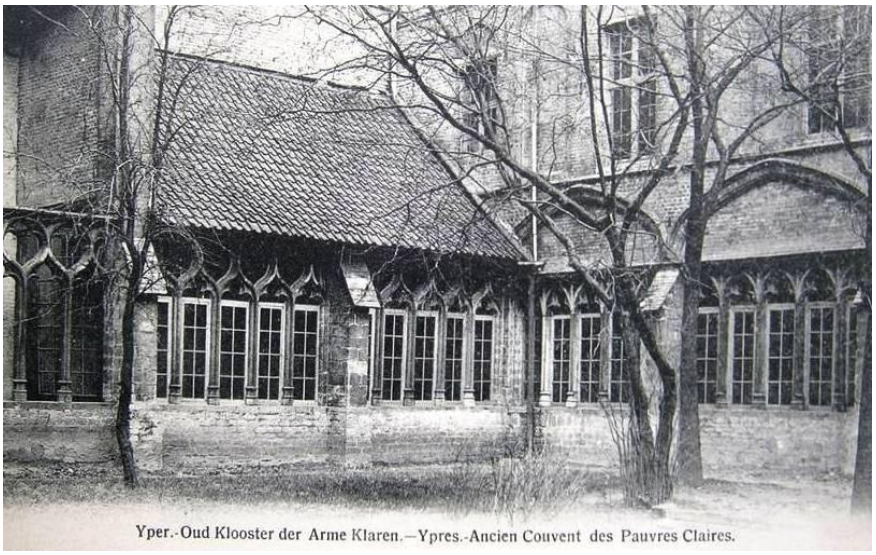

Weken later, toen de beschietingen wat verminderen, kreeg Margriet de kans om met de Franse brancardier Chupin mee te rijden naar het deerlijk gehavend Zonnebeke, op zoek naar vader en broer Sylvère.
Het was op Kerstavond, vijfenzeventig jaar geleden.
Wij laten Margriet zelf aan het woord.

Albert was er misschien tachtig. Hij kon ook ouder zijn, doch de brikkebakker die niets dan arme dagen, met weinig eten en veel ellende, had gekend, droeg zijn hoge ouderdom met een benijdenswaardige vitaliteit. Hij zat aan de overkant van de lange eiken tafel en maakte winterprei schoon die hij net voor het donker werd, uit de kloostertuin had gespit. Wij zaten omzeggens allemaal rond die tafel en iedereen deed wat. In het klooster van de Arme Klaren had ik net als de anderen onderdak gekregen. Meer vroeg ik niet, onderdak. Een heel klein beetje onderdak.
Het zou trouwens niet voor lang zijn. De oorlog was een kwestie van dagen, meer niet. De koning had heet zelf gezegd: 'Vlamingen, denk aan de Slag der Gulden Sporen,' en iedereen weet dat de Gulden Sporenslag geen Honderdjarige oorlog werd.
Sedert twee maanden leefden wij nu reeds op de kap van de Arme Klaren. Ook Albert en Wyffels en Baelen en de rest. Af en toe sloeg er in de buurt een bom open met een oorverdovend lawaai. Tien paar nerveuse handen lagen dan roerloos op de lange eiken tafel.
Tegen de avond ruimde soeur **Angelica del Natividad** de eetzaal op die wij als ons gemeenschappelijk vertrek met elkaar deelden. Zij deed dit banale alledaagse werk met de waardigheid van een ceremoniemeester. Haar adellijke Spaanse vader was jarenlang de meest bekwame schutter geweest die de internationaal vermaarde Ieperse Artillerieschool tussen haar muren had opgeleid. Fier had zij me het in leder gebonden boek getoond van Alphonse Vandenpeereboom, La Chambre des échevins d'Ypres, opgedragen aan haar vader Monseiur Fernandez Cortès de Mora y Aragon, officier d'Artillerie.
Zo stond er geschreven: Souvenir d'un vieil Ami, Alphonse. 'Al het riet buygt niet, maer blyft vroom, Peereboom, 1878'.
Sinds haar geboorte had Angelica geen andere horizonten gekend dan de kille muren van dit eeuwenoude slot, ze wist zelfs niet wie haar moeder was.
Albert wierp een stapel houtblokken voor het haardvuur. Tussen de raampjes van de kleine vaalgroene antieke venstertjes zaten de eerste sterren gevangen. Zij trilden in de koude winteravond.
Het werd stil. Stil als de nacht.
De lange eiken tafel was leeg, onze handen lagen gevouwen in de schoot. De vlammen likten traag en speels de wanden van de ruime hoge haard. Vier nonnen baden luid en op een vervelende nasale toon.
Tien paar schuwe ogen staarden in het vuur. Wij baden voor de vrede en voor de mensen op aarde die iet of wat van goeie wil waren.
De oude man reikte met een ruige paardendeken die ik om mijn schouders hing. Zij rook naar gier. Ik dankte hem met mijn ogen en het gebed werd er niet door gestoord; lang er na nog voelde ik een paar warme tranen als dauwparels op mijn koontjes smelten. De oude brikkebakker die mij zo vaderlijk lief had, deed met zijn zwijgen meer goed dan de nonnen met hun gebed vermochten.
Ik hield van hem zoals een dochter van haar vader houdt. Verleden week was ik eindeloos gelukkig toen hij met twee goudrenetten in de handen stopte. Wat zou er van mijn vader geworden zijn? Mijn geluk maakte plaats voor een pijnlijke melancholie. Ik voelde me zo alleen en verlaten, zo ontzettend ongelukkig.
Toen ben ik naar de halfduister kapel gevlucht waar de hoge gotische ramen het schaarse winterlicht in hun rood en blauw en groene glas filtreren tot een onaards schijnsel. Daar liet ik

me op de harde bidbank neervallen en voor het eerst had ik de moed om mijn vlucht in al zin details te reconstrueren. Ik zag Rieten Dhooghes molen in een wolk van rook en stof als een pudding in elkaar zakken. Ik herkende de vreselijk verminkte soldaten en zag de lange eindeloze rij vluchtelingen met huilende kinderen als schimmen in de nacht. De nonnen stopten hun nasaal geleuter. Ik schrok uit mijn droom. Soeur Angelica del Natividad nam me mee naar de koude kapel. Een vreselijk verminkte Christus hing aan een hoog en breed kruis. Een graatmagere hazewind aan de voeten van Sint-Rochus deed zich te goed aan de pestbuilen en etterende zweren van de heilige sukkelaar. Langs de zijmuren tussen de biechtstoelen stond een bos van grote en kleinere beelden in slagorde, die kleine en grote martelaren voorstelden. Geweld is er blijkbaar altijd geweest en men werd er nog heilig van ook.
Soeur Angelica del Natividad knielde devoot neer in het koor waar een rood lichtje pinkte als een laatste lichtkogel boven een verlaten en vredig front. Enkele kaarsen wierpen een spookachtig licht op de beelden en ik herinnerde me de zesde vraag van de tweeëntwintigste les uit de Christelijke lering.
Wat profijt doen ons de beelen?
Antwoord: 'Zij ververschen ons geheugen en maken ons indachtig hetgene wij wel dienen te weten; zij vertonen ons het leven der Heiligen en de manier op dewelke zij tot de glorie gekomen zijn, zij verwekken onze liefde tot God en Zijne Heiligen, zij helpen ons aandachtelijk te bidden.
Voor mij was al dat geplaaster eerder een remedie tegen dan voor. Samen met Soeur Angelica el Natividad haalden wij uit een hoop oud papier een gammele kerststal met een os en een ezel en dutsen van mensen. Overmorgen was het weer kerstdag, en oorlog. Wat profijt doen ons die beelden?

Daags voor Kerstdag in de vroege morgen, klink de bel in de lange kloostergang. De serene stilte die zo zalvend de nieuwe dag tussen de veilige muren hield, werd pijnlijk opengescheurd.
Ik schrok steeds opnieuw als onze vluchtheuvel waar wij elkaar gevonden hadden en met elkaars onhebbelijkheden leerden leven, van buiten uit door die ellendige veel te grote kloosterbel bedreigd werd. Elke dag kwamen zich meer sukkelaars aanbieden, vluchtelingen, gekwetsten, deserteurs en moeë strijders, kinderen nog bijna, die roken naar bloed en verdoemenis. Met wat troost en bijstand trokken zij voor de avond viel weer verder. Berten de brikkebakker legde diplomatisch uit dat bij ons niet de minste plaats meer beschikbaar was en dat zij maar moesten proberen Reningelst of Roesbrugge te bereiken. Daar was men tenminste veilig, daar moest men geen uren naeen in de kelders schuilen voor steeds toenemende bombardementen. Toen baden de zusters ook voor Albert omdat hij nog lang zou mogen leven.
Zelden werd er echter zo vroeg in de morgen als die morgen van de 25ste december 1914.
De nonnen zaten met zijn allen in de kapel en met wat ik vond, maakte ik voor ons allen het ontbijt klaar. Vlug haakte ik de kom melk van het haardijzer en haastte ik me naar de afgegrendelde slotdeur. Bij het hollen voelde ik mijn lang loshangend haar mijn beweeglijke borsten stelen. Ik was er een beetje blij om en was achttien jaar. Toen ik moeizaam de zware eiken deur ontsloten had, bemerkte ik in het halfduister een jonge soldaat die een oude gekwetste non ondersteunde. Een met bloed besmeurd armstompje lag vermorzeld in een roodwitte boerenhanddoek die als een groot verband rond haar nek hing.
'je m'appelle Chupin, caporal Chupin, ' zei de man.
In de lange kloostergang hoorde ik de rustige stap van Albert die naar de voordeur kwam. Te Haubourdin had hij wat Frans geleerd en zou de soldaat kunnen te woord staan.

Albert verdween met de gekwetste in het klooster en ik gaf de soldaat een kom warme melk. Een beetje blond haar wipte van onder zijn soldatenmuts en zijn zacht gelaat leek zo zuiver en vredig dat hij eerder een schaapherder dan een bajonetvreter leek.
Achteraf werd Albert mijn tolk. Caporal Chupin vertelde dat hij na de middag met de ambulance terug naar Zonnebeke moest. Ik kon desgewenst mee en voor de avond viel zou hij me bij de Arme Klaren terugbrengen. Misschien zou ik vader en Sylvère terugzien.
Sedert een paar dagen hadden geen beschietingen aldaar plaats gehad en er zou bijgevolg niet het minste gevaar aan de tocht verbonden zijn. Albert had vertrouwen in de open blik van de jonge korporaal, tot voor kort nog student in de medicijnen en vertaalde me eerlijk en juist het aantrekkelijke voorstel.
Daarna verdween Chupin. Met een benijdenswaardige elegantie stapte hij in zijn wagen en reed wet in de duisternis van de koude wintermorgen.
Toen was ik weer zo verschrikkelijk alleen. Ik verlangde er naar mijn dorp, ons huis, mijn stukje hart terug te zien en vader en Sylvère misschien; de dag duurde lang.
Op het afgesproken uur echter, toen de grote bel als een heiligschennis de kloosterstilte brak, was het niet de angst van een opgejaagde vogel die me deed schrikken maar de hele levensdrang van de leeuwerik die pijlsnel naar de zon toeschiet.
Albert zou op de deur passen.
‘Voorzichtig Margriet!’ zegde hij en streelde mijn blond haar. Ik liep naar buiten. Soeur Angelica del Natividad keek me niet begrijpend na. Zij was nooit jong geweest.
De brikkebakker schudde zijn grijze oude kop en begreep; de ambulance dokkerde over de straatstenen. Vol bewondering en ontzettend fier zag ik hoe Chupin het trage gevaarte behendig tussen soldaten, paarden en kanonnen loodste. Zelfs de ethergeur die me in het klooster vaak onpasselijk maakte, gaf aan de ambulance een sfeer van vertrouwde geborgenheid.
Af en toe legde hij zijn hand op mijn dij en sprak met warm aan. Woorden die ik niet begreep, maar waarvan ik de betekenis snapte. Zachte woorden schoner dan een gebed. Ik antwoordde slechts met mijn ogen.

Hoe dichter wij bij mijn geboortedorp naderden, hoe heviger de ontploffingen hoorbaar werden. Ik kroop dichter tegen hem aan. Hij keek heel bezorgd en was uitermate verwonderd over deze onverwachte beschietingen. Bij het binnenrijden van de Ieperstraat troffen met de vele huizen die zwaar beschadigd waren. De meeste daken algen in elkaar gestort en hopen stenen versperden de weg. Bij het huis van tante Febronie hielden wij halt.
De voordeur was afgerukt. Instinctmatig gingen wij naar binnen. De vensterluiken waren gesloten en wat schaars licht viel naar binnen. Even schrokken wij van een patrouille brutale soldaten die langs de verlaten huisgevels strompelden. Dan was de oorlog er weer, met meer dood dan leven. Met meer haat dan liefde, met meer angst dan vreugde. Onze aarzelende stappen en de minste bewegingen die wij maakten klinken hel in de ledige straten. Het was kouder geworden; een scherpe oostenwind sneed ons in het gezicht; Noël Chupin duwde me dicht tegen zich aan; zijn ogen grepen de mijne en mijn koude handen algen in zijn warme brede vuisten; over steenhopen en dakgebinten die midden de straat waren terecht gekomen , struikelden wij door het dorp.
Voor de oude abdijkerk hielden wij halt. Wij stapten door het kerkhof en gingen de kerk binnen. Hoog boven de preekstoel zagen wij een lap grauwe winterlucht vol sneeuw en koude. Krijsende raven vlogen verschrikte rond het orgel boven het oksaal. Als destoelen waren midden het schip van de kerk op een gigantische hoop geworpen. Wij gingen voorzichtig naar het reusachtige koor. Tussen de kunstig gebeitelde koorstoelen hadden eeuwen na eeuwen de monniken hun psalmen en antifonen gezongen, hadden zij om vrede gebeden en de hemel geweld aangedaan met hun metten, lauden en vespers.

Het heeft allemaal weinig mogen baten. Om de haverklap werd hun abdij verwoest, geplunderd en gebrandschat en nu liet Jahweh weer zwavel en vuur uit de hemel neerdalen. Waren er dan geen tien rechtvaardigen in het Sodom van het westen?
Waren vader en moeder en de andere dompelaars uit onze straat die jaar na jaar door de viertienuren werkdag dichter met hun gezicht naar de grond groeiden zo'n onkuisaards, gulzigaards, luiaards, woestelingen of andere hoofdzondelingen?
Noël zal dit wel nooit begrepen hebben. Hij kwam uit een vreemd land om de vijand die 'Gott mit uns' in zijn schild voerde, te bestrijden.om deze vaders triomfantelijk uit te moorden.
De deur van de sacristie stond open. Mij bekroop een vreemd verlangen er zo meteen binnen te stappen, om de ruimte achter de coulissen te verkennen, om met een gulzige blik die kleedkamers af te speuren.
Een vreemd genot deed mijn wangen gloeien toen ik met Noël dicht achter me aan in zijn donkere ruimte binnenstapte. De warme hand van Noël streelde mijn rug. Ik schrok en weerde hem dit maal zacht van me af. Ik was bevangen door een koude angst die elke sentimentaliteit schuwde. Een paar openslaande granaten sloegen plots de stilte met een rauwe klap tuk. Ik ademde niet meer. Diep in mijn keel sloeg mijn bloed snel en hard in mijn weke vlees. Noël wreef met zijn beide grote handen over mijn wangen. Vaderlijk en geruststellend. Kalm en uitermate rustig keek hij me in de ogen. Voor het eerst bemerkte ik hoeveel groter hij was, dan ik me hem had voorgesteld. Zijn moeder zal wel erg fier op hem geweest zijn.
De beschieting werd heviger. Steeds dichterbij vielen de granaten. In de hoge kerk klonken meer en meer holle slagen. Ik weende zachtjes. Toen stond de dood plots vlak bij. Een korte ontploffing reet de muren van de sacristie vaneen; door mijn gezwollen ogen zag ik nog net Noël bukken om een voorwerp te grijpen dat tevoorschijn kwam toen een lange ware muurkast voorover viel.
Ik rende door het koor naar de grote kerkruimte waar kalk en steenbrokken als een loden regen uit de hemel viel.
Ik rende rond de eeuwenoude pijlers die scheurden als rietstengels, vluchtte omheen de gigantische hoop stoelen en was meteen terug in het koor.

Ik schreeuwde naar Noël, maar mijn ellendig geroep ging verloren tussen de oorverdovende ontploffingen. Als de vrouw van Lot stond ik versteende de vuurgloed gage te slaan. Het Sodom van het Westen.
Een witte laag stof lag op mijn kleren en maakte mijn lippen kurkdroog. Ik kon niet meer huilen, niet meer bewegen. Ik was de zuiverste incarnatie van de Bijbelse vrouw die God de rug had toegekeerd… de eeuwige vrouw… de vrouw van Lot. Noodlot.

Toen was de beschieting voorbij. Uit het ingedeukte hol dat eens de toegang was tot de sacristie, struikelde Noël naar me toe als een spookbeeld. In zijn kapotte vuisten hield hij een zilveren monstrans. Sleepvoetend kwam hij naar me toe. Aarzelend en moeizaam. Zijn ogen glinsterden in zijn met bloed besmeurd gelaat en zijn armen trachtten de pijnlijke zenuwstuipen van zijn doorschoten lichaam te verbergen.
‘Noël’, fluisterde ik, meer kon ik niet zeggen.
‘Margriet, Margriet’ kreunde hij en viel voor mijn voeten. De monstrans nam het bloed van zijn soldatenjas die rook naar oorlog. Ik knielde bij hem neer en kuste als een mater dolorosa het warme bloed van zijn schoon en sereen gezicht. Hoelang ik daarna Noël in mijn armen heb gehouden is me nooit duidelijk geweest.
Het was halfdonker toen ik de zilveren monstrans uit zijn kapotte handen nam en er de kerk mee buien vluchtte. Nog meer daken van huizen waren op straat terecht gekomen, nog hoger hopen steengruis versperden de weg;
De oostenwind beet scherp door mijn dunne kleren. De ambulancewagen waarmee we naar het dorp waren gereden lag onder het dak van tante Frebronies winkel in elkaar gedeukt. In de duisternis struikelde ik verder. De weinige soldaten die ik op deze kerstnacht ontmoette, ontweken me verschrikt in een brede boog. Het begon lichtjes te sneeuwen.
Vele uren strompelde ik over stenen, tussen paardenkrengen en dode soldaten. Noël was dicht bij me en gaf me de kracht om niet te bezwijken.
Albert die me even voor middernacht in het oude klooster terug binnen liet, stelde geen ragen. Ik vermoed dat hij op dit moment reeds alles begreep, zoals alleen vaders zo iets begrijpen kunnen.

In de kapel zaten de nonnen roerloos voor het kerststalletje dat ik samen met soeur Angelica del Natividad twee dagen geleden uit het papier had gewikkeld.
Geruisloos stapte ik door de lange gang tussen de rijen banken tot vlak voor het altaar. Het kostte me moeite de zware monstrans uit mijn verkleumde handen te krijgen en ze voor het kribbetje neer te zetten.
In de koude schemering van deze eerste oorlogskerstnacht gaf het bloed van caporal Chupin een purperen glans aan het goud en zilver van deze kostbare kerkschat die ik als een purperen bloem het kerstekind aanbood ten aanschouwe van de verbaasde dienstmaagden des heren.
Soeur Angelica del Natividad pinkte een traan weg.
Was dit mijn bijdrage voor de vrede?
De monstrans waar in de loop der eeuwen duizenden devoot naar opkeken had ik weggenomen uit de bebloede handen van een jongen ie in de schoonste nacht van het jaar, de stille nacht, de heilige nacht, op vreemde bodem, ver van ouders en familie in een zinloze oorlog een nutteloze dood vond.

Deze monstrans en een renaissanceciborie, Brugs werk van 1639 werden onder de oorlog, samen met enkele dure kerkgewaden die Chupin uit de oude abdijkerk had gered te Poperinge bewaard en werden na de oorlog teruggegeven aan de kerk van Zonnebeke.

Kerstliederen

Uit het boek 'Marktliederen over de Grooten Oorlog' van Roger Hessel, halen we het volgende

Kerstlied uit 1914

Stille nacht, heilige nacht
Miljoenen mannen in een loopgracht
Mensen in de fleur van hun leven en kracht
Door christen staatshoofden daar heen gebracht
Tot een wrede kogel hen wacht
Ja, dat is de kerstnacht

Stille nacht, heilige nacht
't feest op 't slagveld doorgebracht
Vaders en kinderen in volle kracht
Flinke zonen uit 't christelijk geslacht
Gaf ooit een kerstnacht een wreder gedacht
Kerstnacht verdwijnt voor de macht

Het kerstfeest rein, 't slagveld zal zijn
Een droevig aandenken en felle pijn
Als geschenk 's vijand torpedo en mijn
Bommen, granaten en ook kogels fijn
Vrede op aarde O Kerstfeest zo rein
Kan 't wreder wezen of zijn?

Vrede op aard, vrede op aard
Dat was voor de mens veel waard
Ach enkelen zingt tot de volkeren ontaard
Houdt op met vuren, houdt op met het zwaard

Plaatst op de aarde de vredesstandaard
't Is kerstmis, dus vrede op aard.

En daar voegen we nog twee oude kerstliederen bij. Het eerste kregen we van Frans Vanzieleghem. Hij voegde er zelf deze n notitie bij: Authentiek lied gehoord in het Houtland, van een gezin met snottebellende kinderen(1948-1954), gememoriseerd, vermeerderd en geconsumeerd door liedjeszanger **Frans Vanzieleghem**

Hooi en Strooi op Maria's ne schoot

Het is lange geleën zo is mij verteld
Dan moesten al de mensen ja zijn geteld
Jozef en Maria ze trokken er ook heen
Ze kropen op den ezel zo dichte bijeen
Het regende grote vlagen
't Was geen weer om er nen hond door te jagen

Er lag hooi en strooi op Maria's ne schoot

Ze zochten doa ter plekke logement
Maar 't koste niet zijn voor zo nen arme vent
Ze trokken wat verder naar 'n ander café
de mensen zaten doar al te gapen
't was were geen plekke meer om te slapen
Wat verderop stond een scheure
Er waren geen vensters en geen deuren

Er lag hooi en strooi op Maria's ne schoot

Maria was moe ze was in verwachtinge
Ze steeg in den os en den ezel under achtinge
Jozef diene vent je wist niet wat gedaan
Als Maria aan 't klagen begoste te gaan
Hij moest er van heur achter d'herderkens gaan
d'Engelkes blij ze daalden er ook neer
't Werd stil bij de komst van de Lieven Heer

Er lag hooi en strooi op Maria's ne schoot
ze namen dat kindeke heel verblijd
dat dient voor onze ziele en zaligheid
Vrienden laat ons hier niet te lange nie meer staan
We moeten van het ene naar het andere gaan
Om te gaan zoeken ons gerief
Bij al die mensen als 't hen belieft

Het laatste kerstlied dat we hierbij voegen komt uit een schriftje van Louis Monsterleet, opgeschreven in het jaar 1849 en van een heel andere inhoud.
Een copie van dit schrift heb ik mogen raadplegen in de prachtige bibliotheek van pastoor **Cyriel Moeyaert** *van Sint jan ter Biezen*

Nummer 43 – Nieuw liedeken

Stemme: Ach hemel, hoort mijn klagt – *De melodie heb ik niet terug gevonden*

1
T'beloofde Godes woord
Is heden vleesch geworden
Ons hert en ziel doorboord
Als men de priester hoord
Zingen den gloria
Met aengenaeme woorden
Omdat in dezen nagt, - *triple bis*
Godes woord is volbragt – *bis*

2
D'engels om deze stof
Vervuld met hemels straelen
Komen uyt s'hemels hof
En zingen Jesus lof
Ziet nu het hoogste goed
Op priesters handen daelen
Jesus is naer ons wensch - *driemael*
Nu heden God en mensch – *Bis*

3
T'verstand moet stille staen
Als men ziet Godt den zoone
Die voor ons heeft voldaen
En neemt ons wezen aen
Komt Jesus mijnen god
Wilt in mijn ziele woonen
O mijnen Jezus zoet – *Driemael*
Ons arme ziele voed – *Bis*

4
De engels zongen blij
Zij menig hert bekoorden
Gloria in exelcis
Jesus is mensch als wij
Het lang beloofde woord
Is heden vleesch geworden
Jesus, is naer ons wensch – *Driemael*
Nu heden God en mensch – *Bis*

5
Het kind roept om genae
Voor ons aen zijnen vader
Jesus en Maria
Wij bidden vroeg en spae
Dat gij het hert bestraelt
Van ons hier allegaeder
Jesus uw ziele geeft – *Driemael*
Een zegen dat zij leeft – *Bis*

6
O Jesus, waeren god
Gij zijt onzen zielsvoeder
T'is een gelukkig lot
Te volgen uw gebod
D'heylige Maria
Zij is ook onze moeder
Wij zijn nu erfgenaem – *driemael*
Van 't hemelrijk te saem – *Bis*

Legt bij de rauwe dieren
In een verworpen stal
Voor onze zonden al
D'hemelsche geesten al
Jesus geborte vieren
Zingen den gloria – *driemael*
Aen God en Maria – *Bis*

7
Wij schenken met oodmoed
Ons ziele tot offerande
Ons herte vleesch en bloed
Aen u O jesus zoet
Ontstekt ons liefde vier
Dat wij door liefde branden
Tot u O Jezus zoet – *driemael*
Die onze ziele voed – *Bis*

8
Jesus den God van al

9
O Jesus, godes zoon
Die komt uyt liefdens ader
Wij smeken voor uw troon
Wilt onze zonden doon
Voor ons genaede vraegt
Aen uw beminden vader
Dat wij van minst tot meest – driemael
Beërven s'hemels feest – Bis

Eynde
Bollezeele den 4 february 1849

'Oud Vlaanderland' van Juliaan Claerhout – Deel 5

V – Snelger de Fries en Stuwekin of Fries Vlaanderland

Snelger de Fries

De zonne breekt door de neveldampen, die als een grijze sluiter, buiten het landschap hangen, bomen en struiken laten nu gouden en purpere tinten, in de zonneglans glinsteren, wij zijn in de eerste dagen van november van 't jaar 732 onzer tijdrekening.
Bado, een frankische krijger, vervolgt de oude Steenstrate welke de Romeinen eens tussen de bossen en de moeren van 't land der Morienen bouwden en welke Cassel met Brugge en Aardenburg verbindt. Zijn groene lijfrok is met een rode zoom geboord, op zij nrug is zijn speer, met zijn schild gebonden, die van wissen gevlochten en met een ossenhuid overtrokken is, zijn lange, blonde haarlokken, die aan zijn fier gezicht een geducht voorkomen geven, fladderen in de wind. Aan beide zijden, aan zijn gordel hangen zijn zweerd, waarvan de greep met damast beleid is en zijn gevreesde bijl, zijn francisca, waarmede hij in oktober te Poitiers, menige Sarrazijn de kop heeft gekloven.
Bado is niet ver van de vaderlijke woonhalle meer verwijderd, daar op 't uiterste gebied, waar de Franken knden landen, is de stam der Erningen gevestid, wat verder kwam de zee gespeld tot aan de voet der zandhillen, die de marke der Erningen van de woeste baren scheidden.
Wat staat Bado thuis te wachten? Hij denkt er aan, terwijl zijn zwart strijdros, moedig en fier, over de baan vooruit stapt. Hij heeft de vaderlijke hoeve verlaten omdat er daar een man woont die hij niet verdragen kan. Denkt eens wat er gebeurd is. Bado overloopt het nu in zijn mijmeringen, op zijn eenzame weg. In de zomer wijkt de zee achteruit. Bladen en schorren komen droog. 't Zwart slijkt bakt tot een harde korst en berst in diepe kloven, onder de zonnebrand. Dan komen de wilde Friesen op hun snekken gevaren. Geheel, stammen, met have en goed, met peerden en koeien, landen met boten op die zegrond. Ze timmeren hun woningen op moten, ze planten en ze zaaien, in dat veie, vruchtbaar slijk, ze werpen dijken op, om de zee af te dammen. Zo zijn ze eens, met boten gekomen, toen Bado nog een geheel kleine jongen was, maar hij heeft het goed onthouden. Al met eens slingerde Thor zijn vreselijke bliksem, schrikkelijke donderslagen kraakten door de zwarte lucht. 't Schuin stond op de baren, die met een woest geweld op het strand kwamen gerold, de boten der Friesen wierden, als strooi in de wind, weg en weer geslingerd en vergingen in dat somber gewoel van wolken en baren, van donder en bliksem. Als de storm voorbij was, algen wrakken en lijken op de kust; een grote hond kwam gezwommen. In zijn muil droeg hij een korf en in die korf lag een levend knaapje. Wibo,

Bado's vader, heeft dat knaapje gered en hij heeft het als zijn kind aangenomen. Erning heft geen onderscheid tussen dien Friese jongen en zijn eigen zonen gemaakt. Dit kon Bado niet begrijpen, dit kon hij niet verdragen. Daartom heeft hij de vaderlijke hoeve verlaten, om met Karel de grote hofmeier der Franken, tegen de Sarrazijnen ten strijde te trekken.
Terwijl Bado al die gebeurtenissen, met haat en nijd in 't hert, overpeist en meer en meer het dierbaar heim der Erningen nadert, ontwaart hij een jager, daar links tussen de bomen. Is't Baldwin niet, de vreemde Fries, die hem het vaderlijk huis heeft vervreemd? Is't Baldwin niet, de verfoeide lieveling zijns vaders?
Ja, 't is de jonge Fries, die geen achterdocht heeft, die van de andere zonen van Wibo, als een broeder behandeld wordt.
De jager ook heeft de krijger gezien en hij nadert om Bado te groeten en hem welkom te wensen. Na frankische klederdracht, draagt hij de gekleurden lijfrok met rode zoom en ter jacht is hij gewapend met boog en pijl en de frankische bijl in de gordel, om ze ook bij gelegenheid naar 't wild te slingeren.
Bado heeft nooit; uit vreeze voor de vader, zijn diepen wrok lucht gegeven. Nu, door de veldtocht, tot strijd en kmaplust opgewekt, kan hij zijn gevoelens niet bedwingen!

- Ik kan uw groetenissen derven, roept hij uit, laffe vleier, welke voorkeur verdient gij in ons huis? Met welk recht verblijft bij daar, als de zoon des huisgezins? Verdedig u, ik daag u uit, ten bloedigen kamp!

Bado trekt zijn zweerd.
Baldwin is gans ontstelt en verward, door dit onverwacht onthaal. Schermend zwaait hij zijn bijl, maar 't zweerd van Bado treft zijn arm en slinger zijn bijl ten gronde. Nu doorboort hem Bado met zijn zweerd en zieltogend stort de jonge Fries van zijn peerd op de bodem.
Andere jagers zijn intussen bijgesprongen. Zij spreken bedreigingen uit tegen Bado, die zijn peerd keert en de vlucght neemt.
't Bloedend lichaam van Baldwin wordt op een draagbare van takken geleid en naar de woonhalle gedragen van Wibo, de voorname frankische boer van 't stamgezin der Erningen.

Baldwin is van zijn vreselijke wonden niet gestorven. Wilfried, de wijman, die van tijd tot tijd komt om de Erningen in het christen geloof te onderrichten ende heilige mis voor hen op te dragen, verstaat bij zijn heilig ambt ook de kunst, om wonden te helen: dank aan zijn zorgen, dank aan zijn wijzen raad, is Baldwin aan de dood ontsnapt.
Adelgunde, Wibo's oudste dochter heeft hem opgepast.
Lange tijd is Baldwin zwak geweest. In de lente blijf hij, bij vrouw Brunhilde bij de huizelijke heerd, op een houten stoel gezeten, die op de lemen bodem rust, met weemoed zag Baldwin zijn wapens hangen, tegen de wanden, die van hout en leem gemaakt zijn en hij verlangde naar het ogenblik, dat hij ter wapenoefening, wederom zijn zweerd en zijn bijl zou zwaaien, dat hij met pijl en boog de vlugge herten en de wilde ossen zou vervolgen. Soms kwam hij ook naar buiten gewandeld, op het hof, dat stallingen en schuren omsluiten, in de weide, waar de peerden grazen, met kluisters aan de poten, om 't vluchten te beletten, bij de biehalle, waar de bietjes wemelen en gonzen.
Nu is de zomer wederom in't land gekomen, de zonne brandt, haver en gerst, waar de franken hun brood van bakken en hun bier van brouwen, staan in de laaiende hitte, te rijpen en te kraken.
Nu zijn de krachten van Baldwin haast volkomen wedergekeerd en hij neemt een warme zomerdag te baat, om met Adelgunde, een uitstap tot aan de zee te doen.

Hier en daar ontwaart men een zandbarm en van op die uitsprong, ziet men de zee en dicht tegen ’t water, de heoven der Friesen, de weiden en de akkers, die zij op de zee hebben veroverd.

- ’t is enige tijd geleden dat ik hier geweest ben, spreekt Baldwin, de zee is wederom achteruit geweken, nog enkel bestaat een brede zeearm, ziet gij daarnevens die zwarte plek? Zie eens, hoe zij blinkt, de zon heeft ze zo hard gemaakt, als een vloer. O Adelgunde, zie eens ginder in de verte.
- ’t Zijn witte zeilen; ’t zijn lijk de vlerken van de meeuwen.
- Ja, drie snekken, die naar het land toe zeilen.
- T zullen Friesen zijn, Baldwin, die aan land komen, om hier te wonen.
- ‘k Zie hun vee op een van de boten, herneemt Baldwin. O mijn landgenoten! De taaie Friesen zijn gewoon tegen ’t water te vechten. Ik heb geen onthoud meer van mijn land, maar volgens men verhaalt, wonen de Friesen half in’t water en moeten zij gestadig hun vee en hun vruchten tegen ’t water beschermen.
- Nu stappen zij aan land; zij trekken hun schuiten op het droge zand.
- Ze komen aan de harde grond, zegt Baldwin verder, enige mannen beginnen de boten te lossen. Ziet hij die anderen daar? Ze slaan palen in de grond. Ze zullen tenten maken, in afwachting dat hun woningen getimmerd zijn.
- Anderen geleiden het vee, spreekt Adelgunde; de koeien worden aan staken gebonden. ’t Staat daar droog lis en riet overal. Zij vergaren branding om vuur te maken.
- Nog langen tijd aanschouwen Baldwin en Adelgunde de arbeid van de Friese volkszetting.
- Morgen keren wij terug om te zien, hoe ver zij in hun werk gevorderd zijn, zegt Baldwin.

Dan bestijgen zij hun peerden om naar de hoeve van Wibo Erning weder te keren.
Den volgenden dag is Baldwin nog verbeterd, de zeelucht heeft hem deugd gedaan en hij voelt dat hij omzeggens genezen is.
Nu is hij alleen gekomen en hij kan zijn lust niet weerstaan de Friesen te naderen en hun doening van nabij te bezien. ’t Zijn toch zijn landgenoten.
Baldwin stapt over de droge bodem, welke de zee verlaten heeft. Al de kant van ’t water, zijn de Friesen reeds bezig met een grote gracht te delven en een dijk op te werpen. Anderen werken aan hoogten, aan stellen, waarop zij hun Friese huizen zullen timmeren. Met de Franken zullen zij overeenkomen om uit de naburige bossen enige eiken stammen te kappen. De hoge daken dier huizen zullen hun woningen beschutten. Daaronder zullen zij ook hun oogst in ’t droog brengen, hun peerden stallen en hun vee verbergen.
Baldwin nadert de mannen, welke aan een stelle bezig zijn.

- Weest niet verwonderd dat ik in uw midden kom, zo spreekt hij, ik kom als vriend om u te groeten en u welkom te wensen in dit land.
- Wel gesproken vreemdeling, antwoordt een Fries. Wij komen ook met vriendelijke gevoelens, om met het volk van deze streek in vrede te leven. De grond welke wij in bezit nemen, winnen wij niet op het volk, ten koste van vete en bloed, wij winnen hem vreedzaam op de zee. Wij willen ons onderwerpen aan al de gebruiken van het land der Franken. In ’t vrije land der Franken, zal men ons als vrije Friesen gedogen!
- Niet altijd heest er vrede tussen Franken en Friesen, antwoordt baldwin. Doch in dit gewest komen de Friesen, met de buren der naburige marken overeen. Ten andere, wat mij betreft, ik ben ook een fries en in uw land geboren! Ik ben eens in een storm aan een zekere dood ontsnapt. Ik wierd door de edele Frank, Wibo Erning, gered en ben in zijn gastvrije woonhalle, als kind van de huize, opgegroeid.

Sedert enige ogenblikken is een oude Fries, met grijze haren genaderd . Hij luistert aandachtig naar de woorden van Baldwin.

- Wierd gij, zo vraagt hij met bevende stem, op deze kusten in een storm gered?
- Ja, edele Fries, wedervaart Baldwin, men heeft het mij dikwijls genoeg verteld. Wij kwamen hier gevaren , zoals gij gisteren hier gekomen zijt, een storm heeft onze kleine vloot vernietigd en ik werd gered door een grote hond.
- Grote goden! Roept de oude Fries met ontroerde stem, die jongeling is Snelger, mijn welbeminde zoon! Snelger! Snelger! Ik ben Ido. Ik ben uw vader!

Hij neemt zijn zoon in zijn armen en drukt hem al wenend op zijn hert. De Friesen laten het werk staan om in de aandoening en de blijdschap van deze erkenning deel te nemen .

- O, Snelger, spreekt Ido, alle boten zijn niet vergaan in deze schrikbare storm. De boot waarin ik mij bevond wierd lange tijd op de baren weg en weder geslingerd. Een man met de korf, waarin gij lag, werd door 't geweld van de wind over boord geworpen. De hond sprong erachter. Weldra verdween alles in de duisternis van dit vreselijk ongeweerte. Als de zee bedaard was, bleef er ons niets anders over dan naar ons land terug te keren. Daar heeft mij vee mij genoegzaam opgebracht om wederom de kans te wagen naar hier te komen en ons gezin op deze vruchtbare bodem te vestigen.

Weldra heeft Snelger de gelegenheid zijn broeders en zusters te leren kennen, en zal zij wederzijds hun gevarenissen verteld hebben, reist Ido, de oude Friess, met Baldwin , die nu zijn eigen Friesen naam Snelger bekomt, naar de hoeve van Wibo Erning om de pleegvader van zijn zoon te bedanken en met hem de vriendenbeker te ledigen.

Vele jaren zijn vervlogen.
Ido is sedert lang gestorven en Snelger is nu op zijn hoeve als vrije Friese boer gezeten.
De naakten slijkige bodem welke de zee nevens een overblijvende zeearm verlaten heeft, is hier in vruchtbare weilanden herschapen, daar wast de haver op vele akkers; langs dijken en grachten ruist het ranke riet en de blanke vederbossen plooien onder de jagende wind in de zware, helderblauwe tintelende zeelucht.
Te midden de wemelende velden staat het Fries boerenhuis op een hoge stelle verheven. Daar, in de helderen zomervoormiddag, langs de slag, die naar 't huis van Snelger leidt, komt een ruiter gereden.
't Is een man in jaren gevorderd met grijze, lange baard. Zijn mager wezen ziet er stil en nederig uit, maar de gloed van 't leven schiet nog vonken uit zijn blauwe ogen. Hij is ongewapend en draagt een bruine lijfrok van grove wolle, met een koordrondom zijn leden, gebonden.
Aan de voet der stelle gekomen, geeft hij zijn peerd aan een dienaar en beklimt de hoogte om de deur te naderen.
Het Fries huis bestaat uit lege wanden, die van boomstammen gemaakt zijn, de openingen en de spleten zijn met leem opgevuld, deze wanden maken een groot vierkant uit. Een grote vierhoekige ruimte, waarboven een scherp, viervakkig, kant kegelwendig dak rijst, dat met stro en riet bedekt en wel veertig voet hoog is. Onder dit dak schuilen de woning, de schuur en de stallen. De woning ligt aan de voorgevel, aan de zijde van de weg en onze eenzame ruiter treedt over de dorpel. De woning bevat maar twee ruimten; in de ene wordt de zuivel bereid en 't brood gebakken; in de andere woont Snelger met zijn gezin. Daar verblijven, eten en slapen de huisgenoten en tegen de wanden; in verdiepen staan de houten bedden, achter gordijnen; strooien lagers, met dierenhuiden, vederkussens en wollen dekens bedekt. In 't midden van de brede woonruimte, bij de heerd, zit Adelgunde, de vrouw van Snelger en van daar kan zij, als een koningin, geheel de huishoud regelen.

- 'k breng u mijn groet, spreekt de grijsaard, vrouw van de edele Snelger. Kan ik gastvrijheid onder uw dak bekomen?

De vrouw is christen en zij heeft in de reiziger een monnik herkend.

- ’t Gebeurd zelden, vader dat er iemand voor bij komt in dit afgelegen gewest. Doch iedere gast is welgekomen in ons huis.
- Heb dank, o vrouw, antwoordt de monnik; mijn zending brengt mij in dit gewest. De Franken, die in ’t houtland wonen, zijn tot het christen geloof bekeerd. Hier zijn de Friesen nog in de duisternissen van het heidendom gedompeld. Ik ben gekomen om het licht van het waar geloof, onder de Friesen te verspreiden, de afgoderij en de bijgelovigheid uit te roeien.
- De Friesen zijn harde koppen, vader. Snelger is christen. Wij belijden het waar geloof, maar niemand nog hebben wij kunnen gewegen, om ons na te volgen en de heidense goden af te zweren.
- Nu, ’t zal tijd en moeite kosten, wij zullen het zaad strooien en God zal het, in tranen en geduld, doen kiemen en wassen.
- Hier is water, vader, spreekt Adelgunde, om uwe handen en uwe voeten te wassen en u van ’t stof van de reis te bevrijden. Snelger zal inkomen van de akker en dan neemt gij met ons het noenmaal.

Zwarte peerden komen voor de stelle, met een zwaar voer hooi gereden., tot bij de schuurdeur, die aan de linkerzijde van het vierhoekig timmerwerk gelegen is. In de schuur wordt het hooi geborgen, waar later ook de haver zal ingehaald en gedorsen worden. Dan worden de peerden naar de rechte zijde van echt Fries boerenhuis gebracht, waar de stallingen zijn voor koeien en peerden.
Nu komt Snelger ook in de woning en als christen ontvangt hij de zegen van de eerweerden zendeling.

- Van waar is de komst, vader, indien ik het vragen mag? Spreekt Snelger.
- Ik kom van Gent, antwoordt de monnik, waar de heilige Amandus het geloof heeft gepredikt, uit de abdij van de heilige Bavo, ben ik naar hier gekomen, om uwe Friese landgenoten te bekeren.
- De Friesen houden hardnekkig aan hun goeden, herneemt Snelger. Gij weet beter las ik, wat zij verleden jaar in Friesland gedaan hebben, hoe zij daar bisschop Bonifaicus vermoord hebben. Van de moordenaars zijn er ook in dit gewest aangeland en zij maken iedereen op tegen al wat christen is.

Nu wordt het eetmaal opgediend.
Ouders, zonen, dochters en dienstboden nemen plaats op houten banken aan het ruw tafelberd; in grote schotels van grijs gestreept aardewerk wordt de spijs der Friesen, wrongel en wei, opgediend. Een stuk haveren brood met boter dient tot toespijs. Een groot kwartier gebraden spek staat op tafel. Snelger bestelt elk zijn deel daarvan en ’t wordt op houten vierkante borden door elke gast gesneden.
Het eetmaal gaat stilzwijgende voorbij en dan gaat elk weder in huis en stal, op weide en veld, aan zijn bezigheid.
Een jonge man gaat voorbij, in de bloei der jaren, het beeld van de frisse en blonde germaan.

- Deze bloeiende jongeling, spreekt de geloofsbede, is de weerga van zijn vader. ’t Zijn dezelfde haarlokken; ’t zijn dezelfde blauwe ogen, ’t is het zelfde weten. Is hij christen, edele Fries?
- Ja, antwoordt Snelger. Niet ver van hier, woont een vrome kluizenaar, die ik vroeger gekend heb en die ons van tijd tot tijd bezoekt.
- O Snelger, zo waart gij op die dag, toen gij als het slachtoffer viel van een hatelijke aanslag.
- Weet gij, vader, wat vroeger met mij gebeurd is?

De monnik is diep ontroerd. Tranen rollen over zijn grijzen baard.

- O Snelger, roept hij uit, en gij vrouw Adelgunde, erkent bij mij niet? Ik ben uw broeder! Ik ben Bado! Vergeef mij, o Snelger, ik was uw moordenaar.

Snelger en Adelgunde zijn zo verrast, dat zij geen woorden vinden om de gevoelens van hun hert lucht te geven. –

- Bado leeft niet meer, vaart de monnik voort. Sedert lang is hij dood en begraven. Hij doolde eerst rond, wanhopig en verwilderd, tot dat hij ging kloppen aan de deur van de abdij van de heilige Bavo. 't is nu de monnik Macarius, die meer dan twintig jaar, gebeden heeft en geweend, gearbeid en gewast, om zijn schelmstuk uit te boeten. En nu kom ik, O Snelger, om met Gods hulp en uw steun, het waar geloof onder uw landgenoten te verspreiden.

Lange jaren moet de vrome zendeling, dit woest veld, in't zweet zijns aanschijns beploegen en met zijn tranen besproeien. 't Zaad van zijn woord wilde eerst in deze stijve bodem niet ontkiemen.
Eindelijk wierd zijn gebed verhoorden zijn arbeid gezegend.
Vooraleer hij, door de boetveerdigheid en de zending gebroken, de ogen sluit, is het hem gegeven de kroon op zijn werk te zetten.
Vreemde arbeiders komen van Gent, stenen worden gebakken voor de muren en tichels voor het dak en een kleine romaanse kruiskerk, met een beuk, wordt op de eigendom van Snelger gebouwd.
De herinnering van die gebeurtenis leeft voort, door alle tijden. De overlevering bindt het heden en de toekomst aan 't verleden. De middeleeuwse Snelgerskerke staat daar nog, op dezelfde plaats der eerste kerk, op Friesen bodem, te midden het Fries en Christen volk van Snaaskerke!

Stuwekin

Raban, de zoon van Game de Fries, heeft Brunhilde ontvoerd, de dochter van Hildebrand, een voorname boer van de korte marke der Franken.
De Franken zullen deze schandelijke roof niet dulden. Brunhilde zal de vrouw van een heiden, van een wilde, vreemde Fries niet worden. Onder 't geleide van Ansbald, de zoon van Hildebrand, varen zij over 't breed moeras van de Krekelbeke om van daar den Isar te bereiken en op de boorden van den Isar, met een sterke bende, de eenzame hoeve van de Fries te overvallen, die op een stelle, welke men nu nog zien kan, getimmerd is.
Doch de Friesen hebben de aanval verwacht; ze zijn er op bereid en als de Franken anderen, grijpen zij naar zweerd en schild en snellen de vijand te gemoet.
't Is een hete junidag van 't jaar 715.
Op een weide, vliegen de benden door elkander, felle bijlslagen dreunen op de schilden, zweerden kletteren tegen elkander; 't bloed stroomt uit gapende wonden en welhaast liggen enige gekwetsten op de grond uitgestrekt.
Een geweldige slag doet Ansbald wijken, een onberekende stap doet hem struikelen en hij wringt zich wanhopig en machteloos onder de knie van Raban, die op zijn borst drukt.
Op dit ogenblik rukt Raban de bronzen hoofdring van Ansbald af. Hij beziet hem een wijle, stom van verbaasdheid ontwaart hij al binnen, de runen 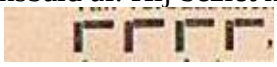 de geheimzinnige merkteekens van de zee, de lover en kentekens van zijn stam.

- Ansbald, sta op, fluistert hij, met ontroerde stem. Mannen, de wapens neder.! Dondert het uit zijn mond. Ansbald gebied uw mannen de strijd te staken.

Dit geschied.

- Ansbald, van waar komt deze ring? Vraagt Raban verder.
- Dat is een zonderling verhaal, wedervaart Ansbald. Als hij van zijn ontroering enigszins bekomen is. Het is maar sedert gisteren dat ik daarover bescheid kan geven. Hildebrand is

mijn eigen vader niet. In 689 heeft hij deel genomen aan de veldtocht tegen de Friesen in dewelken graaf Radbod verslegen wierd, onder ’t bevel van de machtige frankische hofmeester Pepijn van Herstal. Hoe ik in die oorlog verloren ging, weet ik niet. Genoeg is het dat de Frank Hildebrand, mij uit het land der Friesen medegenomen heeft en mij als zijn zoon heeft opgekweekt. Ik vereer hem als mijn vader en ’t is maar sedert gisteren dat ik weet dat Hildebrand mijn pleegvader is, het deed mij ook leed, tegen mijn landgenoten ten strijde te trekken.

- En deze ring?
- Wierd ter plaats opgeraapt, waar Hildebrand mij aangetroffen heeft.
- En men noemt u Ansbald.
- Onder die naam ben ik in de woonhalle van Hildebrand opgegroeid.
- Ansbald is uw naam niet, spreekt Raban, met besliste toon. Uw naam is Stuwekin, gij zijt mijn oudste broeder, wiens verlies, Bame, onze vader, zo bitter betreurd heeft! Geef de hand, ik zal u tot onze vader geleiden. Intussen zullen de gezonden voor de gekwetsten zorgen.

Bame is niet weinig verbaasd als hij de beide verzoende benden ziet naderen en de uitslag van de kamp verneemt. Met aandoening sluit hij zijn weergevonden zoon, zijn dierbare Stuwekin in zijn armen.
Brunhilde komt nu met roodgeweende ogen uit de schuilhoek tevoorschijn, waar zij geborgen en gevangen zat, in afwachting dat zij haar hert aan haar onstuimige bruidegom kon schenken.

- Wellicht zucht zij, zal nu alles effen komen. Raban, ga met mijn broeder Ansbald, met uwen broeder Stuwekin naar onze vader Hildebrand. Verhaal hem wat er geschied is. ’t Is te hopen, dat hij alsdan zijn toestemming niet zal weigeren. Indien alle hinderpalen uit de weg geruimd zijn, ben ik bereid u als een trouwe echtgenote te volgen.

Dit voorstel wordt aanveerd en ten hove van Hildebrand met goede uitslag bekroond.

De Friesen worden in het geloof onderwezen.
In de romaanse kapel, die in de korte marke der Franken, met ruwe veldstenen gebouwd is, wordt op kerstdag van ’t jaar 715 , het doopsel aan de bekeerde Friesen toegediend.

- Forsachistu Diablooe? Vraagt de monnik van St. Bavo van Gent, aan raban, in de frankische tale, waaruit onze vlaamse taal gesproten is.
- Ik verzaak de duivel, antwoordt Raban, emt Friese klanken, die evenals de frankische klanken begrepen worden.
- En allum diabolgeldoe?

- Ik verzaak ook alle duivelse genootschappen, luidt het antwoordt in het Fries.
- End allum diaboles wercum and wordum, Yhunaer ende Woden ende Sasnote ende allen then unholdum the hira genotas sint?
- En ik verzaak verzaak alle des duivels werken en woorden, Donar en Woden en de Zweerdgod en alle de wangedrochten, die hunne genoten zijn, bevestigt Raban in zijn Friese taal.
    - Gelobistu in Got alamehtigen fadaer? Vraagt de monnik in ’t frankisch.
    - Ik geloof in God, de almachtige vader.
    - Gelobistu in crist, godes suno?
    - Ik geloof in Christus, de zoon Gods.
- Gelobistu in halogan gast?
- Ik geloof in de heilige geest, luidt de plechtige belijdenis wederom in de Friese taal en de wateren des doopsels vloeien over ’t hoofd van Raban en daarna wordt zijn huwelijk met Brunhilde ingezegend.

Later voert hij zijn echtgenote naar de nieuwe woning, welke hij nader van de zee getimmerd, naar de nieuwe vladen, die hij op de zee veroverd en tot vruchtbare weilanden herschapen heeft.
Op zijn eigendom bouwt hij een kapel, en ’t is aan Rabans kapel, dat het christen, Fries dorp Ramskapelle zijn naam en zijn oorsprong te danken heeft.
Bame is sedert jaren gestorven en Stuwekin is nu vrije, Frise boer op zijn hoeve. Een vierhoekige ruimte van palen en leemvakken gemaakt, bevat de stallingen en de schuren en schuilt onder een verheven, vierzijdig dak, daarnevens en eermede verbonden, ligt de woonhalle, die in twee ruimten verdeeld is.
Boten met stenen geladen zijn op de Isar aangekomen en een kerk wierd nevens het Fries boerenhuis gebouwd.
Vele eeuwen zijn voorbijgegaan en wederom is het Kerstdag geworden.
Ginder, een half uur verder, in ’t nieuwe Stuivekenskerke, flikkert ht licht dat de blijde boodschap van de zalige nacht verkondigt. De scherpe toren van ’t oud Stuviges, dit prachtig gedenkstuk van de middeleeuwse bouwkunst staat eenzaam en verlaten in de duistere nacht, nevens de stelle, waarop de woning van Stuwekin, de stichter van Stuivekenskerke getimmerd was en waarop een friesgetint boerenhuis nu te sluimeren ligt.
In’t ranke riet van dit verloren hoekje, van dit eigenaardig plekje van Vlaanderland, ruist nog hetzelfde klaaglied, dat Stuwekin zo dikwijls gehoord heeft en in de sombere klokgaten van de toren, fluistert de wind, de geheimen van lang vervlogen tijden.